Voll. 2.

RODERICI A CASTRO LUSITANI,
Philos. ac Med. D. per Europam notissimi,

De

universa muliebrium morborum

MEDICINA,

Novo & antehac à nemine tentato ordine

Opus absolutissimum;

Et Studiosis omnibus utile, Medicis vero pernecessarium.

PARS PRIMA THEORICA.

Quatuor comprehensa Libris, in quibus cuncta, quæ ad mulieris naturam, anatomen, semen, menstruum, conceptum, uteri gestationem, fœtus formationem, & hominis ortum attinent, abundantissime explicantur.

QUARTA EDITIO AUCTIOR ET EMENDATIOR.

HAMBURGI,

Apud ZACHARIAM HERTELIUM, Bibliop.

Anno M. DC. LXII.

ELENCHUS LIBRORUM TOTIUS OPERIS.

Partis prioris De natura Mulierum.

LIBRI QUATUOR.

Partis posterioris De morbis Mulierum.

LIBRI TOTIDEM.

In universam Muliebrium Morborum

MEDICINAM AD LECTOREM PRÆFATIO.

ubit omnino misereri Fœminæ a fortis, quæ præter fortuita casusq; & humana omnia, quæ ad millia morborum, virorum singulis timenda, contingunt, variis insuper diris, ac difficilimis ægritudinibus, tum ratione primordiorum generationis suæ; tum ratione nativi temperamenti, à primis qualitatibus contracti: tum demum ratione instrumentorum, quæ ad conceptum, partum, & lactationem sunt necessaria, à virorum morbis plane diversis, excarnificari sæpissime solent: ita ut qui gravissimi ex iis sint discernere stultitia prope videri possit, cum suus cuiq; fœmina ad præsens atrocissimus nec immerito & sit, & videatur. Quod optime cognoscens sapientissimus Hippocrates, *post eum Diocles deinde Ætius, ac tandem pleriq; eorum, qui doctissimi nostro seculo habiti sunt, summo jure de hisce affectionibus peculiares tractationes ediderunt: quia nimirum magnarum rerum hoc proprium est, ut pluribus magnum argumentum scribendi suppeditent: ideo quo quisq; magis ingenio potens fuit, eo quoq; libentius in hoc difficilimo negotio se exercuit. Verum Hipp. solita sua gravitate perdifficili, & subobscura; recentiorum alii nimis diminute; alii præterquam quod in multis defecerunt, adeo prolixe multa disputant, ut merito illis dicere possimus, quod olim Lacedæmonii Samiis legatis:* Prioris orationis vestræ partis sumus obliti, pôstremam ob primæ oblivionem non intelleximus; *Et sane eadem ratione sæpe fit, ut cum causas apud hosce scriptores tyrones legunt, essentiæ morbi non recordentur: cum signa, causarum jam non meminerint, unde fit, ut nec rite indicationes desumere, neq; curationem, ut*

par

par est, instituere queant: & ab eorum lectione, quamvis verborum saturi, rerum non minus jejuni recedant, quam accesserunt: Illud insuper non exiguam parit confusionem, quod multis non sat fuerit, autores inculcare; sed integras eorum paginas absq; fructu iterum atq; iterum inserere; eandem curationem crebro rescribere, & eam congerere remediorum farraginem, ut flores à tribulis secernere sit valde laboriosum; quin potius hoc pro illis non citra maximum ægrotantium detrimentum, sumptum, ac tædium incauti medici soleant frequentissime usurpare. Alii (quod dici solet) egregie quidem saltant: sed extra chorum, dum fabellas, & pleraq; alia (ipsi viderint, an ostentationis gratia) minus oportune immiscent, quæ neq; ad curationem, neq; ad rei majorem elucidationem quicquam attinent. Pleriq; tum demum præclare se perfunctos officio suo putant, cum viginti latinis versibus, unum græculum ambitiose inserunt, sed fortassis, ut eorum opera animam, & spiritum in illis, quæ à quibusdam minus intelliguntur, inclusam habere existimentur à Plinio edocti homines minorem fidem habere iis, quæ intelligunt, parum tamen imitati disertissimum Galenum, quem Latinæ linguæ peritissimum fuisse legimus, nec tamen suis operibus ullum latinum verbum immiscuisse. Jam vero major eorum pars Romana lingua, & comptæ dictioni nimium incumbentes, dum apprime eloquentes videri student, hoc incommodi primo statim ingressu conseqvuntur, ut parum medici videantur; nam verborum copia, quæ alioqui utilia essent, contra quā putant, faciunt, ut minus splendeant; quippe quemadmodum retundentiū multitudine vis medicamenti infringitur, sic utilis doctrina verborum bullatis ambagibus. Sed hi eloquentiam pluris faciunt quam bene dicere: Et cum diu noctuq; maledicant, tamen minus eleganter dicere in horrore habent. At nec veritas ornari vult, nec optima & pulchra quæq;, sermonis pulchritudine aut cultu indigent, & loqui proprie potius, quam eloqui sapientes decet; & causæ veritatem magis, quā loqvutionis ornatū quærere. Videas illos toties execrantes miseriam illorum temporū, quibus Avicenna, Rasius, Auerrores, Mesues, & quicunq; seqvuntur Arabū doctrinā,

 florue-

floruerunt, scilicet quamvis non alii Hippocratis, & Galeni dogmata meliꝰ assequuti sint; etsi multa utilissima medicamenta, aliis antea ignota, nobis invenerunt, paucissimaq; modo habeamus, quæ non antea eorum fuerint (quamvis hoc seculo adimatur eis debita gloria) impure tamē ac sine ornatu scripserunt, quod præsens ætas piaculum existimat, quia omniū studiorum explicationem magis illustrem perpolitamq; desiderat. Quanto æquius possumus nos condolere seculi hujus infelicitatē, quo homines pluris verba faciunt, quā ipsas res, quarū causa fuerunt inuentæ. Sed omnis ætas de suo tempore questa est, ornat quidam sapientiam os eloquentium, rerū tamen differentias cognoscere, quam de vocibus curiosius contendere satius erat: ac si de aliquo periclitandum, de his potius, quam de illis putarem, ita enim comparatum est, ut tunc primum homines res ipsas neglexerint, cum nimio studio nomina quærere cœperunt, si Galeno credimus; quem ipsi post habita viri singulari doctrina, ob elegantem potius, & compositum stylum tantopere admirantur.

Hos igitur defectus in hac medicinæ parte considerans operepretium duxi, & tunc demum de mortalium genere bene meriturum existimavi, si ex iis, quæ præclare à probatissimis scriptoribus dicta sunt, & aliis quæ ego mihi meditatione crebra, multo studio, summa diligentia, & assiduo ægrotantium usu, vera esse deprehendi, duos commentarios conscriberem, in quorum primo theoriam seu naturalem mulieris historiam: in altero mulierum affectionum praxin succincte, sed accurate comprehenderem, non ita breviter ut aliqua desiderarentur, aut tenebris res involveretur: nec ita prolixe, ut bullatis nugis pagina turgesceret, & laboriosa confusione legentes opprimeret: sed medio quodam stylo & facili, & apto magis ad proficiendum, quam ad suadendum, ita ut si fieri id possit, ubi maxime careat floribus, ibi plurimum pariat fructus, non enim eloquentiæ hoc opus est, sed medicinæ, in quo communem utilitatem quærimus, non gloriam.

In prima igitur hujus operis parte, quæ quatuor libris continetur, omnia, quæ ad uteri & mammarum anatomen, philosophiā, vel fœmi-

fœminei sexus historiam, pertinent, quæq; ad semen, menstruum congressum, conceptum, uteri gestationem, partũ & lac spectant, textum præterea difficultates, controversias, problemata & quæcunq; longioris sunt speculationis, Deo bene juvante, exponemus. In secunda illud curabimus, ut nulla penitus ægritudo earum quæ miseras fœmellas solent exercere, quæq; hactenus à diversis scriptorib. disperse tradita sunt, omittatur, quarum essentiam, species, differentias, causas, signa, prognostica seruato ordine enucleabimus, & si qua interim prolixiorem disputationem postulaverint ea in Scholia, quæ singulis fere capitibus appenduntur, relegabimus, ne properans ad curationẽ lector tarderis, aut impingenti desit, unde possis difficultatis lucem exigere. Ad remedia quod attinet, rejectis cunctis illis, quæ suspecta, difficilia, superstitiosa, immunda aut parum probata visa sunt: munda duntaxat, facilia, securissima, aut pluribus eventis comprobata selegi, perniciosum eorum errorem vitans, qui cum ad manus medicamenta habeant, ut admirationi sint, ad peregrina, exotica & ad ea quæ difficulter parantur, & cũ minori utilitate, ne dicam cũ maximo detrimento, sæpe confugiunt. Nec ullũ mihi secretũ reservavi eorũ, quæ variis morbis proficua esse assiduitate didici; quod quosdã in multis Europæ locis factitare, non sine horrore video: nã hic suũ herculem, alter suũ balsamũ, aut panacæã, alius hoc, alius illud medicamentũ summis laudib. evehit, quorũ tamen modũ faciendi invidiose celant, & quasi mystagogi quidã ab ipsis superis usum accepisse confingunt, Numam, Sertorium, Minoem, & Solonem imitantes, qui per cervam, & Egeriam, à Jove, & Apolline sibi significata, quæcunq; astute imperitabant, quo facilius vulgo persuaderent, comminiscebantur: At illi prudenter fortasse in Reip. usum: medicos vero sordidi lucri causa occultare, quæ humanæ saluti utilia sunt, indecens est, & inhumanum; nã Aristotelis decreto bonũ tanto est melius, quanto est communius. Sed violenta sunt medicamenta illa, quæ, si bona ægri fortuna commode, ac oportune exhibere contingat, illico prosunt, indeq; pleno ore commendantur: Si vero (quod plerumq; fit, quia absq; morbi, naturæ, & artis cognitione) minus prudenter ingeran-

ingerantur, interficiunt, & quamvis laudent, qui eorum fortuita ope superstites sunt: qui tamen violentia, aut præpostero ordine occubuerunt, vituperare nequeunt, quia error medicinæ terra contegitur. Eorum tamen pleraq; quæ sint, & quo pacto continentur obiter in hoc opere patefaciam.

Non tamen existimes, amice lector, nos actum agere, quia plures extent de mulierum morbis tractationes, nam certe nullam absolutam invenies, quod tum facile deprehendes, cum reliquas quæ hactenus prodiere, hisce nostris diligenter contuleris: Imo erat quod hactenus fœminæ de nobis conquererentur, & cum Sorano exclamarent: O male occupatum virorum genus, occidimur nos non morimur: & ab illis, qui inter vos peritissimi existimantur, perperam curatæ, vos vero de qualibet vel levissima vestrarum affectionum libros ex libris facientes bibliothecas voluminib. oneratis, de nostris interea diris ac difficilimis cruciatibus, nulla vel exigua, & ea quidem satis oscitanter, mentione facta. *Neq; vero me latet, non ita pridem Basileæ in aliquot voluminibus congestos omnes fere autores, qui de hoc negotio scripserunt, fuisse excusos: in quibus tamen supra enumerata incommoda proculdubio deprehendes. Alius enim nimis brevis, alius obscurus, hic de quibusdam morbis duntaxat edisserit, alter de aliis: pleriq; ita tumultuarie scribunt, ut nimium sit operosum, quod quæris, reperire, multa desideres, plura sæpissime repetita legas, pleraq; in uno ex aliis supplere oporteat. Neq; id mirum; non enim viri alioquin sapientes toti huic tractationi fuerunt intenti, sed obiter, quasi aliud agentes. Quemq; tamen sua esse laude dignum, nec ullum tam jejunum, qui nobis non aliquid contulerit huic operi perficiendo, & per quem aliquid non profecerimus ingenue fatemur. At unus Lud. Mercat. vir sine controversia doctus, & dignus, de quo longior sermo haberetur, mihi visus, ad perfectionem hujus Medicinæ partis proprius accessisse, nisi promiscue & confuse scripserit, atq; adeo prolixe, ut vix caput perlegas, quin prius terminetur morbus, quem curas, inter cujus etiam odoratissimos suavissimosq; flores nonnulla sentico-*

senticosa, & dura delitescentia interdum offenduntur. Quamobrem cum Hippocrate agnoscens præcipuum esse scientiæ votum, aliquid eorum invenire, quæ nondum fuerunt inventa, secundum semiperfecta ad finem perducere & absolvere grana, uti ajunt, à paleis secernere, semina mundare, & aurum ex visceribus terræ ab aliis extractum purgare, quodquod ipse erui, inserere, cuncta in ordinem facilem atque pellucidum digerere institui, ita ut quæcunque continentur in illis quatuor vastissimis tomis, qui Argentinæ, adjunctis denuo aliis autoribus, tanquam in unum corpus varium sane, ac deformii monstri simile, coacti colligatiq; absq; ordine sunt, exiguis hisce duobus commentariis, dilucide disposita reperias atq; contracta, nulla bis legas, nec in ullas inter legendum nugas impingas, quæ te ab illa, quam cupis, lectione, remorentur: Idq; servata semper rei serie & ordine, quem à nullo ante nos de hac re scriptore servatum comperies: non incommoda, ni fallor methodo, ita ut alibi lacera & disjecta membra in unum quasi corpus coalescerent. Neminem præterea calumniandi studio, sed veritatis indagandæ, eiq; lucem conciliandæ desiderio coacti refellimus, aut insectamur. Non enim idcirco scripsi, ut veterum arduos conatus, & recentiorum laudabiles annixus aspernarer aut, quæ ab aliis de hac re dicta sunt, reprehenderem, sed ut ea, quæ in aliis aut obscura sunt, aut omissa, aut confusa, aut depravata, manifestiora fierent. Scimus enim quod Socrates ait apud Platonem, nullum inscitiæ evidentius extare argumentum, quam si quis data opera à viris sapientib. dissentiat, & eorum, qui aliquid sciunt, scripta apud ignaros calumniari, non scientiæ opus esse, sed proditionem naturæ & artis ignorantiam. Quæ omnia attuli, non ut studium meum insolenter extollerem, sed ut, utilitatis conscius, studiosos ad lectionem excitarem. Habes, amice lector, nostri instituti rationem, quod scio mortalibus plus utilitatis, quam mihi gloriæ allaturum; Et hic ipse est, quem captamus, laboris nostri optatissimus finis. Tu verò juxta inde perceptum fructum, de quo tibi judicium lubens permitto, invidiosorum mentes reprime.

prime. Quod sicubi, quia homines sumus, tibi plane non fuerit satis factum, non ocio & desidiæ vertes, sed peregrinationi, in qua his studiis necessaria tranquillitas non datur. Memineris etiam illud Plinii, haud ullo in genere veniam justiorem esse, si modo mirum non est, hominem genitum non omnia humana novisse. Non enim omnia possumus omnes, & hominis est labi, errare, falli: Suntq; etiã in pulcherrimis corporibus nævi quidam nihilq; est in reb humanis omni ex parte beatum. Debes insuper considerare rei difficultatem, est enim longe laboriosum, multa in pauca contrahere, & nihil quod desideretur omittere, ac perspicuitatem cum brevitate conjungere, & quæ post multum laborẽ inveneris, ad certa artis præcepta revocare. Idcirco ubiq; humanitatis memor lege, evolve, fruere, corrige, non tam quid ego fecerim considerans, quam quid alii hâc in re hactenus præstare non potuerint. Vale.

INDEX

INDEX CAPITUM PRIMÆ PARTIS.

INDEX

DEX DUBIORUM, QUÆ HAC PRIORI PARTE CONTINENTUR.

FINIS DUBIORUM.

AUCTO-

AUCTORES QUI IN HOC OPERE CITANTUR, QUIVE AD IPSUM ALIQUID CONTULERUNT.

Abenzoar
Ælianus
Aëtius
Alexandrinus.
Alexand. Aphrodiſeus
Alexander Benedictus
Alexander Trallianus
Albertus Magnus
Albumazarus
Alzaravius
Albucaſis
Alderetus
Albertinus Bontonus
Alexander Maſſaria
Amatus Luſitanus
Ambroſius Paræus
Anaxagoras
Antonius Muſa
Antonius Mizaldus
Andreas Lacuna
Andreas Fernandez, autoris pater.
Andreas Valcacer
Angelus de Gervaſiis
Antillus
Apollonius Medicus
Apulejus
Areteus
Ariſtophanis ſcholiaſt.
Argenterius
Ariſtoteles
Archelaus
Aſclepiades
Athamantius
Athenagoras
Aulus Gellius
Averroës
Avicenna
Auſonius
Augerius Ferrerius
Autor libri de fin. med.
Autor libri de mor. mul.
Autor libr. cui tit. animal eſſe quod in utero eſt.
Autor lib. de carnib.
Autor lib. de ſpermate
Baptiſta Montanus
Baptiſta Mantuanus
Bonachiolus
Bejaminus
Benedictus textor
Cardanus
Catullus
Cælius Aurelianus
Cælius Rodiginus
Cenſorinus
Cleopatra
Conciliator
Columella
Coquilatus
Cordæus
Curio Medicus
Cornelius Celſus
Cornelius Agrippa
Chriſtophorus Vega
Chriſtoph. de honeſtis
Chryſippus
Democritus
Dioſcorides.
D. Auguſtinus
Diocles
Diogenes
Dinus Florentinus
Dodoneus
Donatus ab Altomari
Empedocles
Epicurus
Eucharius Rhodion
Fallopius
Fernelius
Feſtus
Franciſcus Roſetus
Fracaſtorius
Galenus
Garcias ab Horto
Gainerus
Gaſpar Bavinus.
Geſnerus
Gentilis Fulginas
Gorrhæus

RODERI-

RODERICI A CASTRO LUSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS.

De

Natura mulieris.

PARS PRIMA.

LIBER PRIMUS.

Quid sit fœmina, quaq; ratione à viro dissideat.

CAP. I.

MIRAM ET PLANE DIVINAM ARTEM sapientissima natura excogitavit, ut quoniam possibile non erat, ea, quæ ex fragili materia venis, arteriis, nervis & parum firma carne animalia composita fuerant, corruptibilia non essent, atque mortalia; eorum tamen genus nullum deficeret; sed in specie servaretur, quod in singularibus non poterat. Ideo concipiendi organa feminisq; genitalis, menstrui & lactis proferendi cunctis dedit animantium fœminis, quibus insuper ineffabilem concumbendi appetitum, incredibilemque voluptatem ingeneravit, ut facto utrinque congressu sibi simile generarent, cujus fex sequeretur conceptio, uteri gestatio, partus, ac tandem in lucem editi infantis educatio. De quibus hic tractationem instituimus, o ordine, ut prima hac parte quatuor comprehensa libris, quæcunq; circa præfata organa; generationis primordia: & actiones naturaliter con-

Natura mira ars.

Auctoris institutum.

ter contingunt, Deo omnipotente auspice, explicemus: Secunda, quæ quatuor ultimis continetur, quos de mulierum morbis, sive praxin nuncupamus, earum ægritudines, tum quæ circa prædictas jam operationes, & organa fœminis omnibus in communi contingunt, tum quæ cuique fœminarum sorti propria existunt, earundemque remedia, & curandi methodum dilucide afferamus: quæ certè tractatio sine prima admodum obscura, hæc verò sine illa propemodum inutilis videretur; utramque simul promiscue conjungere, quod omnes ante nos fecerunt, legentibus plane operosum & confusum. Cæterum quia in qualibet proposita contemplatione omnis inventionis initium est, ante cognoscere, quid illud sit, de quo quæritur, ut rectè divinus Plato in Alcibiade primo, & cum eodem Galenus mille in locis confirmat, de mulieris acturi natura & morbis, non abs re ab ejus essentia nobis erit sumendum exordium. Atqui quemadmodum vir in alio, ita etiam mulier animal est ratione præditum generans in se ipso. Fœminarum vero aliæ viro utuntur, aliæ non utuntur. Et quæ viro utuntur, aut corruptæ tantum sunt, aut steriles, aut gravidæ, aut puerperæ, aut lactantes. Quæ vero à viri consortio sejunctæ vivunt, aut viduæ existunt, aut virgines. Porro mulier minus late patet, quam fœmina, quia fœminas humanæ speciei duntaxat complectitur, neq; has omnes; sed proprie illas, quæ amplius virgines non sunt. Unde Cicero objurgantibus quod sexagenarius jam virginem duxerat, respondit; *Cras erit mulier.* Omnis tamen fœmina à fœminis mollitie, sive fœtu dicta, in id potissimum genita, ut masculo sociata generet. Maris enim ac fœminæ conjunctione, quorum ille principium effectivum, & generationis originem primam; hæc vero materiam, instrumenta, & concipiendi organa subministraret, ad procreationem opus esse latissime probat Aristoteles, in opere de generatione animalium. Et adeò notum est, ut non solum in animantibus, verum etiam in omnibus aliis rebus natura constantibus, facile possit facta inductione comprobari. Sic Philosophi duobus elementis activam & quasi masculam vim concedunt; duobus aliis passivam & fœmineam; Sic Astrologi ex signis masculina alia, alia muliebria constituunt; Et Chymici in metallorum genere utrumque sexum agnoscunt; Ipsum vero Aristotelem, qui primo de generat animal 2. marem à fœmina in plantis non separari scripserit, Dioscorides, Theophrastus, Plinius ac reliqui rei herbariæ scriptores, sedu-

Mulier quid & cur.

Mulierum diversi status.

Mulier in quem genita finem.

Maris & fœminæ ad procreationem necessitas.

1. lib. c. 2. & 2, c. 1.

In plantis uterq; sexus.

sedulique naturæ contemplatores plane convincunt; Et ipsa sensuum fides, quæ una omnium auctoritates & rationes evertere potis est. Siquidem alias masculorum more videmus crispas, hirsutas, densiores & tortuosiores: alias perinde ac fœminas molliores, & enodes, quæ steriles fiunt, si longis intervallis dissitæ sint; fæcundiores, quo propius masculis implantantur: Sic Philostratus, Plinius, Theophrastus & multi alii referunt palmam fœminam atque marem ita se diligere, ut nisi prope ferantur, & sese contingant, emacientur prorsus, & contabescant. Hæc certe species quædam est thalami & matrimonii, sub qua, licente Palladio, felicior crescit utrisque decor; neque ab hac verissima sententia plane diversus fuisse videtur ipsemet Aristoteles 1 Cap. de gener. animal. ubi similitudinem proportionemq; quandam sexus in plantis etiam reperiri apertissime concludit. Quare non sine ratione interior plantarum pars, quæ à nonnullis cor, aut medulla dicitur, ab aliis matrix nuncupatur. Et concipere dicuntur arbores, cùm humore turgent, parturire cum germinant, pariuntque cum florent, flos enim ruptis constat utriculis, sed & educatio etiam in fructu est. Quæ cum ita sint, animalia tamen longe præstantiori evidentiorique ratione sexibus sejuncta esse constat, & præsertim mulierem à viro, quæ, ut dictum est, istius potissimum operis causa, à primis statim mundi exordiis, consilio ineffabili & inæstimabili providentia à Deo creatore est illi debita, ut Veneris illecebris excitatus conjunctionis appetitu moveretur, procreandi causa, ne cum vitæ tempore dimitteretur commemoratio nominis sui, sed ad omnem posteritatem prolis propagatione deveniret. Quia enim ipse generationi aptus erat, neque tamen per se solus huic operi perficiundo sufficiebat; ideo commodo indiget adjutorio, quale erat fœmina, quæ materiam segetemque in procreatione subministraret, concipiendique ac fœtus nutriendi organa haberet, quibus à masculo dissideret. Quæ quidem organa uteri sunt & mammæ; quorum anatomen presso contractoque stylo enarrare operæ precium erit, deinde ad reliqua servata serie procedemus:

Sed ante omnia Dei immortalis auxilium imploramus, à quo rerum omnium capienda primordia sunt.

Phil. in icon *Plin. lib. 13. cap. 4.* *Theop. 3. de causis plan. 20.*

Quibus fœmina à viro dissidet.

Uteri ratio, situs, figura & magnitudo.
CAP. II.

Uteri & ejus definitio. UTerum, qui Græcis μήτρα & ὑστέρα, Latinis matrix, quasi omnium mater, vulva, mulierum loci, & utriculus nuncupatur, partem definimus organicam, in qua semen concipitur, fœtus formatur, augetur & nutritur. Medici quicunque ejus fabricam enarrarunt, oportune in fundum & collum, sive cervicem dissecant. *Situs uteri.* Situs est supra os pubis, sic, ut ipsius cervix à mulieris pudendo sursum, versus posteriorem ipsius ossis, & vesicæ regionem, ac secundum recti intestini anteriora in Peritonei cavitatem ascendat; donec fere è directo sedis pertingat, qua rectorum abdominis musculorum initia à pubis ossibus exoriuntur: illic namque uteri cervix in fundum definit, qui in abdomine consistit, inter vesicam & rectum intestinum. *Hominis abjecta conditio.* (Hinc obiter insolentissimi hominis vilem & abjectam conditionem æstimare licet, ex fragili ac peritura materia inter excrementa nati, & in terram ac cinerem resolvendi, ut cum Plinio lamentari liceat: *Heu dementiam ab his initiis æstimantium ad superbiam se genitos.*) Hic tamen situs peroportunus fuit, utpote valde amplus; & à facie, nobilissima rationis arce, longe dissitus; deinde ibi ossa nulla, quo minus uterus distendi queat, atque ipsi parituro exitus ad inferiora & versus crura facilis est; tandemque uterus ibi anteriori parte ab osse pubis; *Ossa quæ uterum utrinq; tuentur.* posteriori ab osse sacro: à lateribus ab ossibus ilium, tanquam tutissimis vallis circundatur. Prægnantibus non exacte mediam partem occupat, sed in dextrum aut sinistrum vergit, quod etsi aliquando fœtuum sexus ratione fiat: non tamen perpetuo est, ut infra constabit. *Uteri figura.* Figura illi rotunda, nisi quod ad cervicem paulo sit longior, majusculo pyro similis, aut nonnihil compressæ cucurbitulæ, & si apices, quæ cornua vocant excipias, ipsam vesicam refert: uteri enim fundus ab angulis seu cornibus deorsum recta sensim arctior redditus, ad ipsius cervicis originem fertur, ita ut cervice instar meatus cujusdam longa & tereti, totus interim fundus non multo fiat longior, quam est latus, sortiaturque figuram rotundæ proximam, qua & capacior redditur, & injuriis minus obnoxius. *Magnitudo.* Magnitudo ejus non æqualis existit in omnibus; multo siquidem minor illius, quæ peperit, quam prægnantis.

ejus

ejus vero quæ nunquam peperit, multo minor, quemadmodum & adhuc minor earum, quæ nondum Veneri indulſere; ætatum etiam ratione non parum evariat, quippe iis, quæ adhuc augentur, veſicæ ſunt matricibus majores, perfectis matrices veſicas ſuperant. [*Longitudo.*] Sunt qui mediocri utero ſecundum longitudinem à loco, in quem incumbit, ad extremum pudendi finem, undecim digitorum intervallum tribuant, alii affirmant tres vel quatuor tranſverſos digitos non excedere, neq; multo majorem eſſe, quam ut manu comprehendi queat. Utriq; vero ſimilia adſtruunt, modo illi intelligantur de utero, cum ipſius cervix in Anatome manu attollitur, aut in coitu ad penis titillationem, in geſtatione, & partu ad fœtus formam extenditur; Hi vero de eodem cum cervix complexa rugoſaque connivet, fundusque in ſe collapſus concidit: breviter nō minus difficulter cervicis uteri, quam penis (cujus inſtar vagina eſt) longitudo, latitudove exacte deſcribi poteſt; fundus vero pro contentæ in illo geniture, aut fœtus quantitate evariat; atq; ita quamvis in altitudine recti inteſtini veſicæ terminis (ut dixi) circumſcribatur: mediocris tamen tenuia inteſtina nonnunquam pertingit; maximus, qualis prægnantium, etiam imum ventrem replet. In latitudine etiam diſpar, ut plurimum tamē in non prægnantibus duos [*Latitudo.*] tranſverſos digitos parum excedit: Mirum dictu, cum receptaculum ſit, in quo infans procreatur, quodq; adeo, dum mulier uterum gerit, ampliatur, ut apicibus ſuis ſeu cornibus ad utraq; ilia porrigatur; cum præſertim ipſius ſubſtantia, quantumcunque manibus & vi diſtendas, nec dilatetur, nec niſi naturæ viribus cedat, contra quam de cervice dictum eſt, quæ rugoſa cum ſit, leviſſimo diducitur conatu.

De Uteri partibus.
CAP. III.

Porro uteri, & præſertim fundi ipſius ſubſtantia nervea membraneaque eſt, & craſſa admodum; externa ſuperficie levis, madens [*Subſtantia uteri.*] & æqualis, non tamen ad amuſſim candicans, ſed carneum quid præ ſe ferens, hanc aliqui tunicam internam & ipſius uteri propriam appellant, ad differentiā alterius triplo tenuioris, qua ſuperintegitur, quæque à peritonei portionibꝰ utrinque lateribus uteri adnatis utero obducitur, eumq; nonnihil retinet: Hinc inter anatomos ſcriptores diſſi-

Tunica duplex.

diſſidium compones, nonnullos duplicem tunicam ſive membranam utero tribuentes alios unicam tantum, quia internam non tunicam, ſed uteri ſubſtantiam plerique vocant: hæc in non prægnanti utero omnes reliqui corporis tunicas vel tres etiam ventriculi & inteſtinorum ſimul implexas vincit, venoſaque eſt, multisq; venis & arteriis intercepta, ſicuti ſuperior nervea; conſtat etiam tribus fibrarum generibus longitudinalibus, quibus viri genituram trahit, quæ admodum paucæ ſunt, quia opus ipſarum facile; transverſalibus, quæ rectarum copiam ſuperant, quia his & raptam genituram, & fœtum toto geſtationis tempore retinet; ac demum latitudinalibus, iisq; etiam plurimis & validiſſimis, quibus fœturam in lucem edit. Media ejus pars nõ tam alte ac cornua conſcendit; ſed in ſinus cavitatem exuberat, qua in parte ſicuti uteri os craſſior multo occurrit, quam qua uterus in angulos ſive cornua deſinit. Superior enim fundi pars utrinque ingentem proceſſum unum conſtituit, perinde ac frontem vituli jam primum cornua producentis, ob quam effigiem hos proceſſus angulos ſive papillas, veteres Dioclem ſecuti uteri cornua nuncuparunt. Interna vero ſuperficies, ſi in longum uterum dividas, duos ſinus promit, dextrum ac ſiniſtrum, nullo ſepto diſcretos; ſed ſutura quadam, qualis virili ſcroto ineſt, obſcuriori tamen, ideo antiqui matrices, perinde ac ſi duæ forent, appellaverunt, & papillarũ numero correſpondere dixerunt; qui quidem ſinus leves admodum ſunt & anguſti, adeò ut iis, quæ uterum non gerunt, fabam majuſculam vix capiant. Hinc Gentilis, Nicoli, Mundini, Alberti Magni, Bonacchioli, & aliorum, quorum pene innumerus eſt numerus, error apparet, qui in humano utero ſeptem cellulas eſſe aſſeruerunt, tres in ſinu quolibet, in medio unam: in ſingulis inſuper decem rugoſitates, ſic ut ſeptuaginta conſurgerent, totidemque ſimul fœtus concipi poſſe, parum profecto anatomice autumarunt. Plures enim fœtus juxta ſeminis quantitatem in utero non cellulis, atriis aut thalamis, qualia illa forent, ſed propriis involucris diſtinguntur; Et quamvis ſubſtantia uteri interna, ſi dilatetur foraminibus plena appareat, hæc nihilominus foramina non cellulæ, ſed cotylidonum ora exiſtunt, per quæ geſtationis tempore, ſanguis ad uterum delabitur. Communis inſuper eſt via ab his ſinibus in os uteri, qua non concepturæ proprium ſemen deponunt, concepturæ virile excipiunt. Os vero uteri vocamus internum illud oſtium, qua

Fibræ.

Cornua uteri.

Superficies interna. Sinus.

Cellulas non habet uterus.

Via communis à fundo uteri ad ipſius os.

Os uteri.

qua fundus desinit & cervix inchoatur, quod etiã os matricis, vel fundi orificium appellatur, &, si extra spectes tincæ piscis, vel canini oris imaginem tibi offeret, eiq; glandi similem, quæ in extremo est masculi genitalis, ac scissura transversa veluti litera ϴ centro simili donatur. Parturientibus adeo extenditur & patet, ut nihil fere ejus supersit, sed cavitas una prope æqualis appareat, à fundo uteri ad pudendum usq; Quæ nuper pepererunt, scissuram habent ampliorem. in prægnantibus specillum vix admittit, nec nisi in partu aperitur, cum fœtum & illius involucra emittit, aut in coitu, cum virile semen naturali motu sugendo allicit, & quando non concepturus masculum semen, una cum muliebri, iterum eructat, alioqui arctissime occluditur os illud, nec ex mulieris arbitratu, sicuti cervicis orificium, aperiri potest, alias nullo conceptionis habito metu lascivæ mulieres parentibus maritisq; facile imponerent; ideo virginibus fere inutile & ociosum hoc orificium censetur: ut plurimum enim per illud menses eisdem non expurgantur, quod pleriq; existimarunt, ut suo loco patebit. Cæterũ hujus meatus perinde ac cervicis nimia & præternaturalis sagina Hippocratis decreto conceptioni nocua est.

Ant. lib. 3. cap. 12. Hip. 1. de morb. mul. tert. 30. 5. aph. 49. lib. de aere aquis & locu.

Sed dices, si toto gestationis tempore os uteri non aperitur, non fiet superfœtatio. Quidam opinantur, tunc tantum aperiri, cum superfœtat, superfœtat autem rarissime; rarissime ergo gravidis aperitur. Alii putant, veteres solùm docuisse, sponte sua gravidarum uterum non hiare: in accessu tamen perpetuo recludi, quod majorem habet probabilitatem.

An os uteri gravidis perpetuoccludatur.

Quia, etsi tum temporis virile semen ad fundum uteri non penetret, muliebre tamen, quod ad fundum demandatur, exitum postulat.

Objectio.

Sed cur ad expulsionem seminis non ejicitur fœtus? Quia alligatus est & immaturus; ideo periculosus coitus primis mensibus, dum adhuc tenellus est, & vincula parum firma.

Solut.

Sequitur uteri collum sive cervix, ab Aristotele matrix etiam nuncupata, quæ masculorum peni correspondet; nisi quod hic foris in viris: illa intus in fœminis sita est; hoc iter spermati virili intro; fœtui jam perfecto extra natura ante munivit, & licet unicum cum fundo efficiat corpus continuum, diversam tamen sortitur substantiam, quippe partim musculis, partim membranis & nervis condita est, non vero impense crassa aut cartilaginosa, præsertim in ætate puellari, ut multi rentur, nisi quod callosior est eis, quæ frequentius pepererunt, aut crebro congressæ sunt, ita ut vetulis jam

Uteri cervix.

Quare fungosa & duriuscula.

fit duriuscula, & similis summitati asperæ arteriæ, ut recte Herophilus comparavit, fungosæ tamen substantiæ ac duriusculæ nonnihil possidet: fungosæ, ut plurimum contrahi ac dilatari possit, concubitusque tempore penis modo extuberet; duriusculæ verò, ne in iis mutationibus, quæ in partu fiunt, afficiatur, utque semen protinus recipiat, neque præ nimia mollitie partibus quibusdam elevatis, aliis concidentibus anfractus fiant, quibus detentum prolificum semen ad vulvam minus celeriter permeare queat; longioremq; moram in cervice trahens, spiritu genitivo ocyssime exhalante penitus evadat infœcundũ. Juxta cervicem uteri in anteriori sua sede jam ferme supra pudendum vesicæ collum ingreditur; per quod urina defertur, & Nympha fatiscente foras excernitur, (non enim ut idiotæ & mulierculæ ipsæ mingentes opinantur, per uteri cervicem lotium prodit) ibi cervicis portiuncula excrescit in ipsius cavitatem propendens, & postquam urinam cervicis uteri pars fere extrema admittit, ipsius, alteriusvè humoris regressum in collum vesicæ impedit, illis processibus similis, qui regressum urinæ à vesica ad urinarium meatum prohibent, hinc mulierum lotium occursante, impetuque collisa cletoride (ita enim hunc processum vocant) magis quam virorum inter mingendum perstrepit. Uteri cervicem mediò circiter progressu à tergo ejus partis, qua collum vesicæ implantatur, plerique tradunt in virginibus exili membrana venulis conspersa dirimi, quæ primo concubitu profuso sanguine disrumpatur; Hymen seu Engion dicitur. Miror tamen nonnullos ejus crassitudinem describentes, cum inter secandum nunquam sese offerre ipsimet fateantur; quamvis in puellis diductis ipsarum cruribus persæpe conspiciatur, uti ipsi scribunt, situ simili illi quem habet in pectore septum transversum, longa in medio sectione instar rimæ, cujus occasione hymen sanguinis menstrui purgationem in virginibus etiamsi ab interiori parte excerneretur, non impediret, neque mirum (inquiunt) si in dissectionibus hæc membrana nõ appareat, quia apud aliquot nationes sedulæ obstetrices illam quasi frustra mulieribus datam effringunt; sicuti solent puerorum recenter natorum ori indicem indere ac linguæ vinculum, si forte plus justo contractius sit, dilacerare. Hæc est multorum de hac membrana opinio. Arabes vero quinque venas ad cervicis uteri medium utrinq; inseri tradiderunt, ac dextrarum venarum ora cum sinistris committi, ex hisque centonem

Colli vesicæ situs.

Hymen. Vesalii & aliorum opinio de Hymene.

Arabum sententia.

nem ipsis appellatum atque adeo hymen efformari, quas tamen venas ex sanguine, qui in prima coitione profluit, potius, quam ex sedula dissectione, cum ibi nullæ reperiantur, procul dubio sunt imaginati, tanta superstitione, ut adhuc reperiantur in felici Arabia nationes, non procul à regno Preciosi Ioannis, juxta BABEL MELEC urbem, natione Arabes, secta Mahumetani, apud quas filiolarum vulvæ consuuntur, medio relicto foramine, sicque quoad viris maturè conjungantur, dimittuntur, quibus eas obseratas & quasi sigillatas tradunt, ac tunc reserantur puncta & alæ uteri, adeo jam cohærentes ac si ita à natura fuissent fabricatæ; Et hinc ac ex superiori fatuitate obiter colligas, quam variis & contrariis opinionibus mundus distineatur, ut non plane inepte dixerit Aristippus, gloriam ac virtutem non in natura consistere, sed in consuetudine. Diligentiores cervicis latera nondum Venerem expertis duntaxat quasi conglutinata connivere, ac angustum ibi collum efficere affirmarunt, quæ primus coitus magna ex parte divellit & quodammodo dilacerat, ideo, ut mulieres ferunt, acerrimus ille est, quorum ego sententiæ libentius subscribo. Nam, ut pleriq; referunt, & Nicolus auctor est, visæ jam sunt mulieres, quæ post partum cum obstetrices decoris gratia medicamenta oppido adstringentia adhibuissent, ita clausæ redditæ sunt, ut nō potuerint coitum exercere, id quod etiam meretriculæ hodie factitare dicuntur, ut virgines appareant: nec non honestæ aliæ fœminæ, quæ suis viris gratiores esse cupiunt. Dignū tamen consideratione, quo artificio ingeniosa natura, hac solum in parte, & in lingua frenum posuerit, nempe ut hominem hisce in locis, à quibus maximum nocumentum impendebat, continentiæ admoneret. Definit matricis collum in pudendum muliebre, quod etiam muliebre genitale, os genitale, os cervicis uteri, facies seu potius larva dicitur, & est veluti cutacea quædam hujus colli ἐπίφυσις sive additio, masculorum præputio respondens; & ut præputium ornamenti gratia existit in ambitu rimæ seu oris genitalis, collib⁹ seu monticulis protuberantib⁹, qui in partibus exterioribus crinibus in fœminis jam maturis ornantur; ab interioribus vero, carunculæ illæ cuticulares instar geminæ linguæ propendulæ adnascuntur utrinque, quæ Nymphæ nomine donantur, quas uteri alas vocant, easdemque natura eo progenuisse creditum, ut uterum à pulvere, frigore, & aliis externis injuriis tutaretur; quale enim una pharyngi pro-

Vera opinio.

Naturæ artificium.

Muliebre pudendum.

Alæ uteri.

Nymphæ.

gi propugnaculum est, tale utero nymphæ; fungosa ipsarum est substantia longitudinalemque rimam efficiunt canalis instar seu literæ I, in cujus elatiori parte, ac pinguiori pubis loco, ubi hæ carunculæ conveniunt, juxta id foramen unde lotium exit, occultatum processum parvum efficiunt, exiguo peni, qualis est cuniculi, admodum similem; substantia fungosa, nervosa, & sanguine plena: forma in glandem desinentem, parvo quoque præputio obtectum, quem antea regressum urinæ ad vesicæ collum impedire diximus, quique alium præstet usum non contemnendum: In eo enim pruritus eximius efficitur, ideo præcipua sedes delectationis mulierum, dum Venerem exercent, statuitur; In hanc etiam partem bina desinunt ligamenta oblonga, nervea cavaque, quæ à matricis lateribus constituta præcipuam esse illius summæ delectationis causam invenisse se ex recentioribus gloriatur Columbus. Verùm processus ille aliquando naturæ modum excedit, & ad tantam magnitudinem excrescit, ut extra uterum propendens deformitatem atque pudorem inducat, & vestimentis jugiter attritus ad libidinem adeo irritat, ut non desint, quæ per hanc partem etiam erectæ mulieres virorum instar in venerem ruant, & mutuis coitibus incubis, ac succubis sese polluant, quod de duabus Turcis Thessalonicensibus Amatus refert, & nos Ulisiponæ ob simile fœdissimum scelus aliquot mulieres publice puniri vidimus, Tribades dicuntur à Celio Aureliano, à Plauto subigatrices, & Martial. de Bassa quadam inquit:

Nympha seu cleitoris.

Lib. 1. ep. 9.

Commenta est dignum Thebano ænigmate monstrum,
Hic ubi vir non est, ut sit adulterium.

Quamobrem Ægyptii in virginibus excidere consueverunt, quod quidam indistinctè faciendum esse putant in carunculis illis cuticularibus quæ ante os uteri adnatæ visuntur; qui tamen meo quidem judicio errant, quoniam illæ suos habent à natura usus, nam & magnam fœminis in coitu delectationem pariunt, & uterum, uti diximus, ab externis tutantur. Cæterum hæ carunculæ proprie nymphæ appellantur, ac gallorum cristis similes prope os uteri in cervice assunt, quas propterea Poëtæ per saltus & nemora, satyros quærere referebant, quia in ipsis Venereorum delitiæ, quibus illi æstuabant, insunt; Ab his tamen nymphis differt alia pars nympha dicta, quia hæc processus ille est musculosus, ac pelliculosus supra alarum pudendi commissuram situs, quo loco urinarius meatus existit, quam quidem particulam potius

potius ſcindendam auctores præcepiſſe arbitror, & hoc manuale opus nymphotomiam nominaſſe, non affectum ipſum ut Moſchio perperam prodit. Mercatus cenſet, hanc eſſe affectionem, in qua Medici fœminas in viros migrare exiſtimant, & proprie Symptoma turpitudinis nominari, cui ego non invitus aſſentior, niſi quod ſexum interdum circa pubertatis annos in quibusdam detegi potius quam mutari crediderim, & hoc ut plurimum ipſo nuptiarum die, quia tunc protuberantes ad Venerem partes facilius foras à natura protrudunt, quæ antea latitabant, ut teſtantur pleræque tum priſcorum tum noſtri ſeculi Hiſtoriæ. Ideo Agrigentinus Empedocles dicebat:

Nymphotomia quid. *Castratio.* *Dub. an fœmina in virum verti possit.*

Et puer ipſe fui, nec non quandoq; puella.

De qua re plures congeſſit hiſtorias Schenckius, ad quem lectorem relegamus: Quod tamen ipſe ex aliorum auctoritate ſcribit, fuiſſe, quæ & conciperent, & poſtea in viros verſæ, in alio generarent, commentitium omnino eſt. Porro an proceſſus ille ſeu Nympha tantæ magnitudinis cunctis inſit fœminis, quod Columbus exiſtimat, affirmare non auſim, potiusque crediderim, illis tantum adnaſci, quæ ſecundæ jam ſpeciei ſive claſſis Hermaphroditi cenſentur, ut infra patebit: Exiguum tamen proceſſum omnibus ineſſe fœminis, & in cervicis cavitatem propendere in eos quos diximus uſus, haud equidem dubito, cum in eum deſinant alæ ipſæ ſeu membranei proceſſus. In caruncularum medio longitudinalis illa ſciſſura eſt, quæ penem admittit, & adeo horrenda obſcœnaque viſu cenſetur pars, ut defunctarum etiam fœminarum cadavera, uti auctor eſt Plinius, contra quam virorum, prona fluitent; ſeu parcente natura earum pudori; quamvis & hujuſce rei Phyſica etiam ratio aſſignari poſſit, quia muliebris ventris intercapedo ampla & vaſta admodum, cum ob viſcera, tum ob continendum fœtum, aqua potiſſimum per genitale muliebre ingrediente impletur & extuberat; deinde mulier vertebras dorſi minores habet, utpote anguſto thorace prædita; Ilii vero oſſa ad anticam partem ſuſtinendo fœtui prominentiora; adde etiam uberum molem; quæ pronas eas reddit. Atque hæc ſunt, quæ uterum conſtituunt,

4. Obj. c. 5. *Mulierum cadavera prona, virorum ſupina fluitant.*

ex mota effectus, & semini permixtus, majorum in coitu voluptatem pareret, quam si ab ipsa vena deduceretur; alii, quia in sinistro latere magna arteria prope venam cavam sita est, quæ quidem arteria cum perpetuo moveatur, periculum esset, ne tenuis vena seminalis in his perennibus motibus rumperetur, quod magis probo, quia juxta primam sententiam humor ille acris in sinistrum tantum latus emitteretur, subindeque vasorum spermaticorum munia diversa forent, quod verosimile non est. Arteriæ seminales, tam dextra, quam sinistra prope idem os sacrum sub emulgente scaturiunt, spirituoso sanguine plenæ, non solo spiritu, ut cum Erasistrato Aristoteles sentit, quibus Bonacciolus & Mercatus consentire videntur: Hæc vasa dum descendunt, primum aliquantulum distant, postmodum ita implicantur, ut vena arteriam, & arteria venam ingrediatur, factaque eximia quadam anastomosi, ipsorum quædam portio usque ad testes descendit, ramos in testium substantiam, & illos proxime ambiens involucrum diffundens, postea in differentia vasa prodeunt; quæ variciformia, late contortis vitis pampinis, capreolisque assimilantur, iis etiam brevis est via ad uterum, at non directa, sed pluribus gyris anfractibusq; flexuosa, quam maribus, ut viæ brevitas flexum multitudine compensaretur. Hæc vasa semen per uteri cornua in interiorem ipsius uteri sinum deferunt, & intrudunt, atq; ob id deferentia hic nuncupantur, sicuti antequã testes pertingerent præparantia. Quæ quidẽ eademne sint, quæ antea præparantia dicebantur, an vero diversa, ex ipsis testibus peculiarẽ ducentia originem, nihil moror, dummodo intelligatur in præparantibus seminis fieri apparatum, & sanguinem, qui prius ruber erat, sensim alterari & albefieri; qua inchoata elaboratione, magna laboris pars testibus imminuitur; Alia istarum venarum arteriarumq; seminalium portio, antequam testes pertingat ad matricis corpus tendit, ut laudabili sanguine conceptus ali commode possit, & mensium portio expurgetur, corruptis præsertim & non gravidis; Ipsam uteri substantiam hæ venæ penetrant, ut ipsum nutriant, & ramorum serie sparsa, suis osculis acetabula efficiunt, quæ Græci cotylidones appellitant, quibus partus per umbilici radices utero validissime committitur: partem dixi sanguinis menstrui per has venas prorumpere, quia pars alia per venas à venæ cavæ divisione juxta os pubis exorta, in uteri cervicem deponitur, non in fundum, maxime virginibus, & prægnantibus, quibis os uteri occludi-

Arteria.

Arist. & Erasist. apud Gal. lib. ad id dicato. Bonacc in sua ennea de Mercat. lib. 2. c. 1.

Deferentia vasa.

Præparantia.

Uteri venæ per quas menses purgantur.

Acetabula uteri seu cotyledones.

cluditur; nam cava vena inferiori sui parte, in duos insignes ramos dividitur, qui oblique ad dextrum & sinistrum crus iter habent; à quibus præter alias propagines illæ etiam venæ prodeunt, quæ in hominibus ad vesicæ latera proficiscuntur, ut ipsam, & intestini recti musculos nutriant in fœminis cervicis uteri principium petunt, ex quo loco menstruæ purgationes prædicta ratione effluunt, de qua re inter anatomicos professores scio maximam semper versari contentionem, quam nos proxime sequenti libro illustrare atq; dirimere conabimur. Ex hac ipsa venæ cavæ divisione geminæ suboriuntur venæ, altera dextrorsum, altera sinistrorsum, quæ peritoneum subeuntes, ad mammas singulæ ad singulam perveniunt, sanguinem in lac commutandum iis suggerentes, quæ potissimum causa est magni illius, qui teste Hippocrate ac Galeno inter uterum & mammas consensus fit. Quamvis & hic ut tergiversetur Vesalius, & suo more Galenum suggillet, nullum alium agnoscit consensum inter has partes, præter illum, quem per venam cavam fieri dicit. Porro Galenus ex Herophili decreto perinde ac viris, fœminis etiam glandulosas prostatas inesse scribit quarum sit usus, salivalem quendam succum generare, qui acrimonia & salsedine sua in coitu delectat, ad Venerem excitet, & urinarũ meatum madefaciat, quò & facilius urina profluat, & ejusdem morsionibus occurratur; negant alii, quia in fœminis matricis collum neq; oblongũ neq; nudum est ut virile pudendum, sed intus situm ex continentibus ipsum partibus copiosum madorem recipit, & menstruis irroratur; salivalem vero humorem per ramusculos vasorum spermaticorũ in internum vulvæ ostium ad alios usus suo loco explicandos ejaculari non refragantur, quib⁹ & ipse Galenus alibi ex animi sui sententia loquens apertissime subscribit. Ejusdem Herophili placita secutus Galenus lib. de vulvæ dissectione, alia quatuor vasa venas duas totidemq; arterias ab emulgentibus demandatas utero muliebri aliquando inesse ratus est; quæ tamen in dissectione minimè reperiuntur, inde ortum lapsum existimo, quia cum vidissent sinistram venam seminalem ab emulgenti originem trahere diversam esse ab illa, quæ à trunco venæ cavæ in dextra oritur, sibi perperã persuaserunt, ac perinde de arteria sentientes, totidemque in dextro latere inesse putantes quatuor illa vasa sibi confingunt. Cæterum ut ad utero adnascentia, quibus hoc caput dicavimus, oratio redeat, duo nervorum genera eidem donata sunt, à spinali medul-

Prostatæ. 14. De usu part. 11.

Salivalis humor.

Salivalis humor in fœminis unde ejaculetur.

c. de semine. Herophili lapsus.

Nervi utero adnascentes.

medulla unum, quod tenuibus surculis in uteri cervicem & circa humiliorem fundi sedem excurrit; alterum à sexta nervorum conjugatione, à quo subinde nervi perquam graciles ad elatiorem fundi regionem diffunduntur.

De uteri colligantia, consensu, & usu.

CAP. V.

Connexio uteri cum vicinis partibus.

ASTringitur præterea, nectiturq; uterus vesicæ ac recto intestino tenuibus ex peritoneo ductis appendiculis; similiter coxarum ossibus validis sed admodum laxis vinculis, tum nervosis tum musculosis; quæ ad illius cornua pertingunt, & propterea laxa sunt, ut vulva plurimum moveri sursum & deorsum possit, plus minus in coitu cum genituram expetit, & ad penis summum tanquam animal quoddam (ut Plato dicebat) hiare possit. Cum his tamen nec animal est, neq; errat, neque propriam relinquit sedem, sed parum duntaxat dimovetur, ut infra latius apparebit. Ex dictis constat, uterum cum aliquibus conjunctum uniri, aliis connexum esse, ab aliis intextum, dependere ab aliquibus, & ab aliis nutriri: enim vero collo, vesicæ, & recto intestino juxta fundum perinde ac testibus & vasis seminariis coalescit; aliis vesicæ & recti intestini partibus annectitur; annexus quoq; est ossi sacro, ex quo etiam dependere recte dicitur: Et dorsi vero medulla & lumborum musculis pendere solummodo nervis, & annexus, & contextus est atque conjunctus; arteriis venisq; non solum annexus, conjunctus, & contextus hæret, sed ab ipsis etiam nutritur. Rursus semen utero præparant testes & seminalia vasa duæ venæ totidemq; arteriæ, quarum etiam portio illi dicata est, ut nutriatur tum ipse, tum fœtus, mensiumque portio aliquando expurgetur, nam earum pars antequam testes ingrediatur, deorsum fertur, ut matricis substantiam alat; semen vero ipsum suscipit per vasa deferentia, ac varici conformia, quin etiam salivalem humorem per alias ipsarum propagines; mensium reliqua pars in cervicem demandatur per ductus, qui ab inferiori cavæ venæ parte propagantur: sensum suscipit per nervos, à sexto pari & ab spinali medulla. Nil igitur mirum, si cerebro, dorsali medullæ ac nervoso generi uterus consentiat: non solum quod membranosa constet substantia, ut Mercatus sentit, sed etiã quod nervorum propa-

Uterum propriam sedem non relinquit.

Eximius uteri consensus cum diversis part.

Mercati lapsus.

propagines ab ipsis partibus mutuetur: insuper mammis & jecori per venas consentit, cordi per arterias, vicinia & colligantia partibus circumjacentibus, vesicæ, recto intestino, ac peritoneo; sed & per spiracula cæca ventriculo, lieni & meseraicis, præterquam quod membranosæ, ac nervosæ sunt plurimæ istarum partium, quæ propterea etiam per similitudinem coafficiuntur.

Uteri munus triplex.

Jam vero uteri sic constituti triplex est munus; unum sibi proprium, quatenus pars est similaris, & ita alimentum allicit, pro sui ipsius nutritione, par illas, quas supra enumeravimus, sibi insitas venas à trunco seminalium exortas. Secundum uteri munus est fœminæ saluti pernecessarium, quatenus illi inest excrementa evacuandi ratio, quemadmodum enim in deficientibus vesica & intestinis à proprio munere maximum corpori subsequitur detrimentum; ita si in fœminis hæc pars menstruationis officio, suppressione, aut utcunque aliter destituatur, longe periculosiora scaturiunt mala, & graviora accidentia, non tamen (quod Mercatus existimat) in hunc præcipue usum fuit uterus creatus; sufficeret enim sola cervix cum venis huic muneri dicatis; sed potius fuit uterus propagandæ speciei causa mulieri datus, quod tertium ac præcipuum uteri munus est, quodque nullibi commodius fieri poterat, & magis necessarium videtur, quam fœminam elui à recrementis, quæ per alias vias commode possent alioquin expurgari; idcirco anatomes professores merito uterum definierunt, partem in qua semen concipitur, fœtus formatur, & augetur, nulla de menstruis aut aliis excrementis facta mentione. Nativo, & incredibili quodā desiderio uterus semen virile attrahit, nullam tamen vim illud commutandi habet, sed conservandi tantummodo.

Mercati lapsus alter.

Uterus cur mulieri datus.

Uteri definitio.

Uterus semen trahit.

At dices; virtutes naturales coordinatæ sunt; si ergo trahit & conservat, oportet, ut ulteriori mora commutet, & alteret, qua ratione Galenus lib. de nat. facult. nil trahere propter tractionem ipsam, sed propter fruitionem disertissime prodidit. Solutio est, non esse perpetuum, ut quidquid trahit, propter nutritionem trahat, semper tamen propter fruitionem, ut rite Galenus; sed fruitio duplex est, nutritoria una, altera refocillatoria, illo modo partes sanguinem trahunt, hoc utraque vesica, bilis & urinæ, hos licores, & semen uterus, cui natura indidit hanc mirificā cupiditatem ut traheret, & tantisper retineret, donec præstantior opifex, hoc est formatrix facultas ad operis elaborationem insurgeret. Mulierem absque matrice posse vivere, autor est Auen-

Dub. an semen commutet uter. lib. 8. c. 6.

Solutio.

Fruitio duplex.

Formatrix facultas.

Avenzoar; quia inquit, fieri potest, ut universa ligamenta putrefiant, &collabatur uterus, muliere salva permanente, quod tum ex libris medicorum, tum aliorum fide dignorum testatur, seque nobilem fœminam vidisse, de qua erat rumor, absque matrice vivere; idipsum Rousfetus, quem videre nō pigeat, plurimis eventis confirmat. & Antonius Benevenius lib. de abdit. morb. causis, alterius fœminæ meminit, à se visæ, quæ cum vulva putresceret, & frustulis comminuta tota decideret, sana tamen supervixit annos decem. Illud fortasse non minus mirabere, quod Gesnerus & alii scribunt & plurimi norunt, in Paria provincia haud procul à Patagonum regione, animal reperiri semivulpam à nostris dictum, cui natura duos concessit uteros, internum unum, ad generandam prolem, sicuti reliquis animalibus; alterum externum subter communem illum, ad fovendos defendendosque catulos suos, quos inde non nisi lactandi causa promit.

Mulier sine matrice vivere potest

Sect. 4. de part. Cas. cap. 5.

Cap. 11.

Semivulpa animal duos habens uteros.

Platonis & aliorum de utero sententiæ.

CAP. VI.

PLato in Timeo, & cum eo Areteus atq; alii non contemnendæ eruditionis viri sedem uterum mutare, & animal esse, sibi persuaserunt, ac idcirco in uteri strangulatu mulierem respiratione privari, quia uterus sursum ascendens septum transversum [illegible] corpore comprimit, dum enim prolem generare cupiens, seminis masculini avidus ac menstruo sanguine destitutus indignabundus per corpus vagatur, ad septum conscendit, & quasi animal quoddam succensens omnifarios morbos excitat. Ita autem videntur istam sententiam vallare; Quæcunq; sensus habent, ea dicuntur esse animalia, perfectiora, quo plures, ut bos, equus; imperfectiora, quo pauciores, ut hyatulæ marinæ, quæ duos tantum tactorium & gustatorium; spongia, quæ tactorium duntaxat habet: cum igitur matrix odoratorium sensum habeat, gustatorium etiam possidebit, atque ita cum hos præter tactum (quem o[illegible] tinere ex seminis oblectatione clarum esse putant) sensus habeat, proprie dicitur & est animal: quod autem odoratorium sensum possideat liquet, propterea, quod ipsa (ut illi ajunt) superius quidem existens in thorace graveolentia adhibita, moleste ferendo fugit,

Dub. An uterus sedem mutet, & animal sit. Platonis & Aretei sententia.

Ratio 1.

Neoterici insolenter Galenum vellicantes.

destituitq; eas partes, atq; ad beneolentia, quæ subter apponuntur, currit. Hinc Galenum sibi non constare dicunt Neotericorum plurimi, qui sexto de locis hanc opinionem plane convellat, alibi vero naribus gravissime olentia, matricibus beneolentia adhibeat, quasi continuo uterum animal esse fateri teneatur. His acute magis quam diserte dictis addit Fernelius se adstantium mulierum modo querimonia, modo precibus adductum uterum sæpe tactum deprehendisse, instar globi cujusdam, in ventriculum efferri, eumque graviter opprimere, hincque manu depressum manifeste in propriam sedem propulsum, neq; id magis alienum videri, quam ejusdem prolapsum ad inferiora, quo totus fere prodit, atque adeo, etsi animal esse non patiatur, sedem tamen posse mutare plane confitetur.

Ratio II.

Platon. sententia infringitur.

Cæterum, ut quod posterius retulimus in Platonis opinione, id primo infringamus, plane indignum & à philosophica mente alienum est, opinari, ex multis animalibus unum animal constare: odoribus refici ventriculus solet, neque idcirco animal esse ullus unquam concludit, recreantur enim membra odoribus, non quod jucundam qualitatem percipiant, sed quia vapor boni odoris spirituum est accommodatissima materia, quibus partes illæ abundant: quamobrem, præterquam quod calefaciunt, facultatē etiam quandam sympepticā possident, quæ partiūm tenuitate affectus in iisdem particulis existentes curare, & sanare valet, quod enim de sympathia & dispathia uteri nonnulli causantur, acutum est magis, quam firmum.

Cur membra odorib. gaudent.

Sed ut alia omittam, qua ratione graveolentia tot partes pertranseuntia ad matricem ferri possunt? fortassis cum Fernelio dices, ad thoracem per nares facilem esse meatum, ad quem ipsa matrix reliquas partes prætergressa jam pervenit. At certe neque id fieri posse, ex dissectionibus apparet; si enim dissecta muliere uterum manu sursum ad ventriculum violenter trahas, ad os ventriculi eum ducere, quin disrumpantur ligamenta, vix poteris, multo ergo minus suopte impetu, aut violenter impulsus intestina, ventriculum, & septū transversum, ac reliquas illic positas particulas prætergredietur: Vidimus nos sæpe talem tumorem, qualem nobis depingit Fernelius, sed, ut ingenue fateamur, ventriculum non transcendebat, solumque pertingebat ipsius fundum, quod nos fieri non imus inficias, neque ipsa dissectio dissuadet, aut Fernelii adversa ratio quicquam aliud concludit, nam uterus facilius descendit, quia gravis suo pondere excidit, neque inde sequitur, posse similiter ad ventriculum ascendere, imo neque uteri-

Fernelii ratio infirmatur.

uteri ſubſtantiam eſſe id admittit Galenus;quod in hoc affectu fœminæ deprehendunt inſtar globi cujuſdam in ventriculum efferri;ſed inter acentes partes ab ipſo utero flatuoſis ſpiritibus ,aut teterrimis nidocibus vexato , ſurſum compulſas ; quod tum fit,cum ad uteri vaſa ſanguis,vel alius humor confluit,ſed ad interna ipſius, aut quia craſſ°, aut quia clauſa ſunt venarum ora, ingredi non poteſt, tunc enim implentur ; & quantum in latitudine ampliantur , tantum de longitudine detrahitur,itaque quo efficiuntur breviora, eo magis ad originem retrahuntur; quod ſi id undique æqualiter fiat,uterus recta trahitur,idq; perexiguum,ut ad ventriculum accedat, potius, quam aſcendat;ſi vero inæqualiter,ad partem vehementi9 trahentem intenditur: Et hic affect° uteri contorſio,ille uteri ſuffocatio nuncupatur.Cur igitur,inquies,graveolentia naribus adhibentur?quia cerebrum illa ſentiendo ab ipſis moleſtatur & contrahitur, ſimulq; cum ipſo odoratori° ſpiritus ac per continuum ex hac moleſtia reliquæ etiam particulæ contrahuntur,qua contractione trudunt ac veluti exprimunt,propelluntque, ac deorſum provocant matricem. Adhuc tamen majori cachinno digna videtur eorum ſententia , qui , ubi ſuppreſſa ſunt menſtrua, uterũ exſiccari ajunt,dein humectari cupientem viſcera petere, cumque aſcendendo ſeptum transverſum oppetit,animal reſpiratione privari ; quod cum priſcis illis, qui naturæ opera inveſtigarunt poti°, quam invenerunt,Cordæus etiam nuper in primum de morbis mulierum parum circumſpecte prodidit,ac multa ſuper hanc rem compilat, quæ non niſi ab angulo ad parietem concludunt , ut vel hinc colligas, vulgatis illis gynæciorum tribus voluminibus una cum præſtanti doctrina,ſimiles fabellas & prodigioſa multa figmenta contineri,quæ facile poſſint tyronibus fucum facere;plane enim ridiculum eſt id,quod de uteri humectatione comminiſcuntur , tametſi Hip. ejus ſententiæ auctor fuerit, aut ex aliorum mente, aut quia non eſt cuique uni datũ omnia ſcire.Si enim uter° requirit humorem,paratiorem illum habet, & propinquiorem in incumbente veſica recto inteſtino,& veſis , quæ utero implantantur,quã ut ipſum ex ſepto mutuetur, particula omnino arida & ſicca, Liquet igitur uterum neque animal eſſe,neque ullũ voluntarium motum poſſidere , neque ſupra ventriculum aſcendere, ſed propter convulſionẽ vaſorum modo ex repletione, modo ex inanitione ortam ad ipſius ventriculi fundum tantummodo retrahi.

Supra cit.

Vteri aſcenſus.

Vteri contorſio.

Graveolentia naribus cur adhibeantur.

Aliorum ridicula opinio.

Notatur Cordæus com. 2. tex. 10

1. de morb. mulie. text. 7. & 23.

De Mammis.

Cap. VII.

Mammæ definitio. NUnc memores instituti nostri ad mammarum historiam accedamus; mammam enim alteram partem generationi dicatam esse superius retulimus. Hæc quidem eminentia carnosa, glandulosa, ac semicircularis est, gignendi lactis vim à natura habens; *Situs.* sita ad latus pectoris, in cujus medio papilla protuberat. Duæ sunt mammæ in thoracis anteriori sede ad ossis pectoris latera collocatæ, secus ac in alii animantibus, cum hic locus non impeditus ad lactandum mulieribus manibus usuris commodissimus extiterit, & generationi lactis, propter cordis viciniam, cui reciprocum calorem ut gratus vicinus mammæ retribuunt, in modum pinguedinis seu pelliceæ vestis; quam eandem in viris positionem servant, quibusdam tamen mulieribus vicinius ad pectoris medium invicem accedunt, quibusdam autē (quod & pulcherrimum ducitur) utrinque recedunt, & thoracis lateribus magis appropinquant. *Glandulæ mammarum.* Mammam multæ sed parvæ glandulæ constituunt, sibi mutuo incumbentes, & inter se commissæ adipis, & fibrarum interventu, in medio tamen ad papillæ centrum una magna, & instar mammillæ effigiata habetur. Hæc glandulosa substantia varia est, nam viris pene nulla eademque arida; uti etiam admodum puellis; juvenculis vero paulo compactior & duriuscula, vetulis flaccida, quæ vero mulieres magnas ac pendulas habent mammas, mammosæ, *Mammeales mulieres quæ dicantur.* seu ut Paulo placet mammeales dicuntur, quæ an ad lactis generationem conveniant, inferius disputabitur. Cæterum universa mammillarum substantia inter cutem & generalem membranam continetur, venis magnis ac frequentibus intertexta; quarum alias externas, à ramo venæ cavæ axillam jam petentis descendentes, suscipit; alias internas à vena cava pariter descendentes ex jugulo summoque sterno, quæ partim absumuntur in mammas, & pectoris internos musculos; partim ad Xyphoidem cartilaginem, & musculos rectos delapsæ paulo supra umbilicum surculis suis occurrunt surculis ascendentibus ex *Uteri consensus cum mammis.* illa divisione venæ cavæ ad dextrum & sinistrum crus, ex qua antea diximus venas in matricis cervicē derivari, per quas menstrua fluunt; quippe hæ venæ ascendentes oriuntur à ramulis, qui originem habent can-

eandem, quam illi, à quibus venæ ad uteri cervicem propagantur; & hinc est tantus ille uteri cum mammis consensus in mulierib', ut mammæ solidiores validum esse fœtum nuntient, tradente Hip. etsi refragetur Vesalius; graciles vero fiant iis, quæ corrupturæ sunt conceptus; & mammarum altera gracilis facta abortum portendat, & utero gestanti ex mammis lac fluens debilem fœtum significet, (cujus rei causa infra lib. 4. constabit. cap. de lacte) & mammæ tumidæ ac magnæ ad conceptum valeant. Adhæc arteriolas etiam cum his venis habent mammæ, quamvis paucas & graciles, subinde & nervos, qui in easdem sicuti in alias thoracis partes excurrunt, quorum crassissimus ille, qui è quinto costarum intervallo papillam adit, cui exquisitissimum sensum communicat. Formæ pene semiglobum referunt utpote exterius rotundæ gibbæque sunt, papillam instar processus obtinentes; intus vero, qua pectori committuntur, plana lataque innituntur basi; hanc illis semicircularem figuram natura tribuit, non tam quo minus paterent injuriis, quam quo plus lactis continerent: Etenim rotundum omnium capacissimum; exterior tamen pars in ambitu papillæ circulo quodam obscuratur, pallescente in virginibus, fusco in gravidis & lactantibus, nigro in vetulis, & rugoso in iis, quibus flaccescunt jam mammillæ; à Græcis φῶς nuncupatur, & efficitur à connexu cutis in hoc loco cum subjectis corporibus. Ipsa vero papilla substantia constat ad penem proxime accedente, est enim illi nervea quodammodo cutis, substantiam intus spongiosam continens quæ dirigi ac vicissim laxari, similiter ac penis, potest, habet autem tenues, & conspicuos meatus, fibræ ac nervi modo albicantes, qui venarum surculi sunt, multiplici serie per glandulosam mammarum substantiam excurrentium, ex quibus lac effunditur. Usus ejus est, ut cum infans angusto teneroque suo osculo mammillam integram capere non posset, hunc illius prominentem canaliculum, in quem omnia terminantur vasa, labiis apprehenderet, & per illius foramen lac sugere commodius posset, quin etiam papilla nervorum surculis, & subinde exactiori sensu abundat, ut mater illecebram ac voluptatem persentiens, fœtus in lucē recenter editi nondum dentato ori libentius titillandam pruriendamque inderet, ac sugendam offerret. Hæc in virginibus rubet, in lactantibus magis eminet, livetque; in vetulis oblonga nigricat. Mammarum usus triplex: primus & maxime proprius, ut nuper nato fœtui

3. Popul. juxt finem. 5. Aph. 37. 5. Aph. 38. 5. Aph. 51. 1. Prædict. 31. Arteriæ. Nervi. Forma. Circulus. Papilla. Papillæ usus. Mammarum usus triplex.

Mammæ usus triplex.

quamdiu solidiori cibo uti nondum potuerit, alimentnum, hoc est, lac suppedirent, sanguinē, quem per venas magnas & frequentes sibi distributas aliquantisper elaboratum recipiunt, in illud ipsum convertentes, hanc enim à natura insitam vim habent. Secundus, ut sint veluti propugnaculum quoddam ac operimentum cordi, & ab eo calefactæ, ipsum recalefaciant non aliter quam operimenta alia, quæ nobis extrinsecus injicimus. Tertius, sed minus principalis, ut ex contactu voluptatem afferant; neque hic recipienda est Aristot. sententia 4. de partib. animal. æstimantis, mammillas propter cordis tutelam potissimum fuisse creatas, quemadmodum enim uterus propter generationem fœtus, sic mammas ad ipsius in lucem editi nutritionem fuisse à natura primo constitutas, magis est rationi consonum. Sed quorsum in maribus mammæ dicit Aristot. quos nutrire non oportebat? Quia natura marem, & fœminam effingens; qui ejusdem erat speciei, similitudinem ac notam ejus membri, quod alteri sexui fructuosum admodum esset, huic etiam voluit imprimere, & ut sagax suam etiam utilitatem invenit cordis tutelam, quin & ad titillationem in viris faciunt & papilla centrum ac terminus in pectore est, in quem venarum & nervorum huc pertingentium fines desinunt, ac copulantur: Perforatæ tamen in eisdem non sunt, quia lac non oportebat emittere, quamvis & id aliquibus contingere certum si & mammas aliquando habent viri, qui humidius temperamentum sunt sortiti, ac lævore quodam præditi parvisque venis ut Aristot. Auctor est *7. de hist. animal. 1.* quibus etiam nonnunquam lac generatur, ut suo loco patebit.

Aristoteles notatur.

Mammillas cur habeant viri.

Mammarum contactu libido excitatur.

Quod si quæras, cur mammillarum contactu provocantur mulieres ad libidinē? Sunt, qui respondeant, quia ex caliditate, quæ obtrectando mammis ingeneratur, incalescit uterus, & propter harum partium consensum excitatur libido. Ego vero non parum etiam ad illecebram illam voluptatem adjuvare puto acutum papillæ sensum, ex cujus pruritu titillationeve mulier venit in memoriam anteactæ voluptatis, nam ut vir, in quo hujuscemodi consensus reperitur nullus, quodammodo oblectatur, magis tamen mulier, quia mollior in illa contrectatio; habet enim perinde ac culcitram substratam pinguedinem, ideoque papilla, sicuti in viro, ossi non colliditur.

Duæ cur mammæ.

Habet mulier duas mammillas, reliqua autem animantia plures, quia hæc plures fœtus illa unum tantum vel alterum nutrit; aviculæ mammillis carent.

carent, ne pondere earum volatus impediretur; pisces etiam mammis & lacte sunt destituti, quia, ovo intra se concepto, animal postea in lucem excludunt, in eo tamen genere cete, delphinus, balenæ, ac marinus vitulus mammas, & lac habere dicuntur,

---

De ossibus, quæ in muliere, uteri & mammarum ratione à viri ossibus dissident.

CAP. VIII.

NEquippiam huic tractationi desit, consonum erit, explicare, quæ ossa in mulieribus, uteri & mammillarum ratione, à viri ossibus diversam constitutionem acceperint, in primis os illud, sacrum appellatũ, quod amplitudine superet reliquas omnes vertebras, quibus veluti basis substernitur, in viris rectius, in fœminis ad exteriora magis recurvatum conspicitur, ne tamen cum medicis plebejis existimes, os istud fœminis, dum pariunt, dilatari ac propterea sacrum dici, quod sacram & magnam hanc operationem edat; cum potius sacrum, hoc est, magnum, quod Græce ἱερὸν sonat, nuncupetur: neque enim ulla ratione cedit, quare commentitia profecto, & adscriptitia prima appellatio censenda est. Fortasse tamen primum coccygis os ad aliquem motum in partu edendum, ubi imam sacri ossis partem media cartilagine excipit, vertebrarum compagem imitatur: Differunt etiam à virorum ossibus coxendicum ossium partes infimæ, quoniam in mulieribus mutuo longe magis distant: insuper ilium ossa, quæ intestina ac vesicam sustinent tuenturque, multo ampliora sunt ipsorumque spina in latera latius, quam in viris, expanditur, quo levius ac minori negotio mulieres uterum gererent, ideoque etiam extrorsum insignius excavantur. Ad hæc infimæ pubis ossium partes magis in mulieribus sejunguntur, ac invicem veluti sinuatæ distant, sic ut vacua sedes inter os caudæ & internas regiones infimarum ossium coxendicum partium multo amplior & capacior, quam in viris occurrat. Præcipua pubis ossa non tam longa linea ac in viris committuntur; hac enim ratione & horum ossium brevitate natura fœtui gerendo excludendoq; prospexit. Illud vero est maxime absurdum, quod quidam etiam magni nominis viri sunt commenti, pubis ossa in viris

Os sacrum. *Coccygis os* *Coxendices* *Ilium ossa.* *Pubis ossa.* *Quorundã opinio vana.*

viris esse continua, in mulieribus autem cartilaginis interventu coalescere, ut partus tempore remitti, invicemque disjungi queant. Nam etsi commissura illa in utroque sexu cartilagine oppleatur, parturientibus tamen mulieribus hæc ossa invicem minime disjunguntur, (cujus enim ope ad se ipsa postea redirent rejungerenturve?) quin potius obfirmavit natura valentissimis nexibus eas partes quæ aliquando violentia coactæ disjungi periculum esset, ut validum impetum sustinerent, sicuti futurum erat in enixu. Si opponas Hipp. in lib. de nat. pueri asserentem, circumstare partes ad latera muliebris pudendi, quæ diducuntur in partu; nec auctoritati experimentum deesse, siquidem apparet in parturientib⁹ nonnullis partes ossis pubis à se invicem divelli: Respondeo, Hipp. ibi non de osse pubis aut sacro, sed de superiorib⁹ partibus coxendicis esse intelligendum, (quæ quidem ob laxum nexũ, quem cum sacro osse habent, fœtus impetui nonnihil cedunt, quæ tamen si extra modum per violentiam dissitæ fuerint, claudæ & ad incedendum impotentes redduntur mulieres; ad justam vero perfectamque ætatem nondum pervenisse illas, in quibus pubis ossa dissociantur; quod si in partu contingerit, rem esse periculo plenam, ac ob id quamplurimas obiisse, à quibus fortasse experimentum fuit desumptum.

Hipp. locus enervatur.

Iam vero crenam (sic vocant cavitatem illam, quæ sub media ossis pubis parte inferiori latet) naturam efformasse, ut uretera partus tempore eo se reciperet, ne à compressione egredientis infantis læderetur, verosimile est, viris etiam propterea absque illo usu inesse, nequid in utroq; sexu dissimile appareret, ut supra de mammis dictum est. Dorsi etiam superior pars diversam sortitur figuram, retrorsum vero magis in muliere inflexa est, ut cum uterum gestat, anteriori sede pondere gravata, posteriori corporis parte moles sustentetur, ac ita in æquilibrio corpus consistat; hinc est, quod gravidæ superiora corporis retrorsum inclinant cum incedunt. Fœmoris subinde ossa ob coxæ amplitudinẽ superiori sede in mulieribus magis ab invicem distant, hinc lumbos prominentiores & fœmora crassiora habent. Porro thorax anteriori sede nonnihil depressior est quam in viris ut mammillis aptam pararet sedem; & costarum cartilagines, quæ in viris ad extremum senium cartilaginosæ persistunt, puellis ubi primum mammillæ excreverunt osseæ in ambitu nonnihil fiunt, ut mammillarum molem, quæ ipsis incumbit, melius sustineant, nec introrsum comprimantur.

Crenæ usus. Gord. l. de morb. mul. cap. 4. & 7. 24. Dorsum.

Fœmoris ossa. Thorax.

Cartilaginis costarum.

Quod

Quod autem plerique opinantur pectoris os, quod sternon dicitur, in mulieribus esse perforatum, ut venæ extrorsum ad mammillas utrinque ferantur, figmentum omnino est, cum solum parte sui posteriori spongiosum sit & plenum foraminibus, in quæ vasa, à quibus alimentum capessit, ingrediuntur; venæ autem, per quas in mammas sanguis defertur, per spatia, intercostalia dicta, obrepunt. Nec subinde in sceleris apparet, quod plurimi ferunt, virum unius costæ numero à muliere superari; fatendum tamen est cum sacris literis Evam ex Adæ costa à Deo Optim. Maxim. procreatam fuisse. Cæterum quanvis Adæ corpus ex altero latere una caruisset costa, non ob id omnibus deinceps viris illam quoque deficere necessum est; cum præsertim ex Theologis multi adstruant, illam costam in primo homine, ratione individui, fuisse superfluam, ideo sublata remansisse perfectum: fuisse tamen necessariam, ratione speciei, quia de ipsa mulier erat ædificanda, ut sic Adam principium esset totius humanæ speciei, sicuti semen, individuo superfluum, speciei pernecessarium est; Alii verbum in Hebræo positum non minus latus quam costam significare scribunt, (ut Gallice *coste*;) Itaque fuisse mulierem non de costa viri formatam, sed de latere cui postea excerpta caro supercreverit. Pro quibus facit id, quod sequitur; *Et replevit carnem pro ea*, seu, & clausit carnem in loco suo, ut Hebræi legunt.

Sternon os.

De partibus, quas natura machinatur, dum fœtus in utero geritur.

CAP. IX.

Age vero explicemus nunc etiam, quæ intra prægnantis uterum toto gestationis tempore oriantur: Hæc autem sunt fœtum involventes membranæ, umbilicalia vasa, & fœtus ipse. Tria igitur numerantur circumdantia fœtum involucra, quæ non solum sibi mutuo incumbunt, sed multis locis coalescunt, quæque natura quoad fieri potuit, unire satagit, ut quod roboris cuique deerat, id omnes à sese mutuo adipiscerentur. Primum & exterius involucrum, carnosa quæpiam affusio est, sive multarum venarum & arteriarum contextus, qui fœtui extrinsecus in orbem circumjicitur, ut quod ipsi subest

Involucra cur triplicata.

Primum chorion.

subest nullo pacto matricem contingat, per eamque mediam fœtus matrici connectitur; Chorion nuncupatur; & quamvis in brutis spatia quædam habeat membranis obducta, in muliere tamen, de qua sola agimus, minime membrana est, sed venarum affusio, & carnea substantia; quæ propter formam medicis placenta dicitur, eamq; lienis carni recte conferes; ut n. hæc vasis undiq; attexitur, ita substantia illa uteri vasa in interius involucrum tendentia circumplectitur, nutrit, ac continet, simulque sanguinem ipsorum nonnihil adhuc elaborat, fœtuiq; aptiorem reddit, adnascitur vero hæc substantia utero, & externæ Allantoidis membranæ superficiei, ac in partu eidem membranæ cum vasis ipsi intextis adnata exit, cui sane in latitudine ac situ correspondet; quam causam fuisse puto cur Platearius ipsam intestinalem, chorion nuncupaverit, apertius tamen decipiuntur alii, existimantes intestinalem tunicam esse eandem, quam Græci chorion dixerunt, eamque ab Allantoide diversam, cum tamẽ intestinalis eadem omnino sit; quæ Græcis Allantoides, apud quos ἀλλᾶς intestinum est; Fuit tamen facilis fucus, ob maximam sententiarum varietatẽ, quæ de fœtus involucris apud scriptores reperitur, nam & chorion proprie non hanc aut illam membranam, sed omnes una secundas, & totam involucrorum cõpagẽ significat, quamvis à Galeno ac reliquis Græcis singulariter pro affusione illa accipiatur, quam placentã neoterici dicunt, & in brutis membrana est, in homine carnea substantia, seu ut Galeno placet *lib. de vulg. dissect.* multarum venarum, & arteriarum contextus; qui ita, ut exit, cum Allantoide conjuncta ab aliquibus etiam chorion dicitur, quasi fœtus sedes, à Latinis secunda vel secundina, quasi secundus partus: dicitur etiam loculus. Gallis *la delivranse*, Germanis bürdlein / Hispanis PAREAS. Nos affusionem illam seu placentam cum Galeno chorion dicimus, & clarioris doctrinæ gratia primam membranam constituimus, & maxime externam. Altera tenuissima est, quam à similitudine farciminis Allantoidem Græcis nuncupari protulimus, seu intestinalem, aliis biles nuncupatur, Ascari, secca; hæc autem prius oritur, quam Amnium, inter quam & chorion mediat, initium suum ex uracho meatu accipiens, angusta autem est, falcisque modo infantem cingit, neq; enim totum comprehendit, sed eminentibus tantum partib. capiti, natibus & pedibus superjacet, & ab uno uteri cornu ad alterum usq; porrigitur, tenuis & infirma admodum, ut quæ ex serosiori muliebri se-

Usus chorii

Platearii lapsus li. de pass. mul.

Secundina quid proprie dicatur.

Chorii nomina.

Alterum. Allantoides sive intestinalis.

bri semine tenui & infirmo coalescat ut quidã adstruunt, aut, ex salivali humore viri, ut aliorum fert sententia, ad fundum vesicæ ipsius fœtus recto & insigni meatu pervia, ut cum vesica committatur per urachum in medio situm, est autem urinaculum illius intestinalis membranæ initium. *Usus intestinalis.* Huj⁹ membranæ usus est fœtum involvere, ac fœtus lotium in se ipso colligere usq; ad partum, modo duabus tunicis constat, quarũ altera amnio, altera chorio adhæreat & inter eas urina fœtus contineatur, quod aliqui putant; modo una tantum, inter quam, & amnium urina fluitet, ut sanior est opinio; commodum vero naturæ visum fuit, urinam illam tam acrem, ut nares Allantoidem secantiũ feriat & horrorem inducat, longius à fœtu in hujus membranæ spatium abducere. Tertium & interi⁹ fœtum ambiẽs involucrum exquisita est membrana, longe quã farciminalis mollior, & prorsus alba tenuissimisq; venis & arteriis ad ipsius solam nutritionem intertexta, ideo à candore & mollitie ἀμνίον, ac veluti agnina, vel ut quibusdam placet, amiculum, ab obstetricibus conceptus armatura, Avicennæ Abgas; aliis avitium, sella, alicas, & aurelia nuncupatur. *Tertium amnium.* Inter hanc & fœtum, utrumq; excrementi genus, quod ex singulis partibus per concoctionem secedit, sudor nempe, & quæ proprio nomine carent sordes, colligitur humor albus, & sine fœtore, imo tam mitis, & innoxius, ut fœtus cutem, quam continenter tangit, nullo modo violet. Hæc duo excrementa primum in partu exeunt, & aquas vocant obstetrices, multus autem toto, quo geritur fœtus tempore colligitur sudor, eamq; membranã propterea multum distendit, quamobrem ne disrumperetur, facta est à natura robustior, licet tenuior quam farciminalis: *Sudor fœtus.* Illius humoris utilitas non contemnenda est, nam fœtus in eo quasi innatans sursum attollitur, ac vehitur, ut minus sit gravis iis vinculis, per quæ matrici coh ærescit. *Usus sudoris in fœtu.* Non potest sibi persuadere Mercatus, sudorem esse humorem istum qui intra amnium continetur, sed alium à natura excogitatum pro fœtus commodo. *An fœtus sudorem in utero emittat.* Si enim, inquit, extra uterum nõ nisi violento motu sudor fit, quomodo infans sudare poterit, qui non exercetur. Hæc tamen ratio invalidior est, quam ut illa commotus à sapientissimis viris discedere debuisset; *Mercati sententia improbatur.* extra uterum quidem non sudamus, nisi vehementer exercitati; quia densiori sumus contextura, & non nisi valido exercitio meatus rarefiunt; at infans cũ humidissimus sit, & contexturæ rarissimæ, facile sudare absq; ullo exercitio potest, præsertim præ-

pollente calore, quin etiam extra videm⁹, multos absq; exercitio æstivo tempore abundante calore & humiditate in lecto jacentes copiose sudare, maxime si calidum bibant aut comedant; meminerit quoties propinato guajaci poculo; aut simili alio absque motu sudor copiosissimus erumpat; Atqui puer, & humiditate, & calore abundat, & in loco calidissimo multis stragulis opertus continetur, & humido calidoque sanguine alitur, & raram habet contexturam. Quare nil obstat, quo minus sudorem possit emittere; quod si admittit, humorem hunc à natura excogitatum fœtus gratia, unde illum demandaverit etiam indicare oportuisset, non autem aliunde propius aut commodius, quam ex sudore fœtus; sic enim solet solers natura ex uno opere sæpius nobis multas commoditates impertiri. Sed ut ipsi Mercato iter omnino occludamus, revocemus illi in memoriam id, quod ipse absq; controversia fatetur, dum fœtus in utero est, totam menstrui sanguinis materiam, ad illum converti; in lucem edito ad mammas; menses viro quantumvis frigidissimo nunquam evenire: fœminæ ob fœtus nutritionem, excrementum in menstruum converti; cur igitur, quæ hæc novit, non noverit etiam infanti sudorem provocare, ut & ab illo expurgetur, & purius alatur, & substratum humorem, quem aliunde debuerat alioquin mutuari, inde suscipiat, quo tandem in partu humectetur, laxioresq; viæ fiant, & fluidiores; quæ altera est ex supra dictis humoribus, tum fœtui, tum matri communis utilitas; quo enim tempore vasa pariter membranæq; disrumpuntur, fœtus hoc liquore perfusus, facilius elabitur collo matricis; neq; solum fœtibus lubricandis confert, sed etiam ipsius matricis collum ad maximam dilatationem facile reddit; à prædicto siquidem liquore humectatum mollius efficitur, dilataturque facilius, summo Dei benificio, ac magno naturæ mysterio, quæ humoribus iisdem, quos pro fœtus salubritate gigni oportuerat, ad ipsius promptiorem exitum summa providentia utitur.

Natura solertia.

Alter usus seu utilitas.

Objectio.

Sed ut ad fœtus involucra, quæ hoc caput sibi vendicant, tandem redeamus, dicet fortasse aliquis, si velamina hæc sunt adeo tenuia, ut aranearum telis similentur, &, nisi inter dissecandum moderate tractes, facile abrumpantur, cur quæso ipsa non disrumpuntur cum gravida ipsa currat aliquando atque saltet? Cui respondemus, non fortunæ temerariæ, sed mirabilis artificis hoc esse indicium, cognoscentis tenuia ac debilia corpora firmiora reddi, & ad quemlibet impetum sustinendum

Solutio.

dum aptiora, si alia aliis invicem conjungantur; sic quæ ex lana aut aliis fomentis vel pilis contexuntur, robur longe maximũ ex mutua compositione adipiscuntur. Sed cur non statim initio natura singulas ipsas fortes effecit? hoc etiam naturæ, & ejus immensi auctoris maximum fuit beneficium, quia si crassæ essent ac duræ, pondus cum tumore maximo à gravida pependisset, quod non illi modo esset molestũ, sed angustiam non necessariam fœtui præberet; & insuper dum pariendum esset, rumpi etiam omnes non facile possent.

De vasis, quæ ex utero fœtui inseruntur.

CAP. X.

Superius jam explicuimus, qua ratione pleraque venarum & arteriarum oscula ad uterum perveniant; hæc autem intra ipsum extremitatibus suis nodosas quasdã eminentias, ani hemorrhoidibus similes, habere plerique dicunt, quas alii cotylidonas, hoc est, acetabula, appellant, ejꝰ herbæ figuram imitantes, quam Græci ob acetabuli seu heminæ formam cotylidonem, & à cymbali imagine cymbalitidem nominarunt, nos umbilicum Veneris, & acetabulum dicimus. Cæterum hujuscemodi eminentiæ num in solis brutis, an etiam in utero muliebri reperiantur, quæstio fuit jam Galeni tempore controversa, & de qua adhuc apud insigniores anatomes professores pugnaciter contenditur, quod contigisse suspicor, quoniam, qui primi corpora brutorum dissecuere, in vaccæ, cervæ, ovis, & capræ utero illas eminentias ad acetabuli formam effigiatas invenerunt, ideoq; qui post ipsos in humano utero eadem vasorum ora terminari considerarunt, etsi protuberationes illas insignes non haberent, tamẽ analogice eodem nomine appellandas censuerunt; quod melius est ita existimare, quã vasa ipsa ab Hip. & reliquis antiquis acetabula dici, queadmodum Vesalius comminiscitur, non alia ductus ratione, quam ut tacite Galenum suo more convellat; cum tamen is differentiam inter acetabula uteri humani, & brutorum aperte cognoverit, quod in muliebri utero minora multo sint, quam in aliis brutis reperiantur, & Hipp. exponens 5. Aph. acetabula non vasa, sed ipsa vasorum ora Hipp. nominasse concludat: hanc tamen quæstionem quia voculas

Dub. Acetabula seu cotylidones an in humana specie sint, an vero in brutis duntaxat.

Terenda sententia.

5. de fabrica 16. Ves. Lib. de anat. ve dissect. Galeni.

Dub.

Conceptio an facilius contingat incipientibus desinentibusq; mensibus.

spectat de quib. sum parũ sollicitus, missum facimus; si modo intelligas prædictas eminentias in utero, ubi mulier conceptura est, aperiri: conceptionis vero tempus esse, vel incipientibus vel cessantibus menstruis medici tradiderunt, quia tunc aperta sint vasorum oscula, ex quibus uterus exasperat⁹ melius semen retineat, & purgatio lunaris neq; multa neque acervatim tunc effundatur, sed ea mediocritate, ut ab elabentis sanguinis paucitate semen abunde alatur, non suffocetur: sed enim

Medicorum sententia

priusquam fluere menses cœperint, mulierem non concipere, quod & semẽ careat alimento, & unde adhærere possit nõ habeat, levem enim tunc uterum esse, ob vasorum conclusionem, ut inde semen, tanquam calx à levigato pariete ocyssime elabatur, qui n. parietes illituri sunt, eos prius exasperant, deinde colores inducunt: Et quamquam reliquo toto purgationis tempore apertæ sint venæ, tamen (inquiunt) mulieres non concipere, quod semen influentis sanguinis multitudine eluatur:

Improbatur.

In eo tamen videtur peccare hæc ab Hipp. Galen. & reliquis, tum Græcis, tum Arabicis medicinæ scriptoribus concepta, & à neotericis omnibus probata opinio, quod dicat mulierem non concipere, nisi cessantib. aut incipientibus mẽstruis; hoc siquidẽ è diametro pugnat cum sacris literis Lev. 15. ubi interdicitur mulieri, accedere ante numeratos septem à sua purificatione dies, quod ipsæ religiosissime observabant, & tamen fœminas Hebræas fœcundissimas fuisse constat: Neque vero

Diluitur ratio.

corũ ratio ulla est, tota n. in eo consistit, quod occlusis vasorum osculis levigetur uterus, ideoque semen non adhæreat, quasi vero uterus ipse non habeat attrahendi & retinendi semen nativam vim: potest levis ventriculi superficies interna alimentũ non adeo aliquando familiare usque ad concoctionem retinere: potest levigata vesica urinam acrẽ & mordacem, potest folliculus fellis amaram, & supervacaneam bilem complecti: cur igitur vulva feminis substantiam sibi adeo familiarem, & tanta aviditate prolectã non poterit retinere? sed donemus, op⁹ adhuc esse uteri asperitate, illa mihi profecto satis videtur, etsi perexigua quam oscula venarũ etiã obcœcata, & nullo sanguine fluente efficiunt. dumodo non multo post fluat in eos, quos (ut jam tandem institutum repetam) us⁹ aggredior.

Conceptionis ratio.

Posteaquã semen concipitur, illique membrana veluti refrigeratis pultibus obducitur (quam ovi internæ pelliculæ Hip assimilavit) venæ, & arteriæ uterũ implicantes apperiuntur, membranamq; eam, ipsumq; semẽ amplectuntur: ex iisq; quasi augeantur,

nova

nova accrescunt vasa, ita ut ab unoquoq; osculo vas generetur, ab osculo nimirũ arteriæ arteria, à venæ osculo vena, ex quib. fœtus jã formãdus enutriendusq; est, non aliter quam matris brachium aut crus: Quæ tum quia sui in exortu plurima sunt, & incommodissimũ fuisset fœtus corpori tot implantari: postquã affusionẽ illã genuere, quam orbicularem esse, placentæ in modũ, & chorion à Galeno nuncupari, supra jam diximus, quo validius firmarentur inter se deinde, coëunt, & in duos veluti stipites desinunt: coalescentiæ autem modus talis est, qualis dum multæ ac tenues arboris radices binæ & ternæ inter se ita conjunguntur, ut ex ipsis aliæ majores quidem mole, numero vero pauciores exoriantur, & hæ rursus coëuntes alias producant, idq; tantisper fiat, quoad in unum duove conflatæ omnes ad terræ superficiem, & arboris truncum desinant, hac enim penitus ratione vasa hæc ad ipsum fœtum, allantoidẽ perforantia, se ingerũt, & dicuntur umbilicalia. Nihil enim aliud est umbilicus, quam quatuor hæc vasa, in medio sui urachum habentia, hoc est, lotii ductorem Avicennæ sumen appellatũ, hic vero est principium farciminalis tunicæ, & propterea perforatus ad fundũ vesicæ ipsius fœtus, ut per ipsum excretum lotium, ea, qua diximus, parte colligatur, longe enim præstiterat, fœtum non per pudendum urinam reddere, sed ut nunc habet, per umbilicum, propter ipsius urachi rectitudinẽ, cui tamen musculus circumjectus est nullus, qui prospiceret, ne excrementa intempestive effluerent, cujusmodi in natis, quoniã nullũ tempus ad id fœtui est intempestivum. Hic tamen merito dubitabis: si verũ est, puerum ex collo vesicæ urinarium meatum usq; ad apicẽ virgæ apertum habere, cur potius lotium per urachum transmittit, quam per illum? vel saltẽ cur non aliquam ejus partẽ ipsa vesica per virgam ejaculatur? causa hujus rei est, quia latitudo urinaculi multo major existit, quã ea quæ vesicæ collo inest, item rectitudo ejus major, qua quidem ad educendã urinam colli obliquitate est præstantior: propterea nullus est musculus extrinsecus urinaculo appositus, uti diximus, qui effluxum urinæ prohibeat cujusmodi sphyncteris reperitur ad collum vesicæ, pro quo constringendo aut laxando voluntaria actione fœtus indigeret; qua tamen in utero caret, ut Galenus autor est lib. de fœtus formatione, & infra latius patebit. Ratio autem experimento firmatur, si enim dividas eam peritonei partem quæ vesicæ præponitur, & umbilicum attollas, & quod in vesica continetur, manu comprimas,

Vasa umbilicalia.

Umbilicus quid.

Urachus.

Cur per urachum & non per penem urinam reddit infans.

cernes

Vasorum umbilicalium implantatio.

Per umbilicum foetus in utero nutritur.

cernes lotium per urarchum in farciminalem effluere membranam, quam si rursus compresseris, vesicam implebis; sed redibo ad sermonem, quem reliqui. Ex illis vasis in interiori farciminalis involucri superficie veluti ex puncto unum teres longumque instar chordæ corpus prodit continens umbilicum, duas arterias, totidemq; venas, ac urinaculum; ubi ex venis una tantum efficitur, quæ per umbilicum delata simæ parti epatis ipsius fœtus inseritur, venaque cava appellatur, & per hanc ad fœtus alimentum sanguis ab utero derivatur, qui postea ab epate in omnes corporis partes distribuitur. Similiter duæ arteriæ circa vesicam firmantur, & arteriæ magnæ inseruntur. Hæc vasa ubi unum corpus efficiunt, & chordæ instar aut teretis alterius corporis ad fœtus umbilicum deducuntur, locis nonnullis veluti tuberculis nodisq; distinguuntur, ut mora in illis facta adhuc amplius sanguis elaboretur; quibus numeratis nodis (non enim iidem numero sunt omnibus) prædicit Zirbus, ex mente Albumazaris, tot adhuc fœt⁹ ab eo utero prodituros, quot ipsi sint nodi, à quibus auctoribus hanc prognosticationem, quæ sciolæ videri volunt, obstetrices susceperunt, licet totidem fere in extremo partu, quot in puerperio primo, sæpenumero conspiciantur. Porro umbilicus laxus est, duos plerunq; cubitos longus, & multis modis fœtum præcingens; quē tamen usum fœtui in utero præbet, eundem nato infante amittit, propterea exsiccatus ligamenti usum acquirit. Sed enim vena umbilicalis non gibbæ epatis parti, sed simæ inseritur, quia bilis receptaculum ibi erat, satiusq; fuit sanguinem prius purgari. At cur ipsa statim post umbilicum in unam coit, arteriæ vero longo itinere manent duæ? quia tutius erat venas coalescentes unum magnum vas efficere, sic enim minus esset injuriis obnoxium; insuper quia epati parti non admodum distanti venam erit necesse, arterias vero, ut quæ supra vesicam tuto vehuntur, neque statim ad cordis sinistrum ventriculum perveniunt, non erat necessum unum efficere. Nunc quoniam de membranis & vasis egimus de ipso fœtu cujus gratia reliqua in utero generantur, nonnihil adjiciamus. Situs ejus in utero fere talis est, incurvus totus, ac contractus talos ad nates applicat, ipsum vero caput in genua pronum decumbit manibus inter genua & caput utrinque insertis, vultus & os in genua ita obversa inclinantur, ut nasus inter genua dependere, oculi autem uterque alteri genuum propemodum impressi videantur; itaq; forma fere

Umbilici nodi.

Card. de rer. var. lib. 8 cap. 44. Zirbi commentum de nodis umbilici.

Longitudo umbilici.

Dub.

Solutio.

Fœtus.

Situs in utero.

fere sphæricus est, sic enim melius retinetur, paulo tamẽ oblongior, ut in partu claustra angusta melius penetrare possit, & sic ad anteriora uteri aspicit mas, fœmina ad posteriora, quãvis & aliquãdo capite elato, aliquando transversim jaceat, quæ tamen positiones, & multa alia, præter naturam, nec sine periculo sunt. Per umbilicum fœtus utero toto gestationis tempore, perinde ac per pediculũ fructus arbori, alliga-tur, cæterum partus tempore instante cum magnus & perfectus infans uterum distendit, tunicæ pro infantis mole angustæ redduntur, neque jam sanguis sufficiens alimentum exhibet, ideoque concitatus infans sese convolutans exilit, membranas disrumpit, acetabula dissolvit, & tunc arcana quadam ratione uteri ostium aperitur, atquæ dictæ prius exeunt, vasa umbilicalia ab utero suisque, unde prognata fuerant, vasis eum in modum abscedunt, quo matur⁹ fructus, aut in autumno folia suis pediculis ab arborib⁹ abscedi abrumpiq; cernimus: tandemq; fœtus progreditur umbilico adhuc nexus, quem mulieres forpicula, aut cultro; bruta vero dentibus discindunt: ipsa autem involucra fœtus mox cum sanguinis defluxu quodã, propter abrupta vasa, subsequuntur, quæ mulieres asperso sale exurunt, aut aliquo defodiunt, bruta devorãt, nisi ipsis ab astantibus præripiantur. Sed videtur jã hoc caput justam adeptum magnitudinem, quapropter reliqua, quæ tũ ad fœtus formationem, tum ejusdem in lucem editionem spectant, in tertium, quartumque hujus operis librum oportunius explicanda rejecimus.

Per umbilicum fœtus utero alligatur.

Partus.

Umbilici sectio.

Secundina exitus.

Lib. 3. c. 11.

Lib. 4. c. 10.

De similitudine partium fœminarum cum partibus viri.

CAP. XI.

EX dictis jam facile colligere est, easdem, quæ in viro insunt partes, in muliere etiam reperiri, hoc solum differentes, quod in mulieribus quidem int⁹ sint conditæ, in viris extra promineant, harum enim utras prius mente conceperis, mulierem extra in vertendo, virorũ vero intro replicando, omnes inter se similes invenies. Si enim fingas virorum pudenda inversa, & inter rectum intestinum ac vesicam constituta, matricis locum scrotum occupabit, extrinsecus autem utrinque testes adhærere, & colem maris in matricis collum evadere

Eadem quæ in viro, in fœmina etiam sunt partes.

comperies;quæ vero cutis est in fine colis, (quod in viris præputium appellatur)ipsum pudendum muliebre repræsentabit. Iam vero si rursus imagineris, matricem inversam & extra prominentem, tunc testes ipsius parte interna contineri,ab eademq; veluti ab scroto circumdari necessum erit; collum autem, quod antea intra peritoneum erat abditum,nunc pendere,ac colem virilem efficere;pudendumque muliebre,quod hujus colis cutaceam quandam ἐπίφυσιν esse diximus, in vocatum præputium commutari. Perinde consentaneum erit, arteriarum, venarum, vasorumque spermaticorum positionem una cum iis transferri. Tunc denique plane intelligas, nullam viris partem inesse,quæ in mulieribus non sit, tantumq; positione differre, & magnitudine,idemq; fœmineis his partibus accidere,quod talparum oculis; obtinent enim vitreum ac cristallinum humorem etiã talpæ, & tunicas his circumdatas non min' quam animalia,quib. oculi prominent; verum neq; eis aperti fuerunt oculi, neq; foras prodierunt, sed intus imperfecti manserunt, veluti partes supradictæ in fœminis,propter caloris ad extrudendam infirmitatem, quæ an satis sit ad producendam sexus diversitatem, suo loco latius disputabitur. Nunc hæc sufficiant de partibus,quibus fœmina à viro dissidet,deq; iis,quæ gestationis tempore in ipso utero generantur,quæ propterea præmittenda esse omnino necessarium duximus, quia quemadmodum ad historiæ fidem Geographia, sic ad medicas tractationes partium humani corporis cognitio plurimum confert; ut enim, qui rerum gestarum memoriam repetunt, non illas recte possunt exprimere nisi prius locos quib' obtigerunt,depinxerunt atq; adumbraverunt;sic procul dubio si,quæcunque circa hominis generationem solent contingere,sunt enarranda,necessũ est eas partes perspectas habere,in quibus ea omnia agenda peragendaque sunt,sive feliciter id fiat,ut per sanitatem;sive minus auspicate, ut per morbos. Qua tamen in re sicuti & in sequentibus innumera pene reperies,quæ & antiqui penitus ignorarunt,& nos opinari tantum ingenue fatendum sit,multa quæ sibi soli reservavit summus & sapientissimus ille opifex, cujus inenarrabilem bonitatem, ac sapientiam in hoc potissimum pangendo divino opere, quod voluit cæterorum mirabilium perfectionem esse atque centrum, nemo unquam satis laudabit; quod cum ita sit & ignorantiæ non raro accedat philautia,qua nihil nos ignorare videri volumus, hinc factum, ut quicunque

Lib. 3. c. 8.

Anatomia ad geographiam similitudo.

Philautia multorum errorum causa.

cunque habiti sunt sapientiores, Hippoc. Plato, Aristoteles, Galenus, & qui post illos secuti sunt, ad propria commenta non raro recurrerint in quibus quo quisque in re dubia & obscurissima fuit acutior, eo apud scriptores locum obtinet præstantiorem: Quia nimirum ita placuit Deo glorioso & sublimi, velamento stultitiæ, ne arcanum sui divini operis in propatulo esset, thesaurum suæ sapientiæ abscondere, ut humanam sapientiam pessundaret: Quamobrem sanctissimus Rex idemque Propheta merito dicebat: *Manus tuæ Domine fecerunt me, & plasmaverunt me*; Et sanctus Job corporis universi plasmationem tribuit Deo conditori. Quin & Aristoteles & Galenus ipse in DEUM assurgunt, quoties corporis humani divinam fabricam in pangendis, connectendis, ac disponendis membris summopere admirantur. Nos igitur, etsi furorem esse existimemus temere ac insolenter nobis plus satis tribuendo, ea quærere quæ nostris mentibus excellunt, & ea docere, quæ forte ignoramus: tamen honestum censemus laborem, qui ad humanas capessendas disciplinas comparatur; Ideo DEI Optim. Max. ope nitentes, eundemque summa veneratione laudantes, in his quæ diximus, quæque dicturi sumus, curavimus ea, quæ pro captu humano vero similiora visa sunt, & magis rationi consentanea, quæque à probatissimis scriptoribus, facta etiam pensiculate inter eorum dicta electione accepimus, aut experimento comprobavimus, ea solummodo posteritati commendare.

Finis libri primi.

RODERICI à CASTRO LUSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS.

De natura mulierum

LIBER SECUNDUS

De Semine & Menstruo.

Quid semen, quidve genitura & humiditas salivalis.

Cap. I.

Generationis principia duo.

Roditum supra jam est duo esse nostræ generationis principia, semen & menstruum, ac proinde superbissimi animalis originem debilē, fragilem, & prorsus imbecillem, quinetiam corruptibilem atque mortalem, de his igitur hoc libro agere decrevimus, & primo de semine, de quo, quid sit, quæ ipsius natura, & an mulieres semen emittant, quidque ipsum ad generationem conferat: an vivat, & animatum sit: à toto ne corpore decidat: ubi generetur & formam accipiat: quidve testes ad ipsius generationē conferant; & cur orta ab eodē membra deperdita instaurari minime possint; tandemq; quid sit formatrix facultas in eo cōtenta; quæq; sint boni ac prolifici seminis conditiones; breviter atq; contracte enucleabimus. Semen igitur auctore Aristotele c. 2. *de generat. animal.* id est, ex quo primo oriuntur ea quæ secundum naturā constituuntur. Galenus nihil aliud esse dixit, quam sanguinem in venis, quæ ipsum continent exquisite confectum. Autor definitionum humorem esse dicit, in vasis, quæ à testibus exoriuntur, contentum, calidoq; constantem spiritu, ex

Fragilis est humana origo.

Semen quid. Ar. cap 4. Galen. 2. de semine. Seminis definitio.

tũ, ex quo nasci hominem liceat. Alexander, amator veri dictus apud Priscianum, dicit, semen esse sanguinis spumam; Ejusdemque opinionis fuit Diogenes. Medici vero summo inter ipsos facto consensu definiunt utilem superfluitatem ultimi alimenti sanguinei in partes distributi; quam nos etiam definitionem libenter amplectimur.

Genitura à semine quid differat.

Quicunque de semine subtilius disserunt, à genitura distinguunt, quia, inquiunt, genitura est causa, principiumque generationis, proveniens à perfectis animalibus, quæ natura coeunt: semen vero plantarum etiam est, & animalium imperfectorum: unde colligunt, genituram ens esse naturale imperfectum: utpote quod alterum tantum generationis principiũ obtineat, cujusmodi est semen viri: semẽ vero ex duobus rerum naturalium principiis constare, cujusmodi est nux, triticũ, hordeum & alia semina, quæ perfecta sunt in genere suo, non minus quã ipsũ animal: Qua ratione seminis, quam genituræ, latior est acceptio, ex semine enim, non ex genitura plantas & imperfecta animalia provenire recte dicimus, ex genitura vero perfectior tantummodo: cæterũ Hipp. non solum ipsum semen recens emissum, aut in suis vasis contentum, sed quamdiu fœtus nomen non meretur, etiam muliebri semini commixtum & in utero conceptum genituram appellat.

Lib. de natura pueri.

Seminis definitio explicatur.

Porro autẽ semen excrementũ esse ex eo concluditur, quod neq; pars aliqua corporis est, neq; res præter naturam: superest igitur, ut vel sit alimentũ, vel colliquamentum vel excrementum: alimentum quidẽ res adventitia est non insita: cum igitur semen insitũ sit non est alimentum, multo minus colliquamentum, quia omne tale præter naturam est: insuper quia locus secundum naturam nullus colliquamento est datus, sed hac illac fluit, quocunque facilius ferri potest, naturalibus vero excrementis locus destinatus est, verbi gratia, alimenti sicci excrementis, alvus: humidi vesica: utilis ventriculus: seminalis testes, & vasa varicosa: præterea crassi homines multo minus fœcundi sunt, ac minus seminis habent, non est ergo colliquatio, nam crassam ab agente colliquante magis destillat: quid? quod si colliquatio esset, semper læderet: atqui nonnunquam allevat corpus redditq; alacrius: superest igitur ut sit excrementum; Utile tamen, utpote à quo magnam utilitatem natura consequatur, & vegetior atque vigorosior reddatur. Cum igitur ultimum alimentum utilissimum sit, utpote ex quo jam unumquodque gignitur membrum, semen ejus potius, quam alterius

Naturalibus excrementis locus est destinatus.

Excrementum quale semen est.

tertius alimenti excrementum esse oportuit, si adeo utile excrementum futurum erat, ut ex eo homo ipse generaretur: quo loco, uti Aristoteli placet, excrementum appello reliquias alimenti; colliquamentum vero id, quod resolutione præter naturam ex incremento secernitur. Unicum sane perpetuæ propagationis atque subsistentiæ rerum præsidium semen est, cui nisi inesset propagatrix quædam vis, specierum conservatrix, brevi temporis spatio cuncta deficerent animantia, quæ in individuis ætatis progressu & morbis dissolubilia esse diximus atq; mortalia, in specie vero perpetua & æterna seminis ratione cōservantur. Constat semen materia, & facultate, illa ex primis rerum elementis conflatur; sanguis enim ex iisdem quatuor rerū principiis, quæ in cibis inerant, constituitur, cujus seminis materia portio est; Facultas vero formativa pars est animæ vegetantis, ut suo loco dicendum erit, & in spiritu genitivo consistit, qui multo diviniorem naturam sortitur: Omnis enim animæ sive virtus sive potestas alterius cujusdam corporis particeps est, ejusq; divinioris, quam quæ elementa appellantur, dicente Aristot. 2. *de generat. animal.* Porro duplex, tum maribus tum fœminis semen inest; prolificum unum, quod proprie semen appellant, salivalem succum alterum, quod seminis nomine non nisi æquivoce comprehendunt, quippe quod inutile sit ac minime prolificum, nisi quod ex virili Allantoidem membranam coalescere, quam supra ex fœmineo semine generari prodidimus, quidam putant, cæteroquin ad oblectamentum duntaxat natura illud molitur; in viris eodem fere itinere, quo fœcundum semen, progreditur; in fœminis uteri cervicem per tenuissimas fibras adit: Hoc cum emittunt, mira voluptate afficiuntur, quod non perpetuo in seminis prolifici emissione, sed plerumque evenit; plures enim citra libidinis voluptatem conceperunt. Hic porro humor reliquo tempore paulatim & sine sensu illabitur, in coitu repente, ideoq; cum maximo suo sensu, & incredibili, ut fertur, voluptate exsiliendo, ac per saltus, haut secus quam virile semen tanto in plerisque impetu irrumpit, ut marium more longius prosiliat; tot voluptatum illecebris & irritamentis ad coitum opus fuit, quæ nisi sagax natura paravisset, vix quisquam esset, qui conceptionis humanæ locum contemplatus, tot sordes quæ assiduo influxu ipsum inquinant, subjecti crassi intestini, & superpositæ vesicæ viciniā, mulierum complexus persequi voluisset: nec ulla viro se jungere fœmina

Excrementum quid.
Colliquamentum quid.
Seminis materia.
Facultas.
Semen duplex.
Galen. lib. de sem.
Salivalis humoris usus.

mina appetivisset, quæ nonimestris gustationis labores,& partus matri sæpe funestos dolores animo voluisset. Sed ut ad salivalem succum redeamus,illum fœminis affluere plane constat, cum ipsæ in coitu vehementer oblectantur, & qui concumbunt, circa pudendum sibi eum effundi percipiunt: At spadonibus hic humor voluptatem quandam afferre videtur; quamvis Alexander Aphr.non propter illum,sed propter memoriā anteactæ voluptatis illos tantummodo, quia jam juvenes fuerunt castrati,in coitu delectari existimat, sed nihil vetat duplicem hanc causam voluptatis in spadonibus conjungi, ideo haud sine ratione amatores eos esse mulierū maximos tradidit. Comicus Poeta. Idē humor fœminæ utpote frigidior,ac ad prolis generationem prorsus ineptus, jure post coitum effunditur suo jam functus officio. Quod si verum est, non video qui possit conceptionis signum esse à fœmina exsiccato pudendo discedere,& ex humectatione eandem non concepisse colligi, quandoquidem hac humiditate diluitur, etiamsi semen contineat uterus,quare potius existimo concepti seminis signum esse arido pudendo discedere;dilutum vero non semper coitꝰ infœcunditatem arguere,quia potuit retineri prolificum semen, quod ad uteri fundum projicitur,affluere salivalis hic succus,qui ad cervicem. Virorum autem salivalis humor in coitu fundo retinetur,utpote vigor osior, & qui fœcundi seminis fœminei naturam prorsus refert, sunt tamen auctore Galeno specie simillima, semen, quod in fœminarum testibus continetur,& humor, qui in glandulosis marium corporibus reperitur.

Salivalem succum fœminis inesse.
Spadones quare in coitu delectentur.
Virorum salivalis humor.
14. de usu part. c. 11.

De seminis natura atque præstantia.

CAPUT II.

SEmen naturā calidum&humidum est,ideo aliquando nomine calidi innati,& humidi radicalis, una cum sanguine comprehenditur; & si probe concoctum fuerit, colore album & splendens esse oportet,ut vel hinc pateat, quam parum vere Herodotus scribat, semen nigrum Æthiopes promere: substantia crassum redditur, lentum, sambuci vel palmæ odore,apibus expetitum, & quod in aquæ fundum immergitur: Est etiam fœcundum & bonum id, ad quod plurimum vitalis

Seminis temperatura.
Color.
Substantia
Odor.

vitalis spiritus ex corde & universo corpore confluxit, qui ibi testium & vasorum vi genitivus sit: aëreum insuper ac globulentum, & quod instar grandinis concrescit, non tamen à frigore, sicuti grando aut nix, sed à proprio ingenitoque vasorum, & testium calore, neque humore ejusdem vi dissipato, sicuti illa, quæ multum terrenæ substantiæ admixtum habent, veluti lutum, & reliqua terrena, quæ fervore solidantur, sed ampliore concoctione agitante, & ut candidum ovi, oleumve diutius agitatum in spumam ingentemque tumorem vertitur, coercito flatu, ita semen ab immixto spiritu in densissimam turgescit spumam, cujus bullas vix cernere possumus, sicuti neque butyri: Hac de causa Poetæ Venerem Aphroditen & ex maris spuma prognatam dixere. Hic tamen scrupulus est, si enim crassum semen, albumque ex homine prodit; cur mox refrigeratum humescit, & in aquæ speciem coloremque convertitur; nam si terrenum semen est, in humorem totum & aquam converti non posset; si aqueum à frigore potius, ut cætera, quæ aquea sunt, quam à calore congelari oporteret atque concrescere? Solutio ex dictis est, semen enim duplici substantia constare docuimus, spirituosa una, altera crassa, & tenaci, quæ interno calore & spiritus copia, ea, qua diximus, ratione calore in spumam converso spissatur albescitque; egressum vero semen calore exhalante liquescit, non congelatur, propter inclusum incongelabilem aërem & spiritum, qui si etiam evanuerit, veluti aqua remanet minimum habens terrenæ portionis: Venit itaque culpandus Thesseus medicus, qui apud Priscianum elephantorum semen ita post egestionem solidari dixerit, ut electri similem substantiam sumat. Sed ut ad seminis conditiones regrediamur, illud etiam bonum ac prolificum est, quod in tertii septenarii complemento generatur, quia tunc stat longitudinis diameter, & corpus incipit inspissari secundū latitudinis, & profunditatis diametros; verum circa triginta annorum ætatem habet homo semen perfecte maturum; imo mulier, si imprægnetur ante vigesimum primum annum, debilitatur, & pallescit; albi etiam, nec multum pingues, nec admodum graciles, plus semine abundant, quam nigri aut fusci, quia etiam humore redundant, qui seminis materia est. Infœcundum vero semen habetur, quod aut in aqua innatat, aut prædictis qualitatibus caret; item viri semen multum coeuntis, quia incoctum est, & vasa seminaria debilitantur: non est etiam prolificum semen

Venus Aphrodite quare dicta.

Dub.

Solutio.

Thessei medici opinio de semine Elephanti.

Semen qua ætate maturum.

Infæcundi seminis inditia.

men senis in ultima senectute, quia non satis eorum natura potest concoquere: neque pueri ante decimum quartum annum, propter incrementum, & quamvis aliqui referant vidisse quosdam, qui genuerunt in duodecimo, illud nihilominus rarissimum est, nam vel nondum semen habent, vel si habent, aquosum est & penitus indigestum; est præterea invalidum semen ægroti propter imbecillitatẽ, & ebrii aut nauseabundi, quia aquosum etiam est, & indigestum. Quæres fortassis, calidumne semen an temperatum fœcundius sit? Respondeo: semen fœcundum dupliciter dicit: aut quod facit ad plurium generationẽ, aut quod cum plurimis fœminis generat: primo modo calidum semen valde fœcundum esse manifeste inquit Galen. *art. med. 95.* quia quemadmodum ex ventriculi functionib⁹ coctio in calido melior fit, quam in temperato, eo quod calore promovetur coctio, ita cum conceptio coctione peragatur, semen calidi⁹ magisq; coctum aptius est ad generationem & fœcunditatem. Secundo modo fœcundior uterus appellatur teste summo dictatore Hip. temperat⁹, quia ex pluribus viris, etiam varie temperatis liberos suscipit, qua etiam ratione temperatum semẽ pluribus uteris susceptum fœcundatur. Ejus verba 5. Aph. ita jacent; *Quæcunq; frigidos & spissos uteros habent, non concipiunt, & quæcunq; præhumidos uteros habent, non concipiunt, extinguitur enim in iis genitura: & quæcunq; siccos multũ & præcalidos, nã ex defectu alimenti corrumpitur semen: quæcunque vero ex virisq; medicorẽ habent temperaturam, ea fœcundæ sunt:* Ex quibus Galenus in comment. colligit, tam mulieres quam viros si temperate quatuor qualitatum potiantur, generare, quamvis temperie illa privatis commisceantur, intemperatos vero cum iis solum, quæ contrario sunt temperamento, copulatos gignere, nimirum calidos frigidis; humidos siccis: & sic de cæteris: Quæ tamen Galeni sententia repugnantiam videtur involvere, nam si intemperatæ so is contrariis naturis junctæ generare valentius in ultima sententiæ parte legitur, non poterunt profecto temperatis junctæ generare, ut initio ejusdem sententiæ Galenus prodiderat. Respondet Mercurialis, & cum eo Mercatus, uterq; viri doctissimi, temperatos si temperatis misceantur semper gignere, intemperatos vero tunc solùm, quando contrariis suæ temperiei copulantur; sed non advertunt, Galenum dixisse, temperatas naturas, quantumvis temperie illa privatis commisceantur, omnino gignere; potius ergo arbitror temperatas naturas intẽ-

Dub. Calidumne semen an temperatum fœcundius sit.

Fœcundum semen dupliciter dici.

Galeni sententia examinatur.

Mercat. & Mercurial. interpretatio.

Mercurialis, et lect. Mercat. lib. 3. cap. 2.

 peratis

peratis quibusvis collatas contrariarum vicem gerere: & quemadmodum anodina dicta medicamenta non solùm à calida causa, verùm etiam à frigida subortos dolores mitigant, ita etiam muliebre semen temperatum calidam pariter ac frigidiusculam viri genituram contemperare, fovere, ac fœcundam reddere; quamobrem adhuc minus probo Brassavolæ ibi interpretationem, qui per temperatas naturas non multum distemperatas intelligit, quæ utrisq; extremis junctæ valeant generare; etenim frigidiusculam fœminā frigidissimo viro junctam posse gignere minime puto, neq; unquam vidi, aliud tamen erit, si calidiuscula calido viro conjuncta sit, quia calor præsertimq; moderatus ad hominis procreationem non parum momenti habet, frigiditas vero nocet. Sit igitur conclusio, non solùm temperatum utriusque conjugis naturam fœcundissimam esse; & intemperatam utriusq; contrariam, dummodo non sit intemperantia maxima, sed etiam temperatam si intemperatæ copuletur eidem, quæ cum suo contrario non admodum gignere apta erat. Infœcundos vero eos esse judico, qui similem obtinent intemperiem, frigidam potissimum, quamvis non intensam: sunt etiam infœcundi, qui intemperiem nimis immoderatam sortiuntur quibusvis conjungantur, hi enim prolificum semen haudquaquam gignunt. Obtrudes, temperata corpora esse similia, & ob id infœcunda esse oportere, quia nullam inter se præstare possunt actionē, quæ ad generationem requiritur, non enim unum ex altero generare potest, nisi mutua eorum actio fiat. Memineris tamen justitiale (ut vocant) temperamentū utriusque sexus à temperamento justitiali alterius plurimum dissidere; quare ob hanc diversitatem, quæ ad agendū sat est, generare optime quidem poterunt. Quæ vero de feminis temperie dicta sunt, eadem uteri constitutioni pulchre eodē tenore quadrant, in quib. longiore aliquantulum fui, quia, ut Platonem meminisse constat, non mediocris ars est nosse, & viros & fœminas temperamento ad gignendam prolem inter se convenientes conjungere, atque hoc fuit olim maximum obstetricum opus; de quo etiā ita cecinit Lucretius:

Brassavolæ interpretatio rejicitur.

Dirimitur controversia.

Objectio.

Solutio.

Obstetricum munus quodnam olim.

Usq; adeo id magni refert, ut semina possint
Seminibus commisceri generaliter apta.
Crassaq; conveniant liquidis, & liquida crassis.

Ex dictis omnes dissolves nodos facileque compones vulgatissimum illud dissidium, quo quæritur, uterum temperati an intemperati meliꝰ generent.

Semen

Semen mulierem habere, & quid in fetus constitutione opis id conferat.

CAP. III.

QVia de solis mulieribus contemplationem decrevimus, & an hæ semen habeant, auctores non adeo sunt concordes, frustra hæc de semine tractatio instituta foret, si hæc res indiscussa maneret Præcedit quæstio, an sit, quæstionẽ quid sit scio, at hic nõ absolute an sit, sed an fœmineũ sit, quærimus; quæ autem huc usque diximus, tam fœmineo quam virili facile possunt accommodari; Enimvero conveniunt medici in eo, quod etiam mulier præter menstrua quid aliud emittat, de hoc tamen dubitant, semenne sit, id est, an facultatem habeat formatricem, vel ut ipsi loquuntur, an actione ad generationem concurrat, sicut viri semen. Arist. naturæ alioqui scientissimus in libr. *de generat. animal.* fœminas neque semen habere, neque emittere multis rationibus confirmat, in cujus etiam sententiam pedibus discedunt Averroës & Avicennas. Athenæus, referente Galeno secundo de semine, ejus fuit opinionis, ut crederet, fœminas semen quidem promere, sed inutile; quia, inquit, emittitur extra matricem per foramina, quæ à lateribus seminariis meatibus juxta uteri cornua extrinsecus adsunt. E converso Galenus cit. lib. de semine ex Hippocrate validissimis rationibus contendit, fœminas non solum semen excernere, verum id etiam magno esse usui universo fœtui constituendo. Rei veritas sensuum fide comprobatur, cui repugnare debilitas est intellectus: nam dissectis fœminis, quæ diutius à coitu temperarunt, vasa seminaria, testes, & uteri cornua albo crassoque semine referta esse apparent; quod si tenuis humor, lachrymæ similis ab oculo frictione excussæ esset, quod contrarii putant, cur quæso crassum est, album spumescens? mora, inquiunt, illud fit, at cur illo excreto uterina cessant accidentia? cur non exstinguitur libido antequam excernatur? nisi quod antea ad coitum excitabat; cur gonorrhæam patiuntur? cur turgens fœmina statuto tempore ad marem properat? si enim à solo menstruo, non cessarent hæc omnia maris accessu, in quo sanguinis excernitur nihil. Insuper fœminæ non minus quam viri nocturnis pollutioni-

An fœmina semen habeat.

Arist. sententia. *Lib. 1. c. 20.* *Lib. 2. c. 4.*

Gal. cap. 1.

Athen. sententia.

1. Ratio.

a. Ratio.

tionibus infestantur, & viduis, ac iis, quæ Hystericis vexantur symptomatibus, copiosissimum, crassissimumque semen obscœnarum partium titillatione erūpit: quæ excretio si non imaginationem, sed tantum frictionis vim, ut oculi lachryma sequeretur, qui fieri posset, ut quæ somniat cum nulla rarefactione proritetur, solaq; ducatur imaginatione, semen excernat album & crassum, quod quia in accessu sternutat fœmina, signum est à cerebro delabi. Idipsum declarant subventaneæ ova, & molæ, quas mulieres ex proprio duntaxat semine, absq; ullo virilis seminis accessu, sæpissime concipiunt. Ad hoc quia fœminæ in coitu non minus quam viri delectantur; at viri delectatio ex semine est: ergo etiam mulieris. Hanc voluptatem ab spiritibus, & motu fieri Aristotelici contendunt: sed contra est, quod sentiunt, aliquid emitti, quo emisso voluptas atq; libido cessat. Quod si ad hominem argumentum texere liceat, ipse profecto Aristoteles est, qui naturam utrumque sexum in fruticibus commiscuisse propterea putat, quod sola vis mascula non satis esset ad procreationem, etsi terra alimentum adminiſtret: multo ergo magis in animantibus, quæ præstantiori sunt ordine, necessum fuerit maris & fœminæ vires conjungi, non modo ut fœmina materiam suppeditet, sed ut copulatis amborum viribus unum quippiam procreationi aptum proferant. His rationibus planum fit, fœminas semen habere: Prolificum vero id esse, apertissime concluditur ex similitudine filiorum ad matres, non solùm secundū sexum, sed & secundum plurima alia accidentia, ut verrucam, & cicatricem: Non tamen hac ratione contrariæ opinionis fautores quicquam moventur, quia quemadmodum terræ vitio linum in lolium, triticum in typham degenerat; ita menstrui culpa filium in matrem degenerare arbitrantur; sed vim rationis non infringunt: Nam quemadmodum quando vis seminis obtinere, quod primo nititur, non potest, in proximam formam fingendam labitur; sic viri semen, cum patris similitudinem efformare nequit, in alterius hominis formam decideret, at cicatricem seu verrucam dextri humeri, qua sola mater insignita erat, fœtus repræsentare non posset, nisi mater ei semine suo idolum suæ compositionis impresserit; non ergo ex alimento tantū similis infans matri evadit, nam persica arbor in Ægyptum translata ex eodem genita semine, sed mutato pabulo, bonitatem alimenti mutavit, non speciem; neq; opinandum est, Polycletum statuam fingere, quod vero oculi cæsii, na-

b. Ratio. Prolificum esse fœminæ semen. Adversariorum sententia.

fii, nasus simus sit, à luto esse. Adhæc si asini semen equa exceperit, *1. Ratio.* fœtus non patris tantum, sed ex utrisque mixtam speciem præ se fert, ex vulpe & cane hybridæ, hoc est, canina vulpis, aut vulpinus canis generatur; cum igitur assimilatio æque fiat ad patrem, & ad matrem, necessum est, ut à principio aliquo maris & fœminæ communi proficiscatur. Ad generationem concurrunt solùm semen & menstruus sanguis: hæc vis non potest esse in menstruo, quia hoc mari non est commune, & ideo nunquam assimilaretur fœtus patri: ergo necessum est, ut sit in semine, semen igitur est illud, quod fœmina emittit. Faciunt quidē hæ validissimæ rationes, ut cum Galeno credamus, non à mare solùm, sed ab utroque parente semen prodire, cui formativa vis insit: Illud tamen superest ut videamus, quam sint penetrantia Aristotelis, *Arist. & al. argumenta proponuntur ac solvuntur.* Avicennæ, Averrois, Athenæi, ac suæ phalangis autorum tela. In omnium, inquiunt, procreatione aliud materiam, aliud efficientem causam præbere oportet: fœmina dat materiam, non potest ergo efficiens esse. Solutio est, utrumque semen secundum diversas sui partes materiam & efficientiam præbere. *2.* Secundo, si præstans, & integre coctum virile semen sufficiens est generationi, quorsum adjiciet natura muliebre? Dic, semen viri non ideo prolificum esse, quod ex sanguine quippiā generare possit, sed quod muliebri commixtum ad generandum sit aptum; disponens enim omnia benigne & suaviter Deus, non uni sexui, sed utriq; generationis opus commisit, ut fœmina volūtaria congrederetur, non solū oblectamento, & delectatione illecta, sed etiā ut sui individui substitutio, & similitudo quoad fieri posset, duraret: Ob hoc igitur semen habere oportuit, & ut auctius prodeat virile semē, ac gignendis mēbranis, quib. contegitur fœtus, sit sufficiens: nam etsi exiguū virile semen fingendis solidis membris satis esset, membranæ tamen bullas & spiritum inclusaræ ante formationem fœtus, & alimenti tractionem, quæ die septimo fieri incipit, viri semen non sufficeret; *3.* ideo fœmineo suppletur, & integrum redditur. Tertio, quo tempore mas pubescit, & semen fundit, pubescit etiam fœmina, & menstrua apparent; respondet igitur semini virili, menstruum muliebre, non semen alterum: Non tamen vident matrem & gignere cum mare, & altere sine mare fœtum: ideo mas non solum semen; fœmina & semen & menses habet. Hoc tamen penes ipsos præcipuum est, & inevitabile telum, si semen muliebre materiam & efficientiam habet (nam

utrumque ſemen materiam generationis ſolidorum membrorum præbere omnes uno ore cum Galeno medici confirmant) poſſet fœmina ſine ſemine virili concipere: contorquetur tamen facile, ſi reſpondeas, concipere quidem ſed ſterile, aves ſubventanea ova, terreſtria animalia molas: Infirmioris enim virtutis eſt ſemen muliebre, quam *Objectio* ut ſolum ſufficiat ad conceptum, eamque integram virtutis perfectionem à mare exſpectat. Si obtrudas, contrarium prodidiſſe Hippocr. qui lib. de genitura, ſemen fœmineum fortius aliquando eſſe retulit, ac virile fieri, & econtra: *Solutio.* Nos jam tradidimus, neutrum illorum quantumvis validiſſimum ad generationem ſufficere ſi alteri non copuletur, quamobrem acute magis, quam apposite reſpondet Valleſius, *Notatur Valleſius 1. controv. 7.* fœminam non magni caloris ſemen habere invalidum; calidiſſimam menſtruis non abundare atq; ideo nō concipere ſolam; quia aut debilius principium activum ſortita eſt, aut materia caret; at conſideraſſe oportuit, menſtruum ſanguinem fœtus materiam non eſſe, ſed pabulū poſt ſeptimum diem; quare potius ſi fœmineum ſemen completū haberet activum principium, conciperet quidē perfecte, ſed non aleret: quod nequaquam admittimus, neuter enim parentum, quantūcunq; validum habeat ſemen, completum habet principium. *Averrois arg. 2. colig. 10. Solutio.* Violentius hic urget Averroes, ſi ſingula ſemina per ſe prolifica non ſunt ante commixtionem, poſt eam unde advenit illis illa virtus, quæ in neutro præerat? Reſpondeo fuiſſe in utroque, incompletam tamen; at à quo uniuntur? ipſa inter ſe in itinere commiſcentur, aut in ipſa vulva, quæ validè & avidiſſime amplectens, facit ut uniantur, adjuvante ad hoc, non ſolum activa utriusque ſeminis virtute, ſed etiam actuali virtute ipſius matris, quam Galeni decreto, mediantibus venis, & arteriis per uteri conceptacula eo tranſmittit. *5. Adverſar. argum. 1. de ſem. 13* Quinta Ariſtotel. ratio: gravida fit interdum fœmina, nulla humiditatis ſuæ excretione, nunquam vero citra menſes: menſes igitur, non ſemen fœmineum, ad conceptum ſunt neceſſarii. Reſpondeo, Ariſtotelem aliam in muliere non cognoviſſe humiditatem, præter ſalivalem, quam guttam vocat, hanc, quam in uteri cervice mares ſentiunt, etſi fœminæ non emittant interdum, tamen in prolifico concubitu ſemen per vaſa in uteri ſinus ſemper ejiciunt, quod non perſentitur, quia neque viri penem attingit, neque tantum fœminam delectat, utpote quod ad ſinum uteri demandatur

datur, cujus sensus hebetior est quam oris ipsius; Neq; placet quod quidam arbitrantur, exquisitioni maris semine fœmineum interdum excusari, exemplo mulieris ducti, quæ concepit ex semine in balneo recepto, ut de Gedelia, & Averrois vicina proditur; quod ultimum, si verum fuit, potius existimo, per id temporis ad solam delectationem attractionis illius seminis virilis subsequutum etiam fuisse muliebre, accedente præsertim imaginatione, sicuti in somniis per pollutiones solet contingere. Puer, addit Aristoteles, eunuchus, & fœmina habitu similes sunt voce, pilis, carne & viribus; ergo & feminis inopia: concedimus, hos omnes non gignere exacte coctum semen in quo virile robur consistat. Adjungit (nequid eorum, quæ adversus hanc sententiam congerit, prætermittamus) menstruum lac repræsentat, semen virile coagulum; sicuti igitur lac sola materia est, ita & menstruum: Similitudinem menstrui cum lacte non improbamus, coagulum dicimus esse in utroque semine incompletum, ideo commixta coagulari. Addit libidinosas fœminas crebro partu temperari; & nonnullas ex salaci conspectu ter intra mensem sanguinis menstrui profluvium pati, quasi conante natura id pellere, à quo irritatur. Vera tamen hujus eventus causa est, quoniam ex evacatione quavis, maximè sanguinis; seminis proxima materia, ac perinde libido ipsa imminuitur. His Aristotelicorum telis & hoc addi potest, quod prægnans fœmina in coitu delectatur, & aliquid emittit, quod cum in utero maneat quia clausus is est, & semen tunc temporis nullius esset usus, sequitur menstruum emittere, quod ibi ad fœtus pabulum detinetur: Dic, fœminam aut ad uteri latera tunc excernere; aut si ad fundum, ipsum aperiri, cogente ita necessitate, ut, quod supervacaneum est, egrediatur. Vides itaque eorum rationes, quantumvis ex Philosophiæ intimis depromptæ videantur, corruere: perspicis maximos fœminei seminis usus & utilitates, ut nimirum virile nutriat, & adjuvet, quod delectet in coitu, quod ex eo Allantoides membrana generetur, & salivali viri humore: sed ita, ne sola Allantoides ex eo generetur, ut reliqua membra non attingat: minime imo postquam suas vires cum virili semine commiscuit ad formationem fœtus: ex materia illius fit Allantoides. Adhuc tamen facit ambiguitatem quod Levit. 15. Viri seminiflui, fœminæ sanguiniflux expiatio ponitur, quasi huic menstruum solum, illi semen insit.

Sextum. *Septimum.* *Octavum.* *Nonum argumentum.* *Fœminei seminis usus.* *Decimum argumentum.*

Dic,

Scriptura locus. Dic, fieri mentionem illius fluxus, qui in utroque sexu est magis conspicuus, lege vero seminiflui viri mulierem etiam comprehendi: imo si sacræ paginæ, quæ supra omnem naturam est, locis in naturalibus speculationibus liceat contendere, legimus 3, Geneseos, serpenti dictum: Inimicitias ponam inter semen tuum, & semen mulieris; sed hæc alio pertinent.

Semen non solùm ut opificem, sed etiam ut materiam fœtum attingere, & cur partes seminariæ non regenerentur.

Cap. IV.

Arist. & Peripat. sententia. Mulierem non aliud continere semen præter sanguinem menstruum Aristotelem sibi persuasisse jam supra memoravimus, & explosimus, ad cujus opinionem digitum attollunt non Avicenna solùm & Gentilis, sed omnes uno ore Arabicæ doctrinæ sectatores: Verùm & illud addit Aristoteles, hoc ita constitutum muliebre semen seu potius menstruum solam materiam in conceptu; virile nudam efficientiam exhibere: ex illo omnia tam solida, quam cætera membra effici: hoc postquam vim generatricem menstruo impressit, & motionis principium dedit foras excerni, ut pleriq; omnes interpretantur Peripatetici, aut in auras evanescere, aut in flatus discuti, ut eorum etiam nonnulli arbitrantur. *Dubitemus* inquit 2. de gener. animal. 3. *Si projecta in fœminã genituræ nihil concepti fœtus pars efficitur, quo abeat corpulenta ejus substantia: si modo facultate, quæ in ipsa est, operatur:* Et non multo post: *Corpus genituræ in quo una semen animalis principiũ, abscedit, partim est separabile ex corpore, cujusmodi est, quæ appellatur mens sive intellectus, partim inseparabile, quod est genituræ semen, quod cũ humida sit natura & aquosæ, dissolvitur, ac in spiritum difflatur.* Hoc autem quã sit ipsi rei veritati contrarium, multis Galenus palam fecit in lib. de semine, & primo semen virile in vulva contineri, si fœmina conceptura sit, ex eo concludit, quod si capram, ovem, aut aliam quampiam fœminam dissecueris, nullam ex iis, quæ semen excreverant, concepisse, omnes, quæ retinuerant, gravidas fieri deprehendas. Secundo ex ipso

Galeni rationes adversus Aristotelem, qui probat semen in utero retineri.

relatu

relatu fœminarum, quæ ubi conceperint, quandam in vulva motionē sentire dicunt, quæ quasi convellat, ac paulatim in se illam contrahat, quod idem plena fide conceptionis etymon, id est, seminis in utero comprehensio, indicat. Tertio ex auctoritate omnium fere quos perlegerat medicorum, præsertim gravissimi Hippocratis; verumenimvero non solùm in vulva retineri, sed etiam in pangendo fœtu materiæ, non tantum opificis rationem habere, & ex illo novem seminaria appellata membra venam, arteriam, nervum, os, cartilaginem, membranam, tendines, ligamina, & cutem generari, magnis evidentiis ex sensuum fide experientiaque depromptis confirmatur. Nam si semen fœtus pars non efficeretur, aut efflueret, aut in flatus evanesceret, aut computresceret: non putrescit, quia sic gravissima, & veneno similia excitaret symptomata: tantum verò abest ut effluat, quin potius post conceptum os uteri clausum sit, nec specillum admittat; *quæcunq́; utero gerunt*, inquit Hippocrates, *his uteri os clausum est*: Neq; aliter psaltrix puella se concepisse cognovit, ex qua vidit Hippocrates, tenui pellicula contentum sexto à conceptu die semen excidere: Ita fœminæ quæcunque partus peritæ sunt, quo die genituram non excidere observant, eodem sese concepisse sciunt. Non etiam in halitus vertitur, ita enim à conceptu uterus inflatus, ac maximè elatus sentiretur, contra quam fit, & tempore partus cum crepitu erumperet, quod non observatur: Concoquitur igitur semen, & in fœtus seminales partes convertitur, quarum profectò exanguis, sicuti seminis, & non sanguinea, sicuti sanguinis substantia est, quæ seminis omnino, unde manarunt, speciem, ac naturam referunt. Adde, quod & perforari, & extendi vel longissimis spatiis, sine ruptionis periculo possūt, ad quod multo quam sanguinis accomodatior erat seminis materia lenta, & tenax; è converso neque albus est, neque adeo lentꝰ & crassus sanguinis succus, ut si intendatur aut fistulæ in modum perforetur, in sua continuitate valeat perseverare. Obtrudes, à sanguine ipso partes confici, verum à natura immutato è rubro in album; è tenui in crassum, aliquando in lentum atque tenacem. At si sanguis eas partes gignendi ex se facultatem haberet, semine profectò non esset opus, si ex semine memineris naturam nunquam oblivisci insitorum motuum, & frustra per ambages fieri, quod per compendium commodiꝰ præstari potest: frustra igitur in hoc laboraret, cum jam rei principium haberet, quod nō

Lib. de genitura & lib. de natura pueri.

Semen materiam etiam generationis esse.

Seminaria partes novem.

Aph. 51.

Objectio.

Solutio.

ſolùm eſt principium totius; ut vult Ariſtoteles ipſe, verùm etiam facultate totum eſſe Plato exiſtimaverat; ut cum habeat album, craſſum & lentum humorem, ex quo ſeminaria membra efficere poſſit, hunc ejiciat, alterumque ſimilem ex ſanguine gignat; non itaque oportuit vim ſuam menſtruo ſanguini tribuere, qua in ſucoum album, craſſum & lentum converteretur (quod Ariſtoteles putat) ac protinus foras ejectum in ſpiritum diſſolvi: cum ipſum ſemen eandem vim & talem quandam ſubſtantiam poſſideat, quæ primarum partium procreatrix commodiſſima eſſet, quod quidem, etſi alii non ſciviſſent, diligentiſſimum tamen naturæ ſcrutatorem Ariſtotelem ignoraſſe nefas eſt. Magna hic contentione inveſtigatur, cur prædictæ ſeminales partes, ſi deficiant, non queant regenerari: vena namque cutis vulnerata cicatrice, os callo unitur, arteriæ, ac reliqua membra ſpermatica nunquam, vena difficulter reſtauratur. Contra ſi carnoſæ & adipoſæ partes à noſtro corpore excidantur, pro carne, caro, & pro adipe, adeps, rurſus facilimo negotio reſtituuntur. Auget difficultatem, quod eadem eſt materia generationis & nutritionis: Si ergo venæ, ut locupletiſſimus teſtis mille in loci Galenus eſt vim habent conficiendi ſimilem quandam ſubſtantiam pro nutritione & incremento iſtarum partium, ex eadem etiam ſubſtantia poterunt eædem partes regenerari. Ut obiter illi convellantur, qui pulchre reſponſum putant, cum dicunt, genito jam integro animali, materiam generationis non amplius ſuppetere: Si enim per totum vitæ curſum pro nutritione ſubeſt, pro generatione quidem non deerit, quum eadem ſit; quod enim pro alimento reponitur, ſimile eſſe debet omnino ei, quod digeſtum eſt, ſiquidem nutritio eſt particularis generatio, id eſt, effluentis ſubſtantiæ redintegratio. Sunt alii qni reſpondent, ſuppetere quidem materiam, ſed deſiderari facultatem formatricem & generantem, quæ, ut ipſi autumant, ut abiit completo formationis tempore, ita nutriens ſucceſſit: ſed hoc etiam, mea quidem ſententia, vitio non vacat, quia videmus, & carnem, & adipem in grandioribus corporibus regenerari, ſi ergo permanet in partibus carnoſis pro carnis generatione, cur quæſo non permanebit in ſeminariis pro earundem reſtauratione? Adhæc in humidioribus & delicatoribus naturis, ut in pueris, ac fœminis, non exiguæ procreantur venæ, & ſatis magnæ ac permultæ quotidie in ulceribus renaſcuntur, carne enim

Quæſt. An partes ſeminaria regenerari poſſint.

3. meth. 5. art. med. 81. 1. de ſemine 13. 2. de ſemine 12.

Convellitur quorundam ſententia.

Nutritio quid.

Aliorum ſententia reprobatur.

ne enim nova replentur, quæ multis venis, & arteriis capillaribus referta est, anteriores etiam dentes non solum in infantia & pueritia, sed & in adolescentia posteriores. Quidam videntes materiam & virtutem superesse, propterea tamen non regenerari affirmant, quia ubi hæc membra deficiunt, soluta est unitas, & caro etiam deest, cujus regeneratio anticipat, quia facilius & promptius supercrescit, utpote mollissima & quæ minori indigeat elaboratione, ita Galenum intelligunt primo de semine dicentem solida membra non restaurari, quia quod mora temporis paulatim erat colligendũ, carne jam increscente supprimatur. Hoc tamen & à veritate, & Galeni mente plurimum diffidet: si enim materia pro membri seminarii regeneratione accuratius elaborata sit: non poterit profecto ex ea caro fieri, quæ ex solo sanguine minus elaborato conficitur. Vidimus avulso dente materiã solitam pro ipsius incremento ad partem mandari, juxta proximam gingivam in portiunculam evadere, non gingivæ quidem sed albæ cujusdam substantiæ instar calli; Meo etiam ex sorore nepoti, cui à prima infantia dens unus deficit, juxta ejusdem lateris auriculam, cuticularem quendam processum propendentem natura efformavit: Itaque redundante materia seminali in aliis partibus callosa; in cute cuticularis substantia gignitur non carnosa; neque is eo loci Galeni animus fuit, sed carne supercrescente materiam membri spermatici supprimi ac suffocari, alioqui neque etiam hæ partes nutrirentur, quia anticiparet nutritio carnosarum. Quatuor igitur sunt, quæ obstant? quo minus seminaria membra restaurentur; materia inopia, quæ, quamvis supeditat pro nutritione, nunquam tamen in tanta copia colligitur, quæ ad unius cujusque quod interiit, regenerationem sufficiat: secundo debilitas facultatis formativæ, quæ quamvis per totum vitæ curriculum perduret, ut latissime Joubertus suis paradoxis prodidit, tamen aut in membris eam pro futura necessitate natura conservet; aut eadem cum naturali sit, non adeo valida vehemensque existit, ut in utero erat, ubi à conceptaculorum & ipsius uteri fabricatrice vi fovebatur, & intra semen ipsum continebatur, agensque per se totam occupabat materiam: Tertio, carnis supercretio, quæ quicquid paulatim pro membrorum restitutione colligitur, supprimit, contra quam in prima ex semine generationem factum fuerat, cum & universus humor una collectus & multus

Tertia sententia quorundam

Ne restaurentur seminales partes quatuor obstant.

2. Parad. 7.

erat, & virtus fabricatrix non valida tantùm, sed duplicata; quod si medicamentum apponas, quod carnis supercretionem impediat, eadem opera arteriæ generationem inhibeas, non quod sua natura arteria generationi renitatur, sed quod impedimentum obstet. Quarto, siccitas membrorum in adultis, quæ causa est, ut difficulter coalescant, & ob id etiam non nisi in pueris, & molliusculis corporibus hæc membra regenerantur, in adultioribus vena solum, & illa quidem raro; arteria vero, quia sextuplo crassior est, nunquam, & multo minus os, cartilago, nervus, tendo, & cætera. *Objectio.* At dices, plantæ abscissæ partes in totum possunt reponi, multo ergo magis hominis, animalis nimirum perfectissimi, in cujus superiori forma omnes inferiorum vires, sicuti trigonum in tetragono, continentur. *Solutio.* Respondeo: merito naturam hanc vim opido languidiorē in animalibus posuisse perfectis, quæ motu ac sensu vitam partium tueantur: adde plantas excrementitio vivere humore & paratu facili, cum terræ affixæ sint, & exigua elaboratione esse contentas, & injuriis patere, decidunt enim hyeme folia & fructus, per æstatem exuruntur, ideo vim generantem validā sortitas esse, cujus interventu partes necessario casuræ substituerentur. *Diluitur alia objectio.* Efficacius tamen urget dentium regeneratio, quorum etsi demus præcoces & anteriores, qui in pueritia propter angustam basin & debiles ac pauciores radices decidunt, regenerari posse, *Præcoces dentes cur regenerentur.* quia tam cito cadunt, ut secundum generationis tempus inveniat adhuc mandibulam crescentem, ex cujus superfluo alimento, & generantur & possunt regigni, quia coacervatur adhuc sufficiens materia, & caro gingivarum circumscripta manet, ita ut non impediat: tamē molares vigesimo anno multis, & omnium ultimi nonnullis senescentibus renascuntur, & trigesimo anno unus in extremo utriusque mandibulæ, qui ideo vocantur dentes sapientiæ sive intellectus, *Dentes sapientiæ.* quia frequentiꝰ in ætate intellectus, quæ est triginta annorum, pullulant. Imo Albertus Magnus senem se vidisse testatur, cui in ætate octogenaria dens natus fuerit. *Avicennæ lapsus.* Respondet Avicenna, dentes ex sanguine generari. & ad naturam carnis proxime accedere, quod vanum est, & rationi minimè consentaneum, cū dentes sint de numero ossium. *Dentes ab excrementis generantur.* Alii putant dentes, sicuti ungues, & capillos, ex corporis excrementis generari, ideoque semper accrescere, quia per ætatem indies minor est concoctio, & major excrementorū copia: Quod si semper generantur, nil mirum, si abscissi renascuntur,

quorum

quorum ego sententiæ libentius adhæreo; sed contra est, quod sentiunt; ergo vivunt: Neq nos id quidem negamus, sed ex excrementis nutriri profitemur vera nutritione, non autem, per juxtapositionem, sicuti ungues & pili. Qui vero gigni dicunt, quia ex ampliori basi nascuntur, & alimenti habent majorem copiam, minus sufficientem afferunt rationem; quia sic ossa fœmoris & similia, quæ lata sunt, & multam habent medullam pro alimento, promptius renascerentur, cujus tamen contrarium experimur; neque majori jure vitiligantur, qui ajunt, partes esse extremas, in quas natura ultimum ponit conatum, quia eadem ratione, & auris, digitus, cutis, quæ etiam extrema sunt, renascerentur.

Semen non mole tantùm, sed etiam viribus à toto emanare, ac ubi substantialem accipiat formam.

CAP. V.

DIssolvi à concubitu corpus universum arguere profectò videtur, ab omni corpore genituram emanare: perinde atq; maxima nos etiam perfrui in ipso congressu voluptate omnium membrorũ: venæ item post aures sunt, quibus incisis steriles homines reddi plerique credunt, quod fieri non posset nisi ex capite deflueret etiam semen: Filii non solùm similes parentibus generantur, & in specie, & in habitudine, sed & si manci sint parentes, manci plerumque fiunt, & si quæ cicatrix in facie est, aut in alio parentis membro, hanc quoque recipit filius; Æthiopum alba genitura nigrum secundum cutem producit fœtum, Scythæ macrocephali dicti, à longis capitibus, fasciis quibusdam in longum obductis, deinceps communiter macrocephalos generabant. In Calcedonia vidit Aristoteles ex patre, cui brachium compunctum erat, filium natum cum eadem nota confusa tamen: Salmanticæ vidimus ex nobili patre dicto Godscalco Flores, cui fissum erat labium, cum eadem fissura progenitum filium. Quibus *Hipp. sententia.* tot ac tantis rationibus, depromptis è sensuum fide quæ una omnes alias evertere potis est, Hipp. ductus semen ab omnibus corporis membris

Lib. de aere aquis & locis.
Lib. de genitura.

bris procedere testatum reliquit à sanis, sanum, à morbidis, morbosum quin etiam à solidis, & morbidis partibus, & ab humido omni totius corporis cui etiam consentiunt Plato & Empedocles, ac insuper ipsa ratio; nam ut totius est aliquod semen efficiens, ita cujusque partis esse oportet, alioquin membra sine semine generarentur, neq; ulla est ratio, quod ex hac seminis parte crus, ex illa brachium generetur, nisi quia hæc ex crure, illa ex brachio decidatur, ab omnibus igitur defluit, quod omnia generat. Hanc ita confirmatam Hipp. sententiam quidam, ductore Polybio, ita intelligunt, ut ex toto corpore secretionem in solo concubitu fieri sentiant, seu colliquamentū aliquod motu agitationeque diffluens, quod quam sit absonum, superiꝰ jam monstravimus, & ex eo planum fit, quia fœminæ virove, qui à coitu diutius abstinnit, copiosum crassumque semen in testibus, ac vasis spermaticis congeritur; contra libidinosi, & ii qui supra modum rei Venereæ indulgent, tandem pro semine sanguinem emittunt, & si confectionē illorum fieri contingat, nihil seminis contineri deprehenduntur: Colliquamentum vero non esse, jam supra multis ostensum est. Sunt etiam, qui putant, seminis materiam ex toto secerni, non ita quidem ut ex unoquoque osse vel nervo, sed ex aliquo osse, nervo, membrana, vel cartilagine quidpiam ad seminis materiam confluat, quod non illius tantum, à quo profluxit, sed omnis nervi vel ossis in conceptu materia fiat: proinde ex tantulo semine seminales omnes partes effici posse. Multi dicunt, ultimi quidem alimenti seminis materiam superantem partem esse, non quæ à toto decedat, sed quæ ad totum proxime esset accessura. Plures ita interpretantur Hippocrat. sententiam, ut sibi persuadeant; seminis materiam in singulis partibus progigni, & ab his, quotquot sunt, in testes confluere; ac ita explicatum Hippocratis placitum multis confutat Aristoteles rationibus, in primo de generatione animalium. Prima, Si materia seminis hominis & animalium ab omnibus partibus emanaret, etiam materia seminis arborum, sed videmus arbores abscisis ramis, semen progignere, ex quo tamen integræ postea enascuntur arbores; Ergoneque in animantibus ex omnibus membris proveniunt. Secunda, Aut semen deciditur ab omnibus partibus organicis, ut facie, & manu; aut à similaribus, ut carne & osse; non ab illis, nisi similarium interventu fieri videtur: si à similaribus, nulla procul dubio ratio est de simili-

Polybii sententia.
2. cap. hujus libr.
Secretio seminis non fit in concubitu.
Aliorum opinio.
Quarta sententia nonnullorum.
Qua ratione plerique interpretentur.
Hip. dictum Cap. 18.
Arist. adversus illam interpres. argumenta
1.
2.

ſimilitudine parentum, cum hac ratione ſolo temperamento ſimiles evadunt. 3. Et qua plurimùm nititur Ariſt. cum ab utroque parente ſemen decidatur, & vir ac fœmina reliquis partibus ſimiles ſint, genitalium forma differant, neceſſum eſſet, ut perpetuo duo progignerentur fœtus, mas & fœmina, aut ſaltem Hermaphroditus, cum ſemen oporteat efficere membra omnia, à quibus decidit, & decidat etiam ab illis quæ ſunt mari & fœminæ peculiaria. 4. Si à ſingulis corporis partibus ſeminis aliquid efflueret, ingentem profectò ſeminis copiã toti corporeæ moli reſpondere omnino oporteret: contra tamen conſtat, perexiguam ſeminis molem in concubitu ſecerni: non igitur à toto decidi ac dimanari neceſſe eſt. Ad rationes vero pro Hipp. ſententia propoſitas reſpondet, voluptatem & extenuationem totius fieri, non quod ex toto aliquid decedat, ſed quod prurigo vehemens accedat, ex calore & ſpiritibus ab agitatione excitatis, ubi vero pruritus, ibi voluptas fit: extenuationem ex nimio coitu contingere, tum propter vehementem & aſſiduam exercitationem, tum quia ſolida membra privantur alimento, eſt enim ſemen medullis, & arteriarum venarumque alimento, ſimilis ſubſtantia: ſimilitudinem nullum eſſe indicium, ſiquidem & voce, & unguibus, & pilis ſimiles procreantur filii, à quibus tamen partibus nullum ſemen deciditur; avis inſuper & proavis nonnunquam ſimiles evadere, ex quibus ſubinde nihil ſeceſſit, ut de muliere ipſemet Ariſtoteles refert, quæ alba cum Æthiope concubuit, & albam filiam peperit, ex qua poſtea & albo viro Æthiops avo ſimilis genitus fuit: cumque non ſemper ex mancis manci proveniant, caſu id fieri poſſe arbitratur, ſive etiam propter uteri anguſtiam ea in parte, qua mutilus infans evaſit, ſicuti arbores, quæ in terra non habent locum ſatis amplum, aut à lapide vel ab alia quapiam re, ne in hanc aut illam partem radices jaciant, præpediuntur: homines ad generandum impotentes reddi abſciſſione arteriorum, quæ ſunt retro aures, quod privatum cerebrum influxus ſpirituum vitalium imbecillum redditur, neque potens eſt coitus labores ſuſtinere, in quo maximè illud ipſum laborat, aut quia forte cum illis venis præſcinditur nervus, qui à ſexto nervorum pari in teſtes deſcendit & ſeminaria vaſa, ut optime Veſal. animadvertit. His tam multis Hipp. ſententiam Ariſtoteles explodit, qui tamen pro illa aliam nobis meliorem non ſuppoſuit; Exiſtimat n. duo genera- *Ariſtotelis opinio abſurda quæ ſexta eſt.*

ratio-

mentum,paulatim albescens,dum amplius commoratur: manare autem à toto semen (quod Hippoc.ait) ita intelligendum, ut omnium membrorum vi ac potestate semen decidat, ab omnibusq; ipsum partibus notas aliquot referat; Atq; illud esse,quod vulgo dicitur, virtute nō mole semē à toto defluere, nō quod materia à toto decedat,quæ potius ad totum accedere potis erat,in qua quidem locutione cumAristotele videtur ab Hippocrate prævaricari.

Alia est opinio, quam Avicennæ acceptam ferunt,quæ tradit, semen gigni quidem in testibus,confluente ejus fermento, hoc est, corpulenta parte & spiritibus à tribus membris principalibus semper; à reliquis autem in hos fontes etiam aliquid resudare, cujus rei evidens indicium sit,fœtum in principalib⁹ perpetuo parentibus respondere, in reliquis non semper,sed modo in uno, modo in alio membro; atq; quemadmodum ex partib⁹ crassis trium principiorum fit seminis materia,ita ex conflatis tribus spiritibus fieri unum genitivum: Hanc infringunt sententiam neoterici, quod non appareant meatus à tribus principiis ad testes,per quos prædictus fiat confluxus. Cæterum si quæ alia hæc certe ad mentem Hippocratis proxime videtur accedere, quod fermentum seu virtutem quandam à tribus principiis semen habeat. Existimant alii semen non ab omnibus decidi partibus,sed à quavis indifferenter,instar seminis plantarum;sed contra est, quod vis seminalis non in quavis promiscue parte plantæ consistit, sed quibusdam inest radici: aliis semini, nonnullis nodo, cortici,vel ramo: Præterea plantarum partes, sicuti abscissæ vivunt, ita separatæ germinant. Hæc sunt de hac re scriptorum dogmata, ex quibus nos tum demum, quid verum sit, eliciemus, cum quicquid in singulis præclare dictum fuerit, amplexi fuerimus, rejecerimus vero ea, à quibus commoda subsequuntur. Quamvis autem Avicenna hujuscemodi rerum ignorantiam medico non nocere dicat,mutila tamen,& prorsus manca contemplatio videretur, si hæc res indiscussa maneret; ideo in semine duo comprehendi, materiam & facultatem, id est,corpulentam partem & spirituosam conclusio fit, illam, quæ patiendi vim habeat, hanc vero quæ penitus sit efficiens;spirituosam ex præcipuis partibus potissimū confluere, per arterias enim spiritus vitaturis à corde: per venas naturalis(si quis est) à jecore; per nervos animalis à cerebro, & dorsali medulla, in seminis materiam concidunt ex quorum confusio

Sententia Avicennæ.

Aliorum opinio.

Conclusio.4.

Controversia deciditur.

confitetur, partem illius esse, qui in venis proxime ad partes accessurus continetur, & quem jecur, ac venæ pro nutritione singularũ partium, quasi adhibito earundem sigillo, elaboraverunt, quiq;, etsi ab omnib. membris nõ decidat, vim tamẽ habeat omniũ membrorum effectricẽ, & quia aptus erat singula nutrire membra, aptus etiam est eadẽ generare, quippe cum ex iisdem procreatio fiat, ex quibus nutritio. Quamobrem mirari satis nequeo eos, qui cum vires seminis à toto profluere non diffiteantur, & alioquin semen ultimi alimenti excrementum esse definiant, tamen, quasi sui immemores, semen vi, & mole à toto decidere contentiose refragantur, quia scilicet formaliter semen non est illud quod decidit, quod nos ingenue fatemur: Neq; somniandum est, Hippocratem existimasse, semen cum albedine, spumositate spirituum abundantia, ac denique cum ipsa seminis forma à singulis membris decidi; sed naturam doctam probe novisse, quid unicuique membro, pro sui nutritione conveniat, illud in jecore, ac venis genuisse, addidisseq; quoddam quasi nutriendæ partis sigillum, & mediante virtute regulativa ad illas transmisisse, adjuvante adhoc attractiva membrorũ; quidquid vero ex ipsa nutritione supererit, testes trahere, quod etsi verum adhuc semen non sit, propius tamen, quam sanguinẽ, ad seminis vim & naturam accedere dubitandum non est. Cur tamen, inquies, excrementum appellatur quartæ concoctionis, quæ enim in venis fit, tertia est? quia excrementum est non qualitate, sed quantitate superfluum, quod vero tale est, non in ipsa parte, sed in præcedenti officina generatur. Quod si ab Aristotele, quamvis ab adversario, hac in parte petita similitudine nostram sententiam confirmare liceat, poterimus quod ipse cordi acceptum fert, nos jecori ac venis aptare: Oportuit enim (ut ille ait) semen producturum simile toti parenti, vel prodire ab universis partibus; vel ab una, quæ omnium vices gereret, quales venæ sunt, & jecur totius corporei alimenti officina. Præterea idem agens ultimum alimentum gignit, & excrementum ipsius, illud non in partibus, sed in venis gignitur, in iisdem igitur seminis materia generatur. Sed cur cicatrix & verruca, quæ erat in parente, apparet etiam in filio, & cur non semper, sed aliquando? quia ex venis etiam capillaribus, quæ unicuiq; vel minimæ parti insunt, aliquid aliquando, sed nõ semper, ad vasa spermatica confluit. Nonne hoc præsti bi virtus formativa, quæ residens in membris parentis, non indigeat materia, à sin-

Nutritio & procreatio ex iisdem fit.

Virtus regulativa.

Objectio.

Solutio.

Cicatrix & verruca parentis cur in filio appareat.

à singulis partibus accedente, sed semini in testibus imprimat formam agentem, consciam ejus similitudinis? nequaquam profectò, quia ita formatrix vis ageret pro voluntate, cum modo imprimat notam, modo non imprimat, cum tamen sit naturalis; quare potius si materiam habet, ab illo membro decisam, simile format, alioqui minime: Ut obiter colligas, similitudinem non prodire ab agente solo, ut quidam putant, sed ab agente in tali materia; quis, dices, nativo situ tam multas partes collocavit? eadem, quæ eas effinxit, formativa virtus, ut mox patebit. Quid? quod in avulsione (ita appellant rei rusticæ scriptores portiunculæ corticis quæ alteri arbori inseritur) cortex arboris unius totam aliam plantam commutat, sic, ut fructus, & folia, & flores, similes iis, producat, unde prodiit, & tamen à sola portiuncula arboris fuit excisa; Quædam insuper animalia gignunt alia à se specie distantia, quæ non ex partibus in semine contentis. In insectis plurimorum fœminæ partiunculam quandam inserunt in marem, & ita ex solo maris calore fœcundantur evanescente semine: At de hominis generatione hic perscrutamur, non de imperfectis animalibus, quæ imperfectiori modo generant, ut vivunt. Particula autem plantæ nil mirum si per se generet, cum per se vivat, quare hæc nihil urgent: similiter enim multa absurda conficies, ut si ita ratiocineris; multa animalia citra epar concoquunt alimentum, ergo epar non habet virtutem chylificandi: Nihil concluditur, quia natura per pauciora exercet imperfectiorem operationem, perfectam per plura; sed forte jam hoc caput nimis excrevit.

Similitudo unde proveniat.

Avulsio.

Insectorum generandi ratio.

De testium usu, quidque ipsi ad seminis generationem conferant.

Cap. VI.

Quidquid à nutritione superest, testes ad se trahere superius jam retulimus; quid autem testes ipsi materiæ impertiant, nunc superest contemplandum: Atque ut jecur ab intestinis succum per mesenterii venas raptum in sanguinem vertit, qui postea à reliquis venis perficitur; ita profectò testes efficiendi seminis primi sunt aucto-

Testes quid conferant materiæ.

auctores, vasa deferentia id quodammodo præparant, jaculantia perficiunt. Solet enim sagacissima natura meatibus distributoriis, ne pereat, & otiosum sit delationis tempus, indere etiam coctionis vim, ut intestinis chylificandi, venis sanguificandi & his, de quibus loquimur, spermaticis vasis, seminis conficiendi. Quemadmodum igitur summa sanguinis cum hepate affinitas, hepar sanguinis officinam esse convincit: ita seminis ad testes similitudo maxima; neque alius usus in corpore testibus tribui potest; natura vero nihil frustra fecit; capreolaria etiam sive hederaria vasa seminis conficiendi vim habere, ex anfractibus & sinuositatibus horũ apparet; quæ non ob aliam causam fuerunt facti, nisi ut mora ipsa semen præpararent. Insuper in dissectione eorum animalium, quæ diutius à coitu temperarunt, evidenter conspicitur, semen in iisdẽ vasis contineri, quod certe non inveniretur, nisi hanc vim possiderent, quemadmodum in ventriculo, & intestinis sanguis nullus reperitur, propterea, quod nihil prorsus ea ad sanguinis generationem faciunt. Porro ut materia, quam è singulis partibus & venis testes magna vi traxerunt, in flexuosis illis anfractibus diutius cunctatur: ita in arteriis, quæ illis substratæ sunt, spiritus moram trahunt, qua mora cunctationeque vasa hæc nituntur, quidquid continent, tanquam alimentum in similem sibi speciem mutare, & illius colorem atque substantiam plane convertere, cumque ita præparatus humor in postremos anfractus, qui jam testiculos involvunt, tractus delatusque fuerit, concoquitur, aptusque perficitur procreationi: idque tum robore & calore vasorum, tum ipsorum testium ingenita vi. Hæc quamvis verissima sint, Aristoteles tamen non recipit, sed aliter sentit, sola vasa seminaria semen gignere, testes vero, ut cordis virtutem intenderent, fuisse genitos, & ut suo pondere instar planarum in textrinis rectum constituerent meatum seminarium, natura sua flexuosum: ne mora sa reflexione refrigeraretur semen, & generationi inutile redderetur: hoc tamen argumento videtur potissimum niti, quod multa animalia ut pisces & serpentes semen fœcundum emittant, quæ tamen testibus carent. Quod si ex illo quæras, cur refrigerati testes steriles fiant, quantumcunque adhuc deorsum, sicuti textorum pondera, contendantur? seminariorum conceptaculorum refrigerationem, quæ una accidit, non ipsorum testium, sterilitatis causam esse respondebit: cur si collisi fuerint? quia vasa etiam seminaria

Testes efficiendi semen primi auctores sunt.

Semen ubi perficitur.

Capreolaria vasa semen conficiant.

Arist. sent. 1. de gen. animal. 5. de gen. animal. c. 7.

naria

naria colliduntur: Cur ſi induruerint? quia etiam illa indureſcunt, & quocunque teſtes vitio, eodem vaſa ſeminaria mutua contagione afficiuntur: cur caſtrata animalia in imbecilliora mutantur? quia efficitur ut cor, ex quo contentio omnis corpori erat, ablatis ponderibus, quæ ipſum intendebant, reſolvatur atque laxetur, & ceſſet reflexio caloris à teſtibus ad cor: Sic enim putabat ille teſtes ſpeculo ſeu denſo opacoque corpori aſſimilari, ad quod illabens ex corde calor, & ſpiritus in univerſum corpus radios virtutemque ſuam iterum refundant. Hæc tamen, ſi penſiculatius evolvantur, ingenioſè potius, quam concinne dicta reperientur, & præſtantiſſimum Philoſophum in iiſdem, ſicuti in univerſa fere hac de ſemine contemplatione ceſpitaſſe; nam robur ex calore, ſpiritibus & temperatura, non ex annexis ponderibus membris accidere unanimis eſt Philoſophorum ſententia, quibus etiam Ariſtoteles ipſe ſæpiſſime ſubſcribit: præterea tentio præter naturam eſt, ut in fidibus conſtat, quæ ſi paulo longiori tempore intentæ permaneant, abrumpuntur: ideoque citharistæ lyras deponentes remittere ipſas ſolent. Neque majorem cum teſtibus conſenſum cor habet, quam cum reliquis membris, à quibus cauſarius poſſet ſperare illam reflexionem. Neque ſolum ſinuoſe procedit meatus ſeminarius ſed multis ſpatiis circumvolvitur; ita ut tendi niſi longiſſimo queat intervallo; ad hoc flexus tentionem non admittit, cum undique hæreat; tantus vero eſt ante teſtes vaſorum anfractus, ut ſi dirigantur, ad media uſque femora pertingere poſſint; quid inſuper de animalibus diceremus, qui ventri adhærentes neque penſiles ſed planos teſtes habent, cujuſmodi ſunt fœminæ, & in maribus ſues ac univerſum avium genus; quid? quod ſi ab annexis membris deorſum trahitur cor; multo magis à liene, renibus & epate utpote vicinioribus, & ad quæ, venæ arteriæque abſque ulla revolutione demandantur; quarum vero in medio revolutio aliqua eſt, ea ab altera parte intendi minime eſt veroſimile. Adhæc ſi cui teſtes ea moderatione fuerint amputati, ut Epididymis membrana illæſa relinquatur, ſeminarium vas non læditur, & tamen animal non ſolùm ſeminis gignendi facultate, ſed etiam virilitate omni, & maſculo ingenio privatur, fœmina fœmineam naturam amittit, & in Venerem amplius non ruit, quod evidentiſſimum eſt argumentum, teſtes conficiendi ſeminis præcipuum eſſe inſtrumentum; vim tamen,

Ariſtotelis ſententia confutatur.

Robur membri unde proveniat.

Aves & ſues ventri adhærentes teſtes habent.

men, qua fœcundum eſt, non à teſtibus ſed à toto, è præcipuis potiſſimum membris ſemini communicari ſuperius jam diximus: quod vero inter præcipuas partes connumerentur, cauſa eſt, quia ex ſe propriaque facultate robur obtinent, & vires, quas in omne corpus effundunt, quemadmodum cerebrum ſentiendi & movendi, cor pulſandi facultatem impertit; adde quod materiam ſeminis concoquunt, & in alteram ſpeciem convertunt, ſpiritusque cum ea commiſcent, & eorum vires ac facultates illi inſerunt. Hinc fit, ut qui eos amiſerint, quales ſunt Eunuchi, quibus exſecantur, privati altera caloris origine, frigeſcant, & omne ipſis corporis robur collabatur, neque latæ venæ neque ſanguis eorũ floridus ſit; arteriæ imbecilliter ſicuti ſenib⁹ pulſent, acuatur vox, depiles non modo mendo ſed toto etiam corpore evadant, parvas, ſicuti mulieres, venas habeant, nulla Venereorum libidine afficiantur: Ut & hoc vel corde ipſo ampliushabeant teſtes: quod, præterquã quod caliditatem & robur animalibus exhibent, generis etiã perpetuitatis ſunt auctores, quod profecto cor præſtare minime poteſt; unde Galenus ipſum vivendi, teſtes vero bene vivendi principiũ eſſe prodit. At quoniam de Eunuchis ſermo incidit, oportune hic meminiſſe oportet, tres fuiſſe apud veteres Eunuchorum ordines: primus eorum eſt qui ſpadones dicuntur, quique, etſi membris genitalibus non deſtituantur, impotentes tam ẽ ad Venerem ſunt: qua ratione Hippocrates *lib de aere aquis & locis*, Scythas natura Eunuchos eſſe ſcribit, quia ob nimiam corporis humiditatem ventriſque mollitiem & frigiditatem; nec probe coctum ſemen conficiunt; nec ſpiritus vitalis ad intentionem eiſdem ſuppetit, ideoque in virilitate reliquis nationibus ſunt inferiores, de quibus etiam Jureconſultorum titulus de frigidis & maleficiatis intelligendus venit, quo etiam ordine vocabulo (frigidis) comprehenduntur ii, quibus pudendi meat⁹ contortus eſt, aut pudendum admodum breve, & virilia tabida: adde etiam hermaphroditos, quos propterea neque generare, neque concipere poſſe arbitramur, nam ad impotentiam frigiditatis reducitur omne naturæ vitiũ, ad maleficium ſeu faſcinationem omne vitium accidentale, ut abſciſſio, caſtratio, ligatio. Ita dicunt Juriſperiti duplicem eſſe impotentiam naturalem, & accidentalem, ac utramque contingere poſſe utriqueconjugum tam fœminæ quam viro. Secundo, Eunuchi dicuntur, quibus teſtes in ma-

Fœcunditas unde provenat.

Theſtes cur inter præcipuas connumerentur.

Eunuchorum conditio qualis Galeno auctore 1. lib. de ſemine.

Teſtes perpetuitatis & bene vivendi auctores.

Eunuchorum tres Iureconſul. titulus de frig. & malefic.

Thlibiæ.
Eunuchi qui ad Venerem potentes.
Cubicularii.
Turcæ eunuchi quales
Tria ad coitum necessaria.
2. Them. Ar. 3. c. 1.
Eunuchi ut plurimum morib. sunt corrupti.
Eunuchi cur libidinosi.

in manu imperitæ obstetricis, aut jussu parentum attriti, collisive fuerunt, & hi peculiari nomine Thlibiæ nuncupantur. Tertio, Eunuchi castrati, quibus aut exsecti sunt soli testes (sicuti olim fiebat) & ii quidem, etsi fœcundi non sunt, ad Venerem nihilominns potentes remanent, qui etsi semen non emittunt, salivali tamen humore non privantur, qui ad voluptatem ac libidinem plurimum confert; aut non-solùm testiculi atteruntur exscinduntur ve, sed membrum scrotum ac virilia omnia adimuntur: sicuti iis accidit, quos hodie Imperator Turcarum cubicularios esse vult, atque hi non solùm infœcundi, sed etiã ad Venerem omnino inhabiles existunt. Cum igitur tria sint ad coitum necessaria, membrum cum suis partibus, materia, & jaculator spiritus, tria etiam reperiuntur eunuchorum genera, quidã enim ob virilium privationem; alii ob vitium in illis, quo fit ut materia minus libere permeet; multi ob spiritus & naturæ impotentiam semen non generantis aut flatum non transmittentis; ut enim privatio aut corruptio testium causa est frigiditatis in toto, ita vicissim frigiditas causa est impotentiæ ad Venerem. Ut hinc obiter Avenzoarem asséquaris affirmantem, nullum unquam fuisse castratum virum intellectu, aut moribus præstantem; quod perinde est, ac si diceret, castrationem hominem reddere frigidiorẽ, humidiorem, ac proinde quadantenus stupidum: & cum illa maxime appetant mortales, quibus potiri nequeunt, *Nitimur enim in vetitum, & quod non licet acrius urit*, hinc fit, ut qui, præsertim grandiores jam, castrati fuerint, memoria anteactæ voluptatis sæpius refricata libidinosiores evadant: Neque enim Avenzoaris placitis eatenus insisto, ut credam eos, quibus antea intellectus, ingenii, judicii & virtutum vigor inerat à natura, easdem non posse in posterum animi dotes retinere, imo vero assiduo usu meditationeque augere, cũ præsertim omnis ætas eunuchos habuerit, qui judicio atque virtute cæteros homines non æquarent modo, verũ etiam multis parasangis anteirent. Qua ratione (ut reliquos omittam) apud Iosephum de antiquitatibus Iudæorum legimus, jussu Darii Persarum Regis tres pueros Hebræos, & cum illis Danielem Prophetam factos fuisse eunuchos, qui tamen quantum virtutib⁹, singularique intellectu fuerint conspicui, penes alios judicium esto: quamobrem præcipitanter Avenzoar, & post eum Mercurialis omnes uno ordine eunuchos Jacerant: Nos instituto ordine cætera deinceps prosequamur.

Semen

Semen qua ratione animatum sit.

CAP. VII.

UT igitur revertamur ad susceptam de semine contemplationem; de eo investigemus, animatumne sit, an prorsus inanimatum. Autor libri de spermate Galeno adscripti semẽ ab homine animatum exire putat, non tamen semper, sed tunc solum, quando à Deo statutum est hominẽ gigni. Galenus libr. de Marasmo animatum esse scribit, dicens vivorum tria esse genera, animalia, plantas, semina. Aristoteles animam quidem vegetabilem habere censet, non actu, sed potentiâ actui propinquissimâ; sed habeatne semen animam (inquit ille) nec ne? ratio eadem atque de partibus reddenda est, neque enim anima ulla esse potest in alio, nisi in eo cujus est, neque pars ulla esse potest, quæ particeps animæ non est, nisi æquivoce ut mortui oculus: semen igitur & habere animam, & esse potentiâ animatum palam est. Porro agnoscunt Aristotelici tres potentiæ gradus sive species, remotam unam, qua omnes formæ, quæ de potentia materiæ educi possunt, in ea potentialiter existunt, & eam vocant potentiam materialem, qualem infans nunc natus ad scribendum habet, & seminis materia cum adhuc in fontibus membrorum sepulta jacet; propinquam alteram, quam in materia præexistere dicunt jam disposita, & inclinata per qualitates ad ipsam formam, vocant potentiam potentionalem, sicuti pueri potentiam ad scribendum, cum instrumenta jam scriptoria cognoverit: & seminis in vasis ac testibus jam existentis. Tertiam vocant ultimam perfectionem, sicuti scriptoris, qui actu nondum scribit, potest tamen, cum velit, & seminis in uterum rejecti, & à generante concitati, alteriusve materiæ, in qua præexistit jam aliquod saltem principium activum ad formam, qualis est in semine complantatus spiritus, & formativa virtus, quæ etsi actu modo non operetur, ubi primum tamen obtinuerit commodum locum, & materiam, ad operationem insurgit; ac tandem suas vires exequitur: quod secunda adhuc similitudine amplius illustratur: Nam quemadmodum dormiens remotius quam vigilans geometra est, isque remotius adhuc, quia jam contemplatur; ita semini substantia formativæ virtutis tota

Tria vivorum genera.

2. de gen. anim. c. 1.

Tres potentiæ gradus.

Potentia materialis.

Potentia potentionalis.

Ultima perfectio.

Pulchra similitudo.

semine alias unum, alias plures nasci fœtus videamus, unica ne in toto, quod emittitur semen, anima fuit, an sua cujusq; seminis particulæ? unicam tantum potentiam præextitisse censendum est, qua juxta materiæ copiam & loci capacitatem unus vel plures fœtus generantur. Si rursus obtrudas, sicuti ex semine generantur solida mēbra, ita ex menstruo carnosa, oportere igitur menstruum animatū esse? Solutio est sāguinem in carnem non commutari ante seminis adventum, cujus ac membrorum insitæ virtuti tribuenda est carnis generatio. Quod si mēstruo vim effectivam inesse dixeris, piaculum non erit, nam & Galenus menstruo eandem tribuit facultatem, sic scribens: *Nam neque semē facultas tantū inest, sed materia etiā quadam: neque menstruū materia solum sed etiā facultas*, qua ratione videtur intelligendus Levit. locus 17. ubi esus sanguinis interdicitur, propterea quod anima carnis in sanguine sit, quod tamen salvo Theologorum judicio dictum volumus, vel dic, animam in sanguine esse nō quidē informative, sed perinde ac in subjecto, hanc tamen facultatē non diffitemur à seminis virtute intendi, quemadmodum & seminis materia à menstruo augetur. Hæc etsi constanter Aristotelici tueantur, non tn. desunt, qui semen anima prorsus carere contendant, neq; minimū quidem vegetativæ, aut sensitivæ animæ semini insidere, sed solum spiritū genitivum, ac complantatum qui præter temperamentum & conformationem, ultimam etiam, ac tertiam semini præparationem addat, quam potentiam ad formam ab Aristotele nuncupari existimant, qua potentia materia sensim perficiatur consummeturq; ac vegetantis sentientisque formæ capax evadat, quam formam tunc repente de cœlo immitti dicunt: itaq; ut potentia perfectionem antecedit, ita perfectio formam; perfectionem à potentia fieri, formā extrinsecus omnino advenire: ac proinde omniū vegetabilium sensitivorumq; formas de cœlo duci à Deoque creari in ipso temporis articulo, quo materia perfectionē consequitur, &, quod magis mirabere, imperfectorū animaliū, ut phalangiorum, culicum, muscarum, vermium, lumbricorū, viperarumq; formas à Deo creari; idq; de mente Arist. & Plat. supra naturā philosophantium, qui sane sermo non improbabilis videtur, imo sacræ paginæ magis consentiens, quam superior, ut sequenti oratione planum fiet. Sic interpretatur Fernelius verba Dyotimæ fatidicæ mulieris & Socratis magistræ apud Platonem in symposio dicentis; *Omniū, ô Socrates, prægnans hominū, & gravidū est*

Menstruum animatum non est.

1. de sem. 2.

Quorundā ac Fernelii opinio.

Dyotimæ opinio.

corpus, prægnans & anima, & imprimis cum ad certã ætatem pervenerimus parere nostra natura cupit: non quasi anima animab. prægnans sit, & homo homine, sed amore & desiderio immortalitatis gravidã esse, & dici, quod generandi sit avida: neque jaculatis superius telis perterrentur, quia ut verum fateamur, non admodum sauciant. Quare cum multos videamus utriusque partis fautores, ac ponderantes rationes, fatendum omnino est, hujusce difficultates veritatem in occulto latere; eamque solum novisse Deum creatorem. Quod si nobis non quid verum, sed quid vero simillimum sit pronunciare statuereq; liceat, semen existimamus, quamdiu in parente est, nondum vivere, decisum vero ac separatum à generante, uteroque exceptum spiritibus fulcitum, & ab informativâ virtute possessum non solùm potentia, sed actu vivere vita plantæ: illico enim incipit distendi seminis humida substantia, pulsat & ferit complantatus spiritus, formativa virtus opus aggreditur, ac tandem separantur ipsius spiritus, & sanguinis viæ: qui sunt quatuor primi in generatione actus: vivere autem potentia, non vivere est, sed potentiam habere & vivendum. Num vero ipsa anima vegetativa, ibi ad perfectionem materiæ sequatur consequutione, & necessitate quadam de potentia ipsius, quia scilicet quæ antea latitabat, & materiæ imperfectione præpediebatur, jam istis adminiculis, & materiæ elaboratione prodit, ac operationes suas exequitur an vero à Deo creetur, & extrinsecus adveniat, istud est quod affirmare neque velim, neque ausim, neque id hominibus, quantumvis crucientur, cognitum arbitror. De his enim & similibus Ecclesiastæ locum intelligo: *Mundum tradidit disputationibus eorum, ut non inveniat homo opus, quod operatus est De⁹ ab initio usque ad finem,* ac similium Dei operum non posse hominem rationem pervestigare, & Sap. 9. *Quis poterit scire consilium Dei cum sint cogitationes mortalium miseræ, periculosaque nostra commenta.* Ecclesiast. 3. *Altiora ne quæsiveris, & fortiora ne scrutatus fueris, nec in pluribus operib⁹ Dei fueris curiosus.* Ut igitur præteream Platonem, Aristotelem & Galenum, alios mirari satis nequeo, qui cum hæc legant, adeo tamen logicis disputationib⁹ delectantur, ut omnia Philosophiæ & demonstrationum cancellis nimia sua curiositate arctari velint, & logicis syllogismis acerrimis altissimarum rerum cognitionis hostib⁹ & insidiatoribus omnia conconcludere.

Auctoris sententia.

Quatuor primi generationis actus.

De

De facultate formatrice.
CAP. VIII.

SEd quoniam in toto hoc de semine sermone facultatis formatricis sæpiuscule facta est mentio, de eadem nunc cominus atq; pensicularius perscrutemur, de qua quidem Philosophi multa subobscure & oscitanter percurrunt, alia penitus omittunt, quædam præter rem & actorum mentem interpretantur ? nos breviter priscorum opinionibus recitatis quid, in re adeo perdifficili, & scopulosa statuendum sit, Deo opt. Max. auspice breviter aperiemus. Epicurus fœtus formationem ad casum & fortunam præter omnem rationem referebat; convincitur, quia fortuna eundem finem non semper assequitur, & parum credibile est, nullum in tanta partium multitudine errorem à fortuita motione committi; dextra sinistris perpetuo respondere, & trecentarum particularum, ducentorumque ossium structuram, cum scopis unicuique decem, forma, figura, magnitudine, insertione, situ, principio, fine, colligantia, consensu, & temperamento, semper eandē fortuito fieri, quis sanæ mentis sibi persuadeat ? Plato animæ mundi id acceptum ferebat; quod etiam impugnat Galen. libr. de fœtus formatione, quia etsi potentiam & artem, quæ in fœtuum formatione elucent, tanto artifice digna existimet, non tamen adduci potest, ut cred[illegible] imperfecta ac minutissima animalcula ab eodē fingi atque efformari; Addit. Gen. fœtum non Deo, sed parentibus assimilari, atque ideo ab ipsis non à Deo ortum habere. Aristot. in lib. de anima asserebat, facultatem formatricem animam vegetantem in semine potentia contentam esse, ut de ejusdem sententia cap. præcedenti retulimus, ejus duo constituens munera nutrire, & generare, generationem autem esse perfectissimam omnium operationum, quæ vegetativæ conveniunt, quia omnia viventia maxime appetunt perpetuo esse, quod quidem per individuorum generationes procul dubio consequuntur: non tamen desunt Aristotelici nonnulli, qui virtutem generantem à nutriente non differre existiment, sed unā eandēq; esse, quæ cum integram conformationem operatur, generans, cum eandem conservat & auget, nutriens nuncupetur; hæc etiam sententia (quam nihilominus omnes recipiunt) parum ex eo redditur probabilis quod non

300. particulæ in corpore sunt.

Ossa 200.

Scopi dec.

An nutrire & generare sint duo munera vegetantis potentia.

Reiicitur etiam hæc opinio.

non videtur facultas prorſus irrationalis in fœtus formationem tam mira præſtare poſſe;ſummum nimirum artificium, eximium partiũ conſenſum, admirabilem ordinem, debitam figuram & exactiſſimam compoſitionem, quæ ſummam ſapientiam, admirandam potentiam & infinitam bonitatẽ prorſus redolent; utpote inter ſe ita cohærentia,ut in nullo humani corporis membro, aut ſubſtantiæ modus, aut magnitudo, aut figura, aut ſitus citra læſionem poſſit commutari, Animam vero rationalem non eſſe noſtræ generationis autorem hinc colligere licet, quod non differunt formationes reliquorum animalium à formatione corporis humani; quas tamen anima rationalis non conficit, imo ipſa poſt formationem Embryonis à Deo de novo ac in temporis momento procreatur,ut ſuo loco planum fiet.Hæc cum advertiſſet Galenus,& nulla philoſopharum demonſtratio, nec de hac re opinio reprehenſione immunis ſibi videretur, nuſquam auſus eſt quicquam pronuntiare, de eſſentia animæ illius, ſeu facultatis, qui ſemini fœcunditatis auctor exiſtit; cum præſertim res ſit, quæ neque ſenſu percipi,neque ratione inveniri poſſit; ideo poſtquã maximo dolore affectus ſedulo inveſtigavit, neque potuit philoſophum reperire, qui hoc doceret, neq; aliam de ſtructura animalium validam rationem(id quod ipſe candide fatetur:) Philoſophos hortatur, ut in hanc rem diligenter incumbant, & ſi quid pro ſua ſapientia invenerint,ſibi velint ſine invidia communicare. Alioqui ipſemet ſibi parum conſtanti & nutabunda aſſenſione, quo fluctus impellit, modo cum Hippoc.& Stoicis hanc facultatem naturam vocat: modo cum Ariſtotele animam vegetantem, nonnunquam cum Platone mundi animam;ſæpe etiam cum eodem Deum, ſummum ſcilicet opificem, & architectum noſtræ formationis cauſam eſſe ſuſpicatur. Non igitur mirum,ſi eorum qui noſtro ſæculo præſtantiſſimi Philoſophi habiti ſunt, alii intellectivam potentiam hanc eſſe dixerint, alii vegetativam, ſed meliori inſtrumento conductam; alii mixtam ex naturali & animali, quia etiam in mixto ſpiritu genitivo viget, omnes certe argute, ac pro ſui quiſque ingenii felicitate rem fere palpant, ſed omnino non comprehendunt, neque mirum cum res ſit tenebris adeo involuta, & tot diverticulis diſſectus labyrinthus, ut qui ſemel ingreſſus ſit, exitum habeat perdifficilem, niſi ipſius facultatis definitione ductus id rimetur, qua tum Galeni tum juniorum ſcripta me poſſe hac in parte non parum

Anima rationalis non eſt noſtra generationis auctor.

Anima rationalis à Deo in temporis momento creatur.

Galeni candor.

Galeni ſententia.

Lib. de fœt. form. c.6.

Recentiorũ opiniones.

Auctoris

rum illustrare arbitror. Dicimus igitur facultatem formatricem non aliud esse, quam potentiā animæ vegetantis, quæ ex mente divina, seu præcepto Dei, ac lege æterna admirandā ubique habet & sapientiam & potentiam, vegetans ac naturalis ac proinde irrationalis facultas dicitur, quia non libere operatur, neque intelligit, quæ operetur; unde igitur tam mira præstare potest? Hoc est, quod neq; Aristot. neq: Galenus potuit philosophū invenire, qui doceret, ab illo nimirum præcepto Dei ac lege æterna, quam nonnunquam naturalem instinctū, nonnunquam vero divinum influxū nuncupamus. Quemadmodū n. horologia nihil temporum momenta ipsa intelligentia nos humano artificio certas temporum mensuras edocent; ita facultas formatrix divino artificio cōstans præstantissima & sapientissima opera exercet, ipsa sui operis inscia: hanc igitur facultatem divino influxu conductam, Platonem Justitiam ac legem nuncupasse existimo, & ex opinione Anaxagoræ mentem, imperatricem, reginam ac principem, quæ omnia creat, per omnia commeans, ut cecinit Poeta.

Sententia. Facultatis format. definitio.
Naturalis instinctus. Divinus influxus. Simile.
Aeneid. 6.

Deum namque ire per omnes
Terras tractusque maris, cœlumque profundum
Inde hominum pecudumque genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.

Lib. 2. c. 18.

Hanc etiam altius philosophatus Aristoteles in opere metaphysico intelligentia præditam esse dixerat, quod procul dubio voluit significare Hippocrates, vocans naturam justam, & sine doctore doctam, innumerisque aliis encomiis illam celebrans; Galenusq; concludens tantum se habere, quod de causa animalium formatrice asserere possit, quod summa in ea ars, summaque sapientia insit, nec nisi à sapientissimo potentissimoq; artifice tot usuum myriadas in nostri corporis particulis factas esse crediderit: idē cum aliis conspiranter profitetur Avicen. *virtus*, inquit, *formativa est illa ex qua præcepto sui creatoris procedit membrorum lineatio, & ipsorum figuratio*; & alibi de separatrice virtute ait, *est natura docta obedire creatori sublimi, & glorioso, & virtus quæ hoc agit est anima vel natura præcepto Dei.* Atque idipsum est, quod voluit Virgilius, dum *Jovis omnia plena* esse cecinit. Et alibi.

2. cant. tr. 1. c. 4.

Principio cœlum, ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus

Mens

Mens agitat molem & magno se corpore miscet,
Inde hominum pecudumq; genus.

Ex quibus planum fit non solùm formatricem, sed etiam reliquas omnes facultates, suas functiones exercere ex eadem doctrina mentis

Inanimatorum ordo.

Divinæ, seu legis æternæ, & instinctus naturalis, sive influxus divini, Hinc enim non animata vacuum fugiunt, gravia & levia extrema

Brutorum instinctus.

norunt, plantarum radices interdum per rupes & durissima saxa permeant, ut ex succulenta terra alimentum possint attrahere, mutuam inter se servantes amicitiam aut inimicitiam; bruta animalia agnoscunt suos pastus, suas domos, suorum morborum remedia, & herbas etiam nobis ignotas, cæterasque perficiunt functiones, vitulus cornu petit, priusquam cornua produxerit, pullus equinus nondum solidis ungulis calcitrat, catulus licet dentes nondum validos habeat, ad mordendum incitatur, & ut Lucretius cecinit, hæc causa est.

Cur acris violentia triste leonum
Seminium sequitur: vulpes dolus & fuga cervos,

Et de apibus Virgil. *His quidam signis atq; hæc exempla secuti*
Esse apibus partem divinæ mentis & haustus
Æthereos dixere. &c.

Naturalium facultatum ordo.

Naturales etiã facultates sua tempora in variis membris norunt nec agente attractrice retentrix, nec toto coctionis tempore, aut attractrix agit aut expultrix, & cum contraria operentur non pugnant;

Animi affectus.

hæmodia ad acida excitatur, ad turpem conspectum nausea; invitis nobis conspectu noxiæ rei retrahuntur, spiritus, diffunduntur ad læta, recolliguntur ad somnũ, & rursus suo tempore emittuntur ad expergefactionem, & in animi affectibus varie commutantur; totque sunt

3. lib. c. 10.

rerum naturalium vires & facultates, ut qui eas interpretatur, perinde sit, ac si faciat encomium Dei creatoris: Ideo affirmat Galenus in lib. de usu partiũ, se in illo opere verum Dei hymnum condere quibusvis hecatombis, & holocaustis gratiorem, in eoq; sitam esse veram pieta-

Definitio explicatur.

tem existimat, si noverit primus, deinde & aliis exposuerit, quæ sit ipsius creatoris sapientia, quæ virtus, quæ bonitas. Nunc definitionem accuratius explicemus, cujus ac formativæ virtutis essentiam jam omnino innotescere arbitror, nam quia spiritus & semen, in quo operatur vegetabilis anima, à parentibus communicantur, idcirco eorundem similitudinem fœtus referunt, quia vero vegetativa potentia à

Deo

Deo creatore legem & modum suarum actionum participat; ideo in omnibus creaturis similitudo Dei est, in homine tamen per modum imaginis:

In creatura similitudo Dei est.

Exemplumque Dei quisque est in imagine parva.

In aliis verò per modum vestigii, quoniam in ipsis ostenditur summa sapientia, summa potentia & ineffabilis bonitas ipsius creatoris; Et quia sine judicio ac ratione operatur, nonnunquam monstra committit, non quod erret influxus ille, aut lex æterna, sed propter defectum aut ineptitudinem materiæ, ac ita intelligatur Aristoteles, dum inquit: *Sol & homo generant hominem*: ac si diceret, causa superior, & ipsius influxus dirigens spiritum genitivum & semen ab homine decisum, hominem generat; nunc tandem, si sequeris, Aristot. ipsum in illa toties celebrata, sed à nemine (quod sciam) adhuc explicata sententia nihil aliud significare voluisse, quam virtutis formativæ impulsum à cœlo pendere; sic ejus verba jacent in lib. de generat. animal. *Est in semine omnium, quod facit, ut fœcunda sint semina, videlicet, quod calor vocatur, idque non ignis, non talis facultas aliqua est, sed spiritus, qui in semine spumosoque corpore coërcetur, & natura, quæ in eo spiritu est, proportione respondens elemento stellarũ*: quæ verba, ut explicant nonnulli, triplicẽ in nobis constituunt calorem, igneum seu elementarem; attemperatũ naturalem sive insitum; & extrinsecus advenientem sive cœlestem, qui illum gubernet, & vitæ procreationis ac incrementi sit auctor: Alii non nisi elementarem ponunt, atque cœlestem, ad nos volantem ibique subsistentem; quibus ita constitutis, de calore naturali explicat Leonicenus lib. *de facultate formatrice*, Aristotelis sententiam: Fernelius de cœlesti, Avicenna lib. *de medicinis cordialibus* de spiritu dicens: *Et spiritus est res generata ex commixtione elementorum vergens in similitudinem cœlestium corporum*: addit Fernelius stellas elementa ab Aristotele dici, quod suas etiam vires rebus omnibus impertiant, perinde ac quatuor prima rerum omnium elementa; ab his igitur seminis materiam, ab illis vero formatricem facultatem, genitivum spiritum, calorem & seminis ipsius naturam ipsi semini impertiri, sicut in materia & denso corpore spiritus, in spiritu calor innatus, in his duobus natura & facultas seminis contineatur, atque adeo partium humani corporis subjectam materiam ab elementis fieri, quod vero jam animal, aut stirps & hæc pars caro, illa os sit, citra appulsum genitivæ virtutis in semine conten-

Monstra unde.

Aristotelis dictum enarratur.

Aristotelis locus alius obscurus explicatur.

Lib. 2. c. 3.

Triplex in nobis calor juxta aliquorum sententiam.

1. cap. 2.

Fernelii interpretatio inutila.

contentæ haud quaquam fieri posse: In qua ita præclare ac magnifice à Fernelio explicata Aristotelis sententia illud unum desidero, ut quo pacto calor ille cœlestis atque adeo extraneus in nos commigrare possit luculentius expediat; plerique respondent, non plane cœlestem ab Aristotele fuisse nuncupatum, sed proportione respondentem elemento stellarum, & per illum non alium quam insitum nostrum calorem attemperatum, & frigidi participem (ut vult Galenus) intellexisse, qui plane salutaris ac pene divinus sit: Sed hæc parum concinne dicta videntur: quia neque igneum esse, neque ab igne originem ducere dixit Philosophus: noster autem calor quantumvis attemperatus, est aut igneus ut febrientium, aut ex igne originem ducit, vel elementaris sanorum. Potius igitur per calorem in præfata Aristotelis sententia facultatem ipsam formatricem, seu illam, de qua agimus, vegetantem animam semini potentia existentem intelligimus, hæc enim facit, ut fœcunda sint semina, hæc nec ignis est, neque ex igne originem ducit; verba autem *videlicet quod calor vocatur*, juxta eorum opinionem posita sunt, qui veram facultatis essentiam ignorantes calorem ipsū nuncupabant, quem loquendi modum antiquioribus fuisse in usu, ex Galeno constat, qui animam vocat nativum calorem libr. *de morb. vulg.* Hippocrates temperamentum in ejusdem numeri sententia & libr. *de diæta*. Hæc itaque est quæ in spiritu spumosoque corpore continetur proportione respondens elemento stellarum, quia sicuti virtus astrorum non constat ex his elementis, sic nec virtus facultatis formatricis, & sicuti virtus cœli & astrorum, est causa universalis generationis rerū, quæ determinantur ad particulares generationes ex peculiari natura loci, & ex aliis causis infernis; ita facultas formativa ex se universalis est (non enim differunt generationes animalium à generatione plantarum) quæ tamen determinatur ad particularem generationem ex loco, ex quo deciditur, & in quem suscipitur semen: adhæc quemadmodum vis cœli aliquando superatur à causis infernis & monstra prodeunt, sic facultas formatrix ab iisdem causis superata, monstra generat; Est igitur de facultate formatrice intelligēda Philosophi series, non de spiritu caloreve nativo aut cœlesti, quibus nulla ratione possunt aptari, ut pluribus fortasse, quam par erat, planū fecimus: sed quoniam de semine & formativa vi jam nimis multa, ad menstruum nos tandem conferamus.

Calor naturalis frigidi est particeps

Auctoris interpretatio.

Sect. 5. com. 5.

Galenus 1. de sem. 7.

De men-

De menstruo sanguine.

CAP. IX.

DE altero nostræ generationis principio, hoc est, de menstruo sanguine tempestivum jam erit, sedula disquisitione perscrutari, quid illud sit; quæ ejus qualitas: quis generationis modus: quæ fluendi ratio; cur fœminis potius quam maribus insit: qualitate ne an sola quantitate peccet; quo tempore incipiat ac desinat; quamdiu duret: in qua mensura, & per quæ loca expurgentur: sitne fœminarum sanguis virorum sanguine frigidior; & num mulier concipere possit menstruis suppressis, aut nondum fluentibus. Est menstruum, sanguis in muliere superfluus, crudus, sed tamen utilis ordinate, & secundum naturam profluens, ut colligere est ex Aristot, lib. *de generat. animal.* Et ex Galeno in opere *de usu partium.* Dicitur crudus ad differentiam seminis, quod excrementum concoctum est, utilis verò, ad differentiam cæterorum fluxuum uteri, in quibus inutilis sanguis prodit: ordinate profluere dicitur, quia sunt alii humores, qui etiam à matrice sed absque ullo ordine excluduntur: Additur, secundum naturam, quia omnis sanguinis fluxus, præterquam menstruus, præter naturã est. Porro autem ut intelligas, qua ratione superfluus sit, scire licet fœminam frigidiorem humidioremq; mare esse, idcirco sanguine magis abundare, quippe quæ alimentum quidem, quantum expedit, concoquit, verũ propter caloris imbecillitatem, id, quod redundat, per halitum digerere nequit, proinde plus sanguinis, quam illi pro nutrione partium sit ex usu, accumulat, cujus partem cum sibi concoxerit & similaverit, reliquam tanquam superfluam per uterum excernit. Menstrui verò nomem non à propria substantia, sed ab accidenti inditum est, quod singulis mensibus ejus excretionem natura moliatur, neq; tamen si aliquando naturaliter, aut præter naturam aberret, aut remoretur, aut anticipet, ob id desinit menstruus appellari ejus fluxus. Hujus autem periodi causam non ad vitiosam qualitatem, nec ad redundantiã sanguinis referendã esse arbitreris, sed aut ad vim naturæ, quæ omnia certis legib. administrat, aut ad sempiternos & immutabiles Lunæ cursus, quæ ut luminis varietate tum crescens, tum decrescens, mensem demetitur, ita omnium maximeque hominum, & adhuc magis fœminarum

Menstruum quid.
Arist. lib. 1. cap. 8.
Gal. lib. 14. cap. 8.
Menstrui generandi ratio.
Fœmina mare frigidior.
Menstrui nomen unde.
Periodi menstruorum causa.
Menses naturam & lunam sequuntur.

narum humores rata ordinis constantia regit atque moderatur. Ita sapientiorum plures per singulas Lunæ quadraturas purgari mulieres existimant, juniores per primam, seniores per postremam; ætate medias per alias, ut in hoc vulgatissimo distiᴏho continetur;

Luna vetus veteres, juvenes nova Luna repurgat.

Arist. lib. 2. cap. 4.

Sed & hoc lubricum est, & minime constans; nam pituitosi menses sæpe cunctantur, biliosi anticipant, unde fit, ut qui modo in novilunio prodeunt, post menses aliquot in plenilunio moveantur: quam ob rem perpetuum non est quod Aristot. scribit lib. *de generat. animal.* decrescente luna menses magis moveri, cujus ratio esse videtur, quia fines mensium frigidiores sunt, subindeque mulierum corpora, ideoq; hoc potissimum tempore sanguinem natura convertere non potens, in uterum transfundit, videmus enim mulieres expurgari plerunque in novilunio. Cæterum hunc sanguinem mulieres vocant menses, menstruas purgationes, sive lunares, tempora, consuetudinem, aliæ etiam malam septimam, quod hæ fluxiones septem numero dies fieri soleant: item flores, quoniam, ut flos fructum antecedit, ita ut plurimum non nisi post hujusmodi purgationem fœmina concipit, vocant etiam per translationem cardinalem propter colorem. Propterea verò menstrua fœminis, & non viris contingunt, quia mulier ad procreandos liberos facta est, quorũ generatio atque nutritio fieri non potest absque alimento, quo conceptum semen nutriat, fœtum conformet, augeat, foveat; & ob id oportuit in muliere longe copiosiorem sanguinem generari, quam in viris, ut non solũ alendo conservandoque proprio corpori sufficeret, verùm etiam nutriendo fœtui donec ad integram perveniret imperfectionem, imo post exitum in lucẽ ex eodem in lac converso sanguine nutriretur. Maribus autem, quia non in seipsis, sed in alio generant, necessaria non fuit productio menstrui; ideoque calore robustiori præditi sunt, qui haud permittit similem superfluitatem aggregari; si quid redundet, multis exercitiis ac validissimis absumitur; adde quod mulier frigidior cũ sit, plus appetit, & minus concoquit, ac proinde frigidiori sanguine redundat; His accedit corporis habitus & vitæ institutum, in quiete enim magis, & otio degunt, ubi mirari licet, quam sapienter à summo opifice fuit factum, ut fœminæ frigiditas in prolis commoditatem redundaret; quantaque providentia tot fœminæ imperfectiones in eximiam utilitatem, seminis ni-

Menstrui sanguinis diversæ appellationes

Menstrua cur habeant solæ mulieres.

Viri cur menses non habeant.

Mira opifi-

nis nimirum & fœtus alimentum converteret; verum enim vero non, quemadmodum semen ultimi alimenti, sed sanguinei portionem, id est excrementum non ejus coctionis, quæ fit in membris, sed illius, quæ in injecinore, ac venis celebratur, menstruũ esse indiciũ est, tum quod non refert naturã, aut colorem partium solidarum, sed ipsius sanguinis, tum quod neque mariscæ neq; fluxus sanguinis è naribus, neque varices, neq; tale quicquam mulieribus accidit quamdiu menses profluunt, & si quid horum erumpat, deterior fit menstrua purgatio. Jam vero quæcunque animantia ovum pariunt, nec fœtum intra se vivum continent, ea quidem mensibus non purgantur; earum vero fœminarum, quæ vivum fœtum edunt, mulier maxime sanguine abundat, & menstruæ purgationis plurimum emittit, tum quod victu largiori, humidiori & magis excrementoso utitur, tum quod vitam inertem otiosamque traducit, neque adeo frigida est, sicuti piscis, neque adeo sicca, ut avis, sed calidam & humidam habet constitutionem, caretque munimentis illis, in quæ reliqua animalia, hujuscemodi excrementa absumunt, pilis nimirum, cornibus ungulis, squamis, cortice & pennis, ob quam causam hæc purgatio mulieribus inter fœminas plurima evenit, equabus partior, sicuti & vaccis, atque canibus, ac insuper, quia bruta uno victus genere utuntur, valideque laborant, ac exercentur. Cum his tamen mulieres reperies, quibus nunquam menses vel aliud quippiã fluxit ex utero, quæ nihilominus bene habitæ prorsusque incolumes ad senectutem usq; vixerunt; quod ut discas, qua ratione possit contingere, sciendum est; duplicem esse defectus menstruorum causam, alteram toti corpori communem, quæ accidit illis, quæ inculpate vivunt, utpote naturalis temperies, substantia partiumq; omniũ configuratio, quæ si ad amussim inter se conveniant, necessum est trahant, concoquant & expellant, quod proficuum esse noverunt, ideoque superabundanti sanguine carent, præsertim si adsit exercitium, solidæ sint carnis & calore abundantes; eas propterea viragines appellamus, quales etiam sunt rusticæ mulieres quas urbanis steriliores esse experientia constat, quia ob continuos motus & labores consumitur in eis materia conceptionis & menstrui sanguinis, iis tamen senectute adveniente articulares morbi, paraplexiæ & alii affectus superveniunt, nam constitutio hæc, etsi fœminæ, cui inest, optima est, sexui tamen & speciei morbosa existit, ut vel hinc innotescat, quam sit conducibilis ad fœ-

cis providentia.

Menstruum tertiæ coctionis excrementum est.

Menstruanta ab aliis fluxibus immunis.

Menstruis quæ animalia carent.

Mulier inter reliqua animalia maxime abundat menstruis.

Mulieres menses non habentes.

Menstruorum defectus duplex causa.

Viragines sunt valetudinariæ.

ad fœminæ in suo sexu perfectionem, illa concoquendi imperfectio, ideo Jurisconsultus *ff. de Ædilitio, l. 15. §. quæ incipit, quæ*, inquit, *bis in mẽse purgatur, sana non est, item quæ non purgatur nisi per ætatem id accidat.* Altera deficientis menstrui causa est utero propria, quia etsi corpus sanguine menstruo abundet, uterus tamen à natura male constitutus ob depravatam temperiem, conformationem, aut situm, ipsum suscipere & expurgare nequit; quæ causa tum individuo tum sexui morbosa existit, hæ igitur valetudinariæ degunt, priores sine nocumento vitam transigunt.

Sola copia menstruum sanguinem peccare, eodemque infantem in utero nutriri,

Cap. X.

Contr. agitatur. Plinii sententia. Lib. 28. nat. hist. Morbi qui ex manifesta qualitate menstrui sanguinis oriuntur. Ex occulta qualitate affectus.

Menstruum sanguinem non sola quantitate superfluum esse, verùm etiam qualitate, & illa quidem non manifesta solùm, sed etiam occulta, Plinius existimavit eo ductus argumento, quod non sine molestia viarumque mordicatione profluat, ac per id tempus non solùm universum fœminæ corpus male coloratum appareat, verùm imbecillius, & si, quamdiu menstrua purgatio duret, coitus contingat, virile membrum ruborē excoriationemque contrahat, innumeræq; aliæ ægritudines hominib. inde contrahantur, quæ excedentis caloris manifestæq; vitiatæ qualitatis indicia sunt: Occulta etiã pernicie inquinari inde palam esse, quod eo excidente si novella vitis tangatur, in perpetuum læditur, steriles fiunt tactu fruges, moriuntur insita, exuruntur hortorum germina, mustum acescit, æs quoque & ferrum rubigine corripiuntur, prægnans mulier, si alterius menstrua supergrediatur, aut illis circumlinatur, abortit, ei verò, quæ uterum non gerit, concipiendi spem adimit, menstruatæ mulieris habitus speculi ac eboris nitorem obscurat, gustatus hic sanguis canem in rabiem agit, homines affligit miris cruciatibus, comitialem morbum pilorum effluvium, aliaque elephanticorum vitia infert, & ut auctor est Conciliator, homines menstruus epot⁹ obliviosos, Lunaticos, ac veluti præstigiatos, maleficiatosq; reddit. His omnino suum addit calculum Fernelius, ac propterea à veteribus inter venena relatum fuisse putat, neque mi-

2. Phys. c. 7.

quem in ore perniciem inferre, quã potus sanguinis elephantici, ideoque dum in muliere supprimitur, neq; statis temporibus emanat, ei etiam, cui proprius est, gravissima, quæ indies videmus, afferre mala, viscerum obstructiones, tabem, cancrum, morbum comitialem, uteri strangulatum, gravidis vero corporis gravitatem, fœdum colorem, varices, malaciam, ac tandem proclivitatem quandam ad omnes ferè ægritudines; quapropter adduci non potest ut credat, eo fœtũ in utero nutriri, sed ab alio puriori totius corporis sanguine, menstrui tantisper parte, una circa uterum hærente; altera priori illi sanguini permixta, ex qua præfata symptomata gravidis suboriantur; quin imò inquit, quia tunc uterus mund⁹ redditur, propterea mulier optime concipit, quando repurgata est ab hac fœda illuvie: Subscribunt huic opinioni Aristoteles, Columella, Solinus, Ælianus & Gentilis qui 39. extravagantium dupliciter accipit menstruum sanguinem; uno modo pro illo, qui singulis mensib⁹ à corpore mulieris effluit: altera pro sanguine convenienti fœtus nutritioni, illum quantitate & qualitate vitiosum esse: hunc sola quantitate, quem etiam sperma mulieris vocat, qua in re cum Aristotele, Avicenna eorumque interpretibus multipliciter ludificatur; Ejus tamen ac reliquorum de hac re sententia potest etiam ex Zabrorum legibus comprobari, ubi mulier, cui menses fluerent, sola domi manere præcipiebatur, loca cremabantur, in quibus pedem posuerat, neque solum pollut⁹ erat, qui eam alloquebatur, sed super quem vent⁹ ab ea parte, ubi illa foret, transiisset. Nota est Levitici lex de hac re, ad cujus normam hæc lata videtur. Eadem ratione nobiles Indi, quos Naires vocant, pollutos se putant ex contactu hominis alterius sortis. Alii sunt, qui licet non negent, menstruum sanguinem aliquando esse perniciosum, nonnunquam tamen multorum morborum remedium esse affirmant; ita referunt podagram, strumas paroditas, panos, sacros ignes, furunculos tactu menstruatæ mulieris leniri; gestatione verò portiunculæ vestis mulieris ita infectæ tertianas quartanasque febres curari, illitu comitiales morbos, ac rabie percitos omninò sanari. Hæc tamen omnia parum firma sunt, si ita intelligantur, quasi Aristotel. Plin. Fernel. & hujus opinionis assertores, sanguinem illum, quem natura ad uterum transmittit, ex propria conditione perniciosum, ac pestiferum esse arbitrentur, ideoq; ex eo fœtum in utero alimentum non capessere, neque eum sed alium ex corpore

Fernelii opinio.

Arist. 7. de hist. animal. 19.
Coll. 11. re rust. c. 3.
Solin. Polyhist. 14.
Ælian. 6. de animal. cap. 36.
Aver. alleg.
Zabreorum lex de menstruatis.

Aliorum opinio de menstruo sanguine.
Menstrui illitu qui morbi curentur.

corpus, prægnans & anima, & imprimis cum ad certã ætatem pervenerimus parere nostra natura cupit: non quasi anima animab. prægnans sit, & homo homine, sed amore & desiderio immortalitatis gravidã esse, & dici, quod generandi sit avida: neque jaculatis superius telis perterreantur, quia ut verum fateamur, non admodum fauciant. Quare cum multos videamus utriusque partis fautores, ac ponderantes rationes, fatendum omnino est, hujusce difficultates veritatem in occulto latere; eamque solum novisse Deum creatorem.

Auctoris sententia.

Quod si nobis non quid verum, sed quid vero similimum sit pronunciare statuereq; liceat, semen existimamus, quamdiu in parente est, nondum vivere, decisum vero ac separatum à generante, uteroque exceptum spiritibus fulcitum, & ab informativâ virtute possessum non solùm potentia, sed actu vivere vita plantæ: illico enim incipit distendi seminis humida substantia, pulsat & ferit complantatus spiritus, formativa virtus opus aggreditur, ac tandem separantur ipsius spiritus, & sanguinis viæ: qui sunt quatuor primi in generatione actus:

Quatuor primi generationis actus.

vivere autem potentia, non vivere est, sed potentiam habere & vivendum. Num vero ipsa anima vegetativa, ibi ad perfectionem materiæ sequatur consequutione, & necessitate quadam de potentia ipsius, quia scilicet quæ antea latitabat, & materiæ imperfectione præpediebatur, jam istis adminiculis, & materiæ elaboratione prodit, ac operationes suas exequitur an vero à Deo creetur, & extrinsecus adveniat, istud est quod affirmare neque velim, neque ausim, neque id hominibus, quantumvis crucientur, cognitum arbitror. De his enim & similibus Ecclesiastæ locum intelligo: *Mundum tradidit disputationibus eorum, ut non inveniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio usque ad finem*, ac similium Dei operum non posse hominem rationem pervestigare, & Sap. 9. *Quis poterit scire consilium Dei cum sint cogitationes mortalium misera, periculosaque nostra commenta*, Ecclesiast. 3. *Altiora ne quæsieris, & fortiora ne scrutatus fueris, nec in pluribus operibus Dei fueris curiosus.* Ut igitur præteream Platonem, Aristotelem & Galenum, alios mirari satis nequeo, qui cum hæc legant, adeo tamen logicis disputationibus delectantur, ut omnia Philosophiæ & demonstrationum cancellis nimia sua curiositate arctari velint, & logicis syllogismis acerrimis altissimarum rerum cognitionis hostibus & insidiatoribus omnia con concludere.

De

De facultate formatrice.
CAP. VIII.

SEd quoniam in toto hoc de semine sermone facultatis formatricis sæpiuscule facta est mentio, de eadem nunc cominus atq; pensicularius perscrutemur, de qua quidem Philosophi multa subobscure & oscitanter percurrunt, alia penitus omittunt, quædam præter rem & actorum mentem interpretantur ? nos breviter priscorum opinionibus recitatis quid, in re adeo perdifficili, & scopulosa statuendum sit, Deo opt. Max. auspice breviter aperiemus. Epicurus fœtus formationem ad casum & fortunam præter omnem rationem referebat; convincitur, quia fortuna eundem finem non semper assequitur, & parum credibile est, nullum in tanta partium multitudine errorem à fortuita motione committi; dextra sinistris perpetuo respondere, & trecentarum particularum, ducentorumque ossium structuram, cum scopis unicuique decem, forma, figura, magnitudine, insertione, situ, principio, fine, colligantia, consensu, & temperamento, semper eandẽ fortuito fieri, quis sanæ mentis sibi persuadeat ? Plato animæ mundi id acceptum ferebat; quod etiam impugnat Galen. libr. de fœtus formatione, quia etsi potentiam & artem, quæ in fœtuum formatione elucent, tanto artifice digna existimet, non tamen adduci potest, ut cred[illegible] imperfecta ac minutissima animalcula ab eodẽ fingi atque efformari; Addit. Gen. fœtum non Deo, sed parentibus assimilari, atque ideo ab ipsis non à Deo ortum habere. Aristot. in lib. de anima asserebat, facultatem formatricem animam vegetantem in semine potentia contentam esse, ut de ejusdem sententia cap. præcedenti retulimus, ejus duo constituens munera nutrire, & generare, generationem autem esse perfectissimam omnium operationum, quæ vegetativæ conveniunt, quia omnia viventia maxime appetunt perpetuo esse, quod quidem per individuorum generationes procul dubio consequuntur: non tamen desunt Aristotelici nonnulli, qui virtutem generantem à nutriente non differre existiment, sed unã eandẽq; esse, quæ cum integram conformationem operatur, generans, cum eandem conservat & auget, nutriens nuncupetur; hæc etiam sententia (quam nihilominus omnes recipiunt) parum ex eo redditur probabilis quod non

300. particula in corpore sunt.

Ossa 200. Scopi dec.

An nutrire & generare sint duo munera vegetantis potentia.

Reiicitur etiam hæc opinio.

non videtur facultas prorsus irrationalis in fœtus formationem tam mira præstare posse; summum nimirum artificium, eximium partiū consensum, admirabilem ordinem, debitam figuram & exactissimam compositionem, quæ summam sapientiam, admirandam potentiam & infinitam bonitatē prorsus redolent; utpote inter se ita cohærentia, ut in nullo humani corporis membro, aut substantiæ modus, aut magnitudo, aut figura, aut situs citra læsionem possit commutari.

Anima rationalis non est nostra generationis auctor.

Animam vero rationalem non esse nostræ generationis autorem hinc colligere licet, quod non differunt formationes reliquorum animalium à formatione corporis humani; quas tamen anima rationalis non conficit, imo ipsa post formationem Embryonis à Deo de novo ac in temporis momento procreatur, ut suo loco planum fiet.

Anima rationalis à Deo in temporis momento creatur.

Hæc cum advertisset Galenus, & nulla philosopharum demonstratio, nec de hac re opinio reprehensione immunis sibi videretur, nusquam ausus est quicquam pronuntiare, de essentia animæ illius, seu facultatis, qui semini fœcunditatis auctor existit; cum præsertim res sit, quæ neque sensu percipi, neque ratione inveniri possit; ideo postquā maximo dolore affectus sedulo investigavit, neque potuit philosophum reperire, qui hoc doceret, neq; aliam de structura animalium validam rationem (id quod ipse candide fatetur;) Philosophos hortatur, ut in hanc rem diligenter incumbant, & si quid pro sua sapientia invenerint, sibi velint sine invidia communicare.

Galeni candor.
Galeni sententia.
Lib. de fœt. form. c.6.

Alioqui ipsemet sibi parum constanti & nutabunda assensione, quo fluctus impellit, modo cum Hippoc. & Stoicis hanc facultatem naturam vocat: modo cum Aristotele animam vegetantem, nonnunquam cum Platone mundi animam; sæpe etiam cum eodem Deum, summum scilicet opificem, & architectum nostræ formationis causam esse suspicatur. Non igitur mirum, si eorum qui nostro sæculo præstantissimi Philosophi habiti sunt, alii intellectivam potentiam hanc esse dixerint, alii vegetativam, sed meliori instrumento conductam; alii mixtam ex naturali & animali, quia etiam in mixto spiritu genitivo viget, omnes certe argute, ac pro sui quisque ingenii felicitate rem fere palpant, sed omnino non comprehendunt, neque mirum cum res sit tenebris adeo involuta, & tot diverticulis dissectus labyrinthus, ut qui semel ingressus sit, exitum habeat perdifficilem, nisi ipsius facultatis definitione ductus id rimetur, qua tum Galeni tum juniorum scripta me posse hac in parte non parum

Recentiorū opiniones.
Auctoris

rum

rum illustrare arbitror. Dicimus igitur facultatem formatricem non aliud esse, quam potentiā animæ vegetantis, quæ ex mente divina, seu præcepto Dei, ac lege æterna admirandā ubique habet & sapientiam & potentiam, vegetans ac naturalis ac proinde irrationalis facultas dicitur, quia non libere operatur, neque intelligit, quæ operetur; unde igitur tam mira præstare potest? Hoc est, quod neq; Aristot. neq; Galenus potuit philosophū invenire, qui doceret, ab illo nimirum præcepto Dei ac lege æterna quam nonnunquam naturalem instinctū, nonnunquam vero divinum influxū nuncupamus. Quemadmodū n. horologia nihil temporum momenta ipsa intelligentia nos humano artificio certas temporum mensuras edocent; ita facultas formatrix divino artificio cōstans præstantissima & sapientissima opera exercet, ipsa sui operis inscia: hanc igitur facultatem divino influxu conductam, Platonem Justitiam ac legem nuncupasse existimo, & ex opinione Anaxagoræ mentem, imperatricem, reginam ac principem, quæ omnia creat, per omnia commeans, ut cecinit Poeta.

sententia. Facultat. format. definitio. Naturalis instinctus. Divinum influxus. Similitudo. Aeneid. 6.

Deum namque ire per omnes
Terras tractusque maris, cœlumque profundum
Inde hominum pecudumque genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.

Lib. 2. c. 18.

Hanc etiam altius philosophatus Aristoteles in opere metaphysico intelligentia præditam esse dixerat, quod procul dubio voluit significare Hippocrates, vocans naturam justam, & sine doctore doctam, innumerisque aliis encomiis illam celebrans; Galenusq; concludens tantum se habere, quod de causa animalium formatrice asserere possit, quod summa in ea ars, summaque sapientia insit, nec nisi à sapientissimo potentissimoq; artifice tot usuum myriadas in nostri corporis particulis factas esse crediderit: idē cum aliis conspiranter profitetur Avicen. *virtus*, inquit, *formativa est illa ex qua præcepto sui creatoris procedit membrorum lineatio, & ipsorum figuratio*; & alibi de separatrice virtute ait, *est natura docta obedire creatore sublimi, & glorioso, & virtus quæ hoc agit est anima vel natura præcepto Dei*. Atque idipsum est, quod voluit Virgilius, dum *Jovis omnia plena* esse cecinit. Et alibi.

2. cant. tr. 1. c. 4.

Principio cœlum, ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus

Mens

Mens agitat molem & magno se corpore miscet,
Inde hominum pecudumq; genus.

Ex quibus planum fit non solùm formatricem, sed etiam reliquas omnes facultates, suas functiones exercere ex eadem doctrina mentis *Inanimatorum ordo.* Divinæ, seu legis æternæ, & instinctus naturalis, sive influxus divini. Hinc enim non animata vacuum fugiunt, gravia & levia extrema *Brutorum instinctus.* norunt, plantarum radices interdum per rupes & durissima saxa permeant, ut ex succulenta terra alimentum possint attrahere, mutuam inter se servantes amicitiam aut inimicitiam; bruta animalia agnoscunt suos pastus, suas domos, suorum morborum remedia, & herbas etiam nobis ignotas, cæterasque perficiunt functiones, vitulus cornu petit priusquam cornua produxerit, pullus equinus nondum solidis ungulis calcitrat, catulus licet dentes nondum validos habeat, ad mordendum incitatur, & ut Lucretius cecinit, hæc causa est.

Cur acris violentia triste leonum
Seminium sequitur: vulpes dolus & fuga cervos,

Et de apibus Virgil. *His quidam signis atq; hæc exempla secuti*
Esse apibus partem divinæ mentis & haustus
Æthereos dixere. &c.

Naturalium facultatum ordo. Naturales etiã facultates sua tempora in variis membris norunt nec agente attractrice retentrix, nec toto coctionis tempore, aut attractrix agit aut expultrix, & cum contraria operentur non pugnant; *Animi affectus.* hæmodia ad acida excitatur, ad turpem conspectum nausea; invitis nobis conspectu noxiæ rei retrahuntur spiritus, diffunduntur ad læta, recolliguntur ad somnũ, & rursus suo tempore emittuntur ad expergefactionem, & in animi affectibus varie commutantur; totque sunt *3.lib.c.10.* rerum naturalium vires & facultates, ut qui eas interpretatur, perinde sit, ac si faciat encomium Dei creatoris: Ideo affirmat Galenus in lib. de usu partiũ, se in illo opere verum Dei hymnum condere quibusvis *Definitio explicatur,* hecatombis, & holocaustis gratiorem, in eoq; sitam esse veram pietatem existimat, si noverit primus, deinde & aliis exposuerit, quæ sit ipsius creatoris sapientia, quæ virtus, quæ bonitas. Nunc definitionem accuratius explicemus, cujus ac formativæ virtutis essentiam jam omnino innotescere arbitror, nam quia spiritus & semen, in quo operatur vegetabilis anima, à parentibus communicantur, idcirco eorundem similitudinem fœtus referunt, quia vero vegetativa potentia à

Deo

Deo creatore legem & modum suarum actionum participat; ideo in omnibus creaturis similitudo Dei est, in homine tamen per modum imaginis:

In creatura similitudo Dei est.

Exemplumque Dei quisque est in imagine parva.

In aliis verò per modum vestigii, quoniam in ipsis ostenditur summa sapientia, summa potentia & ineffabilis bonitas ipsius creatoris; Et quia sine judicio ac ratione operatur, nonnunquam monstra committit, non quod erret influxus ille, aut lex æterna, sed propter defectum aut ineptitudinem materiæ, ac ita intelligatur Aristoteles, dum inquit: *Sol & homo generant hominem*: ac si diceret, causa superior, & ipsius influxus dirigens spiritum genitivum & semen ab homine decisum, hominem generat; nunc tandem si sequeris, Aristot. ipsum in illa toties celebrata, sed à nemine (quod sciam) adhuc explicata sententia nihil aliud significare voluisse, quam virtutis formativæ impulsum à cœlo pendere; sic ejus verba jacent in lib. de generat. animal. *Est in semine omnium, quod facit, ut fœcunda sint semina, videlicet, quod calor vocatur, idq; non ignis, non talis facultas aliqua est, sed spiritus qui in semine spumosoq; corpore coërcetur, & natura, quæ in eo spiritu est, proportione respondens elemento stellarũ*: quæ verba, ut explicant nonnulli, triplicẽ in nobis constituunt calorem, igneum seu elementarem; attemperatũ naturalem sive insitum; & extrinsecus advenientem sive cœlestem, qui illum gubernet, & vitæ procreationis ac incrementi sit auctor: Alii non nisi elementarem ponunt, atque cœlestem, ad nos volantem ibiq; subsistentem; quibus ita constitutis, de calore naturali explicat Leonicenus lib. *de facultate formatrice*, Aristotelis sententiam: Fernelius de cœlesti, Avicenna lib. *de medicinis cordialibus* de spiritu dicens: *Et spiritus est res generata ex commixtione elementorum vergens in similitudinem cœlestium corporum*: addit Fernelius stellas elementa ab Aristotele dici, quod suas etiam vires rebus omnibus impertiant, perinde ac quatuor prima rerum omnium elementa; ab his igitur seminis materiam, ab illis vero formatricem facultatem, genitivum spiritum, calorem & seminis ipsius naturam ipsi semini impertiri, sicut in materia & denso corpore spiritus, in spiritu calor innatus, in his duobus natura & facultas seminis contineatur, atque adeo partium humani corporis subjectam materiam ab elementis fieri, quod vero jam animal, aut stirps & hæc pars caro, illa os sit, citra appulsum genitivæ virtutis in semine conten-

Monstra unde.
Aristotelis dictum enarratur.
Aristotelis locus alias obscurus explicatur.
Lib. 2, c. 3.
Triplex in nobis calor juxta aliquorum sententiam.
1, cap. 2.
Fernelii interpretatio mutila.

contentæ haud quaquam fieri posse: In qua ita præclare ac magnifice à Fernelio explicata Aristotelis sententia illud unum desidero, ut quo pacto calor ille cœlestis atque adeo extraneus in nos commigrare possit luculentius expediat; plerique respondent, non plane cœlestem ab Aristotele fuisse nuncupatum, sed proportione respondentem elemento stellarum, & per illum non alium quam insitum nostrum calorem attemperatum, & frigidi participem (ut vult Galenus) intellexisse, qui plane salutaris ac pene divinus sit: Sed hæc parum concinne dicta videntur: quia neque igneum esse, neque ab igne originem ducere dixit Philosophus: noster autem calor quantumvis attemperatus, est aut igneus ut febrientium, aut ex igne originem ducit, vel elementaris sanorum. Potius igitur per calorem in præfata Aristotelis sententia facultatem ipsam formatricem, seu illam, de qua agimus, vegetantem animam semini potentia existentem intelligimus, hæc enim facit, ut fœcunda sint semina, hæc nec ignis est, neque ex igne originem ducit, verba autem *videlicet quod calor vocatur*, juxta eorum opinionem posita sunt, qui veram facultatis essentiam ignorantes calorem ipsum nuncupabant, quem loquendi modum antiquioribus fuisse in usu, ex Galeno constat, qui animam vocat nativum calorem libr. *de morb. vulg.* Hippocrates temperamentum in ejusdem numeri sententia & libr. *de diæta*. Hæc itaque est quæ in spiritu spumosoque corpore continetur proportione respondens elemento stellarum, quia sicuti virtus astrorum non constat ex his elementis, sic nec virtus facultatis formatricis, & sicuti virtus cœli & astrorum, est causa universalis generationis rerũ, quæ determinantur ad particulares generationes ex peculiari natura loci, & ex aliis causis infernis; ita facultas formativa ex se universalis est (non enim differunt generationes animalium à generatione plantarum) quæ tamen determinatur ad particularem generationem ex loco, ex quo deciditur, & in quem suscipitur semen : adhæc quemadmodum vis cœli aliquando superatur à causis infernis & monstra prodeunt, sic facultas formatrix ab iisdem causis superata, monstra generat; Est igitur de facultate formatrice intelligẽda Philosophi series, non de spiritu caloreve nativo aut cœlesti, quibus nulla ratione possunt aptari, ut pluribus fortasse, quam par erat, planũ fecimus: sed quoniam de semine & formativa vi jam nimis multa, ad menstruum nos tandem conferamus.

Calor naturalis frigidi est particeps.

Authoris interpretatio.

Lib. 5. com. 5.

Galenus 2. de sem. 7.

De men-

De menstruo sanguine,

CAP. IX.

DE altero nostræ generationis principio, hoc est, de menstruo sanguine tempestivum jam erit, sedula disquisitione perscrutari, quid illud sit; quæ ejus qualitas: quis generationis modus: quæ fluendi ratio; cur fœminis potius quam maribus insit: qualitate ne an sola quantitate peccet; quo tempore incipiat ac desinat; quamdiu duret: in qua mensura, & per quæ loca expurgentur: sitne fœminarum sanguis virorum sanguine frigidior; & num mulier concipere possit menstruis suppressis, aut nondum fluentibus. Est menstruum, sanguis in muliere superfluus, crudus, sed tamen utilis ordinate, & secundum naturam profluens, ut colligere est ex Aristot. lib. *de generat. animal.* Et ex Galeno in opere *de usu partium*. Dicitur crudus ad differentiam seminis, quod excrementum concoctum est, utilis verò, ad differentiam cæterorum fluxuum uteri, in quibus inutilis sanguis prodit: ordinate profluere dicitur, quia sunt alii humores, qui etiam à matrice sed absque ullo ordine excluduntur: Additur, secundum naturam, quia omnis sanguinis fluxus, præterquam menstruus, præter naturã est. Porro autem ut intelligas, qua ratione superfluus sit, scire licet fœminam frigidiorem humidioremq; mare esse, idcirco sanguine magis abundare, quippe quæ alimentum quidem, quantum expedit, concoquit, verũ propter caloris imbecillitatem, id, quod redundat, per halitum digerere nequit, proinde plus sanguinis, quam illi pro nutrione partium sit ex usu, accumulat, cujus partem cum sibi concoxerit & similaverit, reliquam tanquam superfluam per uterum excernit. Menstrui verò nomem non à propria substantia; sed ab accidenti inditum est, quod singulis mensibus ejus excretionem natura moliatur, neq; tamen si aliquando naturaliter, aut præter naturam aberret, aut remoretur, aut anticipet, ob id desinit menstruus appellari ejus fluxus. Hujus autem periodi causam non ad vitiosam qualitatem, nec ad redundantiã sanguinis referendã esse arbitreris, sed aut ad vim naturæ, quæ omnia certis legib. administrat, aut ad sempiternos & immutabiles Lunæ cursus, quæ ut luminis varietate tum crescens, tum decrescens, mensem demetitur, ita omnium maximeque hominum, & adhuc magis fœmi-

Menstruum quid.
Arist. lib. 1. cap. 8.
Gal. lib. 14. cap. 8.
Menstrui generandi ratio.
Fœmina mare frigidior.
Menstrui nomen unde.
Periodi menstruorum causa.
Menses naturam & lunam sequuntur.

narum humores rata ordinis constantia regit atque moderatur. Ita sapientiorum plures per singulas Lunæ quadraturas purgari mulieres existimant, juniores per primam, seniores per postremam; ætate medias per alias, ut in hoc vulgatissimo disticho continetur;

Luna vetus veteres, juvenes nova Luna repurgat.

Arist. lib. 2. cap. 4.

Sed & hoc lubricum est, & minime constans; nam pituitosi menses sæpe cunctantur, biliosi anticipant, unde fit, ut qui modo in novilunio prodeunt, post menses aliquot in plenilunio moveantur: quam ob rem perpetuum non est, quod Aristot. scribit lib. *de generat. animal.* decrescente luna menses magis moveri, cujus ratio esse videtur, quia fines mensium frigidiores sunt, subindeque mulierum corpora, ideoq; hoc potissimum tempore sanguinem natura convertere non potens, in uterum transfundit, videmus enim mulieres expurgari plerunque in novilunio. Cæterum hunc sanguinem mulieres vocant menses, menstruas purgationes, sive lunares, tempora, consuetudinem, aliæ etiam malam septimam, quod hæ fluxiones septem numero dies fieri soleant: item flores, quoniam, ut flos fructum antecedit, ita ut plurimum non nisi post hujusmodi purgationem fœmina concipit, vocant etiam per translationem cardinalem propter colorem. Propterea verò menstrua fœminis, & non viris contingunt, quia mulier ad procreandos liberos facta est, quorũ generatio atque nutritio fieri non potest absque alimento, quo conceptum semen nutriat, fœtum conformet, augeat, foveat; & ob id oportuit in muliere longe copiosiorem sanguinem generari, quam in viris, ut non solũ alendo conservandoque proprio corpori sufficeret, verùm etiam nutriendo fœtui donec ad integram perveniret imperfectionem, imo post exitum in lucẽ ex eodem in lac converso sanguine nutriretur. Maribus autem, quia non in seipsis, sed in alio generant, necessaria non fuit productio menstrui; ideoque calore robustiori præditi sunt, qui haud permittit similem superfluitatem aggregari; si quid redundet, multis exercitiis ac validissimis absumitur; adde quod mulier frigidior cũ sit, plus appetit, & minus concoquit, ac proinde frigidiori sanguine redundat; His accedit corporis habitus & vitæ institutum, in quiete enim magis, & otio degunt, ubi mirari licet, quam sapienter à summo opifice fuit factum, ut fœminæ frigiditas in prolis commoditatem redundaret; quantaque providentia tot fœminæ imperfectiones in eximiam utilitatem, feminis ni-

Menstrui sanguinis diversæ appellationes

Menstrua cur habeant solæ mulieres.

Viri cur menses non habeant.

Mira opif.

nis nimirum & fœtus alimentum converteret; verum enim vero non, quemadmodum semen ultimi alimenti, sed sanguinei portionem, id est excrementum non ejus coctionis, quæ fit in membris, sed illius, quæ in injecinore, ac venis celebratur, menstruũ esse indiciũ est, tum quod non refert naturã, aut colorem partium solidarum, sed ipsius sanguinis, tum quod neque mariscæ neq; fluxus sanguinis è naribus, neque varices, neq; tale quicquam mulieribus accidit quamdiu menses profluunt, & si quid horum erumpat, deterior fit menstrua purgatio. Jam vero quæcunque animantia ovum pariunt, nec fœtum intra se vivum continent, ea quidem mensibus non purgantur; earum vero fœminarum, quæ vivum fœtum edunt, mulier maxime sanguine abundat, & menstruæ purgationis plurimum emittit, tum quod victu largiori, humidiori & magis excrementoso utitur, tum quod vitam inertem otiosamque traducit, neque adeo frigida est, sicuti piscis, neque adeo sicca, ut avis, sed calidam & humidam habet constitutionem, caretque munimentis illis, in quæ reliqua animalia, hujuscemodi excrementa absumunt, pilis nimirum, cornibus ungulis, squamis, cortice & pennis, ob quam causam hæc purgatio mulieribus inter fœminas plurima evenit, equabus partior, sicuti & vaccis, atque canibus, ac insuper, quia bruta uno victus genere utuntur, valideque laborant, ac exercentur. Cum his tamen mulieres reperies, quibus nunquam menses vel aliud quippiã fluxit ex utero, quæ nihilominus bene habitæ prorsusque incolumes ad senectutem usq; vixerunt; quod ut discas, qua ratione possit contingere, sciendum est; duplicem esse defectus menstruorum causam, alteram toti corpori communem, quæ accidit illis, quæ inculpate vivunt, utpote naturalis temperies, substantia partiumq; omniũ configuratio, quæ si ad amussim inter se conveniant, necessum est trahant, concoquant & expellant, quod proficuum esse noverunt, ideoque superabundanti sanguine carent, præsertim si adsit exercitium, solidæ sint carnis & calore abundantes; eas propterea viragines appellamus, quales etiam sunt rusticæ mulieres quas urbanis steriliores esse experientia constat, quia ob continuos motus & labores consumitur in eis materia conceptionis & menstrui sanguinis, iis tamen senectute adveniente articulares morbi, paraplexiæ & alii affectus superveniunt, nam constitutio hæc, etsi fœminæ, cui inest, optima est, sexui tamen & speciei morbosa existit, ut vel hinc innotescat, quam sit conducibilis ad fœ-

cis providentia.

Menstruum tertiæ coctionis excrementum est.

Menstruanea ab aliis fluxibus immunis.

Menstruis quæ animalia carent.

Mulier inter reliqua animalia maxime abundat menstruis.

Mulieres menses non habentes.

Menstruorum defectus duplex causa.

Viragines fuere valetudinariæ.

quem in orē perniciem inferre, quā potus sanguinis elephantici, ideoque dum in muliere supprimitur, neq; statis temporibus emanat, ei etiam, cui proprius est, gravissima, quæ indies videmus, afferre mala, viscerum obstructiones, tabem, cancrum, morbum comitialem, uteri strangulatum, gravidis vero corporis gravitatem, fœdum colorem, varices, malaciam, ac tandem proclivitatem quandam ad omnes ferè ægritudines; quapropter adduci non potest ut credat, eo fœtū in utero nutriri; sed ab alio puriori totius corporis sanguine, menstrui tantisper parte, una circa uterum hærente; altera priori illi sanguini permixta, ex qua præfata symptomata gravidis suboriantur; quin imò inquit, quia tunc uterus mund⁹ redditur, propterea mulier optime concipit, quando repurgata est ab hac fœda illuvie: Subscribunt huic opinioni Aristoteles, Columella, Solinus, Ælianus & Gentilis qui 39. extravagantium dupliciter accipit menstruum sanguinem; uno modo pro illo, qui singulis mensib⁹ à corpore mulieris effluit: altera pro sanguine convenienti fœtus nutritioni, illum quantitate & qualitate vitiosum esse: hunc sola quantitate, quem etiam sperma mulieris vocat, qua in re cum Aristotele, Avicenna eorumque interpretibus multipliciter ludificatur; Ejus tamen ac reliquorum de hac re sententia potest etiam ex Zabrorum legibus comprobari, ubi mulier, cui menses fluerent, sola domi manere præcipiebatur, loca cremabantur, in quibus pedem posuerat, neque solum pollut⁹ erat, qui eam alloquebatur, sed super quem vent⁹ ab ea parte, ubi illa foret, transiisset. Nota est Levitici lex de hac re, ad cujus normam hæc lata videtur. Eadem ratione nobiles Indi, quos Naires vocant, pollutos se putant ex contactu hominis alterius sortis. Alii sunt, qui licet non negent, menstruum sanguinem aliquando esse perniciosum, nonnunquam tamen multorum morborum remedium esse affirmant; ita referunt podagram, strumas paroditas, panos, sacros ignes, furunculos tactu menstruatæ mulieris leniri; gestatione verò portiunculæ vestis mulieris ita infectæ tertianas quartanasque febres curari, illitu comitiales morbos, ac rabie percitos omninò sanari. Hæc tamen omnia parum firma sunt, si ita intelligantur, quasi Aristotel. Plin. Fernel. & hujus opinionis assertores, sanguinem illum, quem natura ad uterum transmittit, ex propria conditione perniciosum, ac pestiferum esse arbitrentur, ideoq; ex eo fœtum in utero alimentum non capessere, neque eum sed alium ex

Fernelii opinio.

Arist. 7. de hist. animal. 19.
Coll. 11. rei rust. c. 3.
Solin. Polyhist. 14.
Ælian. 6. de animal. cap. 36.
Aver. alleg.
Zabrorum lex de menstruatis.

Aliorum opinio de menstruo sanguine.
Menstrui illitu qui morbi curentur.

corpore

Pinaei & Fernelii opinio confutatur.

corpore pro alimento allicere: Si enim non alia de causa nisi propter foetus nutritionem natura in foeminis majorem sanguinis ubertatem excogitavit, id quod exuperat, vitiosum esse non est credendum, cum pro alimento sit à natura institutum & per easdem vias transmissum, per quas foetus alitur; insuper lactis ac menstrui eadem est natura, si igitur illud alimenti habet rationem, hoc etiam foetum nutrit; adhaec si veneficus esset, fieri profecto nullo modo posset, ut per id tempus quo naturaliter aggregatur, non officiat, & illius auctione symptomata quoque terribilia augeantur; parva quidem copia alterius humoris praeter naturam, nauseam, vomitum, alvi fluxiones, dolores, febres, vigilias & similes calamitates solet excitare, cur igitur, si venenosus hic humor est vehementiora non facit, qui majori copia accumulatur, & diutius cohibetur? At dices, propter consuetudinem perniciem hanc à foeminis facilius tolerari; sed quid de juvenculis, quibus primum menstrua erumpunt, nulla praehabita consuetudine? quid de praegnantibus, in quibus naturaliter supprimitur? quicquid autem secundum naturam detinetur in sanis, non potuerat per se nocere corpori, cui inerat; adde quod saltē nondum assuetum foetum enecaret, generationemq; prohiberet, vel lac conspurcaret, contrarium verò experientia comprobatur; videmus enim toto gestationis, lactationisque tempore menses supprimi, neque tamen id foetui aut matri per se officere: quid? quod gravidae difficilius profecto aegrotarent, quam non praegnantes, quoniam in his juxta eorundem sententiā sanguinis pravi pernicies boni alterius commixtione (quem illi dicunt foetui destinari) corrigeretur, in praegnantibus vero nullo froeno cohibitus lethalia semper symptomata excitaret, cujus tamen contrarium eventus docet; Jam vero si sangnis menstruus perniciosus esset, quanto in majori copia aggregaretur, tanto acquireret efficaciorem corrumpendi vim, atq; ita in ultimis mensibus, in quibus major ejusdem copia accumulata est, foemina deterius omnino se haberet, quod tamen contraria ratione contingere cernimus: sed quem quaeso locum in corpore assignabunt, in quo tam copiose contineri possit ille sanguis, cum per biennium, & diutius nulla illius expurgatio in lactantibus appareat: nam

Contr. de cidit e.

si dicas, ex eo lac generari, inde inferre licet, ergo alimētalis est materia, atq; adeo benigna, laudabilis, salutifera, non ferox, perniciosa neque venefica. Quae cum ita sint, & ex altera parte videamus, menstruum

struum sanguinem plurimarum ægritudinum sæpissime causam esse, potius censendum est, sanguinem in fœmina redundantem dupliciter esse considerandum, non quidem de menstruo & seminali (quod putavit Gentilis) sed primo modo de ea sanguinis portione, quam natura singulis diebus ab universo sanguine segregat, & paulatim in utero collectam menstrualem efficit purgationem, quæ quidem portio redundat ex nutritione partium singularum, ita ut ex singula concoctione sanguis qui superest, non gravidis neque lactantibus, in vasis uteri reponatur, ut postea singulis mensibus erumpat, gravidis vero in fœtus alimoniam cedat, lactantibus per ulteriorem elaborationem à propria mammillarum substantia in lac convertatur, unde palam est, humorem hunc ex propria natura partem esse sanguinis purioris illius, quem pro fœminarum alitione natura sejungit, quamobrem hunc dicimus esse ejusdem substantiæ & qualitatis cum eo, quem sibi fœmina reservavit & ad sui nutritionem usurpavit, utpote ab iisdem alimentis, & facultate eodemque nativo calore genitum ac gubernatum, & suis usque ad excretionem venis locisq; contentum, quibus unumquodq; commode conservari solet; ideoque cum sanguis iste superfluus aut excrementosus dicitur, non ad qualitatem manifestam vel occultam, sed ad quantitatem referendum est, nam si quod vitium illi inest, idem & reliquo toto sanguini commune existit, proprium vero & peculiare nullum possidet, hunc insuper asseveramus benignum esse fœtus in utero alimentum, atque sincerum; infantis vero in lucem editi gratia à provida natura in mammas deferri, ut ibi lac jucundissimum fiat alimentum; & quemadmodum semen alterum nostræ generationis principium purissima est substantia, ita menstruus sanguis; neque ob aliam causam infantes & pueri plus habent nativi caloris, & humidi substantifici, quam quia his duobus purissimis & laudabilissimis generationis principiis proximi sunt; quin etiam ideo natura sagax ex menstruali sanguine lac conficere decrevit, ut simile haberet fœtus alimentum suis principiis, quem si crassiori, aut minus benigno nutrimento alas, ob dissimilitudinem contabescit, ac propterea lactanti fœminæ menses denegavit natura, ut eorum materia ferretur ad mammas, & lac fieret, nec illico, postquam in lucem editus est, destitueretur infans assueto ac sibi familiari alimento. Et quænam causa fuerit, cur infantes quam matres præstantioris, laudabilioris; caloris, ac substantiæ oriti vi-

Sanguis redundans dupliciter considerandus.

Sanguis futurus menstruus sola quantitate peccat.

Sanguine futuro menstruo fœtus alitur.

Pueri quare plus habent caloris nativi.

Gal. lib. 14. cap. 6. Av. lib. 9. cap. 3.

ri videas? nisi quia, ut Galen. auctor est lib. *de usu partium.* Et Avicenna lib. *de animal.* ex puriori totius sanguinis parte alimentum intra uterũ sumpserunt; & quod magis fortasse mirabere, hunc etiam sanguinem dicimus facultatem, perinde ac semen, possidere, sed tanto minorem, quanto plus materiæ informando fœtui subministrat: Nam cũ ex materia & facultate unumquodq; animal gignatur, & in semine, & in mẽstruo utrumq; principiũ continetur effectivum & materiale ea modetione, quã infra trademus, ab eo igitur carnosæ partes materiã & formam accipiunt, eodẽ attracto semen fruitur, conceptus in utero nutrimentũ capessit, in lucẽ editus alitur. Secundo modo consideratur sanguis menstruus, qua ratione in mulieribus non lactantibus, nec uterũ gerentibus congeritur, & in corpore præsertim circa uterum tanquam otiosus, ac nullius usus detinetur, ac circa uterum coacervatur, ubi longa facta mora sensim et alienam acquirit qualitatẽ ab alimenti sinceritate longe distantem; quin etiam nisi consuetis temporib. expellatur, superius allata symptomata, ac innumera pene mala producere consuevit; certũ n. est uteri in mulieribus permagnam esse vim, ut qui non modò gravissimorum morborũ causa sit, sed etiã corporis totius temperamentũ immutare possit: Is igitur si à suo temperamento recesserit, si vitiosos humores aut in acetabulis aut in cornibus, aut inter tunicas, aut sinu suo collegerit, sanguinẽ menstruum, ejusq; maxime partem, quæ primum ad eum pervenerit, & in eo diutius resederit eodem vitio inficit atq; depravat: unde supra ab adversariis commemorata maleficia: Verùm vitium hoc ex accidenti potius quã natura inest hujusmodi sanguini, quia aliàs in muliere bene constituta omnis vitii expers gignitur. Unde planũ fit non in omnibus vitiari, sed in iis, in quib. præter consuetudinem immoratur; plus enim afficit, si una die ultra mensem detinetur, quam toto mensis spatio, tantum consuetudo valet & naturæ lex illa æterna, à qua in vasis permensem regulatur; itaq; non omnes menstruantes fœminæ speculum maculant, segetes exurunt aut prædicta inferunt mala, sed illæ tantum, quib⁹ deterrinũ inest uteri vel totius corporis temperamentũ, aut morbus aliquis, aut improspere procedunt menses, reliquis purus ac integer sanguis in uteri vasis acervatur, quẽ Hip. rubentem ac victimæ jugulatæ similem ex intervallis à fœmina exire prodidit; Neque propterea, quod fecit Gentilis, sanguinis menstrui duas constituimus partes, species & differentias, purio-

Et in semine, & in menst. utrumque principium continetur effectivum & materiale.

Menstrua remorata alienam acquirunt qualitatem.

Uteri vis magna.

Menstruorum maleficia unde proveniant.

Consuetudinis magna vis, & naturæ legis.

1. de morb. mul.

puriorem, cui beneficia præfata accepta ferantur, fœculentam, cui maleficia: sed eundem duobus modis variisq; temporibus consideramus quamdiu nimirum integer incorruptusque manet, aut contra. Ex his jam patere arbitror, quam parum apposite de menstrui sanguinis pravitate cum Plinio & Aristotele Fernelius indicaverit, quamq; hi omnes cum Polybio, sive quis alius fuerit auctor libri de fœtus formatione, minus concinne tradiderint, fœtum menstruo sanguine non nutriri, nisi ea, qua diximus, ratione interpretentur, quod equidem malim, quam erroris ab iisdem forte non commissi præstantissimos viros malevole insimulari. At dices, magna est pernicies variolatum & morbillorum, hanc vero non aliunde contraxisse, quam à menstruo sumus est philosohorum consensus: cujus teli impetus ex dictis jam facile repellitur; nam, ut & nos innuimus, & ex Avicenna cap. *de generat. embryonis* etiam disces, sanguis in fœmina redundans in tres dividitur partes. quarum prima toto gestationis tempore, materia fit generationis & nutritionis conceptus, eam enim quia purior ac sincerior existit, fœtus per acetabula pro alimento trahit; 2. ultimis mensibus ad mammas recurrere incipit, cum fœtus jam movetur, ut naturæ mutationibus in lac conversa, recenter nato infanti familiare & conveniens suppeditet alimentum, fitque materia lactis: tertia est ea, quæ in venis uteri asservatu usque ad tempus partus, quæq; ab alimento redūdans inter tunicas deposita ac mora contaminata, & infecta in ipso partu, & aliquandiu post copiose dimanat, quæ ultima cum deterioris sit conditionis, sanguinē, qui defertur ad uterum pro fœtus in nutritione sua qualitate transitu inficit, qui deinde jecur fœtus & illius membra simili qualitate afficit, nec mirū, si cum fœtus novē mensiū spatio in utero contineatur, propter contactum imbibat qualitatē illius sanguinis retardati: quæ qualitas sive fermentū imposterū quibusdā temporius, aliis serius causa est ebullitionis in sanguine, unde efflorescentiæ illæ atq; variolæ: sed cur sanguis hic novē mensib. citra evidens vitiū in utero gerentib⁹ detinetur? dic, incolumē ibi asservari, quod partim repleat vasa, partim fœtui præstet alimentum, pars vero illa, de qua agimus, in secundina colligatur, quam ob id familiarissimā sanguinis substantiæ natura fabrefecit, ut ibidē citra evidentem corruprionem toto gestationis tempore contineri tuto posset. Ex quibus jam plane assequitur Gal. 1. *de sympt. causis* afferens, fœtū non solùm nutriri optimo,

Variolarum & morbillorum perniciei a menstruo fit.

Sanguis in fœmina redundans in tres partes dividitur.

Objectio.

Solutio.

5. 6.

Fœmina à menstruo purgata facilius concipit.

Præstantioris naturæ res deterius putrescunt.

Cur quæ perfectiora sunt, sordidiorem labem contrahunt.

& laudabili sanguine, sed impuro & vitioso; Et adversus Erasistratum dicens, fœtum in utero nutriri eo sanguine, qui ad uterũ solebat fluere, qualis est menstruus, quem secundo de semine salutarem vocat evacuationem in fœminis, quæ non concipiunt, in gravidis vero materiã, ex qua fœtus generatur; causa etiam assequitur, ob quam fœmina majori ex parte cùm à menstruis fuerit expurgata concipiat, collectus enim ante purgationem in utero sanguis vitium acquirit, propter moram, ac genituram inficit ineptumque fit ac perniciosum alimentum, tantoque magis, quanto purior & præstantior substantia fuerat, quia quo res aliqua perfectioris est naturæ, eo, dum corrumpitur, graviorẽ concipit labem, ut in putrescenti ovo, in hominis cadavere, & in semine corrupto evidentissime apparet; ideo quæ vitia, fluenti jam menstruo, aut inquinato alterius opinionis assertores suboriri viderant, ea in futurum vocatum menstruum rejicere minime debuerant, quin potius ex illis, si pensiculatius rem perpendissent, majorem sanguinis menstrui perfectionem possent arguere. Si autem scire aves, cur sanguis & semen, quæ perfectissimæ sunt substantiæ, citius ac deterius corrumpantur, bilis eisdem multo deterior nõn solùm in vesica fellis, sed prope cutem in morbo regio, & pituita in articulis per articulares morbos incorrupta maneant? in mentem revoca Aristotelis sententiam lib. *de longit. & brevitate vitæ*, dicentis, pura omnia & impermixta, ut quæ magis à contrarietate recedant, diuturniora esse; contra cito vitiari, quorum essentia multa oppositione constat: abi ad elementa, lapides, metalla, quæ simplicia cum sint, aut eis proxime accedant, fere incorruptibilia creduntur, contra eá, de quibus sermo antea erat, lac, sanguis, semen, quæ manifesta ac varia compositione constant, servari diu minime solent; testatur sanguinis grumus, lac in ventri infantis coagulatum, semen retentum, quæ vel ab aëris contactu vitiantur, quia variam & perfectissimam nacta sunt elaborationem; Testatur homo, qui crebrius ob eandem causam ægrotat; vides igitur cur citius vitientur præstantiora quæque, cur idem sordidiorem & deteriorem putredinem acquirant, ut de hominis cadavere constat, de ovis putrescentibus & pomis, quæ quanto odora sunt magis: deterius corrumpuntur duplex est ratio, 1. quod præstantissima substantia nequit superari nisi à causa vehementissima ac spurcissima. 2. quod ex pluribus & maxime diversis perfectiores mixtiones evadant, calore nativo

veluti

veluti vinculo omnia colligante, quo dissoluto dispersisque omnibus prodit fœtus sapor, odor & calor, quæ horridæ putredinis sunt indicia: idcirco quod semen adhuc deterius putrescat, quam sanguis, seminis probitas facit, & major quam in sanguine coctio, proinde in emissione sanguinis menstrui mulieres debilitantur minus, quam in seminis emissione, & quia cum semine multi spiritus exeunt, cum menstruo sanguine pauciores, adeo ut scriptum ab Avicenna reperiam. 3. *de animal.* 3. emissum semen multo plus inferre damni, quam si quadragies tantum sanguinis emitteretur.

In emissione menstrui quam seminis mulieres minus debilitantur.

Per quos ductus menstruus sanguis expurgetur.

CAP. XI.

Non est autem silentio involvendum illud, quod à plerisq; probatæ fidei auctoribus scriptum reperio, uterum in menstrua purgatione nullam peculiarem operationem edere, sed usum: neque enim fieri posset, ut si menstruum traheret, utilem etiam fœminæ sanguinem non alliceret, quod si in gravidis fœtus alendi gratia sanguis ad uterum trahitur, attractio quidem illa non uteri munus est, sed fœtus ipsius: Ideo autē reliquis temporibus per hanc partem poti⁹ fluit, quam per aliam, quia tempore, quo conformatur nutriturq; fœtus, in hanc ipsam fluere pro ejusdem alimentum oportuerat. Cæterū per quos ductus ab universo corpore ad uteri usque regionem confluat, priori jam libro à nobis proditum est; nunc per quam partem ab utero foras expurgetur, erit compendiose delibandum, de qua re anceps & subobscura controversia Anatomes professorum animos distrahere solet; aliis ad venas per uteri fundum tendentes, aliis per eas quæ ad uteri cervicem veniunt, non corruptis solùm, sed etiam virginibus & prægnantibus perpetuo expurgari contendentibus. Fallant priores suam sententiam nō rationibus solùm, sed experimentis, nam mulieres se vidisse testantur, uteri procidentia laborantes, quibus ex uteri osculo sanguis evidentissime promanabat, neque alia de causa mulieri utero gerenti si purgationes procedant impossibile esse fœtū sanum permanere, dixisse magnum medicinæ dictatorem, nisi quia, præterquam quod fœtus privatur alimento, portendit illud quidem

Uterus sanguinem menstruum non trahit.

Fœtus sanguinem trahit.

Per fundū an cervicis venas menses expurgentur.

Vesal. 5. de fab. 15.

5. Aph. 6.

Menstrua purgatio in praegnantibus unde.

imbecillitatem uteri sese aperientis, quo tempore debuerat occludi. Si autem ab illis quæras, qui fiat, ut saluberrime aliquando in prægnantibus, videamus menstruã purgationem profluere, dicunt chorio membranam ac fœtũ ipsum non omnibus uteri vasis, sed lateralibus tantũ adhærere, ut reliqua vasa supersint, tum ad mensium purgationẽ, si necessaria sit, (quam tamen non nisi perexiguam eo tempore salubriter posse contingere arbitrantur) tum ut nova involucra generari possint, si superfœtatio accedat. Hæc sane diserte ac concinne prodita sunt: sed in eo cespitare videtur hujus placiti auctores, quod omnem sanguinis fluxum in gravidis fœtui funestum esse dicant; illud prætereuntes, quod pleriq; ac nos sæpissime observavim9, sanguineis & succulentis fœminis toto fere gestationis tempore menses periodis solidis absq; ulla noxa prodire, imo plerasq; fœtũ nõ servare, nisi præter has evacuationes singulis mẽsib9 sanguis mittatur; quamobrẽ disertissim9 Gal. merito ex verbo (*purgationes*) in plurali dicto, & (*procedant*) colligit, Hippocratem de immoderatis solũ, & quæ diu ac multum fluunt, purgationibus esse intelligendum. Alii vero per cervicẽ uteri omnibus fœminis hunc sanguinem expurgari non minus acriter persuadere moliuntur, quod primũ de prægnantibus exploratum esse rentur, nam eisdem os uteri conclusum est, ideo prodidisse Gal. *in com. citat. aph.* excretionem, quæ in gravidis fit, ex venis, quæ in collo sunt existere: virginibus vero conveniens non fuisse per uteri interiores venas expurgari: ex concreto n. sanguine hymenem non penetrante, aut membrana intra uteri sinus disrumperetur, aut gravissima alia excitarentur accidentia; alias etiam fœminas per eandem partem sanguinem excernere fuisse consentaneum; quorsum n. propagines illas venarum, quæ juxta os illi à divisione venæ cavæ exoriuntur, & in uteri cervicem utrinq; implantantur, natura fabrefecisset? nisi ut per eas menstruus sanguis expurgaretur, sicuti per alias ad uteri sinum tendentes fœtus & ipsius uteri substantia alitur: Verùm & hi etiam mea quidẽ sententia ludificantur, nam quod de virginibus asserunt, ex ignorata hymenis fabrica evenit, quem pleriq; falso impervium arbitrantur, de prægnantibus vero quid sit sentiendum paulo supra jam explicavimus. Quare ut inter gravissimos viros tandẽ lites componantur, ita de tota hac disputatione pronunciandum esse judico; fœminis quidem tum corruptis, & non prægnantibus, tum etiam virginibus, & utero gerentibus interdum per ve-

N. textus elucidatur

Positio authoris.

nas,

nas, quæ ad uteri sinum, nonnunquã per eas, quæ ad ipsius cervicẽ deducuntur, expurgari, sæpe ẽt per utrasq; illa nihilominus adhibita distinctione, quod virginib. & gravidis plerisq; omnibus per colli venas sicuti Gal. est sententia citato, reliquis, tum per has, tum per alias indifferenter sanguinẽ effluere posse intelligas: quod planũ omnino evadit, quia si natura duplices hasce propagines fabricavit in suos usus, & uterus toto gestationis tempore occluditur, credibile profectò est, si sanguis eo tempore redundet, per cervicis potius venas evacuari, sicuti & in virginibus, ut vitet superi⁹ cõmemorata incommoda, vel quod magis crediderim, quia sanguis ad expeditiores ac patentiores vias agilius tendit, in aliis vero fœminis suo munere utrasq; fungi credibile est. Porro illud etiam observatione dignum apparet, sanguinẽ istum neq; infundi sinu, neq; in ipsa cervice toto mensis intervallo sensim coacervari, ac mensis periodo turgentibus his partibus promanare, ita enim nequaquam tenuis, floridus, & jugulatæ victimæ sanguini, ut inquit Hippocrates, similis proflueret, quin potius concretus frustulatimque educeretur, sicuti paulo post partum ab aliquibus exire cernimus, perinde ac sanguis per venæsectionem extractus, & in vase aliquot horis asservatus atque in partes cultro divisus: quod certe non alia de causa obvenit, nisi quia venæ quæ secundinis innascuntur, in uteri sinum per id temporis laxæ sanguinem effundunt: Quamobrem potius credendum est, in sanis mulieribus, venas ad fundum cervicemque uteri pertinentes sanguinẽ hunc paulatim in se reponere, eumq; tantisper gubernare; quousq; illum singulis mensib⁹ apertis earũ osculis guttatim emittant; non enim, quod præcipitanter Aristot. adstruit sanguinem hunc per vasorum resudationem, quam diapedesin vocãt, sed potius per anastomosin sive per eorundem reserationem expurgari existimes, & ad ipsius uteri sive capacitatem sive cervicem deveni re; qui enim fieri posset, ut tanta sanguinis ejusq; crassi copia brevi tẽporis spatio non seclusis venis ad illum veniret? in ægrotantibus verò fœminis, quibus aut obstructio aliqua inest, aut naturalis locus obstaculo quovis est denegatus, aut ipsa natura turgens errabunda vagatur quibusdã per nares, aliis per os menses agit, per cavam n. venam & stelecheiam, & ex ea per mesenterii venas in jejunum intestinum, ac tandem in pylorum, & ventriculum pervenit, à quo vomitu rejicitur: Nonnullis etiam per mammas, quod licet Galenus non viderit, cum Hippo-

Sanguis redundans non in utero aut cervice, sed in vasis toto mensis spatio asservatur.

1. de morb. mul.

Floridus est.

Sanguis extra venas in grumum concrescit.

2. de gen. animal. 4.

Menses non per resudationem, sed per anastomosin expurgantur.

Menses per varias partes erumpentes.

Hippocrate tamen Luſitanus Amatus in duabus nobilibus lactantibus ſeſe vidiſſe teſtatur, & Muſa Braſavolus refert à ſe viſam mulierem, cui ſanguis per ubera flueret, quæ gemellos nutriebat, qui cum vehementer ſugerent, ſanguinē in lac converti non patiebantur, perinde atq; iis qui nimio utuntur coitu, ſanguis pro ſemine excernitur, quia moram, ut in ſemen converteretur, non obtinuit: Sed (quod forte magis mirabere) viſæ jam ſunt, quibus per minimum digitum, & per annularem ſingulis menſibus ſanguis profundebatur, quibus per uterum menſtruam purgationem natura denegaverat, altera cui per majorem oculi ſiniſtri angulum fluebat, aliis per ſanguinis ſputum, aliis in ruborem faciei ſingulis menſibus exortum cedebat, ut ſcribit Mercatus; quin etiam virum ſe vidiſſe teſtatur Veſal. qui ordinatis vicibus, ut mulieres, ſuis menſibus ſanguinis fluxu per hæmorrhoidales venas vexari conſueverat.

Hæmorrhoidum fluxus menſtruus.

De tempore, quantitate, & duratione atque ſubſtantia menſtruorum.

CAP. XII.

Ingens circa pubertatis annos hominum mutatio. Fratrare quid.

UT maribus ſic etiam fœminis, circa annos pubertatis ingens corporis accidit mutatio, pubes erumpit, ſemē generatur, ubera tumeſcunt, quod peculiari vocabulo Fratrare dicitur, corpus libidine accenditur, vox in graviorem mutatur, maribus ſanguinis narium profuſiones, puellis menſtruorum eruptiones contingunt, tum temporis enim illis venæ, quæ ad nares pertingunt, his illæ, quæ ad uterum & ejus cervicem ſunt conſtitutæ, facilius reſerantur, quæ omnia ab increſcente jam per id temporis, & vegetiore facto nativo calore, contingunt, unde etiam viæ ampliores redduntur. Tunc igitur puellæ nubiles ſunt, & ad generandum aptæ, nam & viri acceſſum amare incipiunt, & citra damnum perferunt, ideoque hoc potiſſimum tempore magna indigent cuſtodia. Quo vero ætatis anno id fieri incipiat, non eſt ita certum definire, ac plerique exiſtimarunt totam rem hoc verſiculo comprehendi:

Adde decem ternis, mulierum menſtrua cernis,
Ad quinquaginta durat purgatio tota,

Verum

Verùm Hippocrate dicente, differt ætas ab ætate, & natura una ab alia natura, & id tempus, quod uni est pueritia, alteri adolescentiam esse apparet, ita illis quæ carnes habent molles, laxos meatus, lascivæque sunt, & Veneris imaginibus deditæ, temporius prorumpunt menses quam hirsutis, gracilibus, & iis, quæ pauci sunt sanguinis, & carnis, ac meatuum adstrictiorum, castis, pudicis & à virorum consortio semotis; hinc fit, ut septentrionalibus fœminis rarissime ante decimum quartum, sæpius post decimum quintum ac decimum sextum menstrua purgatio incipiat; commune autem ut plurimum est mediis regionibus, ac temperaturis, ut prorumpat circa 14. ætatis annum, tuncque ubera ad duos digitos prominent, & vox gravior efficitur, quibusdam tamen duodecimo & undecimo anno provenit, sed hæ vitæ sunt brevioris, quibus verò serius prorumpunt, diutius vivunt, propterea; secundum jura publica duodecimus annus in fœminis, quartus decimus in viris constituunt pubertatis ætatem, ut autor est Macrobius. Quod si scriptoribus fides adhibenda sit, fœminæ visæ jam sunt, quæ novem annorum ætate utero gestarunt, quod & Savanorola & Sylvius tradiderunt, his tamen credendum est ætatem maturius provenire, ut quæ decimo, undecimo & nono anno circumscriberetur; cum tamen è converso aliis 15. annorum curriculum non sufficiat. Plinius refert apud quosdam populos in India quos Mandros & Calingas vocat, fœminas quinquennes, septennesque concipere, sed illas octavum vitæ annum, has quadragesimum non excedere: sed quia nostri Lusitani (qui forti præpotentiq; animo, & bellica virtute totas illas regiones peragrarunt, & ad earum intima penetrarunt, quæque rariora sibi visa sunt, inclytis literarum monumentis sedulò consecrarunt) hujusce rei nullibi (quod sciam) meminerint, figmentum potius, & ad forum excogitatum videtur, quippe cum in illa ætate angustiores viæ sint, quam ut per eas sanguis possit ad conceptum libere permeare. Non minus autem incertum est tempus, quo naturaliter desinat hæc fluxio, frequenter tamen occultatur, 45. anno, quem si præterierit, mirum videri non debet, si sexagesimum attingat; pleraque vero exempla fœminarum, quæ in ultima senectute menses ordinatos habuêre octogenariæ & nonagenariæ, vide in consiliis Solenandri Juliacensis medici, & apud Schenkium, ubi de quinquenni & octenni puella facit mentionem, quæ in mensibus laborabat; ego quidem aliam vidi no-

Menses quando incipiant.

Pubertatis ætas quo anno constituitur.

Lib. 7. c. 2.

Lusitanorum laus.

Menses quo tempore desinant.

4. obs. 23.

di novem annorum, quæ fluxu uteri vexabatur fœdo & sanioso, non tamen menstruo, sed continuo. Porro à 45. raro fœminas naturaliter fœcundas esse contingit, (naturaliter dixi, quoniam divina virtute multa in sacra pagina reperies, quæ quoniam supra naturæ vires facta sunt, nec sub medicam, nec sub philosophicam cadunt contemplationem (nam etsi principium & finis mulieribus recipiendæ, & viris præbendæ prolis est menstruorum, & seminis emissio, non tamen cum incipiunt, statim prolifica sunt, neque cum desinunt, quia in utroque tempore pauciora & infirmiora contingunt, in senioribus, quia sufficiens calor in corporibus amplius non reperitur, imo ossa incipiunt durescere, atque humido carere radicali: neque imbecillus calor jam conficit sanguinẽ nisi admodum pituitosum, denique expultrix ad uterum facultas valde languet ob ipsius nativi caloris imbecillitatem: in junioribꝰ verò, quæ causa sit, cur generationis illa principia sint imbecilla, difficile est, quidam caloris paucitatem fœtui efformando in illa ætate impedimento esse arbitrantur, qui tamen ab Hipp desciscere videntur, dicente: *qui crescant plurimum habent caloris innati*, quid autẽ illi de intensivo atq; extensivo calore comminiscantur in promptu est, illũ juvenibus, hunc pueris tribuentes, quod plures in his reperiantur partes calidæ, utpote quibus ne os quidem multi caloris expers sit; juvenibus autem pauciores, sed acriori præditæ calore, ac vehementiori: quæ tamẽ vim argumenti non infringunt, quoniam suavis ille qualẽ esse affirmat Galen puerorum calor, & à primordiis generationis proxime deductum, atq; benignum ad generationem potius facere debuisset. Hanc charybdin vitare cupiens Mercurialis in scyllam incidit, existimans, in secundo septenario corpora esse valde calida, ita ut vehementer consumens calor, nil quicquã superesse sinat, post secundũ vero remisso calore, materiã superesse atq; excludi, sed non advertit spiritum & sanguinem, quæ præcipua appellantur caloris substantia, quod in iis nativus calor inhabitet, in juvenibus copiosa reperiri, eorundemque calorem non intensiorem, & acriorem solummodo esse, sed à puerorum, calore non absimilem, convenit enim in eo citato, atq; ubiq; Galenus, quod calor puerorum atq; juvenum ejusdẽ ordinis existat; Non igitur exuperantia, & defectus caloris causa est, cur junioribus generationis principia sint invalida, sed operũ naturæ firmissimꝰ ordo, à quo fit, ut ipsa toto fere adolescentiæ tempore corporis in

An caloris inopia sit causa cur juniores non concipiant.

1. Aphoris.

tis incremento incumbens, minus adhuc generationi intenta sit; quare miror præstantes viros, quem pulverem ob oculos effusum habuerint, qui ad hanc, vel pueris perspicuam rationē, animum non intenderint: sed ne à proposito digrediamur, colliges ex dictis, eis, qui uxorem ducunt prolis suscipiendæ gratia, ab extremis ætatibus cavendū esse, quia infœcundæ sunt, qui autē eam suscipiunt ne urantur fere ad extremum usq; senium fœminas venerem amplecti sciant. Dividit Arist. menstruam purgationem in albam & rubram; illam fœmellis, hanc perfectis jam fœminis propriam esse dicit: nam si sanguis probe concoctus est, ruber erit, si crudus, albus: sicuti in parvis puellis, & iis præsertim quæ cibo utūtur humidiori ac crudiori, qui, si frequenter & immodice procedat, puellam extenuat, & incrementum prohibet. Cæterū huic Arist. sententiæ contrarius videtur Hip. 2. *de morb. mul.* dicens, *fluxus albus in senioribus mulieribus magis fit, quā in junioribus fluxus, fulvus in utrisq; fluxus ruber in junioribus*, qua quidem sententia ductus Baptista Mont. lib. *de uterin affect.* credit virginibus alba menstrua nunquam contingere, & si accidant, puellam concubuisse ac virginem non esse; addit auctoritati rationem, quia, inquit, in illis non ea est latitudo viarum, per quā possit pituitosus crassiusque humor expurgari. Verùm non video, cur temere sint condemnandæ, cū experientia constet, honestissimas virgines, & haud dubiæ pudicitiæ juvenculas alba destillatione sæpe vexari, qua quidem vel contabescunt, vel ingrate degunt, easdemq; aliquando excernere calculum pituitoso humore multo crassiorē, quod quidem Hip. innuit cit. loco, quoniam iisdem hunc fluxum non denegat, sed seniorib. frequentius fieri dicit, ex quibus hoc solùm Montan. merito deducere potuisset, fluxū illum album, qui fœminis contingit, pituitosum magis esse, & depravati humoris, qui verò virginib. serosiore, & incocti sanguinis quod & Hip. insinuasse constat, & Arist. quasi ejus Paraphrast. apertius explicuisse citato, ac exemplo illius puellæ, quam hoc malo laborare vidisse superius diximus, probatur facile, ideoq; quæ alba vocantur mēstrua, parvis adhuc puellis provenire dixit Arist. *de gener. animal.* Porro neq; etiam determinatum durationis tempus videtur habere menstrua purgatio, nam quibusdam biduo, aut triduo tantùm terminatur, quod etiam spatium Hippoc. tempore, raro excedebat, aliis ad sex, septemve dies protrahitur, quod præcipue accidit eis, quæ genio nimis indulgent & in otio vivunt, venosæve

[*1. de gen. Anim. 20.*] [*Duplex purgatio menstrua.*] [*Menstrua alba quibus.*] [*Lib. 4. c. 2.*] [*Menstruorum duratio.*]

Menstrua purgatio morbosa.

Quamdiu menses fluunt laborant fœminæ.

sunt, humidæ ac magnum hepar habentes, ac ut uno verbo dicam, iis quibus citius apparere menstruam purgationem superius dictum est, quibus etiam uteri strangulatio facilius contingit atque frequentius ex immodicis retentis menstruis, donec erumpant quæ vero ab his deficit purgatio aut excedit, morbosa judicatur, nisi quod feliciores censentur fœminæ, quibus affatim & brevi tempore profluit, dummodo justa sit quantitas, quam quibus paulatim; & in longum tempus protrahitur, quia quamdiu fluit humor, omnes laborant. & habent corporis gravitatem, floridumque colorem magna ex parte amittunt. Sed quænam illa fuerit justa hujus sanguinis quantitas atque mensura? Hipp. 1. *morb. mul.* affirmat, moderatos esse menses, prodeuntes in muliere sana, si ad duas heminas Atticas qui libris nostris propemodum sunt æquales secedant, aut paulo plures vel pauciores. Qua in re considerandum est, multa esse quæ faciunt, ut menses largius & frequentius, aut contra rarius & parcius fluant; plures enim & frequentiores illis proveniunt, quibus diutius durare superius diximus; quibus etiam somnus longior, aër pluviosus & austrinus, ac iis, quæ modicis frictionibus & balneis utuntur, quæque juvenes sunt ac debiles, si modo impinguante victu saginentur, & Veneri assuescant, ac in vere aut æstate sint constitutæ, quia tunc sanguis magis in corpore redundat, ipsiusque motus à natura fieri solet. A contrariis verò causis rariores & pauciores fiunt, præsertim si crassus sit sanguis, lentus aut mulieres calidiores sicciores que, in quibus superfluitas ferè omnis absumitur, fiunt etiam pauci menses illis, quæ febre diuturna corripiuntur, aut sanguinis per alias partes evacuatio contingit, ut per nares, sedem, gulam, asperam arteriam, inguina, aut per venam à medico sectam, vel aliter divisam, vel si alia larga fiat evacuatio per sudorem, alvi fluorem, puris vomicam, per vomitum, sputum, aut urinarium meatum, vel per ruborem alicujus partis, aut per efflorescentias & pustulas; corpulentis insuper mulieribus multum sanguinis in corporis alimentū transit, & in coitu candidæ plus evaporant, quam fuscæ, partiores igitur illis hac ratione menses fiunt, præsertim si adsit labor, cura, aut tristitia; corpulentas vero cum Aetio appellamus, quæ plane viriles sunt, fuscæ, compactæ, robustæ, pilosæ, venosæ, lumbis & natibus ampliores, humeris latiores, quæ etiam quadratæ dicuntur, quippe hæ, etsi plurimum sanguinem generant, eundem tamen in corpus absumunt & pilorum generatione

Quantitas menstruorum.

Causa uberioris sanguinis menstrui aut partioris.

Lib. 7. c. 5. Lib. 16. c. 51. Corpulentæ mulieres quæ dicantur.

nerationem, si præsertim victu utantur parciore & ficciore: Pauci etiam menses proveniunt iis, quæ natura sunt admodum obesæ quia venas habent angustas, paucum sanguinem continentes, & qui in adipe ferè absumitur, ob idque raro nec nisi imbecillos fœtus concipiant; hæ causæ sunt, à quibus intra sanitatis limites uberiores vel partiores fieri menses contingit, quæ quanto plures conjungentur, tanto etiam copiosiores, vel pauciores erunt, qua etiam in re multum consuetudini tribuendum, ut si hac vel illa quantitate purgari soleat mulier, si antea morbosa erat ob nimiam vel paucam quantitatem & nunc mutatione facta ad salubriorem statum transmutetur, quod optimum erit: cum itaque tot sint, à quibus possit immutari sanguinis mensura, à conferentia potius ac tolerantia, quam à copia metiendam esse dicimus. A quibus autem causis detineantur aut immodici fiant menses præter naturam, postea, Deo bene juvante, investigandum suo loco erit, nunc, de colore perscrutemur, de quo jam supra prodidimus, oportere, ut sit sanguis veluti à victima recenter jugulata procedens, in modo etiam exeundi medium tenere oportet, ita ut neque confertim nimis fiat, quia periculosum existit, neque admodum lente, & guttatim, quia hoc commune omnibus est, ut quamdiu fluxerint menses aliquâ molestiâ afficiantur, præsertim si in qualitate mordacitatem aut calorem participent. Ex dictis planum fit, illam esse naturalem menstruorum excretionem, quæ quatuor potissimum conditionibus donata fuerit: Prima ut servet periodos suas naturales, id est, ut singulis mensibus excernatur, quando verò serius vel temporius prorumpit, periodus naturalis non dicitur: Secunda, ut duret debito tempore, tribus nimirum vel quatuor diebus, quem terminum si citra tolerantiam petranseat, non est naturalis: Tertia, ut sit in debita quantitate, id est, ad duas ferme cotylas Atticas, pendit autem cotyla uncias novem, ita sit oportet tota mensura, octodecim unciarum: Quarta, ut præter quantitatem sit etiam naturalis color, ac substantia sanguinis, id est, neque admodum subtilis & tenuis, neque crassa aut viscida; quin etiã odor nullus esse oportet, quia sanguis optimus expers est odoris. Quod igitur menstruum his præditum fuerit conditionibus, naturale erit, quanto verò per plures ab hac perfectione defecerit, tanto plura suboriantur mala necessum est. Illud præterea silendum non fuit, menstruam purgationem ad ætatis usque vigorem augeri,

Vnde metiẽda sanguinis menstrui copia.

Color menstruorum.

Exeundi modus.

Menstruorum naturalis excretio quatuor conditiones habet.

Menstrui substantia

Odor.

Seniorum menses quales.

Mulieres quæ probe purgantur, immuniores à morbis sunt.

florente ætate qualem perseverare, parumve auctam aut diminutam, declinante vero paulatim minui, donec omninò desinat, & rursus, ut admodum puellis sanies tantum fluit aut serosus sanguis, sed copiosior, ita senioribus crassum, nigrum, paucumque exire, & facile concrescentem, ætate media medium tenere. Quæ insuper mulieres pro multitudine sanguinis menstrui tempestive purgantur, cæteris à morbis immuniores, fœcundiores, castioresque vivunt, quibus autem parcius fluunt, his imbecillitas, salacitas, infœcunditas, aut concipiendi ineptitudo contingit; Adhæc paucis mulieribus varices, aut profusio sanguinis narium accidit, neq; etiam hæmorrhoides, nisi iis, quæ sæpius & cum difficultate pepererunt, quia quæ viris per has partes prodeunt excrementa, fœminis per menses excernũtur; quamobrem si probe repurgentur, cæteris sanguineis morbis minus quam viri infestari compertum est.

Sanguineis morbis mulieres quam viri minus infestantur.

Menstruum sanguinem naturâ suâ calidiorem non esse virili: & qua ratione fœmina absque vel ante mensium præsentiam possit concipere.

CAP. XIII.

Contr. agitur.

PArmenides & Demetrius ut auctor est Arist. 2. *de part. animal.* mulieres viris esse calidiores existimarunt, quod etiam plerisq; aliis placuit, copia sanguinis ductis, qua menstrua fiunt, cui sententiæ patrocinari videtur Hippocrates sive Polybi⁹ sive quis alius fuerit autor primi libri *de morb. muli.* sub his verbis; *habet enim* inquit, *mulier sanguinẽ calidiorẽ, & propterea calidior est quam vir.* Macrobi⁹ etiã idem omnino sentit, ita scribens; *neq; hoc tacebo, quod cum calor semper generationis causa sit, fœminæ ideo celeriq; quã viri fiunt idoneæ ad generandum, quia calent ampliq.* Hujusce autẽ rei indicium esse putant, quod quædã mulieres quibusdam viris proceriores sunt, imo omnes fere citius ad incrementum veniunt, accretio autẽ à nativa fit caliditate, qui enim crescunt, plurimum caloris nativi habere Hipp. dixerat, superiori capite cit. sententia; Addunt autem audaciam & iracundiam à calore provenire, plurimas verò mulieres viris esse iracundiores; quin etiam in ge-

Accretio à calore fit.

in genere rapacium avium fœmellas maribus præpollere, fortiores esse & ad quærendū alimentū ac repellendas injurias promptiores, & venatorum omniū summus est consensus, leænā quoq; leone esse ferociorem & ursam urso. Quæ tamen omnia infirmiora sunt, quam ut sanæ mentis quēquā eo impellant, ut dubitet de exuperantia nativi caloris in maribus, in quibus procul dubio cæteris partib. semper excellit, ut auctor est Hipp 1. *de Diæta*, cui summis assensionibus omnes adhærent tum medici, tum etiam Philosopi; sed videamus, quæ sit adversariorum tam firma constansq; ratio; Mulieres dicunt menstruis abundare idq; non alia de causa nisi quia, cum vehementer calidæ sint, sanguinē gignunt acrem & fervidum, qui ubi excrescit, acrimonia sua irritat ad excretionem; Hæc tamen si paululum invertantur, facile in ipsos argumentum torquebitur, nam in fœmina redundat quidem sanguis, sed non propter vehementiam, imo propter inertiā caloris, qui superfluum discutere non potens, in menstruam purgationem convertit: ideo enim frigidiorem cōcessit natura fœminis temperaturā, quo plus appeterent, quām concoquerent, ut fœtui superesset alimentū, aucta vero sanguinis quantitate non nisi ex accidenti incrementum capit nativus calor, imo muliebris sanguis ex se frigidior non antequā in uteri vasis ad periodicā asservetur excretionem, ex suppressione incalescit, & sanguis ipse & corpus universum, quamdiu n. uteri veneram oscula minus patent, ex remorato sanguine incalescit uterus, & reliquo corpori calorem immittit, ut lib. *de nat puer.* auctor est Hip. tantoq; majorem, quanto propinquius instat menstruorum tempus, ut in iis fœminis videre est, quibus per id temporis, & manuū, & pedum plantæ, perinde ac febrientium, calent. Hinc illud est, quod pleriq; affirmant sanguinis virilis parvam quantitatem nutriendo augendoq; efficaciorem esse, quam muliebris multo majorem, qui ille perfectior est, magis coctus, elaboratus & majori spirituū copia refertus, quo fit, ut quidquid ingesserint in corporis alimentum facile convertant, superfluum per insensilem transpirationem facilius digerant atque discutiant. Locum verò primi *morb. mul.* quidam ab Hippocrat. operibus exterminandū esse censent, imo propterea existimant totum librum non Hippocrat. esse, sed alicujus sectatoris Democriti, aut Parmenidis, quia in eo hæc virorum sententia reperiatur, Hippocrat. placitis plane adversa; alii per calidiorem sanguinem legunt ibi corruptiorem & putredinosiorem, sed neque hoc placet, quia sequentibus Hippocratis verbis parum

Fœmina plus appetit quam concoquit.

Calor pedū & manuum fœminis unde.

Sanguis viri perfectior & plus nutriens.

rum quadrat, & quia fœminarum sanguinem incorruptum, & ex se minimè putredinosum esse, jam superius accuratius retulimus, neque illud vim teli propulsat, nam etsi donemus Hipp. lib. non esse, omnes tamen in eo conveniunt, ut saltem vel à Thessalo ejus filio vel à Polybio discipulo conscriptus fuerit, qui sane viri sui temporis magni nominis medici extiterunt, & non solùm discipuli, verùm etiam Hippocraticæ doctrinæ disertissimi assertores, quorum propterea dicta amice potius interpretanda, quam temere rejicienda putamus, atq; ideo mendum ibi subesse arbitramur, & per calidiorem uberiorem potius legendum, quæ sane lectio toti seriei convenientissima est, imò ex eadem apertissime colligitur, addit enim illicò autor hæc verba; *Si verò amplior accedens sanguis cesserit, dolor non fit à sanguine neq; calor*, ac si dixisset, habet mulier sanguinem abundantiorem, ac propterea ex accidenti calidior est, quã vir, si verò copia sanguinis cesserit, quia residuũ ex se admodum non est calidum, dolor à sanguine non fit neque calor quippe, ut supra jam prodidimus, mulier quæ ordinatas habet mensiũ purgationes, sanguineis morbis minus affligitur, quorũ soboles est dolor & calor, quam esse omnino congruam, & à nemine (quod sciam) animadversam hujus loci lectionem asseveranter confirmo, & ab omnibus recte sentientibus approbandam iri confido. Hæc cum ita sint, nihil tamen prohibet fœminam aliquam aliquo viro fieri calidiorẽ, sunt enim quædam viragines, quæ firmissimos habent artus, neque plus viris sunt excrementosæ, quis enim dubitet biliosam fœminam pituitoso mare calidiorem esse, iracundiorem, potentiorem ac promtiorem? rapaces verò aves igneo calore præditæ sunt, vehementi ac sicco, qui in fœmina frigiditate & humiditate attemperatus ad operationes obeundas commodior redditur, in mare verò auctus igneus ille calor immodica sua intemperie debilitat ac operationibus officit, ut plurimũ tamen imò fere semper testibus ac membris genitalibus fœminæ maribus frigidiores existunt, præsertim in humana specie, mulier enim quantumvis calidissima, tamen secundum illas partes frigidissimo viro est frigidior; quod si citius ad incrementi statum perveniunt fœminæ, minus tamen crescunt, atq; illud propter humiditatem temperamenti fit, quæ magis cedit atq; extenditur; hoc propter caloris penuriam, proindeq; minores habent ætates, & breviores periodos, quæ etiam causa est, cur mulierum corpora candidiora sint, molliora, glabra magis, ac

Hipp. locus restituitur & enarratur.

Fœmina aliqua viro aliquo calidior esse potest.

Rapacium avium temperatura.

gis, ac levore perpolita præter caput ac verticē, in quo capilli affatim erumpunt, quia vapores in sublime affluenter assiliunt, in cæteris vero partibus pilis nudata cutis est, quod humor calorem superet; illis enim usu venit quod in solo palustri & uliginoso, in quo ob immodicam humiditatem nulli nascuntur frutices, nec virescunt gramina: ubi enim humiditas affluentior est, impotentior redditur calor ac min⁹ efficax, quam ut humorē in crines elaborare possit, præterquam in capite, ubi capilli ob humiditatem longiores nascuntur quam in maribus, & in abditis partibus iis, quæ fratrare virique congressū optare incipiunt. Cæterum mulierem ambidextram non fieri scribit Hipp. ratio est quia non mediocris, sed qui supra communem hominum statum sanguine & spiritu pollet ambidexter nascitur, qualem in lib. Judicum Aoth inclitum filium Gera fuisse legimus, qui, ut in sacris literis est, utraque manu pro dextra utebatur: cum igitur mulier etsi calidissima ad illum caloris gradum venire non posit, ambidextram non vidit, Aponensis tamen se vidisse memorat, sed insuper non calvescere mulieres neque Eunuchos scribunt Hippoc. Galenus, Aristoteles & Plinius, ut antea diximus, propter temperaturæ frigiditatem, tametsi Albertus Magnus lib. *de animal.* & Argent. *in libr. artis medicæ* falsum id putant: exemplo vetularum quæ nudatum habeant caput, & alieno crine tectum, imo Albert. duas vidisse testatur: Insuper neq; podagra mulierem laborare, nisi menstrua deficiant, idem Hippoc. scribit, quanquam enim omnia quæ ad id faciunt, in ea videantur concurrere, imbecillitas articulorū, crapula & Venus: tamen duo posteriora imbecillius, paucum enim semen edit, ideo Venere minus exsolvitur, rariusque crapula oneratur, nec sicci adeo sunt ejus articuli, quæ quidem siccitas ad articulorum enervationem facit: sed & mensibus expurgatur, ideo humores non adeò superabundant. Cæterum hoc olim verum esse potuit, ubi tamen non omnino menstrua deficissent, quia parva delicta superioris ætatis mulieres comittebant, nunc tamen ab eorum magnitudine nonnullæ podagra laborare visæ sunt, antequā menses deficiant. At dices, si mēstruus sanguis profluit, quia non potest confici, & in membra converti, cur mulieres pinguiores viris apparent potius enim emaciari debuissent debito privatæ nutrimento? Respondeo, mulieres etsi totum alimentum non perficiant, atque assimilent, assimilare tamen, quantum sat est, ad restaurandum deperditum, & ad augmentum pinguedinis,

Mulier toto corpore depilatur in capite longiores habet crines.

7. Aph. 43.

Mulier raro ambidextra.

12. Proble.

6. Aph. 28.

Arist. 5. de gen. anim. 3

Pl. 11. c. 31

Al. 19. c. 6.

Arg. lib. 2

Mulier & eunuchus non calvescit, neque podagra laborat.

Objectio.

Solutio.

quæ pinguedo augetur propter adipoſam mulieris humiditatem facile concreſcentem, non quidem à frigiditate poſitiva, ſed à moderato calore: Facit enim, ut mulieres menſtrua habent, & obeſiores ſint, non multitudo caloris generantis, ſed paucitas caloris diſcutientis. Si rurſus interroges, cur natura non quotidie excernit paulatim hunc ſanguinem, quod facilius videretur, & mulieribus minus operoſum? rationem reddimus, quia ſi ſingulis diebus purgatio illa fieret, conceptionem procul dubio prohiberet, nam una cum ſanguine ſemen ob uteri lubricitatem prolaberetur; mulier præterea univerſam vitam cum tædio atque moleſtia tranſigeret, adhæc ſordidum atque abominabile viris foret, cum hujuſmodi mulieribus Venerem exercere, quibus uterus tali excremento madeſceret. Superius quidem retulimus, nubiles & ad generandum aptas eſſe mulieres, poſtquam menſtruæ purgationes eis contingunt, quod placitum occaſionem nobis nunc ſuggerit, ut antequam huic de menſtruo tractationi finem imponamus, prius vocemus in examen; fieri ne poſſit, ut fœmina concipiat citra menſtruorum profluvium; dubitandi ratio eſt, quia ſi menſtrua purgatio in fœtus uſum à natura potiſſimum dirigitur, cum deeſt fœtus fieri non poteſt, quia deficit ea ſanguinis copia, quæ fœtui alimentum futura erat: Ad quam tamen dubitationem, ne multis lectorem remoremur, non menſtruantem mulierem dupliciter concipere poſſe dicimus; uno modo, quia, ut auctor eſt Ariſtoteles, fœmina natu grandior menſibus carere poteſt, cui nihilominus tantum ſanguinis in uteri vaſa coacervetur, quantum iis, quæ purgantur, poſt purgationem reſtare ſolet, qua etiam ratione, quæ pepererunt ſive lactarunt, ſive non, concipere poſſunt, priusſquam menſtrua purgatio recurrat; ſed prioribus illud raro contingit, quia mulieres illæ neque habent debitam ſanguinis quantitatem in vaſis, neq; ora vaſorum patentia. Altero modo concipere poſſunt juvenculæ, quibus nondum menſes fluxerunt, ſi paulo ante debitum menſtruationis tempus à viro compreſſæ ſint: Jam enim in iis aſſervata erat debita ſanguinis quantitas, quæ conceptui nutriendo abundantiſſime ſuppeteret. Sed enim nonnullæ, dum profluunt menſes, concipiunt, poſtea concipere nequeunt, quibus nimirũ uteri os ſtatim à purgatione comprimitur; ſunt inſuper, quibus prægnantibus menſtrua uſque ad po-

Fœmina citra menſtruorum profluvium an poſſit concipere.

Dupliciter non menſtruantem mulierem poſſe concipere.

Mulieres aliquæ non concipiunt niſi fluentibus menſtruis.

ad postremum gestationis tempus proveniant, sed hæ ut plurimũ parvos pariunt fœtus, aut invalidos & minus vitales, nisi admodum sanguineæ fuerint; denique visæ etiam sunt, quæ ad justum tempus fœtum gestare non poterant, nisi præter has evacuationes per sectionem quoque venæ cubiti sanguinem minuerent, à cujus copia fœtus alioqui suffocabatur, sicuti nos contingere vidimus illustri D Joannæ Villæ Francæ Comitissæ, ac dominæ insulæ sancti Michaëlis; multis præterea nutricibus, quæ valde sanguineæ sunt & victu utuntur pleniori, quamdiu lactant, menses etiam procedunt, sed hæc omnia perpaucis, & raro accidunt, quæ vero magna ex parte fiunt, maxime sunt secundum naturam.

Prægnantibus menstrua fluunt aliquando.

Prægnantibus venam incidere sæpe oportet.

Menses nutricibus & lactantibus nonnunquã fluunt.

FINIS LIBRI SECUNDI.

RODERICI à CASTRO LUSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS.

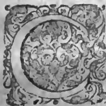
De natura mulierum LIBER TERTIUS

De Coitu & conceptu.

Quid coitus, & quibus de causis excitetur.

Cap. I.

Propagationis desiderium.

CUnctis animalibus, ut superius jam commemoravimus ingenitum à natura est sui propagandi desiderium, ideo concipiendi organa seminisque genitalis proferendi animantibus natura dedit, ipsisque genitalibus mirificam procreandi virtutē, & ineffabilem quendam concumbendi appetitum, cui eximiæ delectationis voluptatisque illecebras copulavit, ut blando hoc naturæ stimulo in Venerem prona generis propagandi causa forent, quo nullum animalis genus deficeret. Hanc maris, & fœminæ conjunctionem ex communi sese copulandi desiderio concubitum atque congressum nuncupamus: Coitus aliis dicitur, Venus, res Venerea, sive Venereus amplexus; de quo nobis in priori hujus libri parte futura indagatio est, quænam ejus causa sit? cur mas & fœmina alter alterius conjunctionem desideret? unde proveniat voluptas, quæ cum illa conjuncta est? cur tanta percipiatur? & num major fœminæ quam viro contingat? quinam sit illius finis? cui ætati, temperamento, atque naturæ magis conveniat? quis modus tenendus, ut fœcundus con-

Concubitus.

dus congressus sit? quæve salubris congrediendi ratio? Hæc omnia ut acuratius percipiantur, scire inprimis licet, quatuor esse ad fœcundum coitum necessaria inter se invicem coordinata. Primum salacitas est sive appetitus ad Venerem: 2. seminis copia. 3. protuberatio partium in fœminis, erectio membri in viris: 4. & ultimum fœcunditas. Porro excitatur appetitus duplicis illius humoris, prolifici, & serosi titillatu, qui ad sui excretionem turgens in vasis animal vehementer impellit, præsertim ætate florente, & virtute valida; quippe continetur in locellis muliebribus, & virorum partibus genitalibus serosa quædam humidas (ut supra jam dictum est) acris & mordax, quæ motu suo ad usum & delectationem opido excitare potis est; perinde ac iis, quibus sub cute acris & mordax succas delitescens ad scalptum stimulat, & vellicatu pungit, motuq; suo ac pruritu scalpendi excitat desiderium: quapropter ratione humor ille copia redundans, natura acris, & pungens, spiritu multo calidoq; refertus, ad sui excretionem animal provocat, quo sane in motu ob jucundum titillatum, blandumque genitalium partium sensum mira nascitur ad concumbendum tentigo, & incredibilis voluptas: hinc suavissima res censetur concubitus, in eoq; corpus gestit universum, aut quod (ut in problematis Arist. est auctο) è toto corpore semen profluit, aut quia per eam partem se promit, in quam meatus omnes venæque applicantur, multo cute sensibiliores, adde seminis celerem expulsionem, à qua fit subitus reditus ad naturalem statum, quem Galenus 1. *de causis sympt.* maxime voluptuosum esse censet; his accedit, quod partes in eo actu propriam deprehendunt perfectionem, qua antea privatæ erant, quod maximam etiam parit voluptatem, & multo majorem in expulsione seminis, quam in expulsione cæterorum excrementorum, quia materia est temperata, & unitur membris temperatis, sicuti conveniens convenienti: quæ quidem omnia sapientissima natura ex industria machinata est, ut propagandi generis causa prona in Venerem animalia ultro ferrentur, ne fastidio superveniente periret animalium generatio: Ut enim Ovidius cecinit:

Quid creat omne genus volucrum nisi blanda voluptas?
Nec coeunt pecudes, ni levis adsit amor.

Quibus adhuc favet pinguedo, & unctura seminis, per quam membra ad propriam veniunt integritatem; ac deniq; motus spiritus, qui per omnia interiora discurrit, & intima subtiliter tangens corpus exten-

Quatuor necessaria ad fœcundum coitum.
Salacitas sive appetitus concumbendi unde.
Salivalis humoris natura.
Voluptas unde.
In coitu universum corpus gestit.
Reditus ad naturalem statum voluptuosus est.
Natura industria.
Seminis unctura & pinguedo.

Protuberatio partium.

extendit ac oscitare facit. Causa vero erectionis aut protuberationis partium est valida imaginandi vis, quæ cogit cor impellere spiritum flatuosum, & caliditas renum validorum, & pinguium, trahentium & tran'mittentium: De semine,& quid illud ad generationem conferat fusius jam supra explicatum est:

Seminis fœcunditas unde.

Fœcunditatem efficiunt ea quæ etiam appetitum augent,spiritus,humor & ventositas, quorum(si fides Constantino sit adhibenda) appetitus ab hepate potissimum est, spiritus à corde,ventositas à calore humidum dissolvente,& ad membra genitalia dirigente, humor à cerebro (ut quidam ajunt,)sed nos aliter censemus hunc potius à toto promanare.

Causæ cur mas & fœmina alter alterius opem requirat.

His ita constitutis, si in memoriã adducas,quæ 1.c.primi libri hujus operis tradidimus,facile perspicies, quænam sit causa, cur fœmina marem tantopere desideret, & alter alterius ope ad congressum indigeat, quia nimirum uterq; generationẽ appetit,& sui perpetuitatem, uterq; etiam motum, & originem generationis in se continet, neq; tamen potest alter sine altero generare,

Uterq; principium generationis incompletum continet.

quia mas in alio gignit,fœmina in seipsa, ideo non facultate duntaxat, sed partibus corporis quibusdam dissident, quæ quidem illi ad semen emittendum insunt,huic ad recipiendum, & alendum fœtum.

Prima ratio ex dissidio partium.

Fuit igitur convenientissimum,ad procreationẽ partes aliquot esse accommodatas,easq; inter se diversas,quibus mas à fœmina differret; nam si de toto animali mas & fœmina dicitur, non tamen quavis sua parte potentiaq; idem mas & fœmina est,sed certa quadam virtute,&parte, ut docta est Arist. sententia; haud immerito Empedocles dixisse videtur, maris & fœminæ quasi symbolum esse, totum vero à neutro proficisci, neq; ex utroq; eadem secedere, si quando enim generatio fieri debet,commisceantur coeantq; necessum est, ut ex ambobus sic copulatis unum tandem animal fiat:

1. de gen. animal, 2.

Ut enim sacræ testantur literæ, *erunt duo in carne una*,ideoq; ibi fœmina adjutorium viri simile à divino vate nuncupatur.

Secunda ratio à principio effectivo.

Altera etiam causa est,cur alter alterius opem requirat; quod cum uterq; habeat incompletum principium effectivum, necessum omnino fuit, fœminã cum viro convenire, ut quidquid uni deesset,alter subministraret.

Tertia causa.

Tertia & ultima causa est, quia oportuit ab utroq; parente materiam immitti,in qua amborum vis ac potestas contineretur,& tanquam confluentibus principiorum, & facultatum igniculis tertium quippiam inde gigneretur.

Dub. Vir an fæ-

Sed vir an fœmina in coitu magis delectetur,quærunt nostri seculi ple-

li pleriq;,& quæsitum jam olim fuerat Tyresia arbitro, qui quidem fœminis majorem voluptatem adiudicaverat, considerans fortassis ipsā diutius imorari, ac ut auctor est Avicenna, tres in coitu percipere delectationes, primam cum projicit proprium semen & tunc toties delectari, quoties projicit. 2. deglutiendo virile semen 3. cum matrix commovetur; quæ tametsi ita sint, sanior videtur illorum opinio, qui putant virum majorem percipere delectationem, quoniam ex prima conformatione calidior est, proinde latiores habet vias, & in coitu moratur minus, quia plerumque citius effundit, imo (ut scribit lib. *de genit.* Hip. derepente secernit fortiori agitatione ac turbatione, quam mulieres, quæ etsi longiori tempore delectentur, non tamen ab intensiori voluptate id fit, sed quia propter viarum structuram lentius emittunt, imo nonnunquam omnino emittere nequeunt, quod eisdem vehemētem & difficilem irritationē indit, ac multis imponit, existimantibus, à calore id fieri, cum potius ideo contingat, quia cum viri citius emittant, destituuntur ipsæ re inconfecta; quod non aliter evenit, quam dum in flammam vinum infunderet, primo n. contingit flammam exilire, & per modicum temp9 augeri ad vini infusionem, postmodum desinere. Quin etiam vehementia delectationis mares excedere, indicio est maxima virorum exsolutio, quæ non nisi à voluptate fit, disserentante Galeno: ad hoc ejaculatum à mare semen copiosius & crassius, ac calidius, & tanto per plures involutiones velocius exiens, quanto expultrix virorum quam fœminarū validior est: Quæ causa censetur, cur in fœmina habeatur libido criminosior, & minus excusabilis, quia minus intense oblectantur; est & alia hujusce rei non infima ratio, quod quia mulieres alia virtutum gloria non adeo præstant, nec ad præclara alia facta aptæ videantur, cum igitur ejus potissima ac propria operatio sit procreatio prolis, quæ vaga Venere præpeditur, ut pudore, atq; infamiæ timore, hanc maxime conservarent, ideo leges humanæ dedecus & infamiam, natura vero verecundiam fœminis ingeneravit, quæ custos esset atq; tutela pudicitiæ, ut quæ alias virtutes nequeunt exercere, & quibus earum defectus facile condonatur, hanc omnium pulcherrimam omni molimine, industria & circumspectione tuerentur.

mina in coitu magis oblectetur.

In coitu fœmina tres percipit delectationes.

Positio.

Fœmina longiori tempore, viri intensiori voluptate delectantur.

Similitudo.

1. de sem. 7.

Semen viri copiosius & crassius.

In fœmina libido criminosior & minus excusabilis.

Coitus

Coitus finis, & quod sola prægnans mulier virum admittat.

CAP. II.

SI quæreres ab Epicuro viro alioqui modestissimo atq; optimo, & sui temporis philosopho summo, ecquisnam esset coitus usus in sanitate? nullum profectò responderet; neque is sua destituebatur ratione, quia existimabat, Veneris etiam moderato usu, & corporis & animi vires labefactari: Et haud multum ab hac opinione diversus fuerat Pythagoras, qui interrogatus, quando congrediendum cum fœmina foret? cum voles, inquit, teipso fieri debilior, Diogenes Cynicus in ea fuit sententia, ut crederet, modestis hominibus Venere utendum esse, non ob copulatam illi voluptatē, sed ut noxam vitarent, quæ à retento semine nasci solet, ut de eo scribit Galenus, ubi in eandem sententiam inclinat, Aliis præsertimque mulierculis ac sensualibus, libidinosisq; hominibus videtur Venerei coitus oblectamentum à natura mortalibus datum, ad humanæ vitæ miserias, voluptatis illius tanquam blandimentis leniendas, demulcendasque. Verum enim vero moderatæ Veneris salutarem sæpissime esse usum, & suadet ratio, & docet in arte medica Galenus, & nos jamjam demonstrabimus, non tamen in illum potissimum finem, quem voluptarii, & in Venerem putres homines putant, neque solùm ad depellendum nocumentum humanæ speciei, de qua agimus, sed ad sobolis potius propagationē, & sui conservationem coitus fuisse concessus videtur; cui tamen insignes illecebras, ac superflui excernendi cupiditatem copulatam esse voluit industria natura, ut tanto libentius imo avidius inter se invicē conjungerentur. Si enim sola voluptate, quæ omnium est esca malorum ad congressum, non ductu naturæ, impellamur, futurum omnino esset, quod Epicurus dicebat, ut non corporis modo sed animi vires frangerentur, & una cum vita perirent, quod etiam ita Poëta significavit,

6. de locis.

Coitus usus moderatus salutaris est.

Coitus finis est sobolis propagatio.

Voluptas esca malorum.

Corporis & animi vires ab immoderato coitu franguntur.

Vina sitim sedant, natis Venus alma creandis,
Sed fines horum transiliisse nocet.

At ut rectissime animadvertit Constantinus Africanus; pauci (pro do-

(pro dolor) coeunt hodie propter prolem, plures propter sanitatem, plurimi propter luxum ac delectationem; ideoque non mirum si coitus ut plurimum superfluus est. At fortasse Epicurei mulum in medium afferrent, qui ob accessus abstinentiam multo est parentibus, asino, & equa vivacior, mares itidem passeres, qui citius fœminis ob Veneris assuetudinem senescunt. Meminerint tamen aliud esse in totum abstinere, quod corporis sanitati procul dubio officit; aliud temperantem esse, quod perpetuo confert, mulum autem non in totum abstinere, sed minus parentibus salacem esse, sic fœminas passerum maribus collatas; nam si retinetur calidum humidum in loco calido humido, putrescat necessum est, & non quavis sed pessima putredine, qualis corripere solet optimas quasq; substantias, ut sanguinem, lac, semen, quod quidem in frigidum venenum abit, cujus vapor cordi accedens minuit respirandi usum, ad cerebrum verò permeans spirituum vias obsepit, & hystericam immotam reddit.

Objectio. *Solutio.* *Coitus abstinentia quo pacto noceat.*

Quoniam autem de mulis sermo incidit, obiter excutiendum erit, quænam sit causa, propter quam genus hoc animalium sterile omnino censeatur; Aristot. frigiditatem causatur, quia, inquit, asini semen frigidum est, equi calidius, cum igitur mixtum utrumque, vel calidum cum frigido, vel frigidum cum calido est, conceptus evenit, at quod ex iis provenit infœcundum existit, quia in exiguo jam continetur generandi vis corporis asinini. Si obtrudas saltem mulam ex equo hac ratione posse concipere, idipsum inficias ire videtur, quia tota fere illa vis equina est, asini perexigua, asinus igitur gigni non potest, quia exilis ibidem reperitur ejusdem facultas, neq; etiam equus ubi asini materia reperitur, neque mulus, quia is ex æquis utriusq; portionibus fit; addit mulam non concipere solùm sed enutrire opus esse, quod nequit, quia menstruis caret, utpote quæ superfluam menstruorum materiam una cum urinæ excrementis expellat; quare etsi dicamus gravidam fieri posse, quod ipse jam visum fuisse testatur, non tamen poterit perficere & edere prolem; marem autem mulum asinum generare posse non negat, quoniam & calidior est, & nihil præter semen generationi confert. Cæterum Empedocles & Democritus, quibus hac in re libentius adhæreo, aliam hujusce rei ex sensuum fide depromptam rationem prodiderunt, quod è duobus diversis generibus nata tertii generis fieri observatum est, & neutri parentum assimilari, eaque ipsa,

Mulorum genus sterile. *Mula gravida jam visa.* *Diversa species tertii.*

Non gignunt speciem.

quæ sunt ita nata, non gignere in omnium animalium genere, quia ex his alia quædam natura procrearetur, & alia ex ea, atq; ita in infinitum procederēt species, quod (vel ipso Aristotel. dicente 1. *de gener. anim.*) natura, quæ semper finem quærit, pro virili vitare contendit. Quod si in Cappadocia & in Syria, ut Theophrast. & Arist. sunt auctores, mulæ coeuut, & pariunt, non mulæ quidem illæ sunt, sed diversum ac sui generis animal, alteri tamen simillimum.

Cappadocia & Syria. mula concipiunt.

In animalium genere sola mulier gravida virum admittit.

Morales causa.

Illud autem silentii velariis involvendum non erit, quænam sit causa, cur in animalium genere sola mulier gravida admittat marem? de qua re jam olim interrogata Populea Agrippæ filia, & cur bestiæ non coeunt, nisi cum volunt concipere, causam esse respondit lasciva fœmina, quia illæ bestiæ sunt. Lactantius lib. *de vero cultu*, duas hujusce rei morales adducit rationes 1. est, Deum immortalem hoc humano generi concessisse, ut fœminæ gravidæ sine noxa virum sustinerent, ne alienas mulieres calcare cogerentur; altera, ut mulier gravida renuens virum posset mereri continentiæ laudem; quo potissimum nomine inter alias conspicabiles animi sui dotes integerrima matrona Zenobia Palmerinorum Regina laudanda venit, quæ Obedenatū maritum gravida nullatenus admittebat, modestam mulierem non propter voluptatem, sed prolis causa matrimonium celebrare dicens.

Zenobiæ cōtinentia.

Naturales causæ.

Sed illius etiam rei naturales causæ sunt, quod brutorum uterus gravidus valde extuberet, & propinquus est foramini exteriori, ideo mares qui alioqui genitalia magna habent, facile quatiunt, & impellunt plenum uterum, quas molestas & dolorosas percussiones brutorum fœminæ ferre nequeunt, ideoque resistunt; Mulieri verò, quæ locos circa uterum habet crassos, plenus uterus non extuberat, neque genitale humanum adeò est durum & oblongum, ut ab ipso uterus moleste percutiatur. Præterea bestiæ sensu tantùm moventur ad id, quod adest, ideoque elapsæ voluptates, postquam conceperint, immemores à coitu abhorrent, Veneris enim sensus illis solum ad prolis generationem datus est, minime ad voluptatem & delectationem, quamobrem sentiunt tunc temporis noxiam sine delectatione, quod si materia abundet, transit in pilos, cornua & ungues, ac reliqua integumenta: atque hinc est quod somnium coitus nulli animalium nisi homini tantummodo accidat: nam, ut sentiunt Dinus ac Thurisanus supra caput *de generat. embryonis*, delitia pollutionis nocturnæ sive somnii coitus sicuti &

Soli homini somniū coitus & no.

uti & quodvis aliud gaudiũ in somnio apparens, utpote cum somniamus gratulari cum amicis, ad cogitativam & imaginativam potentiã potissimum pertinet, quare nil mirum si brutis non contingat, quæ cogitativa carent, ac viros infestet, quibus illa per somnium liberius operatur, etiamsi sensus externi ligati sint. Illud tamen probe intelligendũ erit, apprehensionem istius aut illius objecti etiamsi non præsentis, sed actualiter moventis, utpote quod homo sit cum hac, vel illa fœmina, ad internam potentiam pertinere, cui famulatur expulsiva virtus genitalium, ad quam expulsionẽ sequitur actualis delectatio in sensu tactus realis: sensus quippe exteriores non semper per somnum privantur omnino spiritu sensitivo, neque ita sunt ligati, ut forte sensibile nõ sentiant aliquando aut delectans aut contristans, ut in propatulo est in quibusdam dormientibus, quorum membra, si pungas, contrahuntur, & dolent, neque tamen excitantur à somno, quare mirandum non est, si semen, quod vehementissimum est sensibile, per genitalia membra transiens, quæ subinde exactissimo sensu prædita sunt, etiam dormientibus delectationem inferat. Si vero quæras, an sit consultum mulieri prægnanti viro uti? Respondemus, si non appetat, satius esse carere usu Veneris, ne fiat superfœtatio, aut provocentur menses qui causa abortus sint: si vero appetat, & sit in mediis mensibus, uti poterit, quia gravida nil debet desiderare; si inprimis, nequaquam, quia eo tempore sunt fœtus quasi recentes fructus, qui quolibet vento decutiuntur, ut scribit Galenus; In postremis, est omnino abstinendum, quoniam, dicente Aristotele, si eo tempore mulier concubuerit, solent exire fœtus muco oppleti.

Diurna pollusio contingit.

Pollutio nocturna qua ratione contingat.

Sensus externi per somnum non ligantur omnino.

Notabilia nonnulla circa coitum.

CAP. III.

MEdicorum princeps Hippocrates coitum partem quandam comitialis morbi appellavit, propter spirituum ni fallor conturbationẽ indeque concussionem, quæ à cerebro præsertim fit, in quo epilepsia sedem habere consuevit. Hominem autẽ primi coitus duntaxat pœnitet, auguriũ calamitosæ vitæ à pœnitenda origine. Scitum est, Demosthenem fœminæ, quam amabat, postulanti ab eodem, ut sui copiam faceret, centum talenta, tanti respondisse, pœnitere non

Coitus est quidam morbus comitialis.

Primi coitus hominem pœnitet.

Melancholici libidinosi. *Problema.* *Vir primo sibi cognitā fœminam odit, contra fœmina virum incredibili amore prosequitur.* *Coitum mulieres æstate magis viri hyeme appetunt.*

emam. Libidinosiores melancholici sunt, quia plurima ventositate oppleti. Illud non fuerit omnino præter rem dicere, quod etiam Aristoteles in problematibus quærit, cur juvenes mulierem, quam primo ineunt, coitu peracto, odio ut plurimum prosequantur, cujus rei permutationem magnam, qua nostra tunc corrumpuntur corpora causam esse putant: ideoque sequentis tristitiæ ex amissa virginitate, & corporis ac animi operationum permutationis memores, eam fugiūt tanquam hujus rei fontem. Sed hac ratione etiam fœmina virum odio habuisset, contra quam videmus, illam marem, cum quo prius fuit cōgressa, incredibili amore prosequi. Conciliator ductus eorum auctoritate, qui fœminam viro imperfectiorem esse arbitrantur, ideo id fieri putat, quia perfectior vir fœminæ conjunctus imperficitur, fœminæ perficitur, aut quia materia, cujus vices gerit fœmina, formam appetit, quam assequuta quiescit hæc verò à materia nihil accipit. Coitum porro mulieres æstate magis appetunt, quia semen earum frigidum tunc calore temporis contemperatur, ac movetur, in viris autem fit exhalatio, consūptio, ac debilitas à calore adaucto: hyemis verò frigore vigoratur, & vegetior ac fortior redditur, ideoq; magis appetunt viri hyeme, quam mulieres. Sed enim assuetudo rei Venereæ homines reddit libidinosiores, tum ex memoria blandimenti, tum quia corpus lubricum fit & meatus latiores maxime adolescentibus, quorum membra nondum constiterunt; ideo per pubertatem mares ac fœminas summopere reservandas esse monet Aristoteles quo per totam vitam continentiores degant: nam & in ventriculo assuefactio multi alimenti hominem edacem reddit; quibus accedit, quod per exercitium tractrix roboratur, & valida fit. Hinc teste Tertulliano lib. ad uxorem facilius est virginitatem servare, quam castitatem, nam facilius est non optare, quod nunquam habuimus, quam quo aliquando fuimus potiti, ideoq; virgines quæ nunquam coitu usæ fuerunt, non tantopere optant, quia solùm ad deponendam molestiam, reliquæ fœminæ tum hac de causa, tum quia præteritæ voluptatis reminiscuntur, optant exercitium illud, imo quædam, quæ tribades dicuntur seu fricatrices, solam fricationem inter se emant, & ita infamem actum mutuo inter se exercent, cujus flagitii aliquot jam accusari, & convictas in exilium missas fuisse diximus; insuper virgines, etsi appetant, timent illius naturæ ornamenti amissionem, quod hymen vocavimus, simulque anne-

Assuetudo rei Venereæ homines reddit libidinosiores. *Sub pubertatē mares & fœminæ potissimum servari debent.* *Virginitatē servare facilius est quam castitatem.* *Tribades seu fricatrices mulieres quæ.*

annexum voluptati dolorem, quem tamen fœminæ jam prætererunt. Cur autem coitus cerebrum lædat, pituitosos sanet morbos, causa est quia caput, cum sit extremum, ubi cessat vis tractoria, Veneris excessum plus sentit, adjuvat cerebri mollities, & dorsalis medullæ concedentium trahentibus testibus, quorũ tractoriæ virtuti solidiora membra non tam facile cedunt, ideo magis evitantur, exhauriunturque, & ideo voluptarii exhausti creduntur, ut supra diximus, dorsali humore & medullis: quia vero Venus motu excalefacit corporis habitum, vacuatione vero & resolutione siccat, quæ duo sunt potissima pituitæ remedia, idcirco morbis pituitosis medetur; qua in re sciendum est, illis etiam affectionibus, quas fœmina patitur ex retento semine, aut menstruo sanguine, coitum esse præsidium non contemnendum, quoniam hac via expurgatur uterus, & immunis fit, qua etiam dissenteriam coitu, aut superveniente partu sanari, auctor est Hippocrates, quoniam fortassis fit humoris diversio, non tamen adduci possum, ut credam, quod Amatus ait, ante partum dissenteriam omnino salubrem esse, ductus illa Hippocratis sententia, *Epicharmi uxori ante partum dissenteria, dolor alvi, egestiones subcruentæ, mucosæ, ubi peperit statim sana erat, diversionis forte ratione*: Et quod duæ à se fœminæ visæ sunt, quæ dissenteria incurabili laborantes partu superveniente fuerunt liberatæ, nam & nos contrarium sæpe sumus experti, & ratio dictat, ut suo loco dicendum erit, nam etsi diversionis causa aliquando partus sit utilis, quia lochiorũ viæ & sanguinis liberæ manent, quibus antea à fœtu compressus sanguis nec ad uterum penetrare pro alimento poterat, nec ad cervicem, ut foras expelleretur, tunc verò libere permeat, tamen illud est ubi vires sunt satis constantes, alioquin non potens mulier tolerare duas evacuationes lochiorum, & ventris, ac duas etiam affectiones, partus, seu abortus, & ulceris intestinorum facile succumbit. Major tamen & à priscis jam orta de melancholicis, præsertimq; hypochondriacis dubitatio est, an scilicet eis usus Veneris sit salutaris, qui, uti Galenus & Aristoteles perhibent libidinosi sunt, quia in ipsorum præcordiis flatuum copia excitatur, atque adeo ejuscemodi vitia præcordialia, spirituosa seu flatuosa nominantur: flatuum vero pars pudendorum meatus distendit, & semen facit pruriens. Quod autem usu Veneris juventur, tribus potissimum rationibus confirmari videtur. Prima, quia Galeno auctore, in opere *de locis affect.* ex retentione seminis

Coitus cerebrum lædit.

Coitus pituitosis prodest morbis.

Aliis etiam morbis prodest.

Coitu vel partu dissenteria sanatur.

7. Epide.

Dub. An Venus competat melancholicis.

G.G. Epid. 3. s.

Arist. in 1. probl.

1. Ratio.

Gal. 6. de locis c. 5.

fiunt multi melancholici, qui feminis excretione necessario allevantur quando enim retentio alicujus substantiæ est causa morbi, evacuatio illius est medela; exemplo est quidam, cujus eo loci meminit, dicēs: *Quidam uxoris mortem lugens, & à concubitu quo antea creberrime fuerat usus, abstinens, cibi cupiditatem amisit, ubi vero seipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitum excitabatur, mœstus etiam apparebat: verùm*
2. *hic ad pristinā consuetudinem rediens quam celerrime liberatus fuit.* Secunda ratio est, quia per Venerem flatus cum semine excernuntur, & ipso congressus calore discutiuntur, detruduntùrque ex hypochondriis; sublevantur ergo hanc ob causam, ut etiam ructibus sublevari
3. certum est. Tertia ratio ex voluptate Venerea desumitur: cum enim melancholici metu, & mœstitia maxime affligantur, evenit, ut voluptate reddantur alacriores, atque adeo melius habeant. Ex altera tamen parte est, quod Venus refrigerat & exsiccat, exhauritque spiritus, idcirco adversissima melancholicis esse videtur; Nam melancholici
Positio. frigidi sunt & sicci, morosi, & flatuosi, ac spirituum bonorum inopes. Quocirca sic statuendum videtur, eis quidem, qui ob retentionem corrupti feminis, facti sunt melancholici sive Hypochondriaci, sive non, dummodo non sint adhuc admodum debiles in essentia, haud dubiè Veneris usum esse convenientem; nam uti antea diximus, affectus ex repletione sanat evacuatio, cum qualia oportet excernuntur, hoc est, propria cujusque morbi materia & causa: Aliis verò omnibus melancholicis noxia est Venus, nisi forte admodum moderata, & rara nondum debilibus: his enim, non quod propriæ materiæ sit evacuatio, sed ob flatus discussionem & alacritatem aliquam, levamen quoddam affert, sed neque id magnum neque firmum, imo si quis leviusculo illo solatio allectus Venere ulterius utatur, recidet in longe majorem noxam, ob refrigerationem, exsiccationem & spirituum resolutionem: etsi qui sint jam per essentiam debiles, quales eorum multi existunt, non à longa duntaxat & multa, sed à quantulacunque
Varia animalia diversis temporibus coire incipiunt. Venere maxime lædentur, neque id solùm paulo post, sed mox ab ipso congressu deterius se habere sentient. Denique cum varia animalium genera variis suæ ætatis temporibus coitum appetere incipiant, nam ovis & capra ad primum ætatis annum, vacca & equus cum duos habent dentes, quod ut plurimum fit ad annum secundum cum dimidio, porcæ circa sextum mensem, canis ad octavum, homo eo tempore ge-

regenerare incipit, quo antea pubescere diximus viros, fœtare mulieres quod à 14. ad 60. usque plus minusve durat, tametsi ut à plerisque scribitur, Phares vivebat annum nonum cum genuit Ezron, & Salomon 11 annos natus genuit Roboam. Nam Roboam annum 40. vitæ agens patri Salomoni successit, Salomon autem cum vitam & regnum deseruit, erat annorum 52. cum anno ætatis 12. regnum susceperit; Achaz etiam decennis procreavit Ezechiam, ut colligere est 4. Regnum 16. quomodo vero gignendi periodus in mare & fœmina finiatur, infra patebit,

Homo quando incipit generare.

2. Reg. 14.

3. Reg. 11.

Lib. 4. c. 8.

Quibus, quo tempore, ætate & temperamento coitus conveniat aut noceat.

CAP. IV.

FRequens & inordinata Venus habitum corporis dissolvit, senectutem accelerat, canos maturat, nervorum incontinentiam, podagram, arthritidem, tremores, sensuum hebetudinem, intellectus ac mentis torporem; malum corporis habitum, succorum cruditatem, visus, auditus, cerebri, ac ventriculi debilitatem, mejendi difficultatem, consumpto nimirum humore oleoso, quo natura prostatas respersit ad urinæ vias lubricandas parit, vires resolvit, imbecillioresq; reddit, quia plurimi spiritus vitales una excernuntur, pallor inducit, sensuum etiam internorum imbecillitatem, oblivionem, artuum tremorē, pravum halitum, renum & vesicæ dolores, dentium cruciatum, ac denique omnes corporis ac animi infirmitates parit: præterea multus adolescentiæ coitus reliquis ætatibus semen imbecillum, aut corruptum efficit, ob vasorum spermaticorum cœptam imbecillitatem, neq; solum læditur à prædictis corpus quod voluptate multa Veneris motus acrius intenditur & subinde corpus dissolvitur, sed quod à crebro concubitu multa fit nativi spiritus atque caloris dissolutio, in eo n. plurimum seminis excernitur, in quo ista continentur, & tandem continuato tractationis motu non solùm quidquid in testibus & vasis seminariis continetur, sed quidquid in proximis erat venis testes trahunt, & rursus ab aliis, donec nutrimentū partibus solidis aufertur, & tandē pro semine verus cruor excernitur, ac repentina mors nonnunquam

Inordinatæ Veneris nocumenta.

Sanguis pro semine excernitur.

Venere consumpti.

quam sequitur, qua ratione Cor. Gallum & Q. Ætherium equites Romanos in Venereo actu expirasse, Plinius lib. 7. auctor est. & Bertrandum Fererium Barchinonensem Hispanum, ut scribit Jovianus Pontanus in opusculo de obedientia, quod pariter cuidam studioso Salmanticæ paucos ante annos contigit: inde etiam macies, pallor corporis & virium defectio: potissimum autem nocet refrigeratis, inanitis, exsiccatisq; corporibus, imbecillibus, senibus, aut adhuc junioribus: quin etiã coitus, si cum puella nimis pusilla exerceatur, proprietate quadam semen corrumpit, uti & si quis morbo cerebri laboret, cordis, hepatis, lienis, renum, vasorumve spermaticorum aut testium, quæ fere omnia Galeno 2. *de sanit. tuend.* ferimus accepta: Hinc Democritus Veneris raritatem commendabat, & Celsus concubitum frequentem dissolvere dicebat; Et Aristot. plurimum coeuntes parum vivere, ac cito senescere, ideoque mulus longioris est vitæ, equa & asino, à quibus genitus est; sic castrati plus vivunt, quam non castrati, & fœmina ex accidenti plus quam masculus, cum tamen ex natura masculus non castratus sit longioris vitæ, quam fœmina, quia calidior, in calore verò stat vita hominis: de quo quidem immodico atque effrænato coitu Claudianus ita cecinit:

Quibus potissimum nocet Venus.

Lib. 1. c. 7.

Semen à quibus corrumpatur.

Luxuries prædulce malum, quæ dedita semper
Corporis arbitriis, hebetat caligine sensum,
Membraque Circæis effœminat acrius herbis,
Blanda quidem vultu; sed qua non tetrior ulla.

E converso moderata Venus plurimas secum affert commoditates, quia corpus recrementis plenum inanit, excitat & auget seminis instrumenta, indurata mollit, meatus dilatat, pituitam expurgat, impeditam mentis vim explicat, iras remittit, unde melancholicis, mœstis, furiosisq; convenit, interdum comitiali morbo laborantes sanat, capitis gravitatem & dolorem emendat, emaciatos recreat, ægre spirantibus opitulatur & cibi cupiditatem amissam restituit, ac nocturnas pollutiones depellit; præsertim autem pituitosis morbis succurrit, itaque ut læditur natura nimio alimento, & nimis modico, mediocri servatur, ut etiam offenditur nimio motu & nimis modico, mediocri recreatur; sic nimia Venus nocet homini, moderata conducit, sicuti demum *Omnibus in rebus modus est pulcherrima virtus*: quamobrem saluberrima Venus censetur, si justis intervallis moderate exerceatur eatenus,

Venus qui

Venus, dum corporis vires non lædat, & levitatem corpori inferat, ac alacritatem & meliorem illi habitum conciliet, potissimumque ætate florentibus, iisque, qui calido & humido sunt temperamento, succulento, ac optimo corporis habitu constantes (quos quadratos vocant) iis enim teste Celso præallegato, rara Venus corpus excitat, imo animam exhilarat, iram ingentem remittit, & plurimas pituitosas melancholicasque ægritudines aufert, vertiginem tollit, seminis fumositates ac vapores à cerebro divertendo. Ideoque salubrius cæteris indulgere Veneri poterunt modo intervallo tam longo repetita sit Venus, ut neque (ut diximus) resolutio aliqua inde sentiatur, neque languor aut dolor, sed homo seipso quodam modo levior sibi factus ac melius respirare videatur, quod ut plurimum fiet, si bis in septimana celebretur: frequentior enim languorem imbecillitatemque afferre solet non solùm viro, sed etiam fœminæ, ut videre fuit in conjuge illius Tarraconensis, quæ ut in historiis est, apud Arragoniæ reginam marito litem intendens atque conquesta, quod cum illa decies in die congredi solitus esset, effecit, ut capitali supplicio imposito, hoc imposterum ne faceret, prohiberetur: neque satis video, an magis hanc mirari possimus, quæ, cum fœmina sit alioqui insatiabilis, ut refert Salomon, tamen de hac re queremoniam excitaverit; an juvenculam illam germanicam, quæ, ut refert Mizaldus, una nocte triginta quinque seriatim militibus prostitit, aut Proculum Cæsarem, è quo centum germanicas virgines intra quindecim dies concepisse ferunt, decemque ex virginibus una nocte fœminas reddidisse, aptus omnino Imperatrici Messalinæ vir, quæ etsi centies à viro calcaretur, ut erat prostitutæ libidinis mulier, defatigari se dicebat, non satiari, quæque hanc plane regiam existimans victoriam, eligit in id certamē nobilissimam è prostitutis ancillam, eamque die ac nocte quinto ac vigesimo concubitu superasse, auctor est Plinius; narrant Herculem quinquaginta virgines una nocte oēs mulieres reddidisse, & herbā ajunt Indicā tantæ virtutis esse, ut ea comesta quidā ad 70. coitus processerit: sed isthæc inaudita libidinis exempla insectari, hujus loci non est. crederem equidem hos semen non emittere, sed quandam duntaxat exhalationem: Est etiam raræ libidinis exemplum, ac pene inauditum, ut Cœlius narrat cujusdam, qui quo pluribus afficeretur plagis, eo impetuosius, ac ardentius in concubitum præceps ferebatur, proinde precibus flagellari exposcebat

…us salutare.

Moderata Ven. utilitates.

Intervalla.

Veneris terminus.

Effrenatæ libidinis exempla.

Juven. Sat. 6.

Tacit. libr. 11.

Plin. lib. 11. c. 62.

Id. lib. c. 63.

10. Antiq. le. 7. c. 51.

sceb at,nec scires, utrū affectaret avidius verbera an coitum,nisi quod illorum mensura libidinis voluptas constabat,un⁹ mortalium,qui eorum impetu in supplicium ferretur ac delicias: contraxerat assuetudinem depravatam, quod ita à puero assuesceret, communicata stupri fœditate inter æquales,postea sibi infest⁹ vitium improbabat & sequebatur. Redeo nunc, unde digress⁹ fui ad præcepta,quæ in Venere sunt observanda; qui concubitu speratæ prolis desiderio utuntur, iis frequentior rariorve esse non debet, quam res exigit, utrumqꝫ enim fœcunditatem impedit,quippe semē profundere im̄oderatius, vires exhaurit,& spiritus depopulatur,diutius vero,quam par est, cohibere;& à congressu desuescere, seminis efficaciā,virilitatemque minuit; neqꝫ etiam oportet, ut exerceatur,nisi quando omnium excessuum mediocritate corpus fuerit constitutum, quando scilicet, nec supra modum plenum neque vacuum extiterit,nec nimio calore aut frigore, nec nimia siccitate aut humiditate affectum, nam repleto nocet Venus agitatione multa, quæ cruditatum causa est; inanito vacuatione officit; calefactum motu inflammat, refrigeratum sequenti refrigerio offendit; Quod si in his peccare contigerit,tolerabilior erit excessus, si calefacto potius, quam refrigerato, humectato, quam exsiccato, pleno, quam vacuo corpore contingat. Nam ex Galeni decreto cruditas & repletio, facilius emendantur, quam arefactio, & marasmus; sed utrumque periculosum, quidam enim repleto ac distento corpore rem habuit cum meretrice, ac repente expiravit, ut refert Alexandrinus. In die etiam purgationis à re Venerea cavendum omnino est, non enim fert natura duplicem vehementemque resolutionem, Pinciæ levissimo morbo affectus alius imprudens coivit, & eadem die obiit, esset igitur optandum, ut medici de hac etiam re eos, qui chatariticū sumunt,admonerent. Qua vero diei hora coeundum sit,non satis concordes sint auctores, nam Hippoc. & Galenus præscribunt auroræ tempus, quoniam peracta concoctione oportune excrementis omnibus purgatur corpus,quam causam præter foraminum apertionē esse puto, cur jejuni celerius cōcumbunt;quod etiam insinuasse videtur divina vir scientia Hippoc. in ea sententia,in qua luculenter & argute humani victus ordinē disponit; *Labor,cibus, potus, somnus,Venus,omnia moderata*,ubi apertissimè jubet,ut labor cibum,cibus potionem, potio somnum, somnus, Venerem præcedat. Aliter tamen Paulo & Ætio visum

Coitum quæ impediant.

Repletio quam arefactio facilius emendatur.

Repletus à re Venerea abstineat.

Qua diei hora concūbendum.

Jejunii celerius concumbunt.

Lib.1.c.35.

Lib.3.c.8.

Victus ordo.

sum fuit, ante somnum concumbendum, & post cibum, ut succedens somnus absumptas reparet viri vires, fœmina verò semen genitale illapsum facilius ac fortius retineat & quiete ad cõceptũ paret. Oribasius timens non minus inanitionem, quam repletionem, vult expergefactos primum alvum vesicamq; purgare, purgatos levi jentaculo muniri, ita mutuo congredi; quod si quis à prandio prurire inceperit & in Venerem ferri, cessare tantisper oportere, quoad ailmentum constiterit, si verò à cœna, paululum prædormire: Avicenna ex consuetudine petendum docet quo tempore corpus cujusq; levius redditur. Nobis ita de tota re statuendum videtur, ut salutarius commodiusq; quis cõgrediatur à somno & post cibi confectionem; quam ante somnum, & à cibo, vel saltem ubi aliquantulum somni accesserit, & leviorem ventriculum senserit homo, quod fere sub auroram fieri expertum est, & tunc secure concũbi posse, si præsertim, quod reliquum est antelucani temporis, somno iterũ & quiete transigatur, sic nec cruditas noxã, nec lassitudo languorẽ afferet; sed adhuc salubrior & ad generandũ prolẽ aptior concumbendi ratio erit & multo utilior, si alvus, vesicaq; prius exonerentur, sed maxime vesica, ea n. intenta parum probe concubitus procedit: non proinde existimes semen à proxima cœna, sed multo antea & confectum, & paratum in vasis fuisse, alioqui oporteret homines post quamvis cibationẽ coire, non minus quã excernere; interdiu verò deterior est coitus, nocturno aut matutino tutior. Porro tempus anni ad prolificum concubitum idoneum est ver, potissimum verò cessantibus aut incipientibus menstruis, tunc enim & si qua opus, ut semẽ adhæreat, asperitas adest, nec ab influentis sanguinis copia semẽ eluitur, quia paulatim jam effluit, nec tamen, quod satis est, ad alendum, deest: Qui verò in mensium fluxu concubitus exercetur, exitialis omnino & pestifer est, tum iis, qui commiscentur, tum fœtui, & si forte in menstruis posita mulier conceperit, plerumq; invalidus, impurus, morbosus, minimeq; vitalis vel sordidus, tetraq; lue madens fœtꝰ, qui sic generatus est, prodeat oportet; Fieri enim non potest, ut qui sanguine jam vitiato gignitur, nõ etiam vitiosus aut ulceribus plenus nascatur, unde psoræ, lepræ, elephantiases, impetigines, alphi, cutis, & faciei decolorationes apparent, quamobrem toto menstruationis tempore, coitum in lege interdictũ fuisse credibile est. Sciendũ præterea, quod tametsi ex retento semine noxa non exigua corpori accedere posset,

Propositio auctoris.

Sub auroram concumbendum.

Coitus vesica intenta parum probe procedit.

Coitus interdiu nocivus.

Tempus anni.

In mensium fluxu coitus exitialis fœtui & parentibus.

Ex coitu menstruali incommoda.

Plura incommoda ex immodica Venere quam ex dimissa.

Similitudo.

Affectiones aut perturbationes in coitu conceptum impediunt.

Invitus coitus sterilis.

Meretrices cur non concipiant.

Spurii pravis sunt moribus.

Spurii in Germania admodum viles sunt.

Sapientum filii cur plerumque rudes.

nam viduis majoribusque natu virginibus religiosis, & caste viventibus in utero conclusum refrigeratur, & in pessimam qualitatem conversum intolerabiles generat cruciatus, & quã plurimas ægritudines; tamen ex venereorum usu, gravius ac sæpius, quam ex ejus intermissione corpus læditur, quoniam ad intemperatæ cupiditatis libidinem plerique omnes sunt proclives, qua ratione ad vitam præferimus vinum aquæ, sed quia plus in vino peccatur, pluribus vinum quam aqua obfuit. Illud insuper requiritur, ne corpore nimium commoto, aut laboribus & vigiliis fatigato, aut animi perturbationibus affecto Veneri operam demus, ex his enim aut virtus plurimum exsolvitur, aut cruditas generatur: Sunt, qui referant, mulierem, si in coitu ploret, non posse concipere, quod etiam facit timor, mœror & immodica ira, est etiam sterilis & inanis invitus coitus; nam ut auctor est Ætius conciliat amor genituram, amare igitur mulier debet, & prolis desiderio affici, ut concipiat: Impeditur etiam conceptus, si mulier clunes nimium retractet atque agitet, ut notavit Lucretius. Immodicus etiam coitus, aut nimis ardens infœcundus est, quia in illo semen non emittitur, ideoque meretrices non concipiunt, in hoc prius effluit, quam oporteat, ideo lascivus Poëta expetens in coitu tarditatem, inquit, *Crede mihi Veneris non est properanda voluptas*, & alibi: *odi concubitus qui non utrinque resolvunt*. Et ut uno fasce multa complectar, omnes animi passiones sunt omnino avertendæ hora coitus, non enim solùm ad cõcipiendum confert tranquillus animus, sed etiam ad bonos edendos conceptus: quapropter spurii magna ex parte sunt pravis moribus, quia concipiuntur parentibus vel timentibus vel animo male affectis: qua ratione etiam in Germania vilissimo in pretio habentur, ut principum spurii ad nulla publica munia admittantur, nisi gratia aut privilegio particulari; hinc etiam fit, ut sapientum filii ut plurimũ rudes, stupidoque ingenio nati sint, ut in proverbio est, quia viri docti dũ concumbunt, magnas fere semper curas gerunt, neque animo sunt trãquillo, unde mulieres vel non concipiunt, vel conceptus hebetes ac pravos edunt. Sunt etiam quædam vinorum genera, quæ sterilem coitum faciunt, quale tricænianum creditur.

Quæ

Quæ in ipso coitu observanda.

CAP. V.

QUæcunque hactenus prodidimus, in eum finem diriguntur, ut publicis personis ac probis viris rite cosultum sit, si quando posteritatis avidi de recta ad tuendam valetudinem, & prolem generandam congrediendi ratione medicos interrogaverint; quod quia frequenter usu venit, ne irritus congressus sit, observare oportet, ut vir, cum in amplexum conjugis venerit, omni illam deliciarũ, omni blandimentorum genere excipiat, molli etiam complexu fovebit, demulcebit, titillabit, nec ex abrupto in agrum naturæ irrumpet, sed sensim irrepat potius, lascivis, quantum conjugalis modestia tolerat, verbis, lasciviora oscula commiscendo, genitalia & mammas contrectando ut flammam ipsa accipiat, & ad Venerem intendatur, sic enim demum proprii seminis excernendi, & virilis una concipiendi desiderio fremit, & ardet uterus, hæc si inflammandæ mulieri non sufficiant, adhibeantur, quæ suo loco dicenda sunt, fuerit tamen multo utilius, si non imaginatione, visu, aut lasciviis appetitus ad coitum generetur, sed urgente copia seminis ad Veneris usum impellamur; Tu autem ex supra dictis jam facile colligere potuisti, quæ ratione ad coitum appetitus excitetur, & quatuor ad grande hoc opus requiri, imaginariam cupiditatem, afluentem succum, spiritualem substantiam & flatuosam materiam; quorum cupiditas ex deprehenso rei delectabilis, & concupitæ simulacro excitatur, qua quidem percepta in spongiositatem, quæ in medio glandis colis apparet, cupidinis spiritus confestim subit; ac 3. alia vis, quæ huic obtemperat, genitalis seminis materiam à seminariis meatibus peculiari titillatione concitatis movet, cujus portio à calore agente in flatum vertitur, à quo præterquam quod ad ejaculationem facit, genitalia extenduntur, virorum nimirum rigescunt intumescuntque, fœminarum fatiscunt, & tunc, si quod à parente semen prolificum excidat, uterus undiq; complectatur, & ita avide retineat atque adstringat, ut ne minimum seminis exire permittat, conceptus dici meretur, de quo sequenti tractatione scrupulosius perscrutabimur.

Congrediendi ratio.

Quatuor libidinem movent.

Cupiditas ut excitetur.

Cupidinis spiritus.

Qui tamen ut felicius procedat, dum invicem congrediuntur, po- *Situs in [illegible]*

[...]tu observandum.

natur mulier in dorso, cruribus bene divaricatis & acclivibus, ut os vulvæ elevetur ad illam, quæ ibi est concavitas uteri, quia tunc directe in ipsum projicitur semen; quando enim disponitur in latus non fit conceptus, quia in colli matricis latus semen projicitur, neque etiam quando stat mulier, quia extenditur uterus & constringitur os ejus, sic ut non recipiat, & si recipit, effunditur propter extensionem; caput verò paululum dimissum mulier habeat, omniaq; secundum naturam fiant, donec vir semen ante ostium vulvæ emittat, non enim intus, ut quidam opinantur, sed ante ostiolum magna ex parte utrorumq; oblectamento excernitur, unde ab utero avidissime trahitur, si calidum & modice temperatum est. Cum verò fœmina instare proprii seminis effluxum ex titillante voluptate perceperit, virum ea de re admonebit, ut eodem si fieri possit temporis articulo, & ipse semen suum ejaculetur, & ex seminis concursu conceptus fiat, fœtusque tandem prodeat, quod felicius adhuc succedet, si non statim ab opere peracto sese à complexu muliebri vir separet, ne aër in uterum adhuc hiantem subeat, feminaq; corrumpat, antequam plane commixta coierint; quieta digresso viro se continebit mulier, cruribus decussatis & molliter in altum sublatis, ne motu declivíq; situ semen prolabatur; contineat se tum temporis à sermone, præsertim contentioso, tussi, & sternutatione, ac, si fieri possit, somno se tradat. Rationi, experientiæ ac pudicitiæ penitus adversatur Lucretii sententia dicentis:

Semen non intus, sed ante os uteri ejicitur.

A concubitu mulier qua ratione se gerere debeat.

Abstinendum à tussi, & sternutatione.

> *Nam more ferarum*
> *Quadrupedumq́ magis ritu plerumq́ putantur*
> *Concipere uxores.*

Quoniam mulier posterius inita, præterquam quod indecens ac impudicum id esset, non recipit semen nisi inter labia vulvæ, quia spissitudo natium impedit membri ad os matricis porrectionem, ut mirari satis non possim Mercurialem, qui cum Paulo in eadem omnino fuit sententia. Multo tamen æquius atque probius modestiam & utilitatē respiciens Aristot. *in œconomicis* jubet uxori appropinquandum esse cum magna modestia & temperantia; *sit*, inquit, *pudor in verbis, in operibus vero fas, atq́ honestas, nec partes quatiant sine verecundia ac pudore, hæc enim meretrices ad mœchos pati decet*; quæ sententia digna profecto visa est, ut ea tractationi huic finem imponamus, in qua, quoniam modestis auribus fortasse parum grata, quantumvis necessaria fuerit, hactenus

Modestia, & pudicitia in coitu servanda.

tentasse

tentasse sit satis; si quid tamen minus pudice dictum inesse videatur, haud minus tamen ob id seriæ & pernecessariæ tractationis vim retinere debet, si quidem non ad lasciviam, sed utilissimæ rei dilucidationem urgente necessitate & rerum serie dicta sunt.

Possintne diversa genera coire.
CAP. VI.

Bruta ex hominibus, & vicissim homines à brutis posse concipere plerique omnes difficilius non putant, quam ex diversis brutorũ speciebus (quod sæpe evenit) conceptum fieri, ita ex tauro, & Pasiphæ Minotaurum natum fabulantur, & Plutarchus in Parallelis refert, ex Aristonimo, Demostrati filio, cum odisset mulieres, & cum asina rem haberet, formosissimã puellam nomine Onosceli̇m natã; pariter ex Fulvio Stello, & æqua aliam puellam pulcherrimã, quam Eponam sive Hipponam nominarunt, neq; id mirum existimant, siquidem in homine & brutis naturalis appetitus idem est, naturæ ex delectatione eadem provocatio virtus attractiva uteri subinde in hominibus & brutis omnino similis. Illa tamen acclivior ac scopulosior semper sapientiæ studiosis visa controversia est, possintne dæmones cum hominibus rem habere, de qua re maximã apud scriptores reperio dissensionem; nam Psellus apud pium voluptatem ac corpus dæmonibus tribuit, imo valde pati posse retur, adeo ut nonnulli semen jaciant, à quo pusilla animalia generentur, habeantq; excrementa & membra genitalia, ac subinde nutriantur, alii inspiratione per arterias, alii humorẽ nõ ore, sed sicuti spongiæ & ostreæ exugentes extrinsec' adjacentẽ; sex insuper dæmonum genera numerat, igneum, aëreum, terrenum, aquatile, subterraneum ac lucifugum seu tenebrosum. Non multo diversa sunt, quæ dissertissimus Lactantius 2. divinarum institutionum prodidit, sic scribens; *Cum numerus hominũ cœpisset increscere, providens Deus ne fraudibus suis Diabolꝰ, cui ab initio dederat terræ potestatẽ, vel corrũperet vel disperderet homines (quod in exordio fecerat) misit angelos ad tutelã cultũq; generis humani, quibꝰ ante omnia præcipit ne terræ contagione maculati amitterent dignitatem substantiæ cœlestis, scilicet id eos facere prohibuit, quod sciebat esse facturos, ut veniam sperare non possent: Itaq; illos cũ hominibus commorantes dominator ille terræ fallacissimꝰ cõsuetudine*

Bruta ex hominibus concipere posse.

Naturalis appetitus idem in homine & brutis.

Dub. Dæmones cum hominibus an possint coire.

Sex dæmonum genera.

Lactantii sententia. De dæmon. vide Card. 19. de subtilitate insti. Et 16. de variet. rer. cap. 103.

tudine ipsa paulatim ad vitia pellexit,& mulierũ congressib⁹ inquinavit, tũ in cœlum ob peccata non recepti ceciderunt.sic eos Diabol⁹ ex angelis Dei suos fecit satellites:ita videtur interpretari Lactant.Locũ Genesis:*videntes filii Dei filias hominũ quod essent valde pulchræ acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant*,intelligens ibi per filios Dei angelos custodes in quam etiam sententiam pedibus discedunt Athenagoras Philosophus & Tertulianus, tametsi alii ibi per filios Dei Dæmones incubos intelligunt, propter naturam spiritualem,unde & primo Iob dicitur, Satan fuisse inter filios Dei; Alii intelligunt filios judicũ vel potentum, quia dictio Elohim,quæ ibi ponitur,interdum accipitur pro Deo apud Hebræos, interdũ pro Diis in plurali,&pro judicibus,ut Lyra notavit ex qua conjunctione angelorum cum filiabus hominum non solùm gigantes,ut ex eodem loco colligitur scripturæ, sed etiam Dæmones sylphes, qui etiam vocantur heroes,lemures,penates,lares,genii,larvæ,parvæ personæ sive pygmæi,genitos fuisse putant ac demum sex illa dæmonũ genera, quæ supra connumeravimus, qui non potentes in cœlum ire, juxta cœlum commorentur,quorum vim putat Plato trajicere humana ad Deos,& divina ad homines quasi delatores hinc precum inde donorum,eisque singularum mundi regionum gubernacula distributa esse,neque vero gentibus duntaxat aut provinciis,sed singulis nobis addictos esse curatores dæmones,qua ratione Socrati Dæmon celebratur ab eodem; quæ quidem quamvis ad sacrorum imitationem Plato edisserit,in hoc peccare videntur,quod nusquam bonos dæmones à malignis sejungat, quos etiam vocant gnomos & terrenos spiritus,non quod veri spiritus existant(quia sanguinem, & carnem illis tribuunt,ac post longam vitã morti obnoxios esse dicunt) sed quia illis comparantur propter similes artes & industriam, quam cum illis communem habeant, & sunt qui credant magnos thesauros sub terra habere & servare: aliquando iis, quibus apparent infestos esse, quos larvas dicunt,alios bonæ fortunæ præsagos, at plurimum honestos,bonosq; homines mirifice diligere,improbos vehementer odisse gentilitas credidit,& lares vocabat,inter quos & Diabolum, hanc putant differentiam, quod iste non moriatur, quod vero sanguinem & carnem habet semel mori necessum sit,ex quorum etiam spirituum semine gigantes natos esse dicunt, qui in terra fuerunt. His accommodant elegantissima illa Virgilii carmina,

Athenagoras philosophus.

Dæmones sylphes, pygmæi, sive lemures.

Platonis placitum. Platonis & Lactantii sententia improbatur.

Inter gnomos & diabolum differentia.

Igneus

Igneus est illis vigor & cœlestis origo Æneid. 6.
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus, moribundaque membra.
Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, nec auras
Respiciunt, clausæ tenebris & carcere cæco,

Illa tamen opinio prorsus est rejicienda, nam etsi sacra scriptura Michaëlem Hebræorum principem constituat, aliosq; angelos aliarū gentium præsides Danielis 10. subindeque historiis proditum sit, primi parentis custodem angelum dictum fuisse Razielem, Isaaci Raphaëlem, Iacobi Pelielem, Moysis Metraton, qui & ipse inferioris mundi præfectus dicitur, & ita reliquis hominibus angelos custodes concessos, tamen spiritus incorporei, de quib⁹ Lactantii sermo est, fœminarum amore nō tenentur, nec ex illis generare possunt, cupiditas enim suam originem ac radicem inferiorē habet, ubi enim non sunt partes generantes, nec etiam Venereus appetitus esse potest; ubi neque cib9, neq; potus est, ibi nec etiam semen; ubi deniq; nulla est necessitas perpetuandi aut regenerandi, ibi natura neque posuit desiderium coëundi. Quare potius ibi per filios Dei intelligendi sunt homines, qui Deū cognoscebant, & descendentes de Seth, qui à patre suo fuerant instituti in cultu divino, & veram profitebantur religionem, tales enim sacræ literæ solent appellare filios Dei; ut: vocavi filium meum ex Ægypto; Israel filius meus; Ego dixi, vos estis filii Dei & omnes filii altissimi, sed sicuti homines moriemini: Per filias verò hominum, filias gentium & fœminas corruptas intelligere oportet præsertim filias Cain, quæ erant curiosæ, dissolutæ & lubricæ, & cum illis præceperat Seth filiis suis ne contraherent matrimonia, sicut præcepit dominus filiis Israel ut non contraherent cum mulieribus Cananæis. Alii inter Dæmones succubos & incubos esse arbitrantur, succubos igitur ex viro posse genituram concipere, & mox in incubum mutatum eandem genituram in uterum mulieris projicire, ac ita ex ea hominem generare. quod etiam vanum & anicularum fabulis omnino simile est: Si enim possibile id esset, quot ferarum monstris tanto tempore humanum genus, seminum permixtione per dæmones in brutis & hominibus facta infestatum esse à tanto sui hoste vidissemus; Adde illud, quod supra jam prodidimus, semen statim extra vasa corrumpi & infœcundum reddi; nemo itaq. potest concipi, aut originem capere absque copula

Loci scripturæ enarrantur.

Spiritus fœminarum amore non tenentur.

Aliorum opinio.

Positio auctoris.

Dæmones etsi coire, tamen generare non possunt.

Satyri & Sylvani.

De Merlini fabula quid sentiendum.

Vana persuasio unde.

Dirimitur controversia.

viri cum fœmina, contrarium enim repugnat non veritati duntaxat, sed etiam universali rerum naturæ. Si igitur de his, quæ fortasse curiosa nimis, & præcipiti indagatione viri sapientes perquisiverunt, nobis liceat pronunciare, crediderim equidem, æqui⁹ multo censere eos, qui putant dæmones nullo pacto cum homine generare posse, aut concipere; Si vero donemus, permittente Deo formam assumere humanam & coire saltem posse, quoniam id multis & variis historiis tum hominum confirmatur, tum mulierum, quæ insciæ cum dæmone coeuntes in genitalium gangrænam, & veri inflammationem devenerūt, unde esse spiritus quosdam dæmones, qui mulieres aliquando sollicitaverint & compresserint non solum olim, sed etiā nostris temporibus, à quibus non admodum differunt Satyri atque Sylvani, nunquam tamen concepisse affirmamus, sed plenum uterum devenisse aliquoties, & cum instaret hora partus, diris cruciatibus stupas, crines, lapides, ossa, ferreos clavos & similia per uterum excrevisse innumera, quæ malus ille dæmon subdole supposuerat: quod si aliquando ex hoc congressu pariunt filios, suppositities & aliunde furto sublatos esse credimus ab illo dæmone qui præstigiis uterum inflaverat; nam sine utroque semine viri ac fœminæ conceptum fieri non posse, superius jam planum fecimus. Quod vero Merlinum ferunt ex dæmone natum ac Anglicana fœmina fabulam ac merum præstigium censemus, & veneficam (ut proditum historiis est) ejus matrem in dæmonis cui addicta erat, gratiam tantum mendacium protulisse ad præstigandas hominū mentes: quæcunque etiam historiæ (quarum magnum acervum invenies in malleo maleficarum, & in Vincentii speculo historiali atque aliis in locis) aliud commonstrant, & vana omnia videntur, nec aliunde originem suscepisse, quam ex humana vanitate & novitatis desiderio, ac ignorantia eventuum naturalium, aut negligentia eorum, qui harum inquisitioni præfecti fuerunt; sicuti de navicula cygni, de muliere crinibus apprehensa à juvene in mari natante, de Magdalena ancilla Germanica à dæmone gravida, de Merlini matre, & alias quam plurimas. Itaque vix credimus dæmonem concubuisse posse, hominem vero ex illo concipi fieri non posse asseveramus; nam & sine concubitu præstigiis uterum inflare potuit, ut se ex illo gravidam esse putaverit (quod credibilius est, & exacto tanto tempore, quanto uterum gestare solent mulieres, dolores graves in utero concitare, & aliunde subla-

tum

ctum infantem aut aliter dolose supponere, tumoremque ventositate concitatum illicò solvere & reprimere.

His finitimum est, possitne coitus per maleficium impediri, quod fere omnes summis assensionibus concedunt, idque diversimode fieri credunt. Primo si vir privetur generativa potentia cum propria uxore, cum aliis tamen vim obtineat & efficaciam. Secundo, cum uxorem habet exosam, nec potest ipsam cognoscere. Tertio, si non habeat exosam, imo potest ipsam cognoscere, membri tamē vigore careat. Quarto, si vigorem habet membri, non tamen possit semen excernere, quod qua ratione fiat non est hujus loci dissertare; hoc solùm determinamus, non nudis characteribus, suspensionibus, imaginibus aut conjurationibus veneficarum mulierum illud fieri, sicuti ipsæ à dæmone deceptæ existimant, sed ab ipso immundo spiritu, qui nervos & partes genitales retrahit aut infrigidat, cum hac & non cum illa. De spiritibus verò, quorum hoc capite facta est mentio, & quid inter ipsos & bonos intersit Fernel. multa in lib. *de abditis rerum caussis*, quorum pleraque ex Platone, ad quos auctores lectorem relegamus.

Coitus per maleficium impeditur.

De Conceptu.

CAP. VII.

SI quæcunque superius dicta sunt probe observentur, feminisque ac menstrui sanguinis bonitas accedat, nec non partium principalium temperies, ac sanitas, virium integritas & uteri apta commoderatio, conceptus fit Deo auxiliante, ad quem reliqua omnia naturæ ductu constituta & coordinata fuerant. Cæterum conceptionis nomen à comprehensione seminis deductum & hinc à mulieribus compositum esse scribit Galenus 1. *de semine*, unde colliges conceptionem nihil omnino aliud esse, quam genitalis seminis in utero mulieris ad fœtus generationem, comprehensionem; fœminæ n. quæ concepturæ sunt intus contineant semen oportet & quandam sentire in vulva motionem, quæ contrahitur & quasi convellitur, ut triplici via nimirum mulierum relatione, brutorum concisione, & priscorum auctorum omnium suffragiis Galenus citato comperit. Ex dictis fere jam constare arbitror, quænā sint conceptionis causæ, proba nempe uteri commoderatio, recens mensium purgatio, idonea ætas, appositus congressus; in vi-

Motio.

Definitio conceptus.

Causa ex parte fœminæ.

Causa ex parte mariti.

In viro etiam præcedat oportet bonus corporis habitus, ad calidum præsertim & humidum inclinans, seminis prolifici copia valida, & virilis ætas cum robore virium conjuncta, membri genitalis optima structura, concubitus moderatus & plena victus ratio.

Signa conceptus.

Concepisse vero mulieres cognoscemus, si vir pudendo discedat à coitu nimis exsiccato, si suctionis sensum perceperit; si fœmina nihil, aut parum seminis effluere senserit, & gratissimam consequuta sit delectationem, tunc deinde cessent purgationes menstruæ, neque febris aut rigor superveniat, sed parvus quidam horror, sese utero colligente, & seminis novitate alterato; fastidia insuper incidant, vomitus, animi deliquia & depravatus appetitus, quos picaceos vocant, subinde, si decimo à conceptu die dolores capitis, oculorum vertigines, tenebræque, sputatio, inquietudo accedat; id etiam cognosces, si pupillæ imminuantur, si candida pars oculi amplior fiat, si flavescat, si venæ cruore turgeant, caventur oculi, molliantur palpebræ, panus, & rufæ lenticulæ præter solitum fœminæ faciem deforment, si venæ inter oculorum angulos & nares sitæ magis conspicuæ appareant, si sub lingua vena virescat, si cervix calidior, dorsum algidius sit, si colli venæ arteriæque extendantur, si pectoris venæ livescant & nigrescant; mammæ obdurescant, extuberent, prædoleant, si papillarum color in rubeum mutetur, si cujusvis potus calor, aut frigiditas recto tramite in mammas sentiatur, si malacia apprehendat, aut pigritia, si dum bibit languida fiat mulier, si acida eructet, si cordis pulsus perturbetur, si ocyssime lætetur, tristeturve, aut tormina juxta umbilicum fatigent, & renum aut coxendicum gravitas, si coitum renuat, aut solito ardentius cupiat, si venter præsertim circa ilia intumuerit, inguina torqueantur, uteri os arctissime conniveat, dummodo tamen molle ac naturale extiterit, maximum enim hoc conceptus indicium fuerit, si modo obstetrix immisso digito uterorum os tangere potuerit; Adhæc si dolores, tumores, extuberationesq; carnis sæpe etiam lividitates in cruribus succrescant, ac universum corpus gravetur.

Signum ex pulsu.

Præterea prægnantium pulsus à principio vehemens & magnus est, procedente tempore parvus & velox, quæ fere omnia indicia 5. Aphorismorum & lib. *de genitura* Hippoc. accepta ferimus.

Quæst: An ex lotio conceptus possit cognosci.

21.3.c.3.

Ex lotio autem fieri etiam posse de uteri gestatione judicium, sunt, qui credant, auctore Avicenna, qui tradit, urinam prægnantium citreo aut sublivido esse colore præditam, crassiusculam, aut sub-

Avicennæ opinio.

aut subturbidam, & in qua leviter concussa granula sive atomi ascendentes & descendētes, ac stellati lapidis colorē præ se ferentes, aut etiam candicantia corpuscula inter crassioris farinæ, è summa corona visuntur, in qua insuper quod per quietem subsidet, innatatve crassiusculum sit & male cohærens, lanæ aut carminato bombaci non absimile; quæ subinde vini albi permixtione similis evadat elixarum fabarum aut cicerum jusculo. Horum causam & rationē videtur adduxisse Galenus, cum inquit, melancholicum esse sanguinem, qui in gravidis detinetur & à puerperio evacuatur, ideo conspici urinas omnib⁹ prægnantibus infectas ac si foligo quæpiam in eas incidisset. *1. Epid. 3. 73.* Quod si mota urina turbetur impraegnationis finem præmonere; si non turbetur principium: in fine conceptionis ibi ruborem apparere, ubi primum albedo inerat: ita sunt, qui tradunt, urinam prægnantium in primis tribus mensibus sanguinis colorem referre, & in se quasdam quasi nebulas & sedimentum album habere, à quarto mense viridis esse coloris cum livido sedimento: *Aliorum sententiæ.* Alii existimant vana hæc & commentitia plane esse, si enim certa atq; firma ex urina impraegnationis signa forent, Hippoc. & Galen. *de urinar. indiciis*, & utero gerentium signis multa scribentes non latuissent, sed neq; Hipp. in Aph. & lib. *de genitur.* ubi plurima impraegnationis signa docuit, neq; Galen. lib. *de crisib.* aut de judiciis urinarum ullum tale signum unquam attulerunt, addunt urinam eorum tantùm signum esse, quæ continentur in jecore, venis, renibus ac vesica. *Authoris positio.* Cæterum cum superius proditum sit, in venis & sanguine mulieris magnas etiam permutationes per conceptum fieri, aliquando nos certi aliquid ex earundem lotio elicere posse, non est omnino rationi dissentaneū: Quod si Hippocrates & Galenus præterierunt illud fortasse factum, quia hæc signa fallacia & parum firma judicarunt; imo neque reliqua inchoati hominis indicia admodum firma sunt. *Inchoati hominis signa firma non sunt.* Quamobrem fœminam concepisse caute pronuntiandum erit, alioquin periculum est, ne in dedecus incurrant medici, si semel prædicto conceptu, aut menses fluant, aut excreto flatu venter subsideat, quod Agyrtis plerumq;, doctis non raro accidit, ideo, quæ dicta sunt, ex eorum numero censentur, quæ plerumque contingunt, perinde ac ea quæ nunc de sexus indiciis breviter cudemus.

Signa maris & fe-

Igitur ætate florentes fœminæ ut plurimum mares gestant, novellæ aut senescentes fœmellas, propter dejectum in his, vegetiorē calo-

rem in illis, quæ inſuper maſculum geſtat coloratior eſt, ac moderati vultus, læta, agilis, velox, & utero gerentium ſymptomatibus minus affligitur, quod adhuc minus certũ eſt, quia ſunt robuſtæ mulieres, quæ melius ſe habent dum fœmellam geſtant, quã aliæ delicatiores geſtantes mares, quare potius de muliere ad ſe ipſam collata, nõ ad aliã, hæc veniunt intelligenda, nigricãtes etiam ac tumeſcentes in dextro inguine venæ marem portendunt, in ſiniſtro fœmellam, quod quidem collegarum relatu diſci honeſte poteſt. Ad hoc ſi mulier ſtans ambulare velit, ac primum dextrum pedem moveat, maris indicium eſt, item ocul' ejus dexter lætus magis & velocioris motus, alvus rotunda, & in dextra parte magis elata, mamma dextra tumidior, & ejus papilla coloratior, gravedo, pondus, ac ſæpe motus ſentitur in latere dextro: Nam ut eſt apud Hipp. mares plerumq; in dextris, fœminæ in ſiniſtris concipiuntur, qua etiam ratione è dextro teſte avulſum ſemen maſculinum magis: ex ſiniſtro fœmineum eſt, pulſus item dexter major, manumque dextram porrigit primum; E converſo autem quæ mulier fœminam concepit, minus ſe ipſa colorata apparet, quoniam fœmina mare frigidior eſt, nunquam verò talem concepiſſet, niſi viri ſemen aut mulieris uterus frigidior eo tempore fuiſſet, reliqua etiam ſigna ob eandem cauſam perinde contrária apparebunt, nullum autem fœminei fœtus ſignum reperies firmius ac certius, quam ſi fœmina ultimis menſibus labores aut morbum paſſa, tamen abortum non fecit, nam mares ultimis menſibus ob ſiccitatem ligamentorum magnos non ſuſtinent labores. Quod alibi explicabitur.

De ſimilitudine in ſexu: & an fœmina viro imperfectior ſit.

Cap. VIII.

Prima opinio Anaxa & Hipp.

POſtulat jam tractationis filum, ut quænam ſit potiſſima ratio, cur alterum mas, alterum fœmina generetur, articulatè diſſertemus; de qua re varias admodũ reperies auctorum ſentẽtias. Anaxagoras in ſemine ſitam hanc differentiã eſſe exſtimavit, ita ut ſemen, quod à teſtium dextro exciditur, ſi prævaleat ei, quod à ſiniſtro, marem gignat, contrarium ſi accidat, fœminam, atque ita marem à parte dextra, fœmi-

fœminam à finiſtra proficiſci, idq; propter hepatis rectitudinẽ, ſic ad mares gignendos ſumme facere, ſi mas in acceſſu elevet dextrum crus: & rurſus uteri latere dextro marem contineri, fœminam ſiniſtro. Priorem hujus opinionis partem infirmam experimentum reddit, quoniã non minus viſi ſunt, qui dextro teſte carerent filios generare quã reliqui. Secundam verò (cujus fuiſſe creditur Hippoc. dicens, mares in dextris, fœminam in ſiniſtris magis) parum etiam conſtans videtur, quia id opus acceptum eidem potentiæ ferendum eſt, cui fœtus conformatio; quæ potentia quoniam in ſemine eſt, ut paulo infra planum erit, ab ipſo non ab alio ſexus differentia pendet, neq; inſuper tam eſt diſtincta ſinus dextri aut ſiniſtri natura, ut tantæ differentiæ cauſa eſſe videatur, fœminam inſuper parte uteri dextra contineri vidit Ariſtoteles, & marem læva, & utrumque eadem in parte, idq; non ſemel, ſed ſæpius atque etiam cum gemini, mas & fœmina geſtarentur, marem in læva, fœminam in dextra ſitos eſſe. Neq; multo diverſa ratione exploditur Empedoclis opinio, qui uteri caliditati id adſcripſerat, ita ut quod ſemẽ calidũ ſubierit uterũ, mas, quod vero frigidũ, fœmina efficeretur. Democritus maſculos fieri aſſeruit ex prædominio maſculini ſeminis, fœminas ex prædominio fœminei; ſed tenetur aſſerere, fœminam matri non ſolùm in ſexu ſimilem eſſe, ſed in aliis, at contra videmus multas filias prodire patri ſimilis, filios matri, ut plane perſpiciatur, non hunc à patris, illã à matris ſemine prodiiſſe. Sed enim quædam fœminæ ex multis viris mares ſemper ediderunt, quarum viri aliis mixti fœminas genuerunt, ut negari non poſſit, eſſe in fœmineo ſemine nonnunquam virilem vim, & in virili fœmineam. Ariſtoteles multo abiit diverſus, nam totam hujus rei cauſam, ad actionem & paſſionem refert, *cum enim* (inquit) *principium non ſuperat, neque concoquere poteſt propter caloris inopiã, nec ducit in ſuam formam, ſed ſuperatur, mutari in oppoſitum neceſſe eſt, oppoſitum autem mari fœmina eſt, quatenus nimirum alterum mas, alterum fœmina dicitur*. Solet autem facultatib' ſua inſtrumenta natura prudens concedere, oculos viſuro, pedes progreſſuro animali; colem fœtui, cui craſſi conſtantiſque ſeminis ac maſculini gignendi, & in alterum effundendi vis ineſt; ſi igitur exordia prima invalida ſunt, nec potentia fœtui communicare, prolificum ſemen, ſed aqueum, tenuemque hunc fœtum utero donat, ut quia ob innatam frigiditatẽ perfectum ſemen effundere non poterat ſanguinis non

Convellitur. *Anaxag. opinio.* *3. Aph. 48.* *Secunda Empedoclis.* *3. Democriti.* *4. de gen. anim. 2*

Arist. sen. sententia improbatur.

non exhausti copia aleret, quod in utero gestaret. His ferè concludit Aristoteles mares generari superante principio paterno, hoc est, activo fœminas superante materno, hoc est, passivo; fuit enim ejus opinionis, ut crederet, vim à patre tantummodo, materiam à matre tribui, quæ inter se opponerentur, sicuti agens & patiens. Quæ tamen Aristotelis sententia in eo deficit, quod non explicet, cui agenti sit tribuẽda diversa partium configuratio, non enim ex eo solùm quod materia resistat agenti differentes conformationes & connexiones fieri posse credibile est.

Galeni sententia.

Galenus maris causam esse prodidit calidiorem & sicciorem seminis temperaturam; frigidiorem verò & humidiorem fœminæ cui tamen non parum faveat ejusdem uteri temperamentum & situs, imo consentaneum esse fœtum masculum in dextra, fœmineum in sinistra parte generari, quod si contingat ut sinistri testium semen in dextrum matricis sinum cadat, aut è converso, plus efficaciæ habere matricem ad fœtum sibi assimilandum, ut quæ diutius cum eo conversetur, ita unam & eandem rem confirmat, dum caliditati, aut frigiditati maris, aut fœmellæ generationem tribuit; ac dum dextras partes masculorum, sinistras fœminarum genetrices esse edifferit, quia ut ipse explicat, quæcunque secundum epatis rectitudinem sunt locata, calidiora existunt; neque verò diffitetur, primum naturæ instrumentum propterea quod non potuit animal omnium perfectissimum, id est, virum generare, ideo imperfecti⁹ fœminam nimirum, at non sine maxima generis toti⁹ utilitate genuisse, ita caute, more suo, ex Anaxagoræ, Empedoclis, Democriti & Aristotelis opinionibus suam conflavit, ex singulis illud supplens, in quo deficiens videbatur.

Galeni sententia mutua.

Verum enimvero neque ipse explicat, cuinam opifici tam mira partium fabrica sit tribuenda; non enim solus calor tam maxima hæc posse videtur, ut eidem soli sexus differentiam acceptam feramus, si enim conditi sunt uteri mulieris ob caloris debilitatem, cur vesica & renes & aliæ internæ partes in viris, quibus calor exuperat, pariter non prominent?

Similitudo in sexu unde.

Etsi igitur negandum non sit, semen calidius optimeq; concoctum mares gignere, frigidius, & male elaboratum fœminas, & ad hoc plurimum conferre, si semen à dextro sive calidiore testium excidat: si in dextro sive calidiore etiam uteri sinu recipiatur, quæ quidem concausæ sunt seminis utriusque calorem adjuvantes in quibus procul dubio mariũ generationem quodammodo sitam esse arbitramur; Haud tamen hanc

esse

esse putamus præcipuam sexus differentiæ causam sed formatricem illam virtutem, de qua supra luculentius disputavimus, quæ calore seminis testium & uteri, quasi instrumentis & concausis utitur, quæque in semine sita est, ad eandem enim potentiam hoc opus pertinet ad quã conformatio totius fœtus; Et quia non statim ubi semen in uterum conjectum est hæc facultas in opus insurgit; ideo neq; statim hoc mas, illud fœmina est, sed aliquandiu post alterutrum pudendorũ conformatur. At sciscitaberis si facultas formatrix pro materiæ varietate, & totius ex utroq; semine compositi qualitate modo marẽ modo fœminam effingit, quæ ubi ad calidum inclinaverit marem, ubi ad frigidum fœminam efformat, qui fieri potest, ut multæ fœminæ viris multis calidiores sint? manus dare omnino fuit compulsus Mercatus hoc telo trajectus, quod tamen plumbeũ atq; ficulneum mihi videtur, quippe non à principiis generationis, sed post generationem ipsam exercitio, cibis & aliis supervenientibus, tales evasisse credibile est; vel si largiamur (quod ipse ac plerique putant) calidas post generationem non devenisse, saltem fatendum est, illum calorem illis post primam ex semine conformationem accidisse ex menstruo, quo carnosæ partes, intra uterum generantur & ex alimento, quo mater per totum gestationis tempus usa fuerat. quam facilem, & parum laboriosam teli hujus contorsionem virum præclarum & alios, qui ante nos fuere, non perspexisse miror, Marem vero fœmina calidiorem esse secundo hujus operis libro abundantissime dissertavimus. Ex dictis plane jam constare arbitror, sexus similitudinem ex seminis efficacia proficisci, qua utitur facultas formatrix, quæ quidem ubi caloris uberiorem copiam in semine invenit, masculum, ubi minus abundantem, fœminam effingit. Corruit subinde Priscani sententia, qui existimat, si prius fœmineum semen in vasculis concidit, masculum ex eo nasci superveniente semine virili: si vero antecesserit maris semen, & in vasculis ceciderit prius, superveniente fœmineo, fœminam nasci, unde concludit, virili semine puellas, fœmineo pueros nasci, si vero utrumq; semen permixtum obviando sibi in vasculorum cavitatem ceciderit; hos viragines evadere, ex uno consensu prudentes atq; pulchros nasci, nil in se retinẽtes iracundiæ; si verò ex uno cõsensu permixtio nõ fuerit, sed vacante uno, incitatum alterum in vasculis ceciderit, debiles atq; sine intellectu nasci, eo quod ipsum semen minutim moveatur non pingue ra-

Conclusio authoris.

Objectio.

Deriditur tela contorsio.

tionabiliter, ſed aut aquoſum, bilioſum, cænoſum aut corruptum, ſæpiusq; mutos, ſurdos, aut raræ contexturæ, eo quod non ſit integrum ſemen nec tempore competenti, ſed hanc opinionem, quia nullis nititur pedamentis, contempſiſſe expeditius erit, quam refellere.

Dub. An fæmina ſit viro imperfectior.

Porro uti homo animal eſt perfectiſſimum, ita in eo genere virum muliere perfectiorem eſſe exiſtimavit Ariſtot. cui conſentiens Galen. in frigiditatem fæminæ imperfectionis cauſam rejicit, quia tanto imperfectiorem mare eſſe putat, quanto eſt frigidior, calorem enim omnium actionum potiſſimum eſſe inſtrumentum, qui ubi defecerit, nõ poſſit partes extra emittere, ſicuti in viris, ideoq; intus reconditæ maneant: Hinc barbari referente eodẽ Ariſt. fœminis & conjugib. ſuis pro ſervis utebantur. Attamen ſi conſideremus nullum eorum, quæ ſupereminent, membrorum intus prius imperfectius formatum fuiſſe, non manus, non pedes, non nares, non aliquid aliud; ſi inſuper meminerimus fœminam oſſa ilii habere ampliora craſſioraq; ad fœtus geſtationem, uteri cervicem meatu colis ampliorem, & cum reliqua ſuperiora habeat mulier minora multo, uberius eſſe longe amplioribus; palam omnino erit fœminam à natura non per quandam reſultationẽ & primarii finis fruſtrationem, ſed primario fuiſſe tentatam & viros ſapientiſſimos (quod pace ipſorum dixerim) minus naturæ tribuere, quam mereatur; Non n. credibile eſt, voluiſſe ſapientiſſimum opificẽ partem totius generis noſtri dimidiam imperfectam eſſe, neq; inſuper ex qualitatibus & partium ſituatione, ſed ex fine naturæ, & communis agentis intento quærenda eſt rerum naturalium perfectio, atq; generationis & propagationis ſpeciei gratia fœmina fuit viro conjuncta, ad has operationes partes habet & temperaturã convenientiſſimã, eſt igitur viro æque perfecta, imo perfectionis ſuæ initium ſumit ab ipſa frigiditate, quæ facit, ut fœmina minus alimenti conſumat, ac ſubinde pro fœtus alimento redundet, tantum abeſt, ut imperfectionis cauſa ſit. Quod ſi fœminam præter inſtitutũ generantis fieri dicas, ac propterea aliquid deficiens & occaſionatum eſſe, ideoq; imperfectam; ſcias oportet fœminã fieri quidem præter inſtitutũ agentis particularis, ſed juxta intẽtionẽ univerſalis naturæ, ad opus generationis ordinatã, ideo omnes partes & inſtrumenta æquales viris ſortitam eſſe, niſi quod ad generationem attinentes diverſum ſervant ſitum, qua ratione ductus Plato 7. *de leg.* recte quidem exiſtimat, ad eadẽ animi ſtudia & eaſdẽ operationes

Solutio. — *Ex fine naturæ rerum perfectio eſt quærenda. Fœmina viro eſt æque perfecta.* — *Objectio.* — *Fœmina habet eaſdem partes quas vir.*

nes æque mulieres atq; viros natos esse;cujus viri auctoritati altera adhuc ratio firmamentū addit,nam quæ animi operationib⁹ inserviunt, neq; plura neq; pauciora in mulierib.reperiuntur quam in viris.Ex his jam omnino corruit Chrysippi sententia,qui virilem sexū sic exornasse naturā censuit, ut adjungeret muliebrē quasi appendicē seu caudā pavoni,unde nugatorum plerique ac pessimi nostro hoc seculo homines intēperanter calamo abutentes, probare ex sacris literis mulierē hominē nō esse petulanter fanaticeq; contendunt,quia(inquiunt)viri adjutoriū nuncupatur,& procreationis est instrumentum,malleus autem faber non est, nec acus sartor;ideoque publica officia mulieribus esse interdicta,quia ratione careāt,nec anima rationali à Deo donatā esse fœminam uspiam scriptum putent; multis præterea consimilibus contumeliis,& spurcissimis convitiis muliebrem sexū conspuunt,bruti quidem potius quam homines dicendi isti,qui quavis bestia deteriores in elegantissimā Dei creaturam scripturarum ignari debacchantur nā creavit Deus hominē in imagine sua, in imagine, inquam,Dei creavit eos marem & fœminam, item virgines tantum ex hominibus servantur bello contra Midianitas jussu Dei gesto; agnosce, inquit Machabæa mater ad filium,Deum omnia fecisse ex his,quæ non erant, & nos homines ita factus esse:Dicitur autem mulier auxilium viri, quasi alter ipse,quæ cum ipso semper conversetur,à publicis officiis aut sex⁹ pudor resilit; & nihilominus in Græciæ locis morem fuisse,ut etiā fœminæ publicis consultationibus interessent scribit D. Augustinus, idque etiā in Galliis olim celebre erat ac Debora populo Israel aliquandiu præfuit: Animam tamen rationalem primo homini Deum inspirasse legimus, à cujus hominis costa facta est mulier in animam viventem,non ad ornatū solum,sed ad societatem generis,vitæq; humanæ perfectionem.Quamobrem eorū monstrosas & distortas naturas rejiciamus,qui ducunt ingenii decus falsas opiniones novitatis amore & studio contradicendi sophisticæ tueri, sive igitur fœminarum vim in propaganda sobole intueamur,sive utilitatem mulierum ad bene beateque vivendum spectemus;sive copiam ipsarum consideremus; sive formam;hoc est, animam rationalem, sive materiam, non monstrum sane,ut plerique falso rentur,neq; resultatione natā, aut quippiā deficiens,sed potius primo à natura spectatam, & alteram naturæ humanæ partem fœminam esse palam intelligamus.

Fœmina ad eadem munera nata ad quæ vir.

Vide epist. Scalig ad Fœnam.

Vide Merulam in Gal.

De similitudine specifica & individuali.
CAP. IX.

Similitudo in specie ad materiam refertur.

QUumduplex adhuc in fœtu conspiciatur similitudo, in specie nimirum & in individuo, similitudinem in specie, sive in genere (utroque enim modo hominem, equum, bovem, appellare consuevimus) ad materiam referendam esse veterum monumentis proditum est, quippe quæ ex specifica nascitur seminis varietate, in quo facultas ipsa formatrix determinatur ad certam speciem. Et hoc est quod vulgariter dicitur, naturam communem contrahi per signatam materiam ad determinatum gradum entis, nam quod producitur leonem esse, equum aut hominem à matre, & ex substrata materia fieri fatendum est, quia ut non contemnendæ auctoritatis viri censent sanguis menstruus & ille, ex quo fit semen, sigillationem quandam in jecore accipit, tanquam ab opifice naturam particularium membrorum, & commodum respiciente, ideo talem sanguinē generat, quo possit homo nutriri, non aliud animal, hinc quod ex animalium diversi generis concursu progignitur, proprius ad fœminæ quam ad maris speciē accedit: ex ove & hirco ovis gignitur, pilis durioribus; ex capra & ariete capra fit pilis mollioribus, quo in opere formativa virtus quamvis inferior, utpote vegetabilis potentia, tamen ex præcepto Dei fit tanquam rude instrumentum in manu peritissimi artificis ac ita organizationem parat convenientem introducendæ formæ hominis, hoc est, animæ rationali, ita ut aliquatenus ultra sui naturam, & propter finem agere videatur: quibus accedit uteri etiam vis, cui efformandi virtutem nonnulli concedunt peritissimi viri; neque tamen aut parti continenti, id est, utero; aut agenti virtuti, id est, facultati formatrici primam hujus operis rationem omnino inesse putamus, sed materiæ, semini nimirum à quo provenit, ut formativa virtus hanc potius organizationem, ad quam erat in eodem semine potentia, fabricetur, ac uterus eidem sese accommodet, quæ omnia ex infra dicendis luculentius innotescent.

Natura communis contrahitur per signatam materiam.

Sanguis in jecore sigillationem accipit.

Similitudo.

Uterus formandi vim habet.

Acclivior ac majori controversia plena est de similitudine individuali seu in effigie disputatio, quam veritatis cognoscendæ studio paucis perstringam. Eam igitur Galenus, ad victoriam & motionem seminis

Similitudo individuam.

ſeminis alterutrius parentis refert; ideo ſimilitudinem, quæ in individualibus conſiſtit, non tam matrem, quam patrem repræſentare, quia ut plurimum prædominium, & efficacia paterni ſeminis major eſt. At, inquies, hac ratione oporteret fœtum patri ſimilẽ ſemper gigni, quia patris ſemen validius eſt materno? Vel ſaltem fieret, ut ſuperante principio materno fœtus in omnibus ſimilaretur matri; & paterno, patri? Cujus oppoſitum docet experientia, nam conſtat eundem fœtum in quibuſdam patri, in aliis matri aſſimilari. Reſpondet Galenus, fœmineum ſemen aliquando ſuperare, propterea quod novem menſium ſpatio vim plurimam ſumit ex menſtruo; Et mora in utero materno tanto invaleſcit & ſuperat, quanto in primo congreſſu fuerat ſuperatum hinc fieri, ut ſpecies animalis matrẽ, effigies patrem magis repræſentet, quia illa ex materiali fœtus principio, cujus major pars à matre eſt; hæc ex efficacia & efficientia, cujus plurimum eſt à patris ſemine, quamvis & in ſemine & in menſtruo, utraq; hæc principia materialia, & effectiva habeantur, non tamen æqualia, quia uti ſupra jam diximus in ſemine effectivum validiſſimum eſt, quod ad materiam ſpectat, pauciſſimum; contra in ſanguine materiale plurimum, quod autem ad vim ſpectat, imbecillimum: Quam tamen ſententiam vix ſibi conſtare credunt, quia ſanguini menſtruo facultatem etiam formatricem tribuere arbitrantur; Probabiliusque eſſe putant, ſimilitudinem hanc tribuendam eſſe vehementi comprehenſioni aut firmæ cogitationi viri aut fœminæ in coitu, à qua vim, quæ fœtum conformat, quodamodo duci ac gubernari omnino ſibi perſuadent, argumento ducti, quod fœmina, quæ nuper concepit, ſi cераſum vel roſam vel fragrum in ſinum effundas, quod graviter ferens vehementer apprehendat, infanti inuritur nota ejusdẽ rei; ſubinde ſi gravida eo, cujus flagrat deſiderio, minime potiatur, infans illius ſignum geret; Addunt albam fœminam ex albo viro Æthiopem edidiſſe, quia pictura erat nigri hominis in cubiculo, in quo convenerant; aliam fœtum piloſum & unguibus urſinis, quia adverſus paries urſum habebat effigiatum; quibus perterritæ fœminæ pleræque ſeptentrionales, Belgæ præſertim ac Germanæ, ſimilem timentes caſum æthiopes videre aut domi habere, dum utero gerunt, reformidant. Sed illud etiam ſancti patriarchæ de virgis decorticatis exemplum afferunt, ideoq; plures humano generi, quam cæteris animalibus ſimilitudinum differentias accidere, quia cogitationum

2. de ſem. ſi — *Objectio.* — *Galeni ſententia.* — *Sanguis menſtruus vim etiam habet effectivam.* — *Fernelij opinio.* — *Septentrionales fœminæ gravidæ æthiopes aſpicere nolunt.*

Humano generi quā cæteris animalib. plures accidunt similitudines.

velocitas, animi celeritas, ingenii varietas multiformes notas imprimere necessum sit, ut non sine magna admiratione duos videas, quos vix quisquam discernere inter se queat, quod de Artemone & Antigono rege scribitur, de Alexandro & alio ex infima plebe homine: quales etiam duos gemellos Eboræ vidi Alvari Vaësii celeberrimi juris consulti ex sorore nepotes, quos vix ipsa mater, & non nisi ex voce discernebat, quia ambo vivunt monachi, & theologiam profitentur, in suo conventu. Sanguini vero menstruo vim effectivam tribui, piaculum non esse, superius prodidimus, & Galenus latissime confirmat; Sed hæc responsio plus videtur tribuere imaginationi quam par sit. Quare potius ad objectionem dicendum, quod quamvis semen similarem naturam habeat & ejusmodi sit, ut omnia ex omnibus ejus partibus animalis membra fabricari queant, tamen illam seminis partem, quæ primo excedit, crassiorem esse, quæ vero secunda vel tertia ejaculatione emittitur, tenuiorem, frigidiorē ac imbecilliorem, substantiæque insiti caloris minus participem. Cum igitur non simul totum, sed per partes ejaculetur semen, fieri posse, ut idem secundum diversas partes, & superet, & superetur, & ob hanc rationem eundem fœtum in quibusdam patri, in aliis matri assimilari. Sed qua ratione potuit seminis portiuncula imprimere fœtui notā aut effigiem illius partis, à qua decisa fuerat? Hoc ut acurate intelligas, præmittere oportet, facultatem formatricem uti tanquam instrumentis temperamento seminalis substantiæ, & genitivo spiritu seminis ipsius, scitum enim est, temperamentum omnium nostri corporis actionum immediatum esse instrumentum: hoc autem duplex existit, peculiare, & cuique patri proprium unum, quod cujusque partis forma est: commune seu totale alterum, quod ex omnibus particularibus conflatur, & energia quadam omnium nostri corporis partium temperamentorum vim ac rationem in se continet; ut igitur totale hoc temperamentum virtualiter continet reliqua omnia; ita semen quod ex materia totius corporis conficitur, quæ totali illo temperamento fruitur, eodem etiam temperamento præditum est, veluti corpus à quo decidit; quod quidem semen cum in generatione materiam præstet, facile commigrat in similes partes eis, à quibus decisum fuerat: subindeque spiritus genitivus, qui ex animali, vitali, & ex consequente temperamento influente potissimum conficitur, simili energia in se continet o-

Decisio controversiæ. 2. de sem. Solutio objectionis.

Objectionalis. portio effigiem partis qua ratione imprimit.

Temperamentum facultatis est instrumentum.

Temperamentum duplex.

Fet omnium membrorum, à quibus decidit, proprietates. Nam formativa omnium membrorum vis ad testes & semen in iisdem contentum mediis his spiritibus vim formativam sui similem transmittit, testibus coctionem huic operi ministrantibus; & in hoc differt semen, quod vasa spermatica conficiunt, ab eo quod testes, quod illud infœcundum, hoc hac ratione prolificum jam est. His si accedat vehemens comprehensio, & illa sigillatio, quam in jecore sanguinem suscipere prodidimus, nulli profecto mirum esse debet, cujuslibet partis vel minimam notam fœtui imprimi posse. Neque verò huic sigillationi tantum tribuas, ut putes, jecor agnoscere verrucam aut maculam corporis, ac propterea sanguinem illi alendæ commodum progignere, sed partem ipsam habere vim, sanguinem ad se delatum in sui similem substantiam transmutandi, neque rursus imaginationi aut temperamento totum hoc opus acceptum ferimus, sed seminis prædominio, quod reliqua haud mediocriter coadjuvare credimus. Ut igitur, quæ fuso sermone prodita sunt, in pauca redigamus, triplex in fœtu consideratur similitudo; Prima, in specie sive in genere, cum homo ex homine, equus ex equo procreatur, cujus majorem partem mater exhibet & à materia est: Altera in effigie seu proprietatibus individualibus, qua hominis ad hominem & equi ad equum fit differentia, in qua seminis prædominium, & temperamentum substantiale vim obtinet, majoremque si valida accedat comprehensio & imaginatio. Tertia similitudo est, qua maris ad fœminam, fœminæ ad marem diversitas consideratur, de qua primo loco capite superiori egimus, quæ ex utrorumque principiorum temperamento qualitativo suboritur, ex majore nimirum vel minore calore totius compositi ex utroq; semine, ad quod etiam multum juvat, si ex testium dextro semen decidatur, & in dextro uteri sinu sit receptum. Facultas tamen formatrix harum omnium similitudinum præcipua causa est, quæ ad hoc vel illud animal generandum materia utitur; ad hanc potius quam alteram effigiem & notam seminis prædominio, & temperamento substantiali; ad hunc potius quam alium sexum, qualitativo temperamento.

Semen continet omnium membrorum vires.

Semen quod vasa spermatica conficiunt, ab eo quod testes, differt.

Hac Fernelio fuit opinio.

Hac Mercati.

Epilogus.

Triplex in fœtu similitudo.

Species.

Effigies.

Sexus.

De simi-

De similitudine ad majores & consanguineos.

CAP. X.

Similitudo ad majores.

QUod autem avis, proavis, atavis, patruis, vel aliis consanguineis, qui jam diu perierunt, neq; quicquam ad generationem cõtulerunt, fœtus interdum similetur potius quam parentibus, & hos aut illos voce, ritu, ac gestu referant, Aristotelis decreto, motionibus seu actionibus facultatis formatricis in semine existentibus tribuendum est; quarum quædam insunt actu seu proxima potentia; aliæ potentia & illa quidem remota. cum igitur formatrix virtus, patris à formatrice membrorum avi producta fuerit, juxta similitudinem avi recipit species, quia in semine erat non sola imago oculi paterni, sed etiam oculi aviti, à quo intercedente patre vim excepit, qua ratione evenit jam, ut quam quidam in brachio notam haberet, hanc nõ filius sed nepos ea præcise corporis parte proderet: Patrui vero similitudinem fœtus repræsentat eo, quod præ se fert avum, cui patrui oculus similis erat, & ita longius proceditur, quousque vetustate obscuratur; & delitescit imago, quod ad quatuor progenies extendi quidam arbitrantur, & ideo neque ulterius consanguineitatis gradus numerari. Non tamen video, cur ad multo plures similitudo extendi nequeat; nam si quartus similis fuit primo, ac filius illius patrem referat, poterit profecto quinto & sexto similari, cui quartus similis erat. Sentit igitur Aristoteles naturam sive facultatem formatricem semper tendi ad illud, quod sibi similius est, nimirum ad patrem, quod si hunc motum non assequatur, solvi in propinquum, & similem avo generare, atavo aut aliis consanguineis; quod si neque hoc quidem obtinebit, in remotiorem adhuc motum solvi, & generare animal, atque hinc monstra, & tandem, si neque hoc assequi possit, molam & informem carnem, de quibus proximo capite sermo erit. Neq; mirandum est, proximiores motus facultatis formatricis solvi seu frustrari, ipsamque per remotiores operari, siquidem & in facultate imaginatrice sæpe experimur, insomnia fieri ex imaginibus multo ante prægressis, quod evidentissimum est argumentum, facultatem formatricem semini communicari, non solum ex certo testium temperamento, sed etiam ab anima totius, sicut reliquas facultates, quæ in illa emi-

4. de gener. anim. 3.

Ad avos.

Ad patruos & avunculos.

Ad quatuor progenies similitudines extendi & ulterius.

Aristotelis sententia.

Monstra cur generentur.

Facultas formatrix non solum à temperamento, sed ab anima

eminentia continentur. Cæterum vox, risus, gestus, ad posteros, transeunt, quia organa, à quibus ipsa eduntur, similia evadunt, à similibus autem organis, similes omninò eduntur operationes. Proceritas autẽ corporis ad naturam seminis paterni; amplitudo solidarum partium ad ipsius copiam referenda est; at verò moles ad alimenti sanguinisq; materni bonitatem & ubertatem, ac insuper ad uteri capacitatem. quemadmodum enim si quis cucumerem, qui jam defloruit & adhuc in cucumerario adhæret, immittat in vas angustum, æqualis ac similis evadet cavitati ipsius, si vero in vas pro cucumeris natura amplum, æqualis itidem ac similis erit, dummodo materiæ ubertas adveniat, ita etiam in majori uteri capacitate, majores fœtus, in angustiori minores procreantur, quo ducti exemplo, qui catellos parvos habere volunt, ipsos statim post ortum vasis angustioribus concludunt, atq; ita prohibetur augmentum. Ex dictis liquidò constat, traduci quidem ad prolem motus virtutis naturalis; non tamen facultatis animalis; aut animæ rationalis; ideoque non communicantur fœtibus artes parentum, neq; scientiæ, neq; virtutes, neq; vitia; quantumvis interdum facultas ipsa formatrix ab imaginatione & cogitatione soleat immutari.

tot fu semine communicatur. Similitudo in voce, risu, & gestu. Proceritas, amplitudo & moles similitudo. Facultatis naturalis motus ad semen traduci, animalis non ita, nec rationalis.

Sic intelligendum illud Horatii:

Fortes creantur fortibus, & bonis
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Et Mantuanus Poëta:

Qui viget in foliis, venit à radicibus humor,
Sic patrum in natos abeunt cum semine mores.

De causa dissimilitudinis ad parentes, & cur monstra & mola generentur.

CAP. XI.

HOmimem, cujus causa videtur natura cuncta animalia genuisse, parvum dici mundum veterum monumentis celebratum est, quia omnia, quibus mund⁹ constat perfectione continet; quippe qui

Homo continet in se omnia quæ mundus.

pe qui essentiam cum elementis habet, vitam cum plantis, sensum cum animalibus, & sibi peculiarem animam rationalem, per quæ omnia utpote simpliciora hominē efformando servato ordine natura transit: Hæc autem si aut vitio materiæ, aut facultatis formativæ defectu in itinere intercipiatur, genitum fit dissimile generanti, tendente natura ad id, quod melius est atq; perfectius, subsistente verò in eo, quod

Tripliciter contingit dissimilitudo.

potest. Tripliciter autem hæc dissimilitudo contingit: Primo quia formatrix facultas conata assimilare, impeditur in opere, quia similitudo diversa in altero semine potentior, evertit remissiorem similitudinem alterius, qua ratione in altero brachio, aut crure, aut oculo patrem altero matrem refert. Secundo modo deformitas contingit, si formatrix facultas licet habeat omnium membrorum simulacrum, non tamen æqualiter ab omnibus excitetur, ex qua causa prodit dissimilitudo natorum ad parentes in accidentibus, quas profecto duas dissi-

Prima monstrosa species ex inordinato motu seminis.

militudinis rationes omnino monstrosas esse non crediderim, nisi forte non æqualiter duntaxat, sed etiam inordinate facultas per semen moveatur, quia tunc partes in diverso situ collocat, ut oculos in humeris, aut in fronte, quod monstrosum esse, nemo est, qui dubitet. Tertio

Secunda monstrosa species ex non regulata materia.

modo dissimilitudo contingit, quia materia seminis vel menstrui non potuit à formatrice regulari, neq; quoad similitudinem, neque quoad speciem, qua potissimū ratione, quia servato in generatione universali, perit omnino singulare, gignuntur monstra, quæ Plato clam nutrienda esse voluit, Arist vero ne nutrienda quidem. Ex his in propatulo est:

Monstra clam nutrienda. 5. d. leg. & Polit.

cur in fœtu humano similitudo ad parentes minima fit, major in brutis, maxima in plantis; quia nimirum in his sola ineptitudo terræ similitudinem evertere potest; in brutis etiam locum habet diversitas formatricis duorum seminum, rarissime verò imaginatio; in homine tamen tres omnes causæ reperiuntur, & similitudinis in semine diversi-

Monstra ex materiæ defectu.

tas & inepta materia & imaginatio varia Porro non potest materia regulari ad similitudinē proferendam; aut ex defectu sufficientis copiæ in toto, vel habito respectu ad partem aliquam, qua ratione pumiliones generantur, vel partes progignuntur aliquot longe minores,

Monstra ex materiæ ubertate.

quam toti corpori conveniat; aut ex materiæ ubertate, cujus copiam si rite gubernare potest facultas, gigantes, vel deformes magnitudine homines procreantur; sin antem gubernare nequit, mille monstra generat, aut informem illam carnem, quam molam vocamus; aut etiam

Ex inæqua[illegible]

inepta materia fit ex inæqualitate & effusione ipsius per uterū, veluti

meridie

accidit liquido plumbo, quod inæqualiter fusũ inæqualia efficit simulacra; ex quo vitio deformes & inæquales suboriuntur partes, ut caput crassius, & membra reliqua minus eleganter, ac speciose efformata, ac sine proportione; quod perinde accidere potest, ex duritie, crassitie, fluxibilitate aut corruptione seminis vel menstrui, aut denique ex varia & vehementer distracta imaginatione, aut inter concipiendum, aut toto formationis tempore; quoniam imaginatio ad facultatem formatricem ita se habet, ut potentia superior ad inferiorem, ideo ad speciem imaginatione conceptam mutatur spiritus corporeus, in quo inerat vis formativa, atq; ita mutatio fit in prole, ex imaginatione parentis in ipso coitu si vehemens sit, imaginationiq; repræsentatæ rei accidentia potius, quam idolum imprimitur; accidentia dico, quoniam ex imaginatione solummodo conceptum frustari forma hominis, fieriq; sensitivum sive animal ejus speciei, cujus erat animal imaginatione cõceptum aut ad cujus occursum fœmina conturbata fuerat (quod aliqui autumarunt) vix aut ne vix quidem adduci possunt ut existimem; neq; n. vehementer apprehenso ceraso, rosa, aut fragro, quippiam horum concipitur, sed eorum accidentia fœtui imprimuntur; multo igitur minus perfecta animalia, ut canis, vitulus, ovis, quæ nõ nisi ab univoco agente generari possunt; quamobrem si quippiam simile aliquando contingat, haud libera omnino mulier erit de suspicione bruti alicujus accessus. Neque etiam impudici concubitus nota carebit alba fœmina, quæ Æthiopem peperit, si plane Æthiopico colore præditus erat, vel saltem ex eo solum, quod depictum Æthiopem intuita fuerat, subnigrum hominẽ peperisse credendũ est, quantum illa natio pateretur, non tamen calore penitus Æthiopico, qui ipsis purum accidens nõ est, sed inseparabile quarto modo, quòd à sola imaginatione induci posse vero simile non est; possunt tamen corpus deformare, varias alienasq; species & absurdas sexui imprimere non solum defectus, ubertas & inæqualis seminis fusio, sed etiam metus, consternatio, influxus siderum, variaq; simulacra, quæ mulier mente concepit tempore cõceptionis & gestationis. Ex dixtis jam in propatulo est, monstrum nil aliud esse quam vitiosum, & præter naturæ institutum conceptum, quod etiam ex Aristotele colligitur; fieri autem vitiosum, aut ex vitio materiæ, seminis nimirum & menstrui sanguinis; quia multa, pauca, intemperata valde, vitiosa, corrupta aut inæqualiter fusa facultatem

li fusilis *m. ix. ii.*

Similitudo. Imaginativa superior potentia est, collata ad facultatem formatricem.

Imaginatio quid possit in conceptu.

Accidentia mutare potest, speciem non potest.

Perfecta animalia ab univoco agente generantur.

Monstrum quid.

Vitiosi conceptus causa.

4. de gener. anim. 5.

impedit; aut ex ipsius facultatis formativæ vitio ab imaginativa distracta: aut à calore & spiritu genitivo, qui tametsi sui domicilii architectus merito nuncupatur, si debita destituatur temperatura, fit facultati ineptum instrumentum. Cæterum cum nomine naturæ tum materia, tum etiam forma comprehendantur, quinque reperies monstrorum genera, quorum tria per materiam, duo per formam à natura deficiunt; Primum comprehendit omnes nationes, quæ defectu insigniuntur, quales apud Plinium Arimaspi uno oculo in media fronte insignes: & alii sine cervice oculos in humeris habentes, & in Ponto Thybiorum gens multiq; alii geminam pupillam, & in altera equi effigiem habentes, Et Anthropophagi Scythæ aversis post crura plantis miræ velocitatis; nec non Sciopodæ singulis ruribus miræ ad saltum pernicitatis, ita dicti, quod majori æstu humi jacentes resupini umbra se pedũ protegant; Et Astomorũ gens sine ore halitu viventes: subindeq; Choramendæ, sine voce stridoris horrenti, Et præter hos Nomadænariũ loco fœminæ tantum habentes, quorũ etiam meminit Benjaminus in suo itinerario ab Aria Montano translato, ubi eos Cophec Althorec vocat. Secundum genus eorum est, quorum corpora magnitudine superant, ac parvitate deficiunt, à debita hominum commoderatione, ut pumiliones & gigantes, quales in quibusdam Indiæ locis, ubi umbræ non sint cubitorum quinum, & binorum palmorum, annos vivere 130. idem Plinius auctor est; quin etiam Pygmæorum gentem juxta paludes Nili habitare prodidit, & alios juxta Gangem ternos dodrantes non excedentes, quorum hodie plerosque etiam apud nos nasci videmus. Tertium ea continet corpora, quibus aliquod membrũ deest, vel superabundat, quo genere comprehenduntur, quæ forma prodeunt multimembria, scilicet multis pedibus manibus aut capitibus, ut ille, qui Amiterni nostris temporibus natus est, brachio uno, pedibus tribus, & alter pedibus tribus reliqua probe efformatus & non procul ab Oxonio in Anglia, alius capitibus duobus, brachiis quatuor, manibus totidem, ventre uno, membro muliebri, ac sede una, ex una parte pedibus transversis, ex altera un⁹ rite exporrectus. Hoc etiam genere complectuntur Androgynos sive Hermaphroditos, quorum nec exiguus est hodiernus numerus; & supra Nasamonas plerosque esse Plinius refert inter se vicibus coeuntes: Illi præterea quibus aut brachia aut membrum aliquod deficit, qualem nos vi-

Quinque monstrorum genera.

Conceptus qui defectu insigniuntur.

Magnitudini superantes justam aut ab illa deficientes.

Quibus membra deficiunt, aut superabundent.

Androgyni seu hermaphroditi.

nos vidimus adolescentem anno 1577, sine brachiis natum ac gibbosum, qui nihilominus pedum digitis ad scribendum, nendum, ac reliqua munia obeunda exacte, & expedite utebatur, ac in Eborensi academia literis incumbebat; cui similis alter ille est, ab oppido Daguarda oriundus, qui cũ hæc scriberem Salmanticæ studiis operam navat. Quartum ea, monstra comprehendit, quæ partim humano corpore fruuntur, aliqua tamen particula, aut pluribus bruti speciem referunt, quale genus illud hominum, quod fertur capitibus caninis pro voce latratum edere, & unguibus armatos, venatu, & aucupio vesci; Huc illud referendum erit, quod Ravennæ anno 1512. natum traditum est, quod habebat cornu in capite, alas duas, brachia nulla, pedem unum, ut avis rapax, oculum in genu, sexum utrumque, in medio pectore Y & crucis effigiem; qui conceptus etsi à causis illis naturalibus contingant, tamen haud sine Dei providentia fieri credendum est, pro puniendis & monendis hominibus, iisdemque arcendis ab effrænata & turpi libidine: Horum pleraque varia & mirabilia exempla, quæ nostro ævo edita sunt, apud Rufum extant, ad quem lectorem relegamus. Quintum & ultimum monstrorum genus eorum est, quæ bruti alicujus animalis, vel plurium simul speciem ac figuram repræsentant, ut Elephantis, quem Alcypes peperisse historiis traditũ est, & serpens quem initio Marcisi belli ancillam enixam esse Plinius scripsit, *matrẽq; suus conterruit infans*, ut Lucanus cecinit, quorum etiam pleraque apud eundem auctorem reperies; Et hac ratione quasdam mulieres regionibus nonnullis meridionalibus, animal vivens (quod feram vocant) genuisse ferunt: Verum non solum dicuntur monstra, quæ diversorum animalium speciem gerunt, quæ forma prodeunt multimembri, sed etiam, qui numerosi una fœtura prodeunt: maxima enim ex parte mulieres unum duosve pariunt, juxta mammillarum numerum. Plures licet forma & natura totali genitoribus similes sint, numero tamen & naturæ ordine ac instituto à natura dissident, hæc vero est differentia, quod iis, qui ex hominibus sunt prognati, & in quibus viget aliqua rationis vis naturæque legibus ducuntur, animam rationalem inesse sapientes statuunt, nam tametsi dignam homine venustatem non consequantur, sed membra habeant distorta, hiulca, incurva, mutila ac deformia, tamen loquuntur, ratiocinantur, judicant, reminiscuntur aliaque animæ munia obeunt; quod si rationis vigor in iis mi-

Bruti speciem una aut pluribus partibus referentes.

Monstra sine Dei providentia non fiunt.

Qui bruta plane referunt.

Fera, quid.

nus elucet, id propter organi ineptitudinem fit, ut in pueris, ſenibus, ebriis, delirantibus: Ex qua tamen claſſe rejiciendi ſunt Fauni, Satyri, Centauri, Lemures, Tritones, Sirenes, Harpyæ, & quæ ex alterius animalis commixtione conflata eſſe fabulæ comminiſcuntur; quicunque tamen enormi corpore, aſpectuq; tetro atque horrido, ut roſtro ſuillo, vel capite canino naſcuntur, hi adhuc in hominum numerũ referuntur.

Mola quid. Haud multo diſſimili ratione generatur mola, quæ tradente Hipp. lib. *de morb. mulierum, & de ſterilitate*, & Ariſtot. citato, caro quædam eſt informis in ipſa uteri capacitate genita, inarticulata, ac variarũ figurarum, quæq; abortione editur ſicuti fœtus & ſine oſſibus, ſine inteſtinis, ſine viſceribus. *Mola natura.* Huic aliqui ſubobſcurum extenſionis & contractionis motũ concedunt; majori tamen ex parte plurimis venarũ ramificationib. intercepta eſt, quibusdam albis ductibus, viridibus, aut ſubnigri coloris permixtis ſine ſenſu neq; motu, quæ nonnunquam etiam viſa eſt in membranaceam ſubſtantiam degeneraſſe, aquoſis plerisq; bullis, ac pellucidis plenam plerumque cum ſanie fœtida ac diluta. *Mola unde dicta.* Dicitur autem mola, à molon quod rotundum Græcis eſt, aut à Perſica voce moly, quod eſt informe, vel etiam vocatur mola à mole, quod ut Moſchioni & Aetio placet, tanquã moles & pondus gravat mulieres; Avicenna, Paulus & Aëtius, nomine molæ comprehendunt etiam uteri tumorẽ, inſtar lapidis adeo induratũ, ut ferri acie vix tranſigi queat; quã tamen affectionem, qui rerum naturas penitius rimantur, non ad molam ſed ad tumorum ſpeciem merito reducunt; *Quandiu geſtatur mola.* quod ſi aliquando adeo induretur mola, illud ex diuturna mora in utero fieri cenſendũ eſt, viſæ n. jam ſunt quæ ad ſextum ſeptimumque annum molam geſtaverint, quin & malum in tota vita plerumq; durat, ita ut cum eo fœminæ & conſeneſcant & commoriantur, ſed plerumque levius adhæreſcens tertio quartove menſe excidit nondum ad juſtam magnitudinẽ perducta. *Omnium animalium ſola mulier molam concipit.* At cur omnium animalium ſola mulier molam concipiat, quæſitum etiam olim jam fuit, & cauſa reddita ab Ariſtotele citato, *Dub.* quod menſtrua huic concoquere non potenti affluentiora ſint, ex *An mola ſine viro concipiatur.* quibus conſtat menſtruorum copiam ad molæ generationem neceſſariam eſſe, vir etiam ſemen prærequiri Galenus apertiſſime teſtatur, 14. *de uſu partiũ*, dicens: *non enim ſicut gallinæ ova pariunt ſine maribus ita mulierem aliquando viderunt ſine viro vel molam, vel hujusmodi quippiam aliud*

aliud concepisse: itaque ex sententia Aristotelis atque Galeni dup'ex est *Galeni sententia.* molæ causa, altera menstruorum copia, altera defectus virtutis forma- *Molæ causæ* tricis in virili semine, quibus accedat uteri frigiditas (quæ facultas de-vita contendens assequi non possit) provenit autem imbecillitas facultatis, ob morbosum ac exiguum virile semen, quod principium præstat paucissimum & imbecillum, quod facile à copiosis mensibus obruitur, ideoq; potissimum mo'a contingit, si instantibus, fluentibus, aut nondum omnino purgatis mensibus fœminam coire accidat, quibus Averroes mea quidem sententia subscribit, qui molam fieri confirmat ob defectum formatricis facultatis, quem morboso semini inesse procul dubio certum est. Hæc cum ita sint, tamen Avicenna, & cum *Avicennæ & Mercurialis opinio.* eo Mercurialis acerrime contendunt, sine viri semine molam generari; eamque potius fieri, ubi copiosa mulieris genitura, quod aut concubitu aut somnio proruperit, menstruis augeatur: & matricis calore coaguletur. Itaque quod Aristoteles & Galenus uteri frigiditati tribuunt; ipsi calori adscribunt, quo videntur supplere exiguum illum motum imbecillis seminis virilis, quem Galenus requirit, ita ut hujus carnis generatio non differat ab alterius cujusq; carnis generatione; sed in eo differt Mercurialis ab Avicenna, quod hic sine viri accessu, ille non nisi coeuntibus contingere posse arbitrantur, non quod requiratur virile semen, sed quod ex concubitu uterus amplius concalescat, calorem enim ad ampliorem menstruorum tractionem & carnis generationem ipsam plurimum conferre; quæ quidem omnia *Decisio autoris.* adeo mihi videntur vero similia, ut cogar existimare, ab utraque causa mo'am posse provenire, nimirum aut ab exiguo, & debilissimo principio masculino, aut à nullo, si modo ejus vices suppleat cali- *Mercati sententia.* ditas uteri cum muliebri semine; quod rarissime tamen contingere posse autumaverim, atq; ita si tale quippiam virginibus aliquando accidat, potius ad lumbricos aut tumores matricis revocandũ erit; nusquam enim visa fuit mulier, quæ molam sine mare conceperit, nec mihi eorũ sententia omnino improbatur, qui molam etiam fieri credunt præter dictas causas ab exurentis feminis conditione, cum defectu & resolutione spiritus genitivi à morboso calore depopulati, sæpe enim à diversis causis idem effectus diversimode potest provenire. Multæ præterea sunt falsæ, irritæ & inutiles conceptiones, nam quædam quasi *Falsæ gravidationes.* prægnantes turgent, nunquam tamen infantes emittunt; aliæ vento,

aliæ

aliæ aqua tument, qui certe hydrops est uterinus, de quo ac reliquis tumoribus uteri suo loco copiosius dicendum erit.

De hermaphroditis.

CAP. XII.

INter reliqua monstrorum genera hermaphroditi frequentius enascuntur, de quibus tamen exigua, aut ferè nulla, & parum sufficiens in lib. Hippocrat. Galeni, ac in ipsis gynæciorum voluminibus facta est mentio; ideo de his sermonem hic subnectere haud præter ordinem visum fuit. Est autem hermaphroditus complexus utriusq; sexus masculini scilicet ac fœminei seu qui gemina habet genitalia alterum maris, alterum fœminæ, ut ex auctore definit. med. colligitur & ex Aristot. licet Aristot. sententia alterum genitale ratum, alterum irritum sit, cum per alimentum subinde delitescat, quoniam præter naturam est & in modum abscessus. Dicitur autem hermaphroditus quasi compositus ex Mercurio & Venere: sive Androgynus ex viro & fœmina, plerumq; tamen à superabundanti vel mares, vel fœminæ nuncupantur, ut vel plantandis hominibus, vel homini suscipiendo sunt aptiores. Clarioris tamen doctrinæ gratia quatuor Androgynorum constituuntur classes sive ordines. Prima est hermaphroditus mas, seu qui virilem sexum perfectum ac potentem habet, in perineo tamen id est inter anum & testes, quo loco sectio fit pro extrahendo vesicæ lapide, foramē perstat, minime tamen perviū, ut ex quo neq; lotium prodeat, neque genitura, quod genus plerique cum hippospadiis confundunt, sed male, sunt enim hippospadii, qui ex generatione urinæ iter inferius subcanale habent, qua præputium alligatur glandi, ut apud Paulum est & auctorem lib. *introductorii Galeno adscripti*, qualē vidimus Anglum. Secunda est hermaphroditi fœminæ, quæ præter vulvam naturaliter constitutam, seminali & menstruo excremento manantem, supra ad os pectinis membri virilis carneam & cutaceam quandam similitudinem habet, profusionis seminis impotentem & testibus carentem, quam supra nymphæam nominari diximus, & quibusdam mulieribus inesse. Tertia est eorum Hermaphroditorum, qui etsi utriusque sexus expressas habeant notas, inefficaces tamen ad seminis profusionem & generationem existunt, alterutra tamen parte ad mi-

Margin notes: *2. degener. aum.* — *Epigra. de hermaphr. vide eod. H. f. 133.* — *Hermaphroditi 1. classis.* — *Hippospadii.* — *P. lib. 6. c. 54. G. c. 18.* — *Secunda classis hermaphroditi fœmina*

admictionem conferente. Quarta eorum, qui utroque sexu pollent marisque & fœminæ munera potenter obeunt, quia utraque genitalia completa perfectaque habent, quin etiam mamınam dextram virilem muliebrem lævam. Paulus citato ex Leonide hermaphroditi differentias aliter distinguit, & tres quidem in viris, unam in mulieribus constituit, prima virorum est, cum iter scrotum & anum, secunda cum in medio scroto pudendi muliebris pilis obsiti forma apparet, tertia cũ ibidem, hoc est, in eodẽ scroto foramen adest, per quod lotium egreditur, mulieribus supra pudendum, juxta pubem virile genitale invenitur tribus extantibus corporibus uno tanquam cole, duobus veluti testiculis. Cæterum qui gemina habent genitalia, fere nunquam contingit, ut utrumque completum possideant, nam ut ex Aristotele retulimus, alterum firmum, alterum debile ac inutile redditur. Porro hermaphroditis: qui utraque genitalia notatu digna possident, leges sexus in quo manere ac vivere velint, optionem faciunt, pœna tamen capitali imposita, si ab electo semel sextu discessisse comprehendantur, ne promiscue utroque abuntantur; reliqui autem fœminis an viris annumerandi sint sumptis signis ex genitalibus, & facie cognoscitur, nam fœminei sexus hermaphroditus erit, si vulva omnibus suis dimensionibus exacta sit, & adeo pervia, ut virile membrum admittere possit, si menses illac profluant, si glabri sint, si promissi sint tenues ac molles capilli, si toto corpore effœminati, animi fracti, timidi, voce acuta, & mammis elatioribus & juxta anum crines nulli. E converso autem si perinæum & anum pilis obsitum habet, si penem justæ magnitudinis alacriter arrigentem, & semine manantem, in virorum potius numero censendus erit, tandem quicunque plus viri quam fœminæ habebit, vir erit, fœmina vero, qui plura cum fœminis communia habuerit; qui vero utrumque æque participat, vir fœmina dicitur, qui neutrum, neutris adscribitur. Galenus refert sententiam quorundam, qui dicebant fœminam nullam esse hermaphroditum, deque his intelligebant sententiam Hippocratis, *mulier ambidextra non fit*, quasi diceret; mari muliebre pudendum adnasci posse, mulieri autem virile nequaquam. In causa, propter quam hermaphrodit⁹ generetur, variatum est; nam aliqui scribunt, si mulier viro congrediatur, à primo qua est menstruis purgata die, usque ad quintum, mare producit, à quinto ad octavum fœmellam, ab octauo ad duodecimum rursus masculam: post illum

Lex hermaphroditi.

Qui cognoscatur sexus.

7. aph. 44.

Causa hermaphroditi.

dierum numerum hermaphroditum: conatur Lemnius hanc sententiã ratione vallare, quia inquit, *Primis diebus sordido humore repurgata vulva plus concipit caloris, quo virile semen coalescit & in dextrum uteri sinum dirigitur, hepatis dextrique renis vi attractoria, è quibus etiã sanguis calidq in alimentũ futuri fœtus derivatur: sinistra vero partes, utpote frigidiores & sanguinis inopes statim à purgatis mensibus aliquid conferre non possunt, sed post quintum diem usque ad octavũ ex illis, liene & sinistro rene aliquid sanguinis cõfluit, quo fœtq alendq est, ita cũ istæ partes vices suas obeant, cessentq; dextra ex situ loci & alimenti frigidi ratione fœmella effingitur. Post octavũ dextra rursum operantur, masculusq; progignitur, post quod dierũ curriculũ, quia ex omni parte promiscue sanguis prorumpit & semẽ neutri parti associatur, sed in medio vulvæ fluctuat hermaphroditũ cõfusa inter se semina moliuntur.* Hanc sententiã perperã Lemnius & alii non sine crimine Avicennæ adscribunt, quoniam ipsi eandem omnino rejicit, seu forte quia auctorẽ habere voluerunt eorũ, quib⁹ nec ratio nec experimentũ suffragatur, eademq;, qua dicuntur, facilitate refelli possunt: nã fœtus masculus aut fœmineus ex dierum discrimine non nascitur, ut suo loco cudimus. Et certe si hermaphroditi omnes essent, qui post. 12. à repurgatã muliere diem concipiuntur, copiosior eorum numerus nasceretur: ideoque alii astris vitiosum conceptum potius acceptũ referunt, iis præsertim bicorporea signa occupantibus: Alii ex vitioso indecoroque concubitu nasci putant, cum præter usum vir supinus, mulier prona decumbit non sine magno dedecore & valetudinis dispendio, quippe hi herniosi plerumque fiant. Tertia fuit sententia eorum, qui plures cellulas in utero constituunt, hi namq; hermaphroditum gigni tradunt, cum semẽ in media colligitur. Quarta adscribitur Hippocrati, quod nimirum quando duo semina, virile ac fœmineum æqualia sunt viribus & copia, ex quibus virtus formativa ex unoquoque contendit effingere id, cui aptũ est, fit ut in uno eodemq; corpore utrumque effingat. Tandem quidam non toti semini sed cuilibet patri id tribuunt quæ virtutem habeat duo hæc membra efformandi.

C. lib. 7. c. 35. L. thom. 1. Epist. 70. M. in 1. Diosc. c. 18.

Porro non solùm in hominum sed etiam in brutorum genere hermaphroditi reperiuntur, equũ & canem hermaphroditum vidit Cardanus, de cervis Androgynis scribit Langius, Venatores communiter credunt, id quod etiam Archelaus confirmat, lepori utrumque sexum, & utramq; gignendi vim inesse, quod naturã pati non posse Matthiolus

lus arbitratur & commento ansam præbuisse leporum fœcunditatem eximiam; non solùm enim crebro superfœtant, auctore Aristot. sed statim à partu iterum concipiunt. Itaq; singulis mensibus generant & interpositis diebus pariunt, unde tam innumera fœcunditas, ut quamvis plurimi quotidie capiantur, fœcundius procreent, qui tamen eorum mares, quive fœminæ sint cognitu perdifficile est.

Lepus an hermaphroditus.

A. 6. d hist anim. 33.

Qui superfœtatio contingat, & concipiantur gemelli.

CAP. XIII.

AGE igitur indesinenter pergamus, & de superfœtatione, & gemellorum conceptione pervestigemus: Est autē superfœtatio, secunda quædam conceptio, cum gravida jam mulier iterum viri concubitu usa concipit; nam, ut superius jam diximus, sola mulier gravida virum admittit, ideoque huic soli superfœtatio contingit. Si quod tamen à vero ejaculatum semen statim dilapsum uteri sinus ambos ex æquo subeat, hisq; conclusum foveatur affluente muliebri semine uno eodemq; concubitu gemelli procreantur, autore Hip. quamvis Arist. seminis multitudini & copiæ idipsum tribuat. Plures autē fœtus singulis seorsim membranis in hominib. sicuti in brutis contineri plerique existimant, mulieremq; cum alias non cognatos aut monstrosos gemellos habet, plures si gestat fœtus singulos propriis involucris singulis fœtibus peculiaribus continere: Alii gemellos unius sexus iisdem involvi secundinis, diversi autem sexus, diversas obtinere secundas arbitrantur. Nonnulli eos qui iisdem tunicis involvuntur, uno & eodē concubitu fuisse genitos, qui verò secundinis discreti sunt ex superfœtatione & alio concubitu interpositis aliquot à conceptu diebus Potius tamen existimo, mulierem cum gemellos gestat, unica tantum secundina, chorion dicta, id est, farciminali simul cum chorio (quod complexum nomine secundinæ intelligi diximus) eos continere, quãvis uterq; suum habet amiculum, argumēto est, quod, quæ duos gestat fœtus, nunquam secundum cum primo emittit, nisi post secundi fœtus exitum, ideoq; cum primus infans in lucem venit, prudentiores obstetrices urinaculum præscindunt & ipsius residuum, cujus superior pars

Superfœtatio quid.

Superfœtatio soli mulieri contingit.

Gemelli unico fiunt concubitu.

An plures fœtus pluribus contineantur membranis.

Positio auctoris.

secundæ intra uterū hæret, parturientis fœmori alligant, quoad alterius infantis intus manentis umbilicus ab utero divellatur, & sola, si alias non subest, cum secundo fœtu secundina etiam excernatur: nec deest experimēto auctoritas gravissimi viri Hippoc. qui lib. *de superfetatione* ita inquit; *quæ gemellos gestat eadem die parit veluti concepit, habet autem utrosque pueros in una secundina*, Sed quid si contingat mulierem tertio gestationis mense superfœtari, ut Aristot. vidisse refert, & Mercatus fœminas esse tradit, quæ tertio superfœtarint, dum tamen justum pariendi tempus instaret, primos vitales edidisse, secundum quinto mense mortuum elisisse; & alteram, quæ primum vitalem mense septimo peperit, mox geminos nono mēse vitæ etiam compotes; nam quæ octavo mense concumbunt, plerumque partus edunt mucore plenos, ut sæpe vidi? Sunt qui respondeant, utrumque etiam fœtum eadem contineri, ego vero, quia in hoc casu non video qua ratione non solū os uteri, sed etiam Allantoides & chorion aperiantur, potius existimo diversos istiusmodi fœtus diversis secundinis contineri. Porro superfœtationes & raro sunt, & nihil quicquam proficere possunt, præter dolorem, quo uterq; fœtus pereat, nisi paululum temporis inter illos intercesserit, sic enim visi plerique sunt qui vitales exierint: Sed enim & geminos diversi sexus in genere hominum raro servari contendit Aristotel. & Avicenna etiamsi ex eodem concubitu geniti sint, quod etiam Plinius confirmat, ac plerique omnes qui post eum scripserunt, & rationem reddunt, quia concursus fit præter naturā, cum non pari tempore mas & fœmina in utero perficiantur, sed aut marem cunctari aut fœminam prævenire necessum fit. Attamen amantissimus frater meus Franciscus à Costa gemellus est cum charissima sorore Leonora Paez, quorum uterque summo Dei beneficio quadragesimum fere agit annum, atque ille non solum viribus corporis, verum etiā (quod citra invidiā dictum velim) animi ornamentis, virtute, prudentia & morum integritate conspicuus: soror vero, quæ illum uno die tantum prævenit numerosam habet prolem (ut vel hinc etiam, quam parum valeat vis horoscopi intelligas, nam cum ipsi adhuc summo Dei beneficio vivant & ambo ætate vigeant inter se persimiles, corporum specie haud admodum pares, quamvis voluntatibus non distent, tamē instituto propositoque vitæ ita sunt dispares: ut ille longe à patria peregrinetur, illa domi maneat, ille cœlebs, nec unquam uxorē duxerit

Obiectio.

Superfœtatio tertio gestationis mense.

Octavi mēsis concubitus mucore partum opplet.

Solutio.

Superfœtatio raro contingit.

Gemini diversi sexus raro servantur.

Auctoris frater & soror gemelli.

xerit, illa maritata) quibus alios similes geminos D. Augustinus vidisse refert, ut etiam contra Aristot. 2. colligas, multum interesse ex libris an ab experientia loqui.

5. de civit. Dei cap. 5.

Objectiones duae.

At non injuria sciscitaberis, si gravidarum uterus toto graviditionis tempore adeo clauditur, ut neq; acus cuspidem admittat, qui fiet ut post conceptum reseretur? Subinde si vasa omnia primi fœtus chorio & involucris aliis ita adhærent, ut ob id menstrui sanguinis nihil profluere possit, ac si profluat, abortionis periculum portendat, quia vincula & vasa abrupta esse indicium est, qui fieri potest ut superfœtatio fiat, si neque sunt vasa, quibus coagmentetur novum chorium, neq; per quæ novus fœtus alimentum suscipiat? primæ objectioni sunt qui respondent, gravidarum uterum in coitu perpetuo aperiri, veteres tamen docuisse sponte sua non hiare; alii uterum post conceptionem certis temporũ intervallis aperiri rentur, ut excrementitiis humoribus, qui in ipso accumulari solent, exitus pateat, ideoque concipere gravidam, quæ tum temporis in viri amplexum venerit. Qui tamen rem accuratius considerant, uterum tantummodo aperiri tradunt, cum avidior est, & libidine efferatus, aut jucundam nimis sentit viri titillationem, perinde ac ventriculi orificium à pastu clausum, oblatis delicatioribus cupediis reseratur, non tamen quibusvis hominibus sed edacioribus; hoc tamen rarissime contingere, atq; adeo rarissime fieri superfœtationem. Secundæ objectioni dicendum est, id perpetuo sagacissimæ naturæ curæ esse, ne omnia vasa pro sui nutritione unico fœtui implantentur; sed semper aliqua servari vel ad mensium purgationem, si forte sanguis redundet, ne copia fœtura suffocetur, vel ad novos conceptus alendos, si forte concubuerit fœmina, & semen concipiatur, ut per dicta vasa, quæ majoris utilitatis gratia otiosa huic usui relicta sunt, novum fœtum fabrefaciat. Si adhuc quæras, cur nonnulla animalia, eaque parva, ut mus, cuniculus, canis, sus multipara sint, alia unipara, sicuti mulier, & bisulca ferè omnia magni corporis, cum præsertim majora animalia plures fœtus generare posse videantur? Causam reddit Aristoteles, quia in magnis cibus absumitur in corporis incrementum; minoribus natura demendo de magnitudine auget exuperantiam seminalis excrementi, ideoque numerosiorem quam duorum fœtuum in muliere sobolem superiori capite monstrosam esse prodidimus; Et ex eo apparet, quia duos tantum sinus

Solutio.

Prægnantis uterus aperitur.

Vasa omnia non implantantur unico fœtui.

Parva animalia cur multipara, magna unipara.

4. de gener. animal. 4.

uterus habet muliebris, ac duæ duntaxat mammæ sint à natura eisdem concessæ.

De fœtus formatione & uteri gestatione.
CAP. XIV.

Uteri gestatio quid.

Fœtus formatio quomodo differat à conceptu.

Mas citius quam fœmina intra uterum efformatur.

Temporis formationis ad motum & hujus ad partum proportio.

Formationis ordo & ratio.

Tres bullæ.

UTeri gestationem totũ id tempus dici volunt, quod à genito intus infante ad ejus exitum interest, in quo quidẽ quid intra uterũ peragi scriptores prodiderint, postulat rerũ ordo, ut altiꝰ repetito principio superioribus annectamus. Cum igitur semẽ utrumque in utero constiterit, neque intra septem post ejaculationem horas fuerit effusum, sed uteri calore conservatũ, fœminam concepisse credendum est, & tunc gestationem ac fœtus formationem incipere; quæ quidem differt à conceptu, quod hic uteri calore fit, formatio vero fœtus ab spiritu genitivo & formativa vi. Cæterum totum conformationis ordinem varii variè describunt, in hoc tamen consentientes, quod mas citiꝰ quam fœmina intra uterum efformetur, ob vehementem calorem, quod insuper in utroq; sexu alii temporius, alii seriꝰ ad perfectionem perveniant: Porro hoc etiam mari, fœmellæq; comune est, ut duplicato à conceptu ad formationẽ tempore moveatur, subindeque triplicari dies motus, indicent diem partus, nimirum si fœtus formatus sit 45. die, movetur nonagesimo, quo triplicato resultat nonus mensis, in quo partus ut plurimum in lucem prodit. Sex itaque septemve primis diebus, ut egregie Bonacciolus, & post illum Mercatus scripserunt, ideoq; eorum fere serie utar, semina duo otiosa non sunt, sed quasi utrumque bulliens spiritu genitivo, & uteri calore calescunt, quo fit ut crassescant, spissenturque, & ex calore flatuoses spiritus generetur, quo flatu commixta semina turgent & intumescunt, mox minutissimæ bullæ spiritu repletæ assurgunt, ex quibus junctis una fit cavitas uberẽ spiritus copiam comprehendens, qui intro conclusus calidior factus refrigerationem quærens ad sui custodiam, sibi pervium iter parat, ut per expirationem temperatus spiritus ad fervorem contemperandum eadẽ via subingrediatur, quo spirituum ingressu, egressuq; atque spiritus potestate vitalis, animalis ac naturalis, ad proportionata loca movente facultate formativa discedit, ibique tres generantur bullæ, pro corde una, altera pro cerebro, tertia pro jecore: prior

Cordis, cerebri ac jecoris generatio.

prior enim puriorq; seminis pars in cordis; crassior & pinguior, in jecoris: frigidior & crudior in cerebri materiam cedit; tametsi Galenus cerebrum tantummodo ortum ex solo semine obtinere confirmat: cor autem & jecur ex sanguine attracto augeri: quod minus placet, quia hæc omnia spermatica sunt membra, quæ prima sui conformatione à semine fieri fatendum omnino est, quod si à sanguine attracto postea augentur, ut de corde & jecore ipse testatur, id procul dubio omnibus tribus comune est: nec insuper ea videtur accedere posse seminis copia, quæ valeat cerebrum ad tantam magnitudinem augere. Porro tota massa seminalis externa parte terrena resiccente membranula obducitur, quemadmodũ in pane, dum coquitur, tenue quiddam pellicula specie in superficiem abscedit, quam tunicam chorion nuncupavim', eamq; postea aliæ duæ in generatione sequuntur, sicuti jam dictum est, quæ sane tunica summa opificis providentia illico fuit obducta, tum ne minime constans semen diffflueret, tum ut tres primorum principiorũ bullulæ, molles adhuc & exiles, uteri duritie minime oblæderentur, aut spiritus exhalarent: quod quidem ad eximii architecti exemplum factum fuit, qui prius tectum parat, sub quo postea ab injuriis munitus egregium ædificium possit fabricare. Cum igitur hæc membranula per uteri acetabula dicta utero committantur contenta semina eidem annectit: Et in ea membrana meatus ad spiritus eventationem permanet, inter quem venæ arteriæq; procreantur, quarum ora exteram tuniculam penetrantia vulvæ, venarum, arteriarumque oris committuntur, ex quibus venæ non pulsantes in unum coeuntes similique modo arteriæ, venas duas, totidemque arterias constituunt, quas cuticulare putamen ambit, ex quibus conflatur umbilicus, per quem ex vulvæ acetabulis cruentus succus resudans fœtum postea nutrit. Quæ omnia intra septem dierum spatium fiunt & hunc terminum spumificationis tempus vocant, ac tunc adhuc genitura vocatur, quod in utero est, & si abortus contingat, effluxio nuncupatur & apparet, ut vidit Hipp. perinde ac si quis crudi ovi exterius putamẽ detrahat & per interiorẽ membranam interior humiditas pelluceat; rubrum etiam liquorem fuisse inclusũ ipse prodidit: in pellicula vero fibras quasdam albas & crassas, cum cruore crasso, & rubro obvolutas: circa pelliculam foris cruenta vestigia sugillationum instar, juxta mediũ tenue quid eminere, quod umbilicum fuisse judicat, Galen. jecur, al-

Membrana qua primo obducitur.

Similitudo

Vasa umbilicalia.

Primum tempus spumificatio vel lactatio.

cur, albas & crassas fibras cum sanie delineationem venarum arteriarumque fuisse, itaque primis hisce diebus tota hæc substantia rudem quandam sotitur primorum principiorum adumbrationem; & hoc est primũ formationis tempus, quod, ut diximus, spumificatio, sive lactatio nuncupatur.

Formatrix virtus foetus repuerascens est.

Principiorum separatio.

Vena porta
Vena cava

Post id tempus operante jam vegetativa facultate ipsius fœturæ (quæ non propterea vegetior est, quod nova quædam sit, ut Avicennæ & Mercato placet, deperdita jam ea, quæ à parente defluxit, sed quod repuerascens perpetua sit, & novas vires resumit, non secus ac in stirpium seminibus videmus) primum inchoata principia & adhuc rudia, cor, jecur, cerebrum in propria loca sejunguntur, propriaque figura & specie exornantur, & incipit reliquorum membrorum constitutio, tunc enim è jecore primum vena porta, quæ continua est venæ umbilicali; deinde vena cava, ex qua postea per ramificationes suas universum semen nutriri queat, multiplici sobole disperguntur, è corde arteriæ, è cerebro spinalis medulla, è qua nervi tenuioribus aranearũ filis similes emergunt; ventriculus, intestina, vesica, cordis involucrũ, peritoneum, meninges, ac reliquæ membranæ obtenduntur, quamvis adhuc partiũ inferiorum, ventris præsertim, obscura nimis distinctio sit, cutis etiam concrescit, omniaque contegit ex ipso quoque semine, ex quo ossa substantiam conquirunt atque figuram, etsi mollia satis, quæ omnia novem dierum intervallo peraguntur interdum octo, qui additi septẽ spumificationis quindecim efficiunt & hoc tempus lineationis sive ramificationis dicitur, in quo adhuc sola existit solidarum partium conformatio ex solo semine: Sunt tamen, qui putent, ex virili semine principialia membra, ex fœmineo cætera produci. Cæterũ adhuc quamdiu lineamenta suæ speciei nõ accepit, quod in utero cõtinetur, Embryo dicitur, quod Græce intrinsecum germen sonat, si vero deperditur, deperditio proprie vocatur nondum abortus. Tertium sequitur formationis tempus, in quo sanguis uberius ex utero prolicitur, qui primum circum jecoris spermaticas fibras & membranam concrescens totam reliquam illius molem & substantiam constituit, tuncque conformatæ partes solidæ nutriri incipiunt, & carne fulciri jecoris beneficio, quod omnibus alimentum conficit & ministrat, ac ex eo natura sensim carne implet eas capacitates, quæ inanes inter spermaticas fibras interciderant, pictoris exemplo, qui primo imaginem,

Secundum tempus lineationis vel ramificationis.

Qui Embryo.

Deperditio

nem rudibus lineis adumbrat, mox vario pigmentorum genere illustrat ac perficit; hoc itaque tempus quod carnificationis appellatur duodecim sequentibus solis terminatur, ac ita jam 27. conficiuntur, quo tempore jam fœtus sive fœtura nuncupatur, nec amplius genitura dicitur, sed adhuc instar plantæ vitam possidet. Ubi notandum est ex ipso semine, sicuti cæterarũ partium seminalium, ita etiam jecoris tunicam generari, quæ omnia postea à menstruo sanguine vegetantur per umbilici venas attracto, quæ ex venarum orificiis in matricẽ tendentibus observantur, unde cum Galenus, Rufus & Mercatus dicunt, hepar concretum & coagulatum esse sanguinem, seu potius sanguinis quandam affusionem, non existimes ipsum à menstruo gigni, & subinde spermaticum non esse, sed à sanguine menstruo carnificationem sicuti cor, & reliqua septem membra, quæ nigra à Macrobio dicuntur, nempe lingua, cor, jecur, pulmo, lien & renes duo, sortiri post primam conformationem; hoc solum distans, quod ipsius parenchyma magnum sit, & minus elaboratum, qua etiam ratione interpretatur Isac dicens, de sanguine menstruo hepar, & præter cor omnia membra carnosa generari, cor autem de sanguine arteriali. Quarto conformationis tempore non solum interiora membra conspicua sunt, sed crura & brachia distincte, absoluteque delineata cernuntur; tuncque primo, ut auctor est Hippocrates lib. *de natura pueri*, caput ab humeris distantiam sumit, brachia à lateribus, crura disparantur, os per se deducitur, nasus & aures eminent ac perforantur, oculi implentur humore puro, pudendum conspicuum fit, utrum tandem sit, venter & intestina inflantur, ab hisque foras in podicem via fit, & omnia ab spiritu coarticulantur, & jam non amplius fœtus aut cyema, sed infans appellatur, id quod in utero est. Hæc autem decem, & octo diebus sequentibus fieri à probatissimis auctoribus testatum reperio, ita ut totũ conformationis tempus sit quadraginta quinq; dies si partus major sive nonimestris futurus est: nam septimestrem, quem partum minorem vocant, breviori tempore conformari prodiderunt, & antecedere prædicta formationis tempora uno atque altero die. Cæterum fœtus usque ad perfectam formationem plantæ modo dispensatur, postea administratur ut animal. Nec multo aliter hæc quatuor tempora distinguunt, qui ita de iis decidunt, ut in primo spumificatio fiat, in secundo opera vegetativæ, in tertio opera sensitivæ, in quarto opera ani-

[margin:] ...ea guinem ex utero quando primum prolicit fœtus ad carnificationem.

[margin:] Tertium tempus carnificationis. Iecur à semine generatur.

[margin:] 3. theor. 34.

[margin:] 4. formationis tempus articulationis.

[margin:] Infans quando primum dicatur id quod in utero est.

[margin:] Minor partus vocatur septimestris.

animæ rationalis apparere incipiant, quæ tamen propter humoris redundantiam nondum eluceant; ac in primo solum gubernatur à virtute sibi à parentibus tributa quam formativã appellant; in reliquis hæc ipsa nova jam sine repuerascens fit; & sibi propria. Porro per singula tempora diversos sortiri entis gradus, & diversam conformationem frequenti sapientissimorum experientia confirmatur; qui observarunt id quod intra sex septemve primos dies abortiebatur, lacteũ p'ane esse & hoc genituram vocarunt, quale illud quod Hippocrates vidit, quod postea usq; ad decimum quintum lineamenta rudia habet. Embryonem dixerunt, si ita mavis quam genituram distinctionis gratia appellare; atque deinceps sanguineum usque ad 27. fœtum esse sive cyema, tandemque, inquit Hippocrates, plurimas mulieres puerum perdidisse paulo ante trigesimum diem, & inarticulatum apparuisse, quicunque vero posterius perditi sunt, aut in ipso trigesimo aqua frigida exceptos, articulatos, coactos, consistentesque visos fuisse, si modo mares erant, nam fœminæ, ut mox apparebit, hoc tempore perditæ in aqua dissolvuntur, nec articulatæ conspiciuntur, quia majora requirunt suæ formationis intervalla. Putat tamen Fernelius totam fœtus conformationem usque ad quadragesimum diem ex solo semine fieri, nullo adveniente sanguine, nec ad prædictum tempus conformatas partes à sanguine nutriri, aut carne fulciri, fœtus illius exemplo ductus quem sese vidisse refert quadragesimo die ejectum semidigiti aut majusculæ formicæ magnitudine, prorsusque conformatum, cujus tamen partes omnes excepto jecore albæ ac spermaticæ cernebantur; At ut una hirundo non facit ver, neque unum exemplum experientiã facit, cum præsertim plurima habeat repugnantia à priscis sapientissimis observata; Potius ergo fœtum illũ penuria alimenti ejectum fuisse credendum est, siquidem constat conceptionem facilius procedere quamdiu vasorum oscula penitus clausa non sunt, sed aliquid sanguinis stillat ad fœturæ alimentum: proinde existimo ad septimum usque diem membra tantummodo formari seu lactari à solo semine, menstrui sanguinis nondum indiga, tunc jam exhausta tota seminis materia, majori corpusculum indigere nutrimento, quod ex umbilico postea quæritur, qui tunc propterea inchoatur, ac reliquæ duæ secundinæ Amnium, & Allantoides.

Animæ singulis temporibus diversos sortitur entis gradus.

3. Phys. 10. Dub.

An ad 40. usque diem tota conformatio fiat ex semine.

Ad 7. usque diem membra ex solo semine lactantur prius quam formantur.

De.

De fœmineo conceptu, ac quo tempore fœtus sentiat & moveatur.

CAP. XV.

EX dictis palam jam est, sex soles spumificationi dicari, novem lineationi, sex ipsius repletioni, duodecim carnificationi, duodecim configurationi, seu efformationi: hæc porro hoc disticho comprehenduntur:

Sex in lacte dies, ter sunt in sanguine trini.
Bis seni carnem, ter seni membra figurant.

Quod si secundum tempus in duo dividant, sic ut tres dies tribuant lineationi sex lineationis repletioni, perinde erit, eodem enim pacto erunt 45. formationis dies plus minusve. Quæ quidem de partu majori seu nonimestri intelligantur, nam si partus minor futurus sit, tunc sex soles spumificationi tribuuntur, octo lineationi ac repletioni, novem carnificationi, & huic parem dierum numerum configurationi, ut plurimum enim hisce temporibus, paulo brevioribus longioribusve tota articulatio fit: quæ omnia de masculi generatione veniunt intelligenda, nam fœmina longioribus temporum impendiis intra uterum absolvitur: quod tamen decem dierum intervallum ultra masculi tempus ad sui generationem fœminæ nonnulli tribuunt, ludificari mihi videntur; hac enim ratione semper fœmellæ gestationis tempus duobus mensibus tempus gestationis masculi superaret, decem enim duplicati usque ad tempus motionis viginti efficiunt, & hi rursus ad partum triplicati 60. si itaque constituas tempus maris nonum mensem, oportebit omnino fœminam non ante undecimum in lucem prodire; si vero hanc dicas nono mense exire, tunc masculus perpetuo erit septimestris. Hinc comprehendes eruditi Mercati lapsum decem dierum numerum ultra masculi spatia pro fœminæ efformatione expostulantis; hac etiam difficultate circumventi nonnulli triplicandos censent dies formationis, ut inveniatur motionis tempus, cujus opinionis fuit Bonacciolus, sed hic etiam à vero deviat, nam tunc fœt⁹ qui formatur quadragesimo quinto die, partus (quod plane est ridiculum) contingeret mense decimo tertio, cum dimidio, nam triplices

Hip. lib. de nat. puer. tex. 10.
Partus septimestris tempora.
Hipp. cit.
Fœminei fœtus conformatio.
Quæst. An fœmina ad sui conformationem 10. dierum spatium ultra masculi tempus requirat.
Mercati lapsus & Bonaccioli.

triplices quadraginta quinque dies, centum & triginta quinque invenies, qui numerus etiam triplicatus efficit 405. qui certe constituunt prædictos 13. menses, eosq. solares cum dimidio. Potius igitur dicendum, fœmellam tardius masculo efformari non quidem tam longinquo intervallo, sed tribus duntaxat, quatuorve diebus ita ut pro uno quoque suæ formationis tempore uno die vel aliquot horis amplius, quam mas indigeat. Sed nulla injuria sciscitaberis, cur fœmina in utero tardius, extra velocius adolescat, quod Hippoc. Arist. & Galen. summis assensionibus confirmarunt. anne citius extra uterum suscipit incrementum, ut sugillatores malevoli dicunt, quia arbor mala cito crescit? minime; sed propter caloris copiam mares intra uterum citius efformantur, quam fœminæ, à debiliori enim calore tardior fit articulatio, postquam vero semel formata est fœmina, & intra, & extra uterum velocius incrementum capessit, propter humiditatem, quippe humidiora corpora, sicuti fœminarum, prompte extenduntur & augentur; qua etiam de causa pubescunt, sapiunt, senescuntq; citius, sed propter facultatis imbecillitatem desinit in ipsis celerius incrementũ, & vitæ terminus brevior est, quam maribus, unde ipse Aristot. dicebat, *Et pubes & vigor & senectus fœminis prius venit, quam maribus.* Respondent alii, fœminas extra uterum citius pubescere; quod sint viris debiliores, sicut horarii ac teneriores fructus citius maturescunt, quam solidi & durabiliores, & communiter, quæcunque infirmiora sunt, temporius perficiuntur, unde proverbium, quæ cito fiunt, cito pereunt: at hæc ratio cum superiori eadem est, nam quia fœminæ humidæ sunt ac frigidæ, ideo debiliores.

Positio.

Hipp. lib. de nat. pueri. A. 7. de hist. animal. 3. G. 6. Epid. 2. 44.

A 4 de gen. animal. 1.

Fœmina citius pubescit, sapit & senescit

At si vir longioris est vitæ qui quæso fit ut plures communiter viduas fœminas, quam viduos viros conspiciamus? Multiplicem id habet causam. Prima est, quia viri pluribus sese periculis exponunt in conquirenda re familiari: quin etiam naufragio & bello plerique pereunt & salatiores sunt, idcirco ex accidenti plus in illis deperditur de calido & humido, in quo vita consistit. Secunda causa est, quia viduatæ semel fœminæ in plerisque regionibus rarius quam viri secundas nuptias celebrant. Tertia, quia ut plurimum fœminæ juniores nubunt, ideoque nil mirum, si maritis natu majoribus supervivant. Hoc tamen telum declinandum restat Hippoc. cit. fœminam ut longissime 42. efformari prodidit, masculum 30. hunc numerum si usque ad motum

tum duplices, duos menſes efficies, qui triplicati usque ad partum, ſex tantum menſes tibi dabunt, quod ſi primum numerum perinde ac ſecundum triplicaveris, reperies novẽ fere menſes, eſt igitur Bonaccioli computandi ratio rationi magis conſentanea. Hujus violentiam infringes, dicendo, Hippocratem de minori partu ibi eſſe intelligendum ſemperque primum numerum duplicandum, ut optime animadvertit Avicenna cap. *de generat. Embryonis*. Jam verò ut ad inſtitutam fœtus formationem redeam, ubi ad menſem tertiũ mas pervenerit, fœmina ad quartum, firmatis jam utcunque oſſiculis, & paulo duriuſculis factis moveri incipiunt, ſenſus autem facultate prius quam motu illuſtrantur, nimirum circiter diem ſextum & trigeſimum, ſenſu tamen hebeti admodum & obtuſo, quæ quidem actio prior editur, quia interioris partium dearticulationis, motus vero certioris & firmioris indiget, ad illum inſuper minus validum robur ſatis eſt, cum ſit paſſio, hic validius exigit, quia eſt actio, qua ratione in lib. *de locis patientibus* Galenus prodidit partis reſolutæ motum aboliri poſſe relicto ſenſu. Neq; obtrudas hac ratione perfectiorem formam, qualis eſt ſenſus, qui nõ niſi perfectioribus animalibus convenit, prius acquiri, quã minus perfectam, motum nimirum, quo etiam donantur minus perfecta, quoniam loquimur non de dilatationis, aut contractionis motu, ſed exacto, & voluntario, quod non niſi perfectis convenit animalibus. Cum enim eo usque vegetabilis fuerit ſubſtantia, & vitam plantæ vixerit, jam circa quadrageſimum diem incipit animal eſſe quoniam ſentit, ac non multo poſt movetur; Ac indies poſt tertium quartumve menſem magis ac magis vegetatur, quoniã uberiori jam utitur alimento, majusq; ſuſcipit incrementum, & uterus indies magis magisque diſtenditur, quæ cauſa eſt, cur tunc fœminæ ſæpiuſcule coactæ mejunt, quia tota veſica à tumente utero comprimitur; Verùm contrarius huic dogmati videtur difficilis Ariſtotelis locus, ubi in hunc modum ſcripſit, *ſed cum fœtus magis magisque perficitur, plus excrementi ſupereſt, minus enim abſumitur idq; dulcius eſt, cũ nõ bene trahatur, quod bene coctũ ſit, non enim inſuper ad fœtus formationẽ conſumitur, ſed ad incrementũ mediocre quaſi jam fœtus conſtet adeptus finem ſuum*: qua quidem ſerie minus alimenti abſumere fœtum conformatum apertiſſime ſentit; quod tamen non ſolùm innumero pene ſapientum numero contrarium eſt, ſed ipſimet Ariſtoteli, qui ſexto capite præcedenti fœtum in principio præ ſui exiguita:

Infantis motus & ſenſus.

Fœtus prius ſentit quam movetur.

Animal fœtus quando incipit eſſe.

Ar. locus 4. de gen. ani. elucidatur.

guitate copiam alimenti absumere non posse prodiderat, ideoq; gravidas initio gravidationis perturbari, easdemq; postea, ubi jam pleni absumitur alimentum allevari. Cæterum tantam hanc in ejusdem viri verbis primo intuitu contrarietatem sic conciliabis facile: Nam minus alimenti absumere fœtus majores ea ratione intelligendum est, ac si dixerit, minus quidem ad proportionem corporis, quam ubi erant quatuor, quinqueve mensium, aut sex, nam his mensibus non solum aluntur, sed etiam magis integrantur omnes partes, vegetantur ac perficiuntur, licet antea primam articulationem ac conformationem habuerint; postea vero jam fere perfectus, ac integre conformatus minori augmento & minori alimento indiget ad proportionem suæ molis. Et cum jam non æque trahatur, incipit natura illud dulcorare & dulcissimam pinguioremque illius partem ad mammas trudere per communia vasa, ut fœtui, quem jam conformatum esse prævidet, quique eo usque per umbilicum nutriebatur, jam per os nutritionem paret, ideoque hoc tempore, à septimo nimirum usque ad nonum mensem incipiunt intumescere ac grandiores fieri mammæ, & lac apparere, ut infra constabit, fœtus itidem pro mole sua incipit defectum nutrimenti sentire & sese movere, quousque tandem in lucem veniat, qua ratione fit ut illud, quod dulcius est ac bene coctum jam non æque trahatur ad uterum, quia fertur ad mammas, cujus difficilimi loci ultima verba explicuit, quod sciã, ante nos nemo, ac licet priora tentaverint plurimi, nullam tamen causam assignant, cur cum major sit fœtus, plus tamen alimenti supersit, quod inextricabile ac indissolubile videbatur, ea autem est naturæ egregia & optime ordinata œconomia, quæ eo plus trudit, ubi majorem prænoscit futuram indigentiam ad uterum, dum fœtus nutritur ac conformatur; ad mammas, cum jam externo alimento incipit indigere; adde quod, ut supra jam prodidimus, à grandiori fœtu magis premuntur vasa, ideo alimentum libere non permeat subindeque plus superest.

Ut contraria loca conciliantur.

Ultimis mensibus minus alimenti ad proportionem corporis consumit fœtus.

Lac prægnantib. 7. mense incipit apparere.

1. Causa.

2. Causa.

Utrum viscerum prius generetur, cor, an hepar.
CAP. XVI.

Agitatur controversia.

Difficilimæ illæ sunt tractationes, in quibus Galenus & Aristoteles pugnant, è quarum numero hæc etiam non minima existit, qua

qua de ordine generationis partium principalium summa contentione disceptatur. Arist. quia putavit non arteriarum duntaxat, sed etiam venarum & tum movendi, tum nutriendi principium cor existere, neque tres principes animæ facultates naturalem, sensitivam, atq; vitalẽ sedibus discludi, sed omnium membrorum nobilissimum membrum cor omnium facultatum originem esse, ac sedem primariam, cerebrũ atque hepar illius solummodo instrumenta; ideo cor contendit primũ effingi. *quia,* inquit, *id primum constare necessum est, ex quo incrementum ac mot⁹ cæteris accedit: & insuper quia quod per obitũ vita ultimo deficit primum id effici atque vivere necessum est.* Huc accedit, quod nutriri membrum nullum animalis possit, in quo non sit sustentatio vitæ, ut n. nutriatur, in vivis esse oportet, siquidem quæ vita privata sunt, ea ali non possunt; corrigitur primo creari necessum est, utpote vitalis facultatis principium & origo, à quo nativus calor, & vita tanquam à fonte enascuntur. In hanc sententiam Avicenna pedibus omnino discedit, eamque adhuc altera ratione in hunc fere modum confirmat; facultas formatrix cum fœtum effingit, nutritione partium, quas format non indiget, quia tunc resolutio effatu digna nulla accedit, cujus causa refici ipsa alimento oporteat, quod quidem alimentum ad id solum exigitur, ut quod de substantia membrorum effluxit, restituatur ac restauretur; si igitur tunc alimento opus non est, neque hepar quod solum, ut alimentum suppeditaret partibus, fuit animalibus tributum, primum gigni oportebit. Hæc est philosophi, ac peripateticorum sententia: contra tamen sentiunt Hippocrates, Plato & post eos Galenus libro *de fœtus formatione,* jecur prius generari, quamvis nonnulli Hippocratis mentem fuisse censeant, cerebrum & oculos primum in fœtibus efformari, ut in pullis ab ovo genitis fieri cernitur, sed Galeni rationes audiamus: Prius ali fœtum oportet usque ad perfectam effigiationem jecoris beneficio, quam respirare, quod per umbilicum intra uterum fit, aut sentire ac moveri, quorum nulla ad vitam simpliciter necessitas urget. Insuper fœtus primum vivit altrice virtute, deinde vitali, tandem animali; igitur, qui ordo virtutum est idem generationis membrorum, quæ causa est, cur infantes altricis animæ functiones validissimas habeât, imbecilliores vitalem, & pulsificam, quæ à corde: imbecillimas quæ à cerebro proveniunt. At si obtrudas, hepar hac ratione extincto corde posse alere utpote

Arist. sententia.

Arist. 3. de partiani. 3.

A. 21. 3r. tract. 1. c. 2.

3. & 4.

Galeni sententia.

Galeni sententia roboratur.

quod ante ejus formationem etiam alebat, id quidem negat, quia pereunte corde hepar extra uterum destituitur materna pulsatione, qua intra ipsum fovebatur, nec sequitur, si antecedit in fœtu efformando jecoris generatio, ut postremo jecur pereat, quoniam & immixti generatione materia formam præit, & tamen formæ abolitio mixti est corruptio; huc accedit facilitas generationis hepatis, quod quidem præter prima lineamenta, nil plane aliud, quam coagulatus sanguis videtur: præterea experientia, quæ sola omnium rationes omnes una evertere potis est, idipsum testatur, in ipsius psaltriæ genitura, quam Hipp. viderat, rubrum quiddã erat ac rotundum, quod procul dubio hepar fuisse ex eo apparet, quia fœtus in utero per umbilicum recipit alimentum, vasa vero umbilicalia recta ad illud rubeum corpusculum tendebant, corde aut cerebro nondum efformatis. Cum igitur partes corporis non creentur, antequam earum sit usus aliqua ratione necessarius; & fœtus, dum planta est, nullatenus corde indigeat, aut cerebro ut capite sequenti palam fiet; reliquum est, ut jecur primum generetur, cujus operatione primum indiget: idcirco vulvæ prægnantis jecur quam cor proprius constitutũ fuit; cerebrũ corde etiam lõgius, quippe quod posterius etiam fabricetur, utpote non ad vivendum, sed ad bene vivendum necessarium. Ejus profecto sunt efficaciæ utriusque partes rationes, ut eas sequantur neotericorum phalanges numerosæ atque præcipuæ; Idcirco si de his, quæ discam potius, quam dicam, ne docere videar, quod ingenii acie percipi non potest, aliquid proferendum sit, fœtus partes omnes æque sui adumbrationem & rudimentum nancisci crediderim, nisi quod superiora inferioribus, interiora externis, spermatica sanguineis prius orta apparent: quæ vero præstantiora sunt, priora cæteris initium capiunt, licet sæpe posterius perficiantur, qua ratione tria, præcipua membra, cor, jecur & cerebrum, prius, quã umbilicus, aut quicquam cæterorum, primordia sumunt, quæ illico in totum, quod subinde efformatur corpus, germina effundunt, cerebrũ spinalem medullam: cor arterias: venas jecur, omnium tamen primus umbilicus perfecte consistit: cujus etiam sententiæ ipsemet fuerat Galenus lib. *de semine*, ubi hæc tria principia simul conformata apparere prodidit, licet postea citato palinodiam cecinerit, quod omnib' tum medicis tum philosophis probabilius visũ fuisse compererit, cor ob prædictas rationes post jecur efformari: quæ etiam causa nos movet, ut

Jecur vulvæ prægnantis propius accedit quam cor aut cerebrum fœtus.

Cerebrum non ad vivendũ, sed ad bene vivendum necessarium.

Positio auctoris.

Cor, cerebrum & jecur simul formantur

Umbilicus omniũ primus perfecte consistit

1. de sem. 8.

Et cui tit. animal esse quod in utero est.

vet, ut eidem potius (si cuipiam adhærendum sit) hac in re cooperemur, quam Arist cujus & Avicennæ rationes solvere non est animus, & quia quatenus cor prius efformari contendunt, plane inutiles non sunt, & quia jam hæc nimis multa esse videntur in re, quæ ad philosophum potius, quam ad medicum spectant, eaque admodum ambigua & salebrosa: quis enim exacte agnoscet, quid fiat in tenebris illis & quisnam ibi sit ineffabilis atq; reconditus, longeq; nostra cogitatione profundior naturæ ordo? Quamobrem non possum non vehementer mirari imo irridere sciolos quosdam, qui non solùm de his principiis, verùm etiam de minimis quibusque particulis & venarum portiunculis longa disserunt oratione, & tempora quibus singula effinguntur non minus temere quam frustra somniant potius, quam assignant: Non legerunt profecto hi aut certe oscitanter verba illa concionatoris, *Quomodo ignoras quæ sit via spiritus & qua ratione compingantur ossa in ventre prægnantis, sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.* At sicuti honestus ille labor est, qui ad possibilia comparatur, ita profecto furor censetur, id quærere, quod superat nostram mentem. Sed ut eo, unde digressa est oratio, redeat, constat fœtum prima sui conformatione ex solo semine effingi, eundem verò ex menstruo sanguine postea ali, non secus quam ex albo ovi pullus progignitur, ex luteo alimentum suscipit, quamdiu testa includitur; nam etsi de hoc etiam repugnantes sint Hippocratis, Aristotelis ac Plinii sententiæ, omnes tamen qui recte judicant & experientia ipsa testantur, album ovi semen humanum, luteum menstruum repræsentare.

Eccles. 11.

Ex albo ovi pullus gigni, ex luteo alimentum capessit.

Album ovi semen, luteum menstruum repræsentat.

De operationibus, quibus in utero infans caret, quibusve utitur.

CAP. XVII.

NUmquid vero quemadmodum in utero infans sudores & urinam ejicit (quod supra monstravimus) ita etiam egestiones emittit? minime: neq; id immerito, quia egestio excrementum est primæ concoctionis, quæ incipit in ore & in ventriculo perficitur; at fœtus in utero alimentum per os non sumit, sed sanguine nutritur jam elaborato, qui per umbilicum permeās recta tendit ad hepar, ubi secunda concoctio celebratur, merito igitur lotium emittit, sudorem ac for-

Infans in utero egestiones non emittit.

Lotium sudor. foras.

Crassa, & varia bilis in intestinis fœtus reperitur.

ac sordes, quæ sunt excrementa secundæ ac tertiæ concoctionis, egestiones vero, quæ primæ superfluitatis existunt, nullas habet; cum hoc tamen etsi non stercus, crassa saltem, & varia bilis in ipsius intestinis colligitur, quæ inter dissecandum apparet, & alias mox à partu illam fœtus excernit, *collostrum* Itali vocant, Hispani *ferrado*, quæ si non expellatur, retrocedere ad præcipua membra solet & vel mortẽ, vel epilepticum morbũ aliaq; perniciosissima symptomata inferre, ideo peritiores fœminæ aliquid deglutiendum exhibent, antequã lac gustent ad expurgandum teterrimum excrementum, ne cum lacte permixtũ ad venas permeet & corpus universum inficiat; ex eo autẽ quod hunc humorem viderint autor lib. cui titulus, animal esse idquod in utero continetur & autor libr. de carnibus, ludificatos fuisse constat, infantes in utero ore nutrimentum sumere existimantes, quod ille ex mammæ appetitione colligit, neq; enim, uti ipse ait, nisi antea ore sugere fuisset assuetus, tã cito ad mammas ferretur. Posterior tamen excremento hoc ducitur, quod à partu nullo adhuc lacte accepto infantes emittunt, qui quidem sive Polybius fuerit, sive alius à rationis orbita aberrat. Constat enim priorem librum Galeni non fuisse ex pluribus erroribus quib⁹ scatet & sententiis Galeni dogmatis contrariis, qualis hæc est, cujus contrarium in lib. *de fœtus formatione*, *de usu partium*, & mille aliis in locis Galenus protulit: Liber etiam de carnibus Hippocrati falso est adscriptus, nam is in lib. *de natura pueri*, quem Galenus veluti germanum recipit, per umbilicum infantem in utero nutriri asseveranter confirmat, *juxta mediam autem carnem*, inquit, *umbilicus distat, per quem alimentum ac incrementum puer capit.* idemq; repetit lib. *de septimestri partu*, quod si advertissent Vesalius, Columbus & Censorinus lib. *de die natali*, adeo insolenter insontem Hippocratem non sugillassent, sed hi nihil antiquius habuisse videntur, quam contra sapientissimum senem, ac disertissimum Galenum vitilitigare. At quæres, quonam igitur modo infantuli illud habent excrementum, si per os nihil assumunt? ex sanguinis quo nutriuntur fœculentia, quæ quidẽ à natura critica quadam expulsione ab epate ad intestina & ventrem, per mesaraicas venas exploditur, ne nimirũ retrocederet ad membra præcipua & mortem induceret, quod neque Vesalius perspexit, nec à quopiam alio notatum reperio. Si adhuc quæras, num infans in utero dormiat aut vigilet? Respondeo, Gentilem ex mente Avicennæ experge-

An infantes in utero ore nutriantur.

Unde illud excrementum.

An infans in utero

Dormiant aut vigilent.

pergefactionem aut somnum saltem manifestum in infantibus non agnoscere; contrarium tamen fœminæ experiuntur, fœtum manifeste in ventre nonnunquã dormire nonnunquam vigilare, quia ut illæ ajunt sæpe sentiunt in utero quietem veluti dormientis, aliquando motum instar vigilantis.

Fœtus parentis pars non est.

Quæst.

An sit animal illud quod in utero est.

Porro fœtus parentis pars non est, nam pereunte illo, necessũ esset hunc quoque emori vel saltem edito functionum offensam capere tanquam deficiente partis alicujus operatione. Quidam animal esse dixerunt id, quod in utero est, alii minime: qui animal esse credunt, ex motu ipso illud conjectant, nam movetur ac delectari videtur, & ad matris gaudium affici, ac subsultare, eademque affecta contrahi, & ut sensibile animal cogi, quæ sensibilitas non nisi animali inest, pleriq; tamen nondum animal esse dicunt, sed nutriri & augeri, ut stirpes & arbores, neque motum edere voluntarium, sed vibrationis, ut plantæ. Asclepiades verò neque animal esse, neq; non animal fœtum in utero autumavit, sed dormientibus simile quippiã ac sopitis, qui sensus habent, sed non utuntur, sed hos omnes profundi᷒ dormitare convincit citatus lib. Galeno adscript᷒ & quidem si de toto gestationis tempore id intelligunt, prorsus commentitia tradunt, nam antequam fœtus in lucem veniat, introducitur rationalis anima, ut mox dicetur, ad quã vegetabilem ac sensitivam præcessisse necessum erat. Idipsum facile colligitur ex pœnis legibus illatis iis, qui aborsus causa extiterint, subinde quod in ventre constitutos fœt᷒ leges hæredes legitimos constituunt, haud quaquam id effecturæ, nisi animal esset, quod in utero est.

Asclepiadis sententia.

Pœna illata illis, qui abortum movent.

Actiones voluntaria.

Cordis usus in utero qualis.

Vox.

Risus & ploratus.

Risus ante 30 diem ominosus.

Actiones tamen voluntarias fœtus in utero non edit, &, quod magis mirabere, neq; oculis utitur, neq; auribus, neq; odoratus instrumento, aut gustus, neq; pulmonibus, ventriculo aut intestinis, neq; ano, neq; pene, neq; manibus pedibusve; non n. erat, quo iret in illis materni uteri tenebris, neq; quo oculos flecteret, neq; cordis usu tũ eget, nam vitales spiritus per arterias umbilicales ad fœtum deferuntur, quarum auxilio respirat, sed neque etiam vocalibus utitur instrumentis, non enim ante loquitur, aut plorat, quam in lucem veniat, tunc vero etsi ploret, lachrimas tamen non emittit: sicuti neque ridet, ut plurimũ nisi post trigesimum solem, quod si ante risus eruperit, ominosum ac timoris plenum vulgo judicatur, Risus filioli mei tertio à partu die mihi nono sequenti in fletum, ac in summum mœrorem fuit conversus:

nam in eodem puerperio conjux charissima obiit: Aliàs infans cum primum plorat, vigilat, cum ante ridet, dormit indicans vitæ hujus infelicitates, futuræ autem jucundam ac lætam conversationem. Adhæc neque dentes in utero nascuntur, sed post editum in lucem infantem septimo mense nasci incipiunt primores, fereque prius parte supera, quod tamen perpetuum non est, quia nonnullis inferiores pri⁹ pullulant. Cæterum priores septimo anno decidere solent, & alii suffici. Cum dentibus vero nasci, quemadmodum Marco Curtio Dentato ob id appellato, & Cn. Papirio Carboni præstantibus viris contigisse scriptis proditum est, viris quidem non malum fuisse auspiciũ prisci crediderunt, ac in mulieribus infaustum inauspicatumq; semper extitisse. Imponuntur nomina ut plurimum septimo die, cujus consuetudinis ratio est, quia comitiali morbo pleriq; ante septimum solem pereunt, ob id igitur die septimo, tanquam eorũ saluti magis credamus, nominibus insigniuntur.

Dentes.

Cum dentibus nasci viris auspicatum, fæminis infaustum censetur.

Nominis impositio.

Quo tempore rationalis anima corpori infundatur.

C A P. XVIII.

Agitatur controversia.

PRincipem vero illam animæ partem, ac rationis participem, quã mentem appellamus, eo tempore, quo fœtus incipit moveri, in præparatum jam ac instructum infantis corpusculũ commigrare sapientes omnes asseverarunt; verùm cum in fœtu duplicem ex libr. Hippocratis & Aristotelis motum agnoscant, alterum vitæ manifestativum, quem circa quadragesimum quintum diem fieri arbitrantur: alterum partus præsagũ, quem septuagesimo aut nonagesimo die evenire certũ est, prout partus septimestris aut nonimestris futurus est, quidam à 35. usque ad 45. rationalem animam advolare putant & simul cum vita infundi, sed quæ veluti igniculus immersa materiæ supra modum humidæ nondum queat exercere vires suas, quia (inquiunt) completa organizatione & conformatione mox anima actus ejus corporis est, cujus organizatio completa est. Huic opinioni cooperatur Mercatus & omnis ferè Peripateticorum schola; Plurimi tamen eorum qui sapientissimi habentur non ante tertium, quartumve mensem quo tempore cor, cerebrum, jecur, non solũ inchoata, sed absoluta jam consummataque sunt, commigrare in corpus autumant, talem enim,

Duplex motus in fœtu.

Quorundam sententia.

enim, & non qualemcunque conformationem perfectissimæ formæ convenientem esse: Ita quidem sentit Ocha doctor dictus Angelicanus, cui adhæret Fernelius & Lusitanus, id quod itidem nobis probabilius videtur, nā ut docta est Aristot. sententia, non idem simul animal & homo fit, sed prius animal, postmodum vero homo; igitur etsi vivat fœtus 45. die, non propterea credendum est, perfectam illam formam rudi adhuc & imperfecto corpori, neque planè conformato infusam esse.

A. 2. de gen. anim. 3.

Autoris judicium.

Cæterum ut nec sunt alia metalla à natura instituta, ut ex iis fiat aurum, sicuti Chymici nugantur, ita nec cæteræ animantes, ut ex iis homo fiat, ideo cū in fœtu solitaria inerat anima vegetabilis, etsi fruticis instar vivebat, frutex utique non erat, neque cum anima sentiens accessit, brutum is certe fuit, non enim bos, aut leo, aut eorum quidpiā sed perfectiori modo & vegetabat & sentiebat, insunt enim hæ vires illi in ordinem ad rationalem, & quamvis per gradus sive partes ingrediantur, tamen absoluto jā homine nulla potest perire, reliquis salvis, tanta fit earum connexio: quæ causa est, ut illi, quorum supra mentionem fecim⁹, primo conformationis tempore crediderint, fuisse rationalem animam introductam, quæ cæterarum virtutes contineret, & primo vegetativæ opera edidisset, secundo sensitivæ, tandem rationalis pro majori vel minore fœtus organizatione & subjecti amplitudine:

Chymicorum nugatio.

Formarum non permutantur.

Facultatum connexio.

Quocirca, hi fortassis minus subibunt vituperationem, quam Averroes, qui in errorem multo intolerabiliorem se conjecit, quippe qui non prius mentem copulari corpori arbitratur, quam infantes omnes fœminas matres, viros patres appellare consueverint, itaque ex mente illius in utero hominis generatio non fuit absoluta, quia solæ genitæ fuerunt vegetativa & sensitiva, sed quis credat mentem illum habuisse, cum hanc de mente opinationem effudit & seipso indignam & à mente philosophica adeo alienam, ut eam attulisse, sit refutasse? nam, ut dictum jam est, etsi rationalis anima, antequam fœt⁹ in lucem veniat, & loqui, velle ac intelligere incipiat, nullam sui proferat actionem; illud quidē fit, quia humoris redundantia, velut in lethargo aut ebrietate sopita nondum potest, quæ sua sunt munia exercere.

Averrois error.

Anima rationalis in infantibus ob humorum redundantiam sua munia non exercet.

Porro quamvis extrinsecus illa adveniat, neq; potestate [illegible] hæserit in seminis materia, non propterea negandum est in humano fœtu quandam corporis præparationem, partium temperaturam & compositionem à vi effectrice produci, quæ divinā illam mentem quodammodo elicit, at-

Anima rationalis extrinsecus advenit.

Anima humana humanum corpus requirit. *Animæ facultates essentiâ distinctæ sunt & realiter.* *Distinctæ sedibus sua munia exercent.*

que conservat:requirit enim anima humana humanũ corpus & figuram;utrum vero appellente sentiendi anima,pereat vegetativa,& cum rationis particeps accesserit,quæ omnium vim habeat,cæteræ intercidant:an verò essentia sedibusq; distinctæ manentes,eidem famulentur & assideant,quod quidā minus apposite existimarunt,neque virtualiter duntaxat,eminenter aut formaliter eidem insint,sed realiter distinctæ separatæq; maneant,non est præsentis operis definire,si modo hoc attentiuscule expendas,cæteras sive partes animæ,sive species,sive facultates ipsius nuncupaveris,sive eidē qualibet prædictarũ ratione inesse putaveris,distinctis sedibus sua obire munia vegetabilem ab Aristot.dictam,à Stoicis naturalem,à Platone concupiscibilem, in jecore:animosam,irascibilem,seu vitalem in corde:eam vero qua sentimus,ratiocinamur & movemur in cerebro.

Anima rationalis à Deo ne an ab angelo creatur. *A Deo solo creatur.* *Ocurritur objectioni.* *Dub. An rationalis anima ex traduce sit.*

Jam vero rationalem animam jussu Dei ab Angelo creari arbitrantur nonnulli;Nam Hebræi novem angelorum ordines constituentes, per quos De⁹ universa quæ sunt in mundo,producat,in nono Cherubim collocant,per quos homines procreentur;alii non nisi ab ipso solo summo Deo produci, quia solam eam unam virtutem, quæ nullam plane ad alias vires proportionē habeat,quæq; fine careat, creationis opus,quo nullum aliud majus potest excogitari,postulare censendum est, utpote in quo ex nihilo aliquid fiat sine ulla substrata materia. Quod si dicas,Deũ primũ esse animæ artificem,angelũ verò instrumētum,neque hoc quidem admittunt,quia creatio subjecto non indiget neq; motu,neq; temporis impēdiis;igitur neq; instrumento,neq; concausa, sed agente totali; agens verò totale in creatione angelum esse non posse, cujus natura terminata sit,insuper quia creatura est, quarũ nulla potest esse ita agens,ut nullius agentis ad productionē indigeat; ideoque sine medio à solo summo ac immenso Deo animam creari.Ex dictis corruit eorum sententia, qui animam ex traduce esse, ut ipsi loquuntur, confidenter disputarunt, & ut caro ex carne,sic animam ex anima parentum propagari, non aliter atque ex uno lumine plura alia luminaria accendi solent;his ducti argumentis, quia non minorē virtutem videatur ha[illegible]re homo ad producendam suam formam, quam reliqua animalia minus perfecta; & quod si adhuc de novo novæ indies fierent creationes,mundus videretur imperfectus, nec ejus opus absolutum septem diebus,quod tamen habetur Genesis 2.ubi scriptura sa-

ra ſacra docet, Deum creaſſe omnia ſimul, & ceſſaſſe die ſeptimo ab omni opere, ex quo effici, omnes animas hominum poſtea creatas, fuiſſe aliquo modo in anima primi hominis. Non advertentes, formã aliquam eſſe ex traduce nil aliud eſſe, quam produci dependẽter à potentia naturali materiæ, ita ut nec fieri, nec conſervari poſſit extra materiam, at animam rationalẽ à corpore ſeparatam permanere; & fuiſſe etiam antequam corpꝰ ingrederetur, *formavit*, inquit ſacra pagina, *Deus hominem ex limo terræ & inſpiravit in faciem eius ſpiraculum vitæ*, ut oſtenderet animam extrinſecus per divinã creationem infuſam eſſe: Quod verò rationalis anima non educatur de materiæ potentia, non propterea eſt, quia homo minorem habeat virtutẽ, quam cætera animalia, ſed quia rationalis anima, ad quam ordinantur diſpoſitiones, quas homo in materia inducit, eſt longe præſtantior cæteris formis rerũ naturalium: homo tamen verè dicitur generare, non quod animam generet, nec enim ad rationem generationis pertinet productio partium, ſed totius compoſiti, quod hoc ipſo fit, quod partes invicem copulentur, & quia homo attingit hanc unionem partiũ, introductionemq; formæ alium hominem generare verè dicitur. Et ſine ulla hæſitatione credendum eſt, totum opus mundi inferioris, ſeptem diebus completum fuiſſe & abſolutum; Et certe cum ſcriptura ait, Deum inſpiraſſe in corpus hominis animam rationalẽ, non obſcure indicavit eam extrinſecus advenire homini & à ſolo Deo creari, neque ex materia ulla, neq; ab alio efficiente generari. Cum enim memoraret generationem animalium, refert juſſiſſe ac dixiſſe Deum, ut terra & aqua producerent animas terreſtrium & aquatilium animãtium; ea ratione ſignificans animas cæterorum animalium ex materia elementari eſſe productas: de anima verò hominis dixit eſſe à Deo inſufflatam ſeu inſpiratam, ut intelligatur eam diverſæ conditionis eſſe, cujus non ex re aliqua corporea, ſed ex ſolo Deo ſit origo. Verùm hæc & pleraq; alia, quæ in hoc negotio mentis acie percipi nõ poſſunt, theologis diſcutienda relinquamus; quia multa involvunt, quæ non hujus ſunt loci: hîc ſatis ſit, dicere animam rationalem, quia incorporea eſt & indiviſibilis, ideo non poſſe ex alia anima propagari & quia immaterialis, ideo non poſſe ex ulla materia procreari aut multiplicari.

Humanam sive rationalem mentem mortis expertem esse.

CAP. XIX.

Prisci animæ rationalis essentiam ignorarunt.

HAud tamen inauspicate huic libello colophonem impositurũ me puto, si de animæ rationalis immortalitate pauca addidero qua in re cum plerisq; omnib⁹ prisci seculi philosophis Hip. ẽt cespitavit animã nostram mortalẽ esse & modo temperamentum modo sanguinẽ & spiritum esse fœdissime sibi persuadens, *irrepit* (inquit) *in hominem anima, ignis & aqua temperamẽtũ habens.* Et 21. tex l. de dieta: *Si autem quis non credat animã animæ admisceri demens est & hominis anima semper producitur, usq; ad mortem. si autẽ ignescat simul cũ morbo & anima corpus depascitur.* Hanc tamen Stoici assignabant differentiam, inter naturam & animam, quod naturam vocabant, qua stirpes reguntur; animam verò qua animalia, utriusq; verò substantiam ingenitum spiritum statuebãt; quo in loco liberandus venit Galenus à multorum calumnia, præsertim Petri Vaetii Lusitani popularis nostri viri alioqui docti atq; diserti, is enim illum taxat, imo insolenter execratur quod in commentariis præfati Hippocratis loci mortalem itidem animam rationalem esse profiteretur, quo tamen commentario nihil minus, si diligenter inspexeris, asseveratum reperies; ut verò veritas amplius inclareat, præter consuetudinem meam ejusdem Galeni verba adjungã, quæ ita jacent; *Neq; animæ substantiam me firmiter scire, mihi persuadeo, sive tota cerebri natura ex quatuor elementorum temperatione ad eam substantiam vel proprietatem redacta sit, per quam sensus motusq; voluntarii in animali primus auctor habeatur & memoriæ & intelligentiæ sive quædam alia vis corpore vacans à nostro conditore cerebro indita fuerit & morientibus animalibus recedat, nullam hac de re firmam rationem habeo, quin & eos, qui de hoc quippiam affirmarunt, audacia magis quam sapientia nobis antecedere existimamus.* Hæc Galenus, quibus equidem non video, qua ratione animæ imortalitatem deneget, quin potius in contrariam sententiam propensus videtur. Autor verò libelli de spermate, sive is Galenus, sive quis alius extiterit, palam concludit cum Porphyrio, animæ differentias firmas & immortales esse, differentias verò corporis mortales,

Hipp. sent. l. diet. tex. 8

6. epid. p. 5. text. 5.

Anima à natura qui differat secundum philosophos.

Liberatur Galen. à calumnia Petri Vaetii.

c. 2. mod. comment. Galen. fatetur se ignorare animæ essentiam.

Porphyrii sententia.

Epicuri opinio execranda.

Lucretius.

reales, ac in homine incorpoream substantiam & immortalem in substantia mortali reperiri: Quare non erat, quod Vaëtius nimis petulanter litem adeo iniquam Galeno intenderet. Cæterum multo detestabilius execrabiliusque, quam Hippocr. & Stoici, Epicurus summus philosophus & post eum Lucretius Epicurearum opinationum pertinax sectator, animam mortis lege solutam non esse mordicus credidit & scriptum reliquit, ita post pleraque lemmata & nugas varias concludens:

Quapropter neque natali privata videtur
Esse die natura animæ; nec funeris expers.

Epicureorum & atheistarum confutatio.

Cujus cavillationibus, quia sua futilitate corruunt, satisfacere haud quaquam immoraremur, nisi hanc de animarum interitu vanam opinionem improbi, ac infeliciter nati atheistæ fœdissime usurpaverint, ideoque non mirum si scelestissimi evadant, vix enim aut ne vix quidem quisquam potest rite ac pie vitam instituere, nisi & Deum esse sentiat & animam immortalem: quicunque enim sine Deo fuerunt & animã putarunt cum corpore interire, omnes fere perditissimis fuisse moribus, memoriæ proditũ est, quippe qui subinde de omni bono futuræ vitæ desperantes & nihil post mortem mali timentes, omni scelerum generi semetipsos tradiderunt; *erimus*, dicunt, *tanquã si non fuerimus, venite ergo & fruamur bonis quæ sunt in terra*; cui consimile Sardanapalitiũ illud est: *Ede, bibe, lude, & cum te mortalem noveris, mortalibus exple delitiis animum, post mortem nulla voluptas.* Valeãt tamen insipientes, qui non pluris fieri sunt digni, quam ipsi faciunt animam suam. Ex his verò, qui naturalibus rationibus de hoc negotio pensiculati[*], imo profundius philosophati sunt, Heraclitus incorpoream: Alcmæon immortalem: Plato plane divinam esse animam nostram disputarunt, cujus ratio in summa est hæc: anima ex se movetur, quod autem ex se movetur semper movetur, quod semper movetur, immortale est: quibus Aristoteles digitum attollens, hanc alteram rationem addit, corruptibilia tempore senescunt, intellect[*] tempore non senescit, imo procedente ætate, scientiæ ac sapientiæ incumbentibus melior evadit, est igitur incorruptibilis, neque enim senectus est, quia anima quicquam passa est, sed quia id, in quo est, aliquid passum est, etenim si senex talem reciperet oculum, qualem juvenis habet, videre procul dubio, sicuti juvenis: Insuper confirmatur id ipsum, quia non inveni-

Epicureorum dictum.

Aliorum sententia.

Plato qua ratione probet animæ immortalitatem.

1. Ratio.

Aristotelis.

2. Ratio.

3. De animæ immortali.

tate rationes probabiles,

tur corruptio, nisi ubi sunt contrariæ qualitates corrumpentes, ideoq; cœlestia corpora corruptionis expertia censentur, has igitur cum anima non habeat, incorruptibilem esse fatendum est: Quid? quod
4. appetitus naturalis frustra non est, & homo naturaliter appetit per-
5. petuo manere; nam ab omnibus expetitur esse, secundum quod cognoscitur, homo autem agnoscit, non solùm sicuti bruta secundum hoc tempus; sed secundum omne tempus: Adhæc si generabilis esset & corruptibilis anima, omnes ejus operationes forent pure naturales, ita ut posito objecto, seclusoque impedimento necessario intelligeret sed operationes ejus sunt mere liberæ ac voluntariæ, neque posito objecto obit operationē suā, quia magis aut minus intendit ad rem, pro voluntatis imperio; est igitur immortalis. Hæc breviter sunt, quibus sine fidei radio naturales philosophi animæ immortalitatē artificiosissime collegerunt, sed omniū profecto rationum, quæ in hoc negotio formari possunt. Sanctissimus domini timor sit complementum & basis; enim vero si quis Deum opt. Max. revereatur, timeat & animo secum posito profunda & abscondita ejus attentius rimetur, sui animi divinitatem facile percipiet, è converso quicunque quolibet Thiresia cæciores animam immortalē esse negant, negent necessum est Deum humanarum rerum esse procuratorem ac judicem, si enim justi migrant, affecti injuriis & laboribus; improbi vero gaudiis, & rerum omnium abundantia saturi; neq; post mortē aut beneficium est aut supplicium, quænam esset in cœlo pietas, quæ justitia, quæ & malos puniat, & præmiis bonos afficiat? quamobrem, ad defendendam ineffabilem bonitatem & justitiam Dei, fateri necesse est, animam immortalem esse: *non mortui laudabunt te Domine*, scribit Propheta, ex quo constat, Deum celebrantes in nihilum reducendos non esse, sed præmia habituros. Ideo Sapientiæ 2. *Creavit DEUS hominem inexterminabilē ad imaginem & similitudinem suam fecit illum*; ubi de homine differit juxta animam, non autem juxta corpus, ut ex litera patet, & per inexterminabilem immortabilem legunt pleriq; omnes, juxta quam animam in homine imago sita DEI est, sic enim ait, *judicarunt honorē animarum suarum, & non vidistis imaginem mei*, quod de imagine incorporea, ac divina, quæ oculis corporeis, videri nequit, intelligitur, & clarius c.3. sequenti: *Justorum*, inquit, *animæ in manu Dei sunt & non tanget illos tormentum mortis*, Sed multo aperti⁹ Esaiæ 26. *Vivent mortui, inter-*

Dei opt. Max. timor immortalitatem docet.

Animam esse immortalem ex sacris literis comprobatur.

fecti

fecti mei resurgent, expergiscimini: & laudate, qui habitatis in pulvere. Daniel: *Multi de iis qui dormiunt in terræ pulvere resurgent, alii in vitã æternam, alii in opprobriũ sempiternũ.* Ac Baruch 3. *Qui argentum fabricant & solliciti sunt, neq; est inventio operum illorũ, exterminati sunt, & ad inferos descenderunt & alii loco eorum surrexerunt.* Verissima igitur ac certo certior de animarum immortalitate ratio est iis, qui ratio veræ lucis destituti non sunt, cum hoc tamen evidens demonstratio ad id probandũ formari minime potest, quia quod sub fidem cadit, etsi verissimũ sit, aperta ratione vallari nequit, est enim fides habitus verus & certus, sed non evidens; Est tamen simplicitatis fides multò præstantior, quã curiositatis persuasiva ratio, nec enim humano intellectu capiuntur, nisi quæ prius in hominis sensu fuerant, & quæ intellectus non capit, ea nec ratio discutit, nec rationis discursus judicat, nec valent naturalia, qualia demonstrationis præmissæ sunt, dirigere divina, aut ea ulla ratione possunt demonstrare humanitus scibilia; Cui rei recte accommodari potest illud Arist. Stultum esse æqualẽ omnib. rebus evidentiã exigere, in naturalib⁹ quippe disciplinis minor est, quam in mathematicis & in moralibus minor adhuc, quam in naturalibus; à nobis vero adductæ morales sunt, nam quæ naturæ vires excedunt, ea demonstrationum cancellis coarctari minime queunt; triumphent hæc, si fas est, syllogismorũ artificia in natura & humanis inventionibus atq; figmentis; In divinis magnis sunt contemplationibus detrimento, quam lucro: Furor enim est quærere quæ nostris mentibus excellunt, siquidem & in ipsa natura multa sine controversia verissima reperies, quorum rationẽ reddere non possis, ut quod magnes ferrum alliciat, struthiocamelus idem concoquat: veratrum & cicuta sit homini venenum, coturnicibus & sturnis alimentum, quorum quidem & similium qui rationem quæritant, simul cum ratione scientiam tollunt. Hæc autem, etsi præter institutum adnotasse libuit, ut siquidem de hominis conformatione sermo est, de alterius illius partis, & ejus quidem præcipue excellentia non ambigatur & ut obiter execrabiles Atheistarum errores funditus evertantur, quibus breviter appunctis ad pensum redeo.

Daniel. 12
Baruch. 3.
Primo ethic.

FINIS LIBRI TERTII.

RODERICI à CASTRO LUSITANI PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS.

De natura mulierum

LIBER QUARTUS;

De partu & lacte.

Quid partus; & cur sola mulier incertum habeat pariendi tempus.

CAP. I.

Postquam abunde explicuimus, qua ratione hominis generatio contingat, fœtus in utero conformetur; & ad partũ moveatur, jam tempestivum est, ut de ipso partu & de lacte quo fœtus in lucem editus enutritur, sedula disquisitione consequenter perscrutemur. Ac de primo quidem multa sese offerunt consideranda, quid nimirum nomine partus intelligamus? & cur, cum cæteris animantibus constitutum à natura sit pariendi tempus, nullum tamen sit certum mulieribus definitum? cur septimestres & octimestres non raro edantur? cur illi vitales sint, hi verò minime? qua tandem ratione dies & menses que in uteri gestatione dinumerari debeant? Et num ad undecimum usque mensem gestari fœtus in utero salubriter possit? Quia vero, quicunq; cum demonstratione quippiam perquirunt, ab ipsius rei essentia ordiantur necessum est, partum esse primo statuimus geniti in utero infantis, atque jam perfecti in lucem

Quæ de partu hoc libro excudenda.

Partus definitio.

cem editionem: non me latet aliquando pro ipsa gestatione usurpari, qua ratione Plinius, *cæteris* inquit *animantibus, statutum pariendi, & partus gerendi tempus est.* Et Arist. *cætera animalia omnia singulari ac simplici modo partum suum perficiunt.* Accipitur etiam pro edito in lucē infante, ut apud Hippocratem innumeris in locis videre est. Nos verò pro ipso potissimum pariendi actu partus nomen usurpamus, tum & de edito in lucem infante, cum quærimus, cur septimestres octimestresq; nascantur & quinam eorum vitales sint. Porrò partus actio est partim quidem uteri, partim verò ipsius fœtus, uteri quidem quoniam ille offensus gravitate adaucti fœtus, & excrementorum redundantia propria vi expultrice fœtum in lucem ejicit, fœtus verò, tum quod auctior satis alimenti à matre non accipit, tum quod plus calidi nativi jam habens magis quoq; refrigerari postulat, quam obrem cum non sufficiat spiritus matern⁹, qui per arterias illi subministratur concitatur ad exitum, ut auctor est Hippocrates lib. *de natura pueri.* Ex quibus liquido constat, naturalis partus triplicem esse caussam, primam respirationis defectum, quia calor cordis adeo crevit, ut diutius sine ampliori ventilatione vivere non possit: alteram defectum alimenti, quia id, quod à matre sumit, jam ei satis non est, ideoque cogitur quod deest, aliunde disquirere, atque ita calcitrat, acetabula dirumpit, & matri pariendi initium affert: Tertia causa est loci angustia, quoniam uterus ipsum fœtum jam grandiorem factum non capit: qua identidem ratione volucris pullus non habens sufficienter, unde vivat, fortiter movetur, in ovo uberius alimētum quæritans, ac pelliculas disrumpens, quod ubi mater sentit putamen scalpens, pullum vehementer motū exedit: sic ēt in humano utero ruptis membranis, ichor prodit multus & cruenta quædam; ac dum vincula disrumpuntur, dolores varii parturientes divexant, majores, si primiparæ sint ob dolorum insuetudinem, & viarum majorem coarctationem Hippocrat. cit. Quo in loco dubitare occurrit, cur sola mulier in partu maximos sustineat labores, reliqua animalia partus cruciatibus non premantur, (hoc enim præter experientiam testatur Aristoteles) Quod theologi asscribunt peccato primæ mulieris, nā extat scripturæ locus, *Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos, in dolore pares filios,* ex quo constat, voluisse Deum eum sexum, qui fuit mortis causa, hujuscemodi subjici calamitatibus; tres insuper naturales causæ possunt assignari ejusdem eventus: Prima est, debili-

P. 7. naturalis hist. & A. 7. de hist. anim. 4.

Pariendi ratio

Partus causæ.

Partus dolores unde fiant.

Dub. cur sola mulier in partu maximos sustinet dolores.

7. de hist. anim. 9.

Genes. 3.

& duodecimo, tamen septimo, decimo, &, quod ut plurimum evenit, nono vitalē in lucem exire inter medicos omnes atque philosophos convenit. At vero capra & ovis, quinto mense semper; sus quarto; asina, & equa undecimo; elephas secundo anno, & ita reliquorum animalium singula certis temporibus pariunt, quod multis in locis scriptum reliquit Aristot. præsertim vero undecima sectione problemat. ubi hæc jacent verba; *Et cum cætera animalia omnia singulari ac simplici modo partum suū perficiant (unum enim pariendi tempus constitutū omnib9 est) homini uni multiplex datū, nā & septimo, & octavo, & nono parere potest, & quod plurimū est decimo, nonnulla etiam undecimū tangunt*, quod etiā Plinius confirmat; & ipse Aristoteles de natura animalium per totum, quanto tempore singula animalia fœtū gestare soleant abundantissime explicat. Hujus autem in muliere varietatis, à variis variæ tradun tur causæ; quidam enim id referunt ad primum infantis motum qui fit in utero, juxta quem cætera gestationis tempora regulari autumant; nonnulli ad formationem ipsius, quæ quibusdam celerius, quibusdā tardius accidit, & prout tempestivus aut serius conformatur, celerius etiam aut tardius movetur, ac tandē (ut diximus) triplicato tempore motus in lucem venit: si vero causā quæras, cur hi serius, illi temporius conformentur ad seminis genitalis naturam, aliam atque aliā id referunt, nec immerito, nam quemadmodum in genere tritici est quoddam semen quod tribus mensibus fructificat, unde & trimestre vocant aliis setaneū, quoddam vero quod mensibus pluribus ut docta est Fracastorii sententia lib. de simp. & antipat. ita in genere humani seminis quoddā esse credibile est, quod temporius proveniat, aliud quod serius, cujus quidem rei argumentū est, quod plurimæ fœminæ, ex diversis maritis variis temporib. part9 suos ediderunt, quod de Vestilia Plinius memoriæ prodidit, quæ ex Herdicio, Pōponio & Orsito fœtū aliū octavo, alium septimo, alium undecimo mense peperit. Tertia ab aliis causa assignatur; quod cæteris animantibus statuto tempore insit ad generandum appetitus, quo prolis amore ad Venerem concitentur, alioqui quieta, homo vero ad concumbendum nullum certum habeat tempus ac designatum, sed toto anno, & ex incertis spatiis non solo naturæ justissimæ motu, atque impulsu prolis gratia in Venerem feratur, sed explendæ magis cupiditatis causa incertos habeat & inordinatos ad Venerē motus, pro seminis genitalis

in va-

Brutis variarum pariendi tempora.

41. & 7. de hist. an 4.

Varia humani eventus causa.

Varii infantis motus primi.

9. de hist.

Optima similitudo.

Seminis humani varia natura.

Incerti & inordinati ad Venerem motus.

in vasis collecta copia, vel ſucculentiori corporis habitu & pleniori victus ratione: vel depravata inferiori animæ parte (quam concupiſcibilem vocamus) unde fit ut cujus generationis initia tã incerta inordinataque fuerint: ipſa quoque tum geſtatio, tum editio, non uniuſmodi ſit, ſed incerta, varia & inconſtans. Quarta adhuc cauſa eſt, quod perquam varia ſit victus inſtitutio, variaque imaginativa virtus, ac tandem variæ animæ paſſiones, quibus mulieres toto geſtationis tempore afficiuntur; Brutorum verò ſimplex & uniusmodi eſt victus, ac vitæ ratio, nec animi perturbationibus & imaginationibus, perinde ac homines, obnoxia ſunt, ideo & geſtationis & editionis ſua habent tempora præfinita, intra quæ fœtum perficiunt & in lucem edunt, qua ratione ductus Gentilis 40. extravag. ſpeciem humanam ſortiri magnam diverſitatem in individuis prodidit, propter diverſum temperamentum, cibum, ac vivendi modum, adeo ut ex mente Algazelis plerique hominum ex præſtantia intellectus perveniant ad intellectionem ſubſtantiarum angelicarum, alii ex hac diverſitate cum brutis participent. Quintam etiam eamque non minimam adjungimus cauſam, quod coitu (quem mulierem ſolam prægnantẽ inter reliqua animalia tolerare diximus) tempore geſtationis idem quod ſatis & vineat ũ gemmis accidit, quæ ſi quis, dũ in terræ gremio foventur, aratro proſcindat, ſemẽtem aut gemmas, aut diſperdet, aut ſaltẽ fructificationis temp9 variabitur, quo eodem modo mulier, ſi gravida cõcubitu agitetur, tẽpora conturbat, ideo natura ſolicita propagationis & conſervationis humani fœtus voluit, ut non unum ſolum tempus haberet, ne forte periret ſi tardius aut temporius exiret. In cujus rei explicatione ſolito placuit paululum immorari diutius, quia non parum afferet emolumenti, ad elucidationem eorum, quæ de legitimis partus temporibus cudenda erunt.

Varia animæ paſſiones.

Concubitus per geſtationem agitatio.

Quo tempore contingat naturalis partus & à quo legitima computatio ſit ineunda.

Cap. II.

Computatio à quo.

Computatio communis partus à die conceptionis auſpicanda erit, dummodo is poſſit accurate cognoſci; hujus autem certiſſi-

mum

mum indicium erit, si ex unico cum viro congressu concepit mulier, quod si pluries congressa fuerit & partus perita, ac cognoverit quando genitura non exiderit, certo etiam scire poterit, qua die intra se conceperit, Hippocrates libro de genitura. Adhæc mulier, cum concepit, statim horret, calor & dentium stridor consequitur, convusio occupat tum articulos, tum totum corpus, & alia adsunt signa, quæ lib. hujus operis 3. cap. 10. luculentius adduximus; quibus si expiscari possumus conceptionis præcisum diem, ab illo incipi debet computatio, sin minus à menstruis, non quidem ab iis, quæ ultimo fluxerunt, sed ab eo die, quo primum defecerunt, cum tamen fluere debuissent, ac expectarentur; quia vero perrarum est, diem conceptionis esse ipsuminet diem, quo menses fluxerunt, sive primum sive ultimum intelligas, ideo si computatio fiat à menstruis fluentibus, semper fere producetur partus ultra novẽ menses hoc est ultra 200. & septuagesimum diem; si autem fiat à menstruis deficientibus, semper quidem attinge nonum mensem, parietque post 270. dies, sed nonnunquam exceptis tot, quot præcesserunt à die conceptionis usquead diem deficientium menstruorum. Porro dicimus mulierem, si recens purgata conceperit, parituram initio noni mensis: si cum jam menstrua imminerent, in fine: si inter hæc, medio mense, quia ut statim post novilunium sata temporius ad maturitatem perveniunt, post plenilunium serius, sic etiam fœtus ob majorem vel minorem uteri vigorem, ut plurimum tamen intra nonum & raro ultra 270. aut ad summum 280. diem ex Hippoc. mente producitur, nam legitimum pariendi tempus in communi hominum natura nonum mensem esse constat, secundum obtinere locum decimum & post hunc septimum. Hi enim tres ex natura & judicandi ratione efficacissimi sunt, & maxime potentes, ita tamen ut qui initio noni mensis editus fuerit, id est, à decem ultimis diebus octavi ad decimum usq; noni, vix profecto vivere queat, aut si vitalis existat væsanus; & valetudinarius sit? at vero à decimo die noni ad decimum usque decimi mensis vitalis, & bene valens prodeat, nam quando magis de complemento noni participaverit, tanto perfectior erit; Et de septimo quidem extat lex septimo mense ff. de statu hominum, ubi à Paulo ita sancitum legimus, *Septimo mense nasci perfectum partũ iam acceptum est propter autoritatem doctissimi viri Hipp. & ideo credendum esse, qui ex iustis nuptiis septimo mense natus est; iustum*

dies auspicanda.

Conceptionis nota.

Legitimum pariendi tempus.

Nonus mensis.

Quanto magis de complemento noni participat partus, tanto perfectior.

Septimus.

Decimus.

esse filium. De decimo vero est etiam Hippocratis testimonium lib. de octimest. partu & Arist. cit. Et Sapientiæ 7. *Decē mensium tempore coagulatus sum in sanguine & semine hominis*, qua ratione Virgilius inquit:

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

Comicus etiam Plautus: *Tunc illa quam compresserat, decimo post exacto mense hanc peperit filiam*. Porro de tribus supra memoratis mensibus, nono, decimo & septimo, sententia omniū calculis comprobatur, an verò aliis etiam vitales partus nasci possint, magna controversia est, nam potior scriptorum pars octavo vitalē nō edi conspiranter profitetur, præterquam in Ægypto & Hispania, atque aliis in locis, ubi mulieres fertiliores esse, Avicenna autor est, in lib. de natura animalium. De undecimo vero, ac duodecimo pugnaciter contenditur, nō inter philosophos modo ac medicos, sed inter peritiores jurisconsultos; nam Hipp. pugnantia reperiuntur loca, quia lib. de natura pueri, longissimum terminum ponit decimum mensem, & lib. de octimestri partu undecimestres admittit; Aristoteles vero nonnullos undecimo contingere asseverantius dicit, cui cooperatur Plinius, qui Vestiliā ut supra memoratum est, ex Cajo Herdicio, Suilium Rufum undecimo peperisse mense, memoriæ mandavit; quin etiam à Gellio scriptum est fœminam bonis ac honestis moribus, nec ambigua pudicitia undecimo mense post mariti mortē peperisse, delata causa ad imperatorem Adrianum, decrevisse undecimi quemq; mensis posthumum (sic enim appellat partum à morte patris editum: ut proculus dicitur qui patre peregre absente editus est & opiter, cui superstes est avus mortuo patre, vopiscus vero è geminis, qui retentus utero nasceretur, altero intercempto ab ortu) legitimum judicandum esse, cui tamen decreto contrarium aliud factum est à Justiniano; & Ulpianus, lege, intestato ff. de suis, & leg. hæred. post decem menses natum ad legitimam hæreditatem non admittit, & quod omnes penè negant, ad duodecimum usque pervenire posse. Homerus summus non Poëta duntaxat, sed etiam philosophus innuit, qui Neptunum puellam à se recens compressam sic alloquentem introducit:

Gaude hoc amplexu, nam cum se voluerit annus.

Formosum puerum paries.

Sed enim, si Deo placet, Plinius secundus scriptis mandavit, possessionem datam esse contra secundum hæredem puero, qui natus fuerat decimo

Octavus.

Dub. An undecimo ac duodecimo mense vitalis partus ac legitimus fit. 7. de nat anim. 4.

Adriani decretum de undecimi mensis partu.

Posthumus. Proculus. Opiter. Duodecimus.

Decimus tertius.

decimo tertio mense. Et Mercatus ex sententia aliorum addit, quinto *Quintus vel sextus.* etiam aliquando robustum infantem prodiisse, cum potius vix sexto quidem vitam retinere possit, quia nondum justæ est perfectionis, ut planum jam jam fiet. Porro qui fœtus, tardius post nonum mensem na- *Cur septimestres vitales octavestres non ita.* scuntur cordi dicuntur à Plinio. Septimo verò natus vivit, quia satis perfectus existit: octimestres raro supersunt, cujus rei ratio est, quia septimo movetur infans ad partũ, quo tempore si validior fuerit prodit; sin min⁹, ex motu debilior redditus, in utero manet, donec per duos sequentes menses satis invaluerit; quod si ita debilis, sequenti, hoc est octavo mense ad partum procedat, vivere omnino nequit, tũ propter eum motum, ac proximum laborem, quo nimirum debilitatur, tum quia octavus mensis, Saturno proprius est. hosti eorum omnium, quæ vitam accipiunt.

Variæ mensis acceptiones, enarratur etiam de legitimo partu Hippocratis sententia.

CAP. III.

HÆc tamen pinguiori Minerva sic pronunciata, quia ambigua *Mensis nomine quod nam spatium intelligatur.* omnino sunt & multis tenebris submersa, alti⁹ & à prima sua origine fusiori oratione explicanda erunt; & quia gravissimorũ scriptorũ, atq; adeo sapientissimi senis Hippo: pugnantes locos repe- *Mensis solaris.* riri diximus de mense, in quo legitimus partus eveniat, illud inprimis cudendum venit, mensis nomine aliquando intelligi solarẽ mensem, *Mensis lunaris triplex.* id est, spatiũ illud temporis; quo sol in unoquoque signo zodiaci detinetur & triginta dies complectitur: Nonnunquam vero lunares, qui *Mensis coitus vel civilis.* triplices statuuntur, singuli dierum numero inter se differentes. Prim⁹ *Mensis peragrationis.* est mensis coit⁹ Lunæ, qui etiam dicitur civilis, seu congressionis, & est spatium illud temporis, quod habetur ab uno lunæ cum sole congressu ad alterum usq;, quod quidem constat viginti novẽ dierum ac dimidii spatio; alter, qui propriè lunaris dicitur, definitur lunæ ab uno zodiaci puncto in idem punctum profectione & reditu, in quo certe luna viginti septem dies cũ horis octo insumit, & is vulgo progressionis, peragrationis & à Ptolomæo longitudinis mensis nuncupatur. Tertius di- *Mensis illuminationis.* citur mẽsis illuminationis, impressionis seu apparitionis, ut vocat Gal. quod tum luna à sole sejuncta est, spatio tanto, ut acceptũ ab ipso lumẽ

impartiri subditis corporibus possit, eaque vehementer afficiat, vimq; suam imprimat, quod sane intervallum cæteris brevius esse apertissimum est, continet enim sex ac viginti dies & horas 12. & fit à r. (quod viginti novem dierum cum dimidio esse diximus) sit subtrahamus tres circiterdies, quibus sub sole delitescens atque abdita luna lumen nobis suum communicare nequit, ideoque hi tres dies à Galcit. occultationis, à scriptoribus illunes dicuntur; quasi sine lunæ splendore. Illud insuper prætereundum non est, quod plurimum facit ad hujus rei elucidationem, Hippocr. partus tempus per hebdomadarum decadas computare, constat autem unaquæque decas 70. diebus hebdomada verò septem totos integros dies complectitur. Cum igitur Hippocrates lib. de carnibus affirmat, septimestrem puerum legitime natum esse, & continere tres hebdomadarum decadas, quæ ut è proxime dictis constat, conficiunt ducentos ac decem dies, fatendum omnino est, gestationem in utero matris solaribus mensibus eo loci metiendam, quorum singulis triginta dies tam in septimestri, quam in nonimestri partu respondeant, vel saltem lunarib' civilibus, si forte dicas, antiquos præsertim græcos (quæ multorũ sententia est) annum totum ad lunæ rationem subduxisse, & alios menses non habuisse, quam lunares, nondum redacto anno in eam formam, quæ nobis usui est. Hos igitur ducentos ac decem dies, si septenario numero partiaris arithmetica computatione triginta constabunt, aut si triginta dies septenario ducas, ducentos ac decẽ conficies, septies enim triginta hunc dierum numerum complent, ut novies triginta ducentos & septuaginta, Hanc quidem mensium supputationem sequitur Avicenna, Iacobus de partibus, & Fuchsius & deducitur ex eodem Hippocrate libr. de alimento, ubi ita scribit, *Cumq; triginta soles fœtum formant septuaginta movent, decem & ducenti perficiunt*, quæ si diligenter perpendas, eundem Hippocratem per seipsum facile conciliari videbis, ex quo loco obiter notandum, solis etiam circuitus Hippocratem consideraisse. Jam vero cum ipse lib. de octimestri partu decimestres & undecimestres partus ex septem quadragenariis fieri prodidit, etsi prima facie sui immemor atq; contrarius videatur, nihil sane contradictionis est, quia ibi menses intelligit proprie lunares seu progressiones, quorum decem, undecimque, haud multo plures dies conficiant, quam novem solares, nam ex solaribus septem quadragenariis numero

Dies illunes.

Decas & hebdomada quot diebus constant.

Hipp. locus elucidatur lib. de carnibus.

Hipp. locus lib. de octimestri par. tu enarratur.

vem tantum conficiuntur menses & decem dies, quorum unusquisque constet 30 diebus dies vero 24. horis, ut subducenti facile patebit, septies enim quadraginta conficiunt ducentos, & octoginta qui si per triginta dividentur, novem menses emergent & dies decem; si vero eundem numerum 280. per 27. & tertiam unius partem, id est, horas octo distribuas, qui quidem est numerus dierũ mensis peragrationis, decem menses reperies, & sex dies cum dimidio, decies enim $27\frac{1}{3}$. conficiunt $273.\frac{1}{3}$: Quia igitur partus, qui ducentesimo octuagesimo die eduntur, non multum superant decimum mensem, decimestres vocat, & quia jam septimum fere diem undecimi attingunt, vocat etiam undecimestres, cuilibet igitur Leberide cæciori jam in propatulo est, eundem dierum numerum, qui efficit novem menses solares decem, undecimque lunares conficere, neque apud Hippocratem hos partus decimestres & undecimestres, quorum meminit lib. de octi mest. partu, diversos esse ab illis, quos libro de carnibus dicit novem mensium & decem dierum partus esse, & habere ad hebdomadas quadraginta numerum exactum, ferè enim idem numerus dierum, qui continetur in novem mensibus solaribus, aut civilibus additis decem diebus continetur in decem, undecimq; mensibus progressionis, quos loco, quem hic enarramus, ab Hippocrate, intelligi luce meridiana clarius est, quia inquit, ex dimidio anno septimestres fieri; at vero medietas anni sex tantum menses continet solares; septem lunares progressionis, hos ergo intelligit, & non illos, continet enim media anni pars 182. dies cum dimidio, qui numerus septimum lunarem mensem ferè conficit, est enim 182. dies septimi mensis lunaris decimus octavus; quod si tertiam mensis lunaris differentiam accipias seu illuminationis; jam propemodum absolutos esse 182. diebus septem comperies menses. Hanc esse germanam hujus loci explicationẽ adhuc comprobatur, quia inferius scribit, ducentos & octuaginta dies undecimum mensem apprehendere, quod solum de lunari progressionis intelligi potest, merito igitur, ac juxta Hippocratis placita e superiori à decimo die noni mensis, qui fere quinquagesimus supra ducentisimum à conceptione usque ad decimum diem decimi, qui est 280. legitimum ac maxime vitalem partum fieri pronunciavimus, quia is numerus nonum mensem & initium undecimi lunaris attingit, de quo quidem mense intelligendi veniunt Aristoteles & Plinius, supra cit. di

Decimestres & undecimestres lunares eundem numerum dierum continent ac novimestres solares.

Media anni parte nati 7. mense nascuntur.

cit. dicentes legitimos partus ad decimum & undecimum mensem pervenire.

Partus terminus latitudinem habet.

Quod verò partus terminus latitudinem habeat, à decimo noni mensis die usque ad decimum decimi, ex eo disces, quia sicuti laudabilis crisis dicitur, quæ in toto critico contingit, die, etiamsi anticipetur, aut postponatur, per quatuor, quinqueve horas & sicuti fructus arborum, quibus fœtus in utero assimilatur, constitutum habent tempus suæ perfectionis, & quidā nihilominus serius, quidam temporius perficiuntur, ita etiam partus citius, aut tardius in lucem veniunt; cum præsertim aut calida ipsius natura, aut exiguum matris alimentū ipsū fætum cogat & aërem quærere, & alimentum externum; ad hoc si latitudinem habent tempora conformationis fœtus in utero, & tempus introductionis animæ rationalis, (non quod per partes introducatur aut per temporis spatia, sed quod non præcise hoc vel illo die) quid mirum si latitudinem similiter habeant tempora partus? cum major sit mutatio dispositionis & formæ, quæ in illis contingit, quam loci, quæ in partu fit. Præterea per ætates homo quasi à generatione in corruptionem tendit, quia ad juventutem usque, dicente Averroe, homo quasi generatur, à juventute ad senectutem incipit corrumpi; & tamen hæc transmutatio omnibus non est æqualis, quia aliqui trigesimo anno, alii 35. nonnulli quadragesimo ad juventutem perveniunt, non est ergo, quod difficile videatur, præcisum non esse partus terminum. Impedio majorem ingerit difficultatem partus, qui decimo ante nonum mensem die, hoc est vigesimo die octavi in lucem prodit, nam hic procul dubio octimestris esse videtur, quemadmodum tempus partus nonimestris latitudinem habet, ita etiam octimestris non solū dicendus erit, qui in principio aut medio octavi mensis oritur, sed qui usque ad finem ipsius excluditur. Cum igitur superius illum vitalem constituerimus; & ex dicendi octimestrem inanem esse constet, contraria omnino hæc dogmata videntur. Et quidem si tempora conformationis latitudinem habent, ut mox planum fiet; demus ergo fœtum qui 45. diebus conformatur, non his sed 43. cum horis octo articulari, is profecto movebitur octuagesimo sexto, & sedecim horis & qui in triplo nascitur, veniet in auras 260. qui numerus conficit menses octo & 20. dies. Respondet Gentilis cit. rationem de duplicatione temporis conformationis ad tempus motus & hujus triplicatione

4. Aph. 1.

Major est mutatio dispositionis & formæ, quam loci

In comment. 2. de generatione

Ad juventutem usque homo generatur, deinde incipit corrumpi.

An partus qui decimo die ante nonum mensem oritur, sit vitalis.

Gentilis sententia [illegible]

tione ad tempus partus, tunc solùm veritatem obtinere, cũ ex ea ad legitimum partus tempus pervenimus, alioqui augeri aut imminui posse numerum dierum utriusq; termini; Possumus etiam dicere illum partum, qui decẽ diebus ante nonum mensem contingit, vere nonimestrẽ esse, si lunares menses spectes, sed quid, si à vigesimo usq; ad trigesimũ octavi lunaris partus accidat? Respondeo, decem illos octavi mensis ultimos dies jam redolere naturam noni mensis, sed adhuc vix vitales in eisdem partus contingere, quia si nonimestres futuri erant, nondũ perfecti existunt, si septimestres, nondum satis temporis habuerunt, ut à præhabito in septimo labore reficerentur. Ut igitur quæ prolixiori fortassis, quã par erat, oratione diximus, summatim ac breviter in pauca contrahantur, ex dictis facile colliges, ultra decimũ decimi mensis solaris aut civilis diem legitimum partũ in lucem non edi; neq; fœminam ultra decem menses uterum ferre posse, id pluribus ration. Hipp. concludit lib. de nat. pueri & nos sequenti c. demonstrabimus ulterius; quod si probati scriptores undecimo mensi partum adscribant, lunarẽ intelligunt longitudinis sive progressionis. Si vero nonnunquam ex alimenti ubertate, qua fœt⁹ gaudet ad integram perfectionẽ adipiscendam, vel ex matris labore sive impotẽtia in duodecimũ mensem partus protrahatur, id quidem fieri poterit, sed rarum & monstrosum erit; Ac si mulieres arbitrentur, sese uterum diutius quam decem mensibus tulisse, si circumspecte ac severiuscule rem judicare velimus, eas deceptas esse credendum est, dum ex flatu aut mensibus retentis uteris elevatis si postea concipiant à falsa gravidatione initium sumunt: partum vero, qui maturius quam septimo lunari mense prodierit, vitalem nulla ratione cum Aristotele arbitramur, quin potius ut plurimum ad decimum supra ducentesimum diem, hoc est, ad tres hebdomadarum decadas pervenire oportere, aut saltem, si ratione proprii roboris magis quam legitimi temporis exeat, plane valetudinarium ac debilem futurum esse, quemadmodum etiam ut plurimum ad 5. duntaxat diem ultra decimum lunarem mensem partum se extendere, neq; totos undecim menses consistere in utero fœtũ naturæ ratio admittit. Quæ tamen omnia contingere possunt diebus pluribus aut paucioribus, haud multo tamen pluribus vel paucioribus ut sentit Hipp. Quod autem Aristoteles, inquit, mares magis, quã fœminas fieri septimestres & has quidem decimestres magis, perpetuum non est, quia contrarium contingere sæpissime videmus.

Autoris sententia.

Epilogus.

Ultra decimum diem decimi mensis legitimus partus non est.

Mulieres in tempore partus sæpe falluntur.

Ante septimum mensem lunarem vitalis non est.

Ar. lapsus.

7. De hist. anim. c. 4.

Hippo-

Hippocratis de partu hominis sententia ulterius elucidatur: totamque dierum ac hebdomadarum vim in partu à solis ac lunæ actione pendere ostenditur.

CAP. IV.

SEd cur his dierum, ac mensium numeris potius quam aliis partus salubriter in lucem veniant, inquisitione dignissimum arbitror, id autem duplex habet principium experimentū & rationem. Experimentum sane, quod non in omnibus similiter mensibus legitimus&vitalis partus contingat evidens affert testimonium, quodque septimus atq; nonus validissima sint virtute præditi; rationem ut prompte assequaris, ex omnium rite philosophantium mente, potissimum ex Galeno, advertere licet, hunc orbem inferiorem, à superioribus corporibus moveri ac dirigi, & cunctas, quæ hic contingunt mutationes, à cœlestibus pendere maxime à sole, ac luna, ab illo, quidem per se & primario; ab hac vero, quatenus à sole aspicitur, & illucescit, cujus accessione vel recessione ut diversas sustinet mutationes, ita profecto varia in nostro orbe operatur, suntque ejus opera tanto, quam reliquorum planetarum, magis conspicua, quando ipsa huic inferiori mundo vicinior est; Quatuor verò mutationibus Luna à sole afficitur; conjunctione, plenilunio, & duabus intermediis, cum media est ad augmentum septem diebus, & media ad decrementum totidem finitura, ita septimo quoque die momenta eveniunt mutationis ejus, quæ quatuor sunt ab uno ad aliud cum sole congressu, nam post septimum à primo apparitionis die per medium secta apparet, qui aspectus dicitur tetragonus & septem post dies pleno orbe vehitur, qui aspectus diameter nuncupatur & contingit die decimo quarto; ac si quemadmodum aucta est ita minui intelligas, duas pariter habebis septimanas: Sed quia vim omnem lunæ à sole pendere diximus, nemo certe dubitabit, quin insignes etiam ab eo mutationes pendeant, ambo igitur vires magnas possident & exercent, non in morbis tantum, sed in omnibus corporibus inferioribus, quod ab Ægyptis astronomis se verissime comperisse scribit Galenus; & magnum quidem virtu-

Inferior orbis à superioribus gubernatur.

Solis ac Lunæ magna potestas in hæc inferiora.

Lunæ mutationes quatuor.

Tetragonus aspectus.

Diameter Vis Lunæ à

virtutis solis indiciũ est,quod ex terrestri limo animalia generare potest, fruges maturare, ad coitum, & generis propagationem animantia provocare; magnam etiam Lunæ esse vim, vel in marinis animalibus apparet, & mensibus, quos ipsa perpetuo disponit, sed hoc ipsum solis beneficio habere ex eo liquet, quod tanta ejus portio semper illuminata appareat, quantam Sol aspicit. In illis ergo mutationibus, quæ breves sunt, & paucis diebus finiuntur, rem totam ad lunam deferri, in aliis, quæ nonnisi longo tempore judicari possunt, solis cursum potius esse considerandum, cum Hipp. Gal. conspiranter profitetur. Atque adeo acuti morbi, quia breves sunt, quatuordecim diebus judicantur, quartanæ febres quia longæ, non diebus sed mensibus sex; rerum enim circuitus, qui diebus aliquot concludi possunt, septimani sunt & Lunæ modo geruntur, qui vero mensibus, ad solem referuntur, eandemque, quam septimanæ, rationem sortiuntur. Ut enim à mensis principio usque ad plenilunium quatuordecim propemodum dies sunt, qui lunaris circuitus dimidium complent, ita profecto ab initio veris ad æstatis finem, quæ sunt duæ anni toties mutationes, sex menses sunt anni dimidium; ei autem mensis medietati, quæ est à plenilunio usq; ad occultationis temp9, sex alii menses respondent, ab æstate quidem ad hyemem, namquemadmodum lunæ cursus per septimanas divisus, quatuor mutationes habet, ita si solis iter distribuas in quatuor stationes, singula anni tempora septimanis singulis proportione respondebunt. Igitur ut dies septima, quæ pars quarta est totius mensis lunaris morbos acutos indicat, ita anni temporis mutatio discutit diuturnos affectus: hyeme genitum morbum ver solvit, vere excitatum æstas, in æstate autumnus, in autumno hyems. Cum igitur ex Hippocrate superius proditum sit, partum esse crisin, uteri gestationem morbum non quidem acutum, sed diuturnum; palam omnino est in tempore ipsius definiendo solis cursum & mensium maxime observandum esse; sed lunæ ac dierum rationem interim non negligendam; Ex diebus primus septenarius decernendi vim habet maximam: huic diximus antea tempus unum anni, hoc est, menses tres respondere, subit igitur fœtus tertiæ mense manifestam mutationem, tunc enim excitatur moveturque, sed non, ut septimus dies morbum indicat, ita tertius mensis fœtum vitalem in lucem emittit; quia ut ad crisin optimam & perfectam coĉti humoris obedientia requiritur, ac faci-

sole dependet.

In brevibus motionib. luna, in longioribus solis cursus considerandus.

3. De diebus decret. 7.

2. Aph. 23.

Quatuor anni tempora totidem lunæ mutationibus correspondent.

In partu solis cursus considerandus, lunæ tamen ratione negligenda.

Pri. solaris septima.

Cur 3. solis mutatio fœtum non excl.

litas, & virium robur: sic in edendo partu dispositio ipsius fœtus, & firmitas ac robur, quæ trimestri intervallo obtinere non potuit. Rursus ut à septimo ad decimum quartũ, dies nullam vel perexiguam habent ad judicandum potestatem, ita neq; ad partum edendũ quartus, quintusve mensis, qui diebus illis assimilantur: quamobrem si qua occasione, vel potius infortunio illis mensibus fœtus ejectio contingat, violẽta censenda est, haud aliter quam diebus non decretoriis excretiones symptomaticæ, non criticæ proveniunt. Itaque erit primum pariendi tempus, & in quo dies legitimus, ac fœtus dispositio & robur concurrunt, illud, quod superius recensuimus, posuisse Hip. lib. de septimestri partu dicentem, *Septimestris dimidia anni parte nascuntur*; est autem ille centesimus octogesimus secundus; nam annus integer 365 diebus cum horis sex componitur, quos si in duas partes diviseris, habebis 182. cũ horis quindecim, qui quidem dierũ numerus sex menses solares efficit, septem vero lunares, qui lunarium septimanarũ fere tres decadas constituunt; & tunc certè secunda est solaris septimana seu mutatio, in qua uterus mulieris mole ac pondere jam gravatur, & fœtus perfectionem habet, & tantum virium, quantum ad tolerandos partus labores sat est, & ad vitam postea salubriter transigendam, potissimum si ex valentiori semine procreat⁹ est. Vides quo pacto denuo inclaret, pugnantiam nullã esse in Hipp. verbis, dum septimestres dimidia anni parte nasci dixit, nam, ut nos superius jam tetigimus, & sex menses solares & septem lunares, & tres hebdomadarum decades, & dies 182. in unum & idem propemodum coincidunt, subinde solaris mensis nonus, decimus lunaris & quatuor hebdomadarum decades, ab uno eodemq; numero, hoc est à ducentis septuaginta diebus solaribus efficiuntur usque ad 280. Nos enim jam tradidimus, decẽ diebus plus minꝰ salubriter partum posse contingere, de quo quidem Hipp. explicandus venit lib. de nat. pueri, dicens: decimo mense fœtum exitum affectare, & membranas disrumpere; est n. hæc terria solaris septimana, qua tertia mutationũ periodus fit; septenario n. numero rotam humanã finiri scripserant Solon & Hebræi, ac Hetroscorum libri rituales idem videntur indicare, & Hipp. lib. de carnibus, à quibus non est diversus Galenus. Ut igitur partus minoris seu septimestris origo in sex diebus est, ita majoris, id est, nonimestris in septem, post quos semen in sanguinẽ vertitur; & ut ibi 35. diebus infans efformatur, ita hic diebus ferè quadragin-

dot, sicuti 1. lunæ mutatio morbum sæpè judicat.

Dierum anni ad dies decretorios similitudo.

Primum pariendi tempus.

Secunda solaris septimana.

Hipp. in suis placitis consensus.

Tertia solaris septimana.

Septenario numero finitur humana rota.

Quadragesimi diei energia.

draginta; qui dies etiam insignis habetur, tot enim parvulos sine risu, nec sine periculo esse experientia docet; ob quam causam, cum is præterierat, diem festum solebant Græci agitare; quadraginta porro dies per septem illos initiales, uti diximus, multiplicati ducentos & octoginta efficiunt, ac hebdomadas quadraginta, qui numerus dierum ad tetragonum Chaldæorum aspectum subtiliter congruit; demta enim quarta dierum parte totius anni, id est, septuaginta duobus diebus & aliquot horis; tres quadræ seu stationes supersunt reliquis 274. diebus, qui fere quadraginta efficiunt septimanas, nec procul absunt à 280 die, in quo partus emergunt frequentissimi & maxime vitales.

Non lunæ solum sed sol etiam in partu agit.

Ex dictis jam aliquot corollaria eliciemus. Primum, non Lunæ solum, verum etiam solis mutationes in partu agere & considerandas proinde esse, ludificariq; eos, qui sibi persuadent, solis duntaxat circuitibus supputationem faciendam esse, cum utriusq; ratio sit habenda; imo propterea, qui dimidio anno in lucem venit, septimo mense natus dicitur ab Hippocrate, quia veteres omnes tàm medici, quàm astrologi annum ex mensibus lunaribus potissimum, quorum tredecim cum aliquot adhuc decimi quarti diebus solarem annum constituunt, solares quidẽ cognoverant, sed annum & mensem ad lunæ non solis rationem subducebant. Constat secundo partus temporis supputationem nõ integris diebus aut hebdomadis fieri, sed additis quibusdã temporis momẽtis (quas fracturas vocamus) qua ratione Hippocrates lib. de judicationib. & Galenus, dies decretorios numerare docent, quia (inquit Galen⁹) *neq; annus neq; mensis ipsi integris dieb⁹ numerantur, sed quẽadmodum annus ad trecentos sexaginta quinq; dies particulam diei majorẽ quarta adjectã habet; & mensis ad triginta dies absolvendos unius dimidium desiderat, ita septimana sexta maxime diei parte indiget, ut septem integros habeat dies, nulla igitur supputatio per dies integros fieri potest & citra fracturã; neq; septimana, neq; quaternio, neque mensis, neq; annus, neque alius numerus.* Sed non injuria poteris obtrudere Hipp. lib. de carnib. per integros dies atq; hebdomadas gestationis tempus numerare, solaremq; mensem triginta dierum numero exacte conflatum constituere; quia septimestrem puerum legitime natum & vitalem esse affirmat, quod rationem & numerum habet, ad hebdomadas exactum, nempe tres hebdomadarum decadas, quarum singulæ septuaginta dies complectantur; quod similiter de nonimestri prodidit, facta supputatione

Dub. An temporis supputatio integris diebus fit facienda. 3. crit. 9.

Objectio.

 tione

tione ad hebdomadas quatuor, quod si ita est, hebdomadam septem totos integros exactè dies complecti, necesse procul dubio erit, nam more arithmetico denario per septenarium ductoseptuaginta consurgunt: Igitur cum septimestris partus supra ducentos decem dies integros contineat, seu tres decadas hebdomadarum, fit, ut si eos per septenarium diviseris, triginta singulis mensibus dies integri conveniant. Hoc primo aspectu validissimo telo coacti nonnulli arena cedunt, & non sicuti judicatorios dies perfracturas, sed integris plane diebus gestationis tempus numerandum esse censent. Sed non advertunt, Hipp. eo loco voluisse persuadere, vitam hominis dierum septenario constare, & ideo legitimum partũ esse septimestrem, propterea quod in tribus hebdomadarum decadibus perficiatur, quarum singulæ septuaginta dies contineant, est enim partus septimestris dierum numerus decẽ supra ducentos, quod de mensib⁹ lunaribus intelligit, quorũ septem ad eum numerum dierũ proveniunt, exceptis tribus cum dimidio, quod parũ refert, neq; enim tam exacte ibi dies, mensesq; numerari præcipit, ut parum ultra citrave partus consistere nequeat optimus: nam lib. de alimento posteaquam fœtus conformationem& partus tẽpora distinxit, subjungit, *fiunt vero hæc dieb⁹ pluribus paucioribusve*, quod nos superius jam fusius demonstravimus; libuit ergo numerum illum absolutum trium hebdomadarum decadum potius adscribere, quã illum alium, qui demptis fracturis tribus fere diebus cum dimidio minor est, ut ad septenarium deveniret, quod intenderat; cæteroquin idem autor decretoriorum dierum eandẽ esse, quæ dierum, partus rationem lib. de septimest. partu latissime confirmat. Nobis autem visum fuit in re abdita & admodũ invia paululum immorari, ut quos inveneris posthac pugnantes locos non solum apud sapientissimum Hippoc. sed etiã apud reliquos scriptores, & de partus tẽpore contradictiones, ex his quæ diximus facile possis conciliare. Porro parere mulieres eadem semper diei hora qua conceperunt, diligentiores obstetrices observasse adstruunt, quod etsi à nemine scriptum reperio, tamen experientia confirmari videtur. quia certum est, ut plurimum noctu aut diluculo infantes in lucẽ prodire, quibus etiam temporibus plerumq; fœminæ viris suis conjunguntur, interdiu, quo tempore raro etiam partum accidere, quod si ita est, non solum dierum, verum etiam horarum certus ac præfinitus numerus ad partum legitimum requiritur.

Solutio. Hipp. locus elucidatur.

Decretoriorum dierum & dierum partus eadem est ratio.

Mulieres fere semper pariunt eadem hora qua concipiunt.

Astrolo-

Aſtrologorum, Arithmeticorumque de tempore partus opiniones.

CAP. V.

NUnc reliquorum de partus tempore ſententias,ne quid deſideres, recenſere erit operæ pretium. Aſtrologi, ut in eorum libris copioſius ſcriptum jacet,corpora inferiora à ſuperioribus affici loco axiomatis habent, ſeptemque planetas in hominem non modo jam natum,ſed etiam, quamdiu in utero eſt, imperium obtinere, non ſimul quidem, ſed ſuo quemque ordine, ita ut unuſquiſque peculiari menſi dominetur: ſic Saturnus (ut eorum fert ſententia)primus ex ſua natura genituræ dominatur, humida enim cum ſit & liquida, coagulari & inſpiſſari oportet, antequam hominem queat generare, quod illi frigidus & ſiccus Planeta ſuppeditat, ſiccitate ſua retentiones in utero autor,ideoq; primum menſem Saturno tribuunt:Deinde vim ſuam Jupiter in ſemen exerit calidus& humidus, quibus qualitatibus augmentum incrementumque præbet, iiſdem ſpiritus vivificantur & membra vigorem recipiunt, quæ opera ſecundo menſe fieri dicunt: Poſt Iovem Mars puerum veluti in ulnas accipit, qui caliditate & ſiccitate ſua fœtui motionis autor eſt, & tria præcipua membra ſuo calore format, crura,brachia,caput à cæteris membris ſeparat,ideo tertio menſe infantem moveri ſolitum: Quarto loco ſuccedit Sol, cujus beneficio tum oſſa excavantur, tum meatus corporis evadunt ampliores, & ſingulis membris ſua perfectio accedit; eſt enim calor ſolis,qui hoc menſe dominatur, inprimis vivificans: A Sole Venus fœtum inviſit, quæ frigida & humida de eo tam bene meretur, ut calorem ſiccitatemq; à ſuperioribus Planetis impreſſam mitiget, membrorum externorum lineamenta perficiat,virorum mulierumq; pudenda efformet, ac inſuper,naribus,ori,manibus, digitis & reliquis membris venuſtatem decorumque conciliet: ad prolem ſextus prodit Mercurius, qui operi ab aliis inchoato ultimam imponit manum, vocis inſtrumenta perficit,ſupercilia,oculos, atque ungues auget, ac motionis initia & inſtrumenta, quæ reliqui dederunt,firmiora reddit, accuratiuſque abſolvit: tandem ſeptimo menſi luna præeſt, quæ quia frigida & humida eſt, adipem præbet, & pluribus in partibus reponit, ac inſuper matri-

Septem planeta in homine dominantur juxta aſtrologos.

Planetarum ordo in fœtu gubernando.

Septimo menſe cur ſalubriter fit partus.

matricem humore suo relaxat, &, quo facilius fœtus prodeat, distendit. Sic igitur fœtus numeris omnibus absolutus exitum affectat, & si exeat, salubriter degit, exit autem, si robore polleat: Et hæc est causa, quare septimestres partus vitales apud philosophos censeantur; si vero octavum mensem fœtus expectare cogatur, iterum revertentem Saturnum sentit, sed non ita mitem atq; placidum, quemadmodū primo conceptionis mense, nam multam in eum inspirat frigiditatem, quo non modo nativum pueri calorem imminuit, sed etiam ad motum tardiorem reddit, & sua siccitate os uteri constringit, quo tempore laxari oportuerat, quare si eo mense pariendi aliqua externa causa contingat, tam mater quam fœtus in discrimine versabuntur; & aut non vivet partus, aut vitam deget plane laboriosam & ærumnarum plenam; ideoque ob hujus planetæ inclementiam octavus mensis infelix habetur ac minime vitalis; at si nihil eo mense præter naturam fœtui accidat, quod partum in lucem prodire cogat, nono mense jam multo sereniorem Jupiter, qui iterum redit, faciem ostendit, qui suo calore & humiditate vitam (quæ duobus istis potissimum consistit) puero instaurat atq; conservat, ac Saturni maleficia delens nonū mensem efficit saluberrimum; quia verò Mars qui Jovi succedit, & decimi mensis dominiū habet, altera qualitate vitæ amicus est ideo si quis decimo nascatur mense, vitalis etiam est: Sol undecimo præest, beneficus etiam planeta ac vivificans, ideo in ipso natus vitalis quidē est & si ad duodecimum partus protendatur mensem, quamvis id rarissimum sit, vivit puer, quia tunc Venus vitæ amica dominium resumpsit. Proclus philosophus autor est, non infantibus duntaxat in utero præfici planetarū vultus, sed etiam ætates universi ordinem sequi, utrumque tamen dispari ratione, nam quæ vires suas postrema in partum exserit luna, eadem natum infantem haud deserit, sed primam ejus ætatem moderatur, humiditatem impartiens, qua nutriens ac vegetabilis potentia perficitur, post lunam Mercurius puerum gubernat, eoq; fit ut literarum, citharæ, arithmetices, ac consimilium nobis studium ea ætate ingeneretur, & quemadmodum inconstans Mercurii sidus est & omnino ejusmodi, quale id, cui adhæserit, nempe cum benignis benignum & exitiale cum exitialibus; sic puerilis ætas facile eos sequitur, quibuscum consuetudinem habuerit; ut vero ille secundæ ætati præficitur; sic Venus tertiæ; Sol quartæ; Mars quintæ; Jupiter sextæ

Octavus mensis cur infelix.

Vita in calido & humido potissimum consistit.

Noni & decimi mensis partus vitales.

Aetates à planetis etiam gubernari.

ac po

ac postremæ Saturnus, qui frigiditate siccitateque vitam finit. Porro etiã quid Arithmetici de hoc negotio prodiderint, raptim perlustremus. Hi supponunt numerum parem fœminæ, imparem maris rationem obtinere, illum imperfectum esse, hunc vero perfectũ, illum materiã, hunc formam: adducunt illud Vergilii: *numero Deus impare gaudet*, ideoque imparem patris; & parẽ matris appellatione venerantur, ut refert Macrobius in som. Sci. atque ex illis maximum esse septimum, ideoque nodum omnium rerum septimum numerum appellasse Ciceronem in somnio Scipionis, Cœli⁹ etiam Rodiginus lib. 12 lectionum antiquarum in confirmationem præstantiæ huj⁹ numeri adducit illud scripturæ; *Septies in die cadit justus*; Et: *Septies in die laudabo te*, hoc est, semper & omnib⁹ modis, illud etiam poëtæ; *O terque quaterq; beati*, per quod perpetuã designat felicitatẽ: eundem numerum extollunt septẽ planetæ, & quod septimo quoque zodiaci signo annus immutetur; & quod dentes tam superi quam inferni, quatuor septenaris concluduntur, quos infantes septimo anno complent: & homines ad summam inediam sufferunt per septem dies, totque sint liberales disciplinæ, tot etiam nigra & præcipua membra à nobis numerata, cor, pulmo, lingua, jecur, lien & renes duo, & semẽ in utero septem horis contentum prolificum est, unde Plutarchus docet homines primo septenario dentes habere secundo pubescere, tertio præceptis subjici, & Hipp. lib. de carnibus, septenarium mirabilem vim obtinere confirmat & idcirco numerus plenus perfectusq; vocatur, unde illud Lini vetustissimi poëtæ.

Arithmeticorum de par tu sententia.
Numerus impar mas & perfectus, par fœmina & imperfectus.
Septenarius omnium numerorum nodus.
Septenarij numeri laudes.
5. de placit. philosophor c. 18.
Septimus numerus plenus.

Septima cum venit lux, cuncta absolvere cœpit.
Omnipotens pater, atque bonis, & septima, & ipsa,
Est etiam rerum cunctarum septima origo.
Septima prima eadem perfecta, & septima septem
Unde etiam cœlum stellis errantibus aptum
Volvitur, & circlis totidem circum undique fertur.

Adducunt etiam septem plejades, septem ostia Nili, septem metalla, quæ hujus numeri excellentiam confirmare videntur: ideo Censorinus affirmat in lib. de die natali, per omnem vitam septimum annum crisimum esse, cujus numeri præstantiam sequitur novenarius, qui etiam impar est, & subinde perfectus, quo fit, ut in eo mense etiam vitalis perfectusque fœtus prodeat, nonus autem dies morbos judicet; annus rerum vitæque rationem, ac gravia pericula invehat,

Septimus quisque annus criticus est.
Non præstantia.
Climactericus annus cur sit 63.

quo fit,

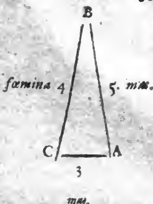
quo fit ut sexagesimus tertius annus, qui utriusque numeri septimi & noni multiplicatam summam continet, non sine periculo ingruat, novies enim septem, & septies novem sexaginta tria conficiunt, atq; ob id climactericus is annus appellatur. His rationibus Pythagorici numeris efficientiam maximam concedunt, & ideo in septimo & nono natos vitales esse confirmant, quia impares sunt, atque perfecti, in octavo vero non vivere, quia par est & imperfectus: Si illis obtrudas denarium mensem parem esse, & tamen vitalem in eo nasci, respondent, denarium ex paribus solum perfectum esse, quia numerorum omnium perfectio & complementum est; neque enim omnes, qui antecedunt numeri, denario majorem efficere poterunt, sed qui denario succedunt omnes ex decem, & praecedentium aliquo constituuntur; & ob id omnes tam Barbari quam Graeci, dicente Aristotele numerant statuto termino denarii numeri, excepta una Thracum gente, quae ad quatuor numerandi seriem terminat, eo quod amplius meminisse modo puerorum non potest, quod ideo fieri dicunt, quia perfectus numerus denarius sit, continet enim omnia numerandi genera ut par, impar, quadratum, longum, primũ, compositum, & si quae sunt alia. Sed cur de octonario tã sinistre sentiunt, ex quo, ipsis Pythagoricis autoribus, solidũ ac perfectũ componitur, corpus quippe qui ex illis cõponitur qui neque generantur, neq; generant, scilicet ex monade & septẽ, aut ex eo, qui tũ generatur, tũ generat, nempe quaternario duplato; qui etiã justitia vocatur, quia prim⁹ omniũ solvitur in numeros pariter pares, id est, in bis quaterna, ut nihilominus in numeros aeque pariter pares divisio solvatur in bis bina & tandẽ resolutio aequaliter redeat usque ad unitatem, qui ergo tam justus est, non convenit profecto foetui iniquum esse? Sed etiam sphaerae octo sunt mobiles ad ipsam coeli harmoniam firmandam; quae cum ita sint, parem numerum non semper imperfectum esse apparet? Hoc ut solvant Pythagorici, ex ipsa arithmetica aliam demonstrationem afferunt. Sit, inquiunt, triangulum scalenum, id est, ex tribus lineis inaequalibus constitutum, A, B, C, cujus latus B, C, sit unitatum 4. latus autem A, B. sit unitatum 5. perspicuum est ex disciplina Pythagoreorum 3. & 5. esse mares, ut supra dictum est, utpote impares, 4. foeminam ut parem; multiplicentur itaque 4. per 5. fient 20. 5. per se multiplicentur fient 25. simul juncti numeri conficient 45. haec per medi-

Denarius ex paribus solus perfectus.

15. probl. 3. Omnes nationes numerant statuto termino denarii. Thracum imbecilla memoria.

Denarius omnia numerandi genera habet. Objectio.

Pythagoraeorum solutio.

medium ſpatium trianguli, id eſt, per ſex, (conſtat enim totũ 12) multiplices, fient 270 quæ novem menſes conſtituunt. Rurſus multiplices 4. per 5. fient 20. & ſimiliter 3. per 5. fient 15. ſimul juncta erunt 35. hæc per medium ſpatii trigoni multiplices, hoc eſt, per ſex, fient 210. quæ ſeptimum menſem componunt, in quo minor partus educitur. Iterum ducas tres per 5. fient 15. ducito 5. in ſe emergunt 225. ſimul componas erunt 40. hæc per medium ſpatium, ut ſupra multiplica, fiunt 240. qui octavum menſem componunt, quia igitur in ſeptimo & nono menſe duntaxat maſculi & fœminæ (quæ numeris 3. 4. 5. ſignificantur) conjunctio reperitur, merito qui iſtis menſibus educuntur partus, ſunt vitales, in menſe autem octavo non eſt ulla maſculi cum fœmina copulatio, quia non ducuntur 3. aut 5. per 4. quod fœminam repræſentat, ideo conjunctio præter naturam eſt, ex qua partus vitales non ſunt. [Reconditum aliquid in numeris eſt] Quæ autem dicta ſunt, etſi in numeris aliquid reconditum eſſe atteſtati videantur, à Galeno nugæ cenſentur, atque adeo magnopere miratur Pythagoram illum tam ſapientem virum numeris tantum tribuiſſe, de quibus tamen ejus placita plane incerta ſint, ac luxatis ſubſiſtant pedamentis cur enim monadem formam, dualitatem materiam? cur parem fœminam, imparem maſculum ſtatuant? adhæc volenti perfacile videtur, quemcunque numerum magis minusve laudare aut vituperare. [Gal. de numeris ſententia.] Nam Ariſtoteles decimum extollit, Plato in Timæo octonarium plenum facit, quia abſolvit numerum cælorum mobilium; Philo in lib. de opificio DEI ſenarium eſſe perfectiſſimum cenſet, ideo in eo mundum perfeciſſe Deum Opt. Max. cui cooperatur S. Auguſtinus. [11. de civit. Dei, 30.] Agrippa quartum, Verderius tertium, alii centeſimum evehunt, multarum erum, quæ comprehenduntur numero, in medium adductis exemplis. Ut cumque tamen conſtat, rationem numeri contemnendam omnino non eſſe, quæ in multis ſanctarum ſcripturarum locis quam magni æſtimanda ſit, elucet diligenter intuentibus, nec fruſtra, in laudibus Dei dictum eſt: *Omnia in menſura & numero, & pondere diſpoſuiſti.*

Cur septimestres, octimestresque non raro edantur: & cur septimo mense nati vitales sint, octavo vero minime.

CAP. VI.

Septimestres cur edantur.

Nunc qua ratione septimestres, octimestresque partus edantur perscrutandum erit, quod quidem non Hippocratis solum, Galenique testimoniis constat, sed etiam experientia, quæ normæ vice semper est habenda, & omnis demonstrationis initium. Cur igitur septimestres nascantur, causam assignat Hippocrates lib. de carnibus quod per id temporis fœtus, & maturescere, & robore augeri incipiat, magisque quam altis perficiatur temporibus, & velamina, in quibus ab initio nutritus fuerat, ad id coacta laxentur, aut ex fœtus naturæque instituto, quod plenissimus jam sit uterus & fœtus fortissimus; aut ex occasione aliqua, quæ debitum tempus antevertat, antequam perfecte maturescat; quo fit ut ex septimestribus quidem pereant aut valetudinarij vivant, qui numerum ex causa præter naturā expelluntur, nisi robusti sint atque validi, & firmi existant, qui operante natura prodeunt. Cur vero talia infanti septimo mense potius quam aliis contingant? Hippocrates nonnunquam cum Pythagora septenarii numeri arcanæ naturæ acceptum fert; alias à nobis superius propositam rationem assignat, quia nimirum dimidiam jam compleverunt anni partem, decadas septimanarum tres, & dies lunares 210. solares 182, quo tempore solis motio secunda perficitur, & Lunæ septima. Hæ tamen rationes, cur hi fœtus vitales sint, duntaxat mihi demonstrare videntur, cur vero hoc potius quam alio tempore excludantur, in causa est maturitatis perfectio, propter quam celer fœtus violentusq; fit mot⁹, quo nimio calcitratu membranas laxans atque disrumpens viam sibi ad exitū aperit, quin etiam vulva per id tempus expletur, & maturo fœtu jam distenta laxari incipit, expletur autem septimo mense nonnunquam ob locellorum angustiam, quæ fœtum grandiorem continere non potest, plerumq; propter validissimam vim in vulva informatricem utilemq; ac moderatum sanguinem fœtum celerius explicantem: sed summa & maxime naturæ consentiens ratio mihi videtur, cur septimo mense vulva expleatur, genitalis seminis natura alia atque alia ut supra jam prodidimus, Porro genitos in ipso

Septimestres ex duabus causis diversis.

Septimestres aliquot cur valetudinarij & imbecilles.

Septimestres cur vitales.

Cur potius hoc quam alio tempore.

Uterus septimo mense cur expleatur.

Ante plenilunium gen

ipso interlunio, aut ante plenilunium temporius ad maturitatem pervenire, fœcundiusque in utero crescere, & ideo celerius vulvam explere verisimile est, atque hanc fuisse existimo Plinii sententiam, quæ etsi à nonnullis inepta judicetur, eorum contra hoc sapientissimum decretum ineptiores mihi videntur futiles nugationes; vulvam, ajunt, expleri, partus per id tempus consummatio atque perfectio, & tunicarum disruptio, causæ sunt cur septimo mense partus contingat: non igitur interlunium aut plenilunium, nam quantumcunque crescente luna generetur, si tamen vulva non expleatur, septimo mense naturaliter non prodibit. Nos tamen non imus inficias, neque Plinius negat, partus consummationem & vulvæ expletionem causam esse septimestris partus, sed citius expleri conceptu facto interlunio aut ante plenilunium, rationi maxime cohæret, cum videamus sata, & arbores eo tempore consitas, nec non ungues capillosque cæsos temporius repullulare quia tunc partes succulentiores sunt & magis excitata in radicibus ac seminibus genitiva virtus, quare non mirum si eo tempore humanum etiam semen vegetius sit fœtus pabulum, hoc est, menstrua defæcatiora, & abundantioris alimenti, virtusque uteri efficacior atque præstantior; & quam quæso poteris invenire causam cur citius aut temporis vulva expleatur? nisi aut uteri virtutem aut seminis naturam, aut pabuli abundantiam, aut tempora conceptus, cumque tres primæ inferiores sint ac secundariæ, si ad superiorem aliquam causam prioremque sit recurrendum, ut certe est, ad lunæ procul dubio incrementum deveniendum erit. At dicunt; Hippocrates & Galenus, atque alii veteres illustresque scriptores, qui astrorum aspectus potestatesque diligenter notarunt & de septimestri partu exactissimo scripserunt, causæ hujus nullam fecerunt mentionem; quasi vero valent quicquam hoc argumentum, prisci illi sapientes Rhabarbari nullam fecerunt mentionem, ergo bilem non purgat, nec morbis opitulatur: atqui ipsi oscitanter percurrerunt Hippocratis locum lib. de octimestri partu, ubi ita scripsit, *Nam cum ultra plenilunium mulier concipit, necessum est eum conceptum undecimum mensem apprehendere*, quo nihil ad hanc sententiam fulciendam apertius dici potuit. Existimo tamen mendum subesse in Plinii litera, sic enim legimus apud ipsum; *septimo non nisi pridie posterive plenilunii die, aut interlunio concepti nascuntur*; ubi dempta voce, post-

niti temporius maturescunt.

7 naturali hist. 5.

Quorundam adversus Plin. sententia.

Cur serius aut temporius partus fiat.

Causa cur citius aut temporius vulva expleatur quadruplex.

Occurritur objectionis.

Plinii locum restituitur.

Causa celerioris partus.

postero, legerem potius *septimo non nisi pridie plenilunii die aut interlunio concepti nascuntur,* ut comprehendat tantummodo illud tempus, quod est ab interlunio ad plenilunium usque tum plenilunii spacium à quo partus tardiores gigni certum est, quippe qui nonum decimumque attingant mensem. Ut autem receptui canamus, &, quæ fusius dicta sunt, in pauca contrahamus, celerioris sive septimestris partus causæ sunt ipsius perfectio, celerque motus, (de naturali loquor) vulvæque expletio: cur vero ita expleatur, facit vis genitiva uteri, seminis natura, pabuli abundantia & Lunæ positura, tempore conceptionis. Octimestris vero infelicitas, ex fœtus imbecillitate & tempore minus oportuno, quo nimirum nulla conspicabilis fit solis commutatio, potissimum pendet, quare cum nulla ejus possit assignari naturalis causa, vitalis esse non potest, non enim ex natura sua prodit, neque ex temporis efficacia; ideo similis censetur octavo diei in morbis, qui quoniam neque index est, neque decretorius, si quando in eo crisis contingat difficilis plane est & perniciosa. Præterea contingit: 240. (qui sextum efficit, quadragenarium, de quo consimile judicium faciunt scriptores atque de die sexto, quem tyranno omnino infideli, & proditori assimilant) quo tempore nulla est solis mutatio, quæ fœtum dejicere possit, & in lucem proferre; quod si tanta illi commutatio accidat à Lunæ mutatione, quæ singulis mensibus fit, ut prodeat, admodum imbecillum esse necessarium est; nam etsi temporis ratione perfectus est, quodammodo tamen recruduit & imbecillus evasit propter colluctationem; & motum septimi reiteratum in octavo nondum viribus refectis, sicuti secundo hujus libri capit. jam prodidimus; quod si ita fatigatus & imbecillus, quo tempore maxime laborat, exeat in lucem, aëris perturbationes locique, admodum diversi ab eo, in quo erat, sustinere non potest, & intermoritur. Præterea, autore Hippocrate, octavi mensis gestatio onerosa est, & perdifficilis tum matris ratione; affectæ ob pueri intus conditi perturbatos motus, tum uteri incommodius se habentis; quare si se tum temporis partio ostendat, dupliciter læditur fœtus, & à proprio motu, quo se imbecillus præcipitat, & à matris uterique, in quo continetur, affectu. Huc accedit experientia ab ipsis fœminis concepta, (quibus fidem non omnino derogari vult Hippocrates lib. de septimestri partu) hæ vero ex eo, quod cognoverunt in corporibus suis,

Octimestris infelicitas unde proveniat.

Dies sextus & mensis octavus tyranno assimilantur.

Octavi gestatio onerosa.

Fœminis in suis affectibus fides omnino non est deroganda.

Qui manci aut claudi.

suis, dicunt octimestres superstites haudquaquam manere. Imo quicunque partus manci, claudive, aut cæci in lucem veniunt, hos in ventre octavo mense laborasse multorum fert opinio, quicunque autem sexto mense nati fuerint, vitam naturaliter sustinere non posse, eo quod, licet distincte formati sint, nondum tamen justæ perfectionis existunt. Non est tamen octimestris aborsus dicendus, connumerant enim illum scriptores inter partus, ut videre est apud Hippocratem, Aristotelem & Galenum locis cit: & insuper quia alicubi, ut in Ægypto, & Hispania vivunt ob matris robur, temperiem probam, succulentum habitum, regionum fertilitatem & pariendi facilitatem, qua minus fœtus offenduntur, quod tametsi ab autoribus scriptum reperiam (ut hoc obiter appungam) tamen hodierna experientia contrarium testatur, nam fœminæ Hispanæ debiliores sunt, & partus difficultate sæpius divexantur, quin etiam quantumcunque calore abundent: qui ad generationem facit, tamen infœcundiores sunt, quam septentrionales, cujus rei causam esse puto, quia simul cum calore siccitatem habent conjunctam, quæ generationi adversatur, ac insuper quia mulieres ibi aquam bibunt, quæ sterilitatem inducere solet: ob quas quidem causas Hispaniam minus populosam esse reor, adde meretricum numerum, à quibus homines exhausti & infœcundi redduntur, & illa fœminarum pars ob seminum commixtionem, & crebram coitus agitationem generationi inepta fit. Sed ad pensum redeuntes, neque etiam legitimus partus dici meretur octimestris, cum in cæteris regionibus & vitalis non sit, & matri exitium afferat, quamobrem accommodate cum additamento, ac secundum quid, uti ajunt, octimestris partus nuncupatur. Ex dictis jam aperte colliges, quid sibi Hippocrates velit in illo obscurissimo ænigmate, quovis Herculeo nodo inextricabiliori, quod nobis lib. de alimento proposuit dicens: *Est & non est octimestris generatio*, quibus verbis indicat eum, qui natus est mense octavo aliquo quidem modo esse & natum videri, revera tamen non esse, quia palo post interiturus est.

In lucem veniunt, octavo mense laborarunt.

Octimestris plane aborsus non est dicendus, neq; legitimus partus.

Octimestres alicubi cur vivant & serventur.

Hipp. locus explicatur.

De partus exeundi modo ac debita figura,

CAP. VII.

Naturalis partus qui fiat.

SUpereſt ut eadem, qua ſumus ingreſſi janua, profecti ex ſupradictis jam eruamus, naturalem partum tum maxime fieri, cum puero, & alimenti & loci inopia oppreſſo motus validus accidit, quo manibus pedibusque calcitrante tunicæ ſeu velamenta fœtus diſrumpuntur ac dehiſcunt, quod appoſitiſſimo ſpicarum exemplo comprobat Hippocrates; nam ſicut in illis, malis granatis, & amygdalis ob molis intus increſcentis violentum impetum ligneus ille cortex dehiſcit ac interrumpitur; ſic quæ fœtum cooperiunt involucra; tuncque à vinculis exſolvitur, & agitatus foras procedit, & jam virtus retentrix non poteſt onus ſuſtinere, quo fit, ut exurgat expultrix; dilaceratis autem membranis, ichores prodeunt multi & cruenta multa, doloresque tunc validi parturientes excrutiant, dum vincula rumpuntur & fortiter calcitrat fœtus exitum ſibi parans; tuncque naturalis dicitur partus, ſi ordinem naturæ ſervet, hoc eſt, ſi in caput procedat puer, brachiis ſubſequentibus ſuper coxas extentis. fiunt vero dolores parturitionis quantumvis naturalis tempore, propter ſeparationem fœtus à vaſis; velamentorum diſruptionem & ſpiritus confertum impetum ad embryonis excurſum exitatum ut definitionum med. autor prodidit: Quibus adde tres alias cauſas quas c. 1. hujus lib. quarti poſuimus, ac tandem propter excitum per tam anguſtas vias, uteri enim os (qui antea clauſum arctiſſimè fuerat) aperitur in hoc opere, quantum ſufficiat infanti exitum præbere & qui novem continenter menſibus connixerat fœtum avide comprehendens, tum paulatim reſeratur, ut obſtetricibus minimum in id digitum immittere liceat. Quod autem ſola mulier maximos in partu ſuſtineat labores, ſuperius iam diximus & ejus eventus cauſas attulimus, cap. 1. hujus libri: nunc ad penſum. Ad fœtus igitur prolapſionem ſatis jam patente utero, univerſus ejus fundus quam proxime poteſt, ad os convertit, fœtumq; foras propellit, cui & aliæ circumjacentes partes ſuppetias ferunt, ipſaque mulier non mediocriter ſibi opitulatur, viribusque ad fœtum expellendum connititur, contractis intentisq; iis, qui in abdomine ſunt muſculis: multa igitur in tam difficili arduoque opere conve-

Ichores in partu.

Doloris cauſa in partu.

Tria ad partum concurrunt.

conveniunt, fœtus, mulier, uterus; in quo certe opere quinque potissimum requiruntur conditiones, prima ut fiat perfecto jam fœtu, 2. ut debito tempore, tertia ut debita figura; 4. ut levibus accidentibus 5. ut lochia, & secundinæ rite expurgentur. Ex quibus liquet, naturalem partum esse consummati ac perfecti fœtus justo tempore & figura in lucem emissio, quæ definitio non solum abortum, sicuti prima, sed etiam illegitimum partum excludit; nam ibi partum definivimus, hic naturalem partum, quo autem pacto os uteri tantopere dehiscat, ut per id fœtus elabatur, se ignorare confitetur Galenus, neque aliud quam mirari posse; Avicennas existimat, pubis ossa necessario sejungi, commissura quasi dissoluta, dissociataque, quod tamē fieri non posse primo libro demonstravimus, valentissimis enim firmissimisq; vinculis natura munivit partes eas; potius igitur id ipsū accidit ossi sacro; à quo aliquantulum abducuntur pubis ossa, quæ illi colligata circumjacent, aut etiam aliquantulum cedit cauda, & ossis sacri cum ipsa cauda articulatio, nam cum os sacrum in caudam desinat, ita cum eo articulantur ipsius ossa, ut reflecti possit in partem exteriorem; quia quantumcunque posteriora dilatentur, non adhuc video, qui illud faciat ad cervicis apertionem & exitum infantis à corpore, etsi à matrice ea ratione educi facilius possit, propterea anteriora etiam & ossa pubis aliquo modo non quidem dissociari, sed dilatari ac cedere putarim; partibus tamen posticis, quibus vulva parturiendo multum innititur, magna vis infertur, rectum enim intestinum, & podicem gravissime premi constat, plerumque enim post partum acerbior aliquis ibi remanet affectus, qui curationem postulat: cæterum ne in exitu offenderetur crena, quam diximus cavitatem quandam esse, sub medio ossis pubis consistentem, ureterem capit, & in tuto tantisper tenet, eximia & admirabili naturæ providentia. Porro in partu plurimum laborant primiparæ ob inexperientiam laborum, autore Hippocrate libr. de natura pueri: quod si fœtus valetudinarius est, & mater imbecilla, non sine periculo res est, id autem potissimum contingit, si hyems australis præcesserit & pluviosa, ver autem siccum & septentrionale; cujus rei causam esse dicunt, quia tenelli fœtus ab inæquali intemperie admodum offenduntur; atque adeo à contrariis tempestatibus percussi in utero, priusquam excludantur, sæpe pereunt; aut qui antea

Quinque ad naturalem partum requiruntur conditiones

Naturalis partus definitio.

Qua ratione uterus tantopere in partu aperiatur.

Non posteriora solum sed etiam anteriora in partu cedunt aliquo modo.

Dolor post partum.

Crenæ usus

Primiparæ in partu plus laborant.

Contraria temporum mutatione fœtum corrumpunt.

antea debilis fuerat in ipſo enixu ſuccumbit, vel ſaltē tenuis & valetudinarius vivit, quia corpora rara, mollia ac humida, qualia mulierum, humidiora per illam conſtitutionē tepidam reddita ac rariora, ad intimas ſui partes aëris ambientis qualis ſicci & aquilonaris veris acutam frigiditatem facile admittunt.

Septentrionales venti fœtum firmant, australes laxant.

Cur autem ſeptentrionales venti conceptum firment, auſtrales abortus cauſæ ſint, neq; ab Hipp. neque à Galeno ſcriptū reperio, cauſa tamen ex Democrito deſumitur, quia ventrem ferentibus corpora auſtro laxantur & diſſolvuntur, & idcirco receptaculo dilatato, & longe lateque diffuſo ac male compacto, partus errare & vagari, eoſdemque calefactos huc & illuc dilabi & diffluere, ac jam locis diſcluſis & remiſſis facilius excidere coguntur: contra ſi tempeſtas ſit frigida & ſeptentrionales venti ſint, locorum adſtrictione fœtus contrahi, & comprimi ut de locis dimoveri ac depelli nō queant, neq; ſane diſſolutione & laxitate, quaſi tempeſtate quati, præſertim cum à perturbatione conquieſcant, & firmiſſima ſede diſtringantur, ita ut facile ad pariendi tempus durare poſſint, quamobrem frigida conſtitutione (dicebat Democritus Abderites) fœtus manent, calore verò, ut plurimum excidunt, hoc enim ſuperante fieri non poſſe, quin artus & nervi laxentur & fatiſcant.

Cur capite prius fœtus exeunt.

Sed cur capite prius fœtus exeunt? Hippocrates cauſam eſſe dicit, ipſius capitis pondus, quod eſt omnium partium graviſſimum, ideo primum ad foramē deſcendere; exiſtimandum tamen eſt prudentiſſimam naturam juſſu magni & excelſi Dei ſtuduiſſe, ut fœtus exeant quam tutiſſimè, & ſibi & matri, quod hac figura fit, nam ſi in pedes egrediantur diſrumpuntur brachia, ſi in reliquas figuras, quas mox recenſebimus, mater omnino periclitatur: id tamen ſilentii velo non contegam, quod Plinius ſcribit, mortuos pedibus efferri, eo quod mors ſit vitæ contraria; ideo ſicuti in vita exit homo capite, ita etiam in morte debeat ritu naturæ pedibus efferri.

Mortui cur pedibus efferuntur, & naſcentes capite exeunt.

Exeundi modus.

Egreditur igitur mas quidem facie ad matris podicem: fœmina vero ad partes obſcœnas converſa, quoniam in utero illis quoque contrarius ſitus erat, quamvis hoc alii vanum putent, & tum mares, tum fœminas ſemper pronos exire prodiderint.

Plinii & priſcorum querela.

Conqueritur Plinius, reliquis animantibus varia tegumenta naturam tribuiſſe, teſtes, cortices, coria, ſpinas, villos, ſetas, pilos, plumam, pennas, ſquamas, vellera; homini cujus

cauſa

causa videtur cuncta omnia animalia genuisse, novercam potius, quam parentem extitisse naturam; quem quidem inopem, nudum, querulum, ejulantem & ad lachrymas projectum, quasi humanæ miseriæ præsagum in lucem projicit; quod ante ipsum ita cecinerat Lucretius:

Tum porro puer, ut sevis projectus ab undis
Navita, nudus, humi jacet infans, indignus omni
Vitali auxilio, cum primum in luminis oras
Nixibus ex alvo matris natura profundit:
Vagituque locum lugubri complet, ut æquum est:
Cui tantum in vita restet transire malorum.

Hinc Thraces ac finitimi populi, autore Valerio Maximo in infantium natalitiis convocatis consanguineis, quantum miseriarum eis transeundum restaret, deplorabant, exequias vero cum hilaritate celebrabant. Verùm enim verò si exactius ac emissitiis oculis ad naturæ opera collimemus & rem æqua lance pensitemus, immerito quidem naturam pro matre novercam ab illis fuisse appellatam comperiemus, atque hoc convitium, etsi verbotenus naturam feriat, revera tamen in eum redundare, qui naturam condidit, cujus potius omnipotentiam, sapientiam ac bonitatem in hoc potissimum opere admirari collaudareq; debemus, qui tam benignam matrem naturam hominibus præfecerit. Nullum enim animal à natura armatum valet exercere alia arma quam sua propria, ideo homo caruit illis, ut omnes habere posset: nam cum intellectu omnes artes, & cum manibus omnia arma valet exercere; quod si nudus obnoxius erat periculis & minus firmus, tribus illũ natura armavit præsidiis, ingenio ad inventionem necessariorum, sermone ad auxilium, manibus ad perfectionem eorum omnium, quævel ingenio excogitasset, vel sermone ab aliis decidisset. Ploratus vero causam sapientum plerique perquisiverunt; & alii cœlestium orbium motiones, quibus tenella corpuscula commoveantur: Soranus Ephesius causam dicit, quod insuetam tangit terram, & tenellus spiritus à luce concutitur; alii & hoc addunt, quod à lumine exterretur, non, ut quidem ajunt, quod anima cœlestium regionum extorris terrenum corpus prius inhabitet, atque ideo flere infantes cogantur; Alii terræ revolutiones causam esse ridicule credi-

Thraces infantium natalitia deplorant, exequias celebrant.

Natura hominib. benigna est mater non noverca.

Ploratus infantium ingredientium causa.

C. 25.

crediderunt, hinc putabat, eos qui in navibus nascuntur, non plorare, cujus contrariũ quotidianæ experientiæ testimonio comprobatur: est enim infantium nascentium ejulatus potissima causa ambientis aëris alteratio, diversa ab ea, qua intra uterum afficiebantur: adiuvat cohibitus spiritus, propter quem vox, quam intra uterum nullam infans adhuc emiserat, majori impetu prorumpit. Porro fœtuum in nascendo quatuor sunt non naturales figuræ; prima quando non in caput, sed in pedes egreditur, quos Agrippas, quasi ægre partos appellam⁹, quo pacto Marcum Agrippam natum esse ferunt, ac Agrippinas utrasque, & Neronem illum generis humani hostem: Altera, quando manic⁹ exit, quem ego vitalem sæpe vidi; ubi notandũ has figuras duplicatas esse, quia interdum duos pedes effert infans, interdum unum duntaxat. Tertia figura est, quando in lat⁹ fœt⁹ progreditur, qui item partus difficilimus habetur. Quarta, quando duplicatus exit, idque aut natibus primo oblatis, aut cum manibus pedibusque simul ad partum inclinat infans; quod si in pectus aliquando procidat, retro manibus pedibusque conjectis omnium periculosissim⁹ habendus erit; has vero figuras omnes Eucharius, Rhodion & Iacobus Rufus diligenter depinxerunt. Quæ autem in simplici partu dicta sunt, eadem in gemino & trino perinde observantur, nisi quod aliquando contingit, alterum infantem in caput, alterum in pedes demissũ sese exhibere; quæ quidem ex naturali & nõ naturali partus genere composita figura est: ita Vopiscos appellat Plini⁹, cùm è geminis un⁹ vitalis nasceretur, altero interempto abortu; quemadmodũ qui enecta parente, cæsa vitales nascuntur Cæsares & Cæsones nominabantur à cæso matris ventre, auspicatiusq; gigni crediti erant, quo pacto Scipionem Africanum, Iulium Cæsarẽ, & Manlium natos esse scribit. Sæpe etiam, quod miserum & lamentabile est, ferramentis, ut uncinis, rostro anatis, & tersa forcipe, prout necessitas urget, fœtus vivi, à viva & integra matre educuntur: de quo opere & modo extrahendi fœtum ex utero materno absque vel matris vel fœtus periculo, aut fœcunditatis abolitione, quatuor extant Francisci Rousseti integri commentarii.

Partũ non naturales figura Agrippa.

Ex naturali & non naturali composita figura.

Vopisci.

Cæsares vel Cæsones auspicatius nascuntur.

Fœtus vivi è viva matre producti.

Quibus

Quibus signis partus cognoscatur, & de lochiorum expurgatione.

CAP. VIII.

Igitur instante jam partu, acrior sub umbilico, & ad inguina dolor *[Partus instantis signa.]* premit, inde se ad lumborum vertebras reflectens, genitalia cum dolore tument, febrilis horror corpus invadit ex naturæ ad excretionem conatu, facies rubet, venter incalescit, cum vero magis instat parturitionis tempus, urinæ adest incontinentia, uterus solvi & laxari sentitur, tormina vexant, partus superiores graciles fiunt, & extenduntur loca, super pectinem & inguina; immissoque digito, quid ad magnitudinem ovi in orificio invenitur, convoluto nimirum fœtu ea ratione, qua libro primo diximus: ac tunc ruptis membranis, quibus continebatur, aquæ ex utero defluunt (sic enim vocant obstetri- *[Aquæ profluvium.]* ces fœtus sudorem & innominatam aliam sordem, quæ inter amnion, & fœtum continetur, quæque innatat) is autem humor primo paucus effertur, postmodum plurimus, ac demum sanguis aquosus, si fœmina nascitura est, ruber & purus si masculus; quo tempore, & non antea in sede constituenda est mulier, *[In sede mulier quando constituenda.]* quia jam obstetrices os uteri tangentes aperiri sentiunt, & dehiscentis uteri modum augeri, ideoq; in sella collocant, aut surgere jubent, & ad expellendum fœtum strenue se paret, adhortantur, ad quam quidem rem in quibusdam regionibus obstetrices peculiaria sedilia habent, quæ ab humo non alte distant, ita *[Sedilia.]* ut mulier neque stare neque prorsus jacere videatur, & excavata ita sunt, ut facile, quæ debent, transmittant, ac reclinantem tergo accipiant, quorum formam idem Eucharius depinxit: Cum itaque jam *[Partus naturalis in quo cognoscatur.]* jā partus instat, os uteri directum apparet, quod perpetuo in partu fit, perinde ac in conceptu, tunc si partus naturalis est, quod cognoscitur ex eo, quia in caput nascitur, totum opus soli Deo, & ipsius parturientis diligentiæ; & viribus committitur, ipsa enim abdominis muscu- *[Acetabulorum dissolutio.]* lis, puer propriis viribus partum facilem parans: uterus vero otiante jam retentrice & proritata expultrice, tanto interdū impetu operatur, ut simul foras excidere visus jam sit: Postea vero acetabula dicta *[Secundinæ evulsio.]* dissolvuntur, ab acetabulis secundinæ evelluntur, ac tandē fœtus viarū angustia secundas exuit, & in lucē prodit, quē prudens obstetrix apte,

 & mol-

Illico à partu quid faciendum. *Vmbilici resecatio.* *Vmbilici ligaturam qualem esse oporteat.*

& mollissimis linteis excipit statimque aliquæ obstetrices umbilicum qui postremus omnium in lucem prodit, relicta quatuor digitorum circiter longitudine secant; securius tamen est, & in Hispania usitatum, non illico umbilicum præscindere, & à secundinis divellere, ne sine involucris fœtus exeat; quæ quidem, ne diutius intus maneant, ab umbilico secanda non sunt, sed per quatuor aut quinque horas expectandum, remediis interea ad id adhibitis, quæ suo loco ponenda sunt; ac si non proficiant, ita sentiente Hipp. lib. de superfl. & 1. de morb. mul. tunc secandus umbilicus erit, duploq; filo constringendus, quam proxime ad ventrē infantis, quod pollicis ab abdomine latitudine fit. Non tamen arctior fiet strictura, ne quæ ultra ipsum umbilici pars est, citius, quam oportet, excidat, nec etiam laxius ne funesta hæmorragia per vasa umbilicalia sequatur, aut aër frigidus intro in puerum subeat; sectio vero fiat novacula peracuta, vulneri imponendus pannus linteus duplex, oleo ros. & amigd. dul. madidus ad doloris sedationem, ita paucis post diebus una cum vinculo excidet, quod intra nexū est, constricta enim vena, & arteria nutritione & vita destituitur; loto vero puero, & sordibus absterso, quod vino calenti fit, in quo rosarum, & mirthi folia incoxerint; siccus jam umbilicus pulvere ex Bolo Armeniæ, sanguine draconis, & mirrha conspergi solet, ut qui nullius amplius sit usus, & gossipio potius involvas, quam abdomini incumbere finas; nam calore vitali destitutus frigiditate sua dolorifica tormina infanti excitat, sed hæc in praxi copiosius invenies. Reliqua umbilici pars, quæ cum secundinis intus remanserat, eisdem connexa postea excernitur: tuncq; tertia illa menstrui portio, quam circa uterum toto gestationis tempore accumulari diximus, per ipsum dimanat copiose primum ad heminam fere cum dimidia; deinde paulatim, quousq; quæ marem peperit, triginta diebus expurgatur, estque longissima hujusmodi purgatio plena perfectaque, quæ tamen si ad 20 dies duret, nihil prorsus habet periculi: si vero filiam genuit, duobus, & quadraginta dieb. repurgatur, quæ certe purgatio ut maxime est diuturna, ita perfecta est: attamē periculo vacaverit, si 25 dieb[us] peragatur, Hipp. decreto lib. de morb. mulierum, qui tamen terminus in nostra praxi moderandus: hoc nunc intelligatur oportet, quod juniores diebus paucioribus, seniores plurib[us] expurgantur. Purgantur autem à partu mulieres eam ob causam, quod antea

Vulneris curatio. *Fœtus ablutio.* *A partu umbilici nullus est usus.* *Lochia.* *Quot dieb. puerpera expurgetur.* *Lochiorum causa.*

ad 40.

ad 40. usq; diem, si utero puella gestaretur, aut usque ad trigesimum, si masculus paucissimus sanguis ad incrementum fœtus delabitur (namque hoc dierum numero infantium membra articulantur) deinde copiosior, donec in lucē infans prodeat, residuo semper ibidem deposito: ideoq; purgationes has, quæ lochia nuncupantur, à partu manare ad portionem dierum necessū est, quamvis robustis & exercitio deditis non tamdiu sæpe fluant. Oportet autem ut lochia sint instar sanguinis à victima exeuntis, quæ si retineantur aut immodicè fluant, vel secundinæ non expellantur, in innumeras ac periculosissimas calamitates incurrunt puerperæ, quas Hippo. commemorat lib. de morb. mul. & nos suo loco recensebimus. Unde constat lochia nihil aliud esse, quam superfluum alimenti, quo fœt⁹ nutriebatur in utero; quod toto gestationis tempore retentum fuit, ne apertis matricis venis una cum illo laudabilis sanguis expelleretur, neve acetabula in ipsa reseratione laxarentur, aut etiam uterus lubricus redderetur, unde etiam aborsus facilis foret. Jam vero quia excrementum piceum, de quo Arist. & nos supra egimus, quodque, si ante editum in lucem infantem egrediatur, mortui fœtus indicium fœminæ esse dicunt, si intus maneret, perirent infantes, aut saltem toto pueritiæ tempore, epilepsiæ, & periculosioribus variolis obnoxii manerent; ideo ex consilio Avicennæ, non ante lactandus infans est, quam ei butyrum, & mel virgineum, aut sirupum violaceum cum sesamo, aut simile quippiam adhibeatur, quo egestionem prius emittat; cum quo etiam palatum perungitur; ut infantis ventriculos ab omni pituita & recremento mundus evadat, quo etiā in casu aut sirupus violaceus simplex, aut tantillum theriacæ exhibetur, quamvis cum Galeno in lib. de theriaca putem eandem superare vires tenellorum infantium, nisi septentrionalibus, ut Belgis & Germanis, qui ut referunt parentum naturam, ita medicamenta fortiora facilius sanguinis missiones difficulter tolerant. Postquam vero egesserit, tunc primum lactandus erit infans, dummodo lac primis duobus diebus matris ipsius non sit, quia nondum sanguis ejus ita purificatus est ut possit in laudabile lac converti, ideo ab eo afficiuntur pueri, & malum dicitur colostrum Avicenna cit. & Plinius: Lac ex papilla sæpius in os infantis exprimatur, ut ita sensim assuescant ventriculi fibræ attrahendo, de quo quidē lacte in residuo huj⁹ operis Deo Opt. Max. auspice, pauca cudere consilium est, si prius de periodo, qua tum in

Robustis pauciora lochia.

Lochia quid.

Et 10. pro 49.

7. de hist. nat. 10.

Quid pueris ante primam lactationem exhibendum.

3.1.d.3.c.7.

Theriaca non omnib. infantibus convenit.

Septentrionales cathartica facilius sang. miss. difficilius ferunt lib. 11. c. 41.

Lac primis duobus diebus matris non sit.

Colostrum quid. Lactandi ratio. Gignendi periodus in mare & foemina.

mare, tum in fœmina generandi ac pariendi tempus finiatur, brevissime dissertavero. Igitur mulier post 50. annum non gignit ut plurimũ, majoriq; parti quinto ad quadragesimo profluvium sistitur, amissæ fœcunditatis testimonium. Mares ad septuagesimũ annũ generare possunt, sed nullo certo præfixo termino, nam in utroq; sexu, alii aliis tẽporius aut tardiꝰ generandi tempora aut finiunt aut producunt prout, corporis & vitæ & succorum & temperamenti & cœli bonitas, atque habitudo, quemque in meliorem aut deteriorem naturã provexerit. Massinissam post. 86. annum filium genuisse, proditum est, Catonem Censorinũ octogesimo exacto; inter mulieres Corneliam è Scipionũ gente Volussium Saturninum post 26. annũ, & Valessus in suo Filonio scribit, puerperam se vidisse, quæ 67. ætatis suæ anno filiũ peperisset; sed magna ex parte maribus 65. annus finis progenerandi est, fœminis quintus & quadragesimus, ut autor est Aristoteles; quando autem incipiant homines generare jam prodidimus.

5. de hist. anim. 14. lib. 3. c. 3.

De lacte, quid illud, generationis modus, partes, conditiones, ac qualitates.

CAP. IX.

Lactis materia.

SOlers & sapientissima natura à summo Deo erudita infantis, quem in utero fabrefecerat, extra uterum constituti non obliviscitur, imo sanguinis portionem, qua intra ipsum nutriebatur, ad mammas per communes venas, quarum sæpe meminimus, extrudens, candore modificans, ne cruore delibuta ubera oculos alumni averterent, aut mater sanguinis metu expavesceret; commodissimum parat puerulis alimentum in ea parte, qua facilime simul & citissime elaborari lactis copia posset, & ab alumno facile sugi, qui vicissim potest à matre foveri, amplecti, osculari, & amorem ejus promereri. Posteaquã igitur reliqua quæ priora sunt natura prius, ut par erat, forsitan fusius, sed quam potui lucidissime exposui, postulat series rerum, ut de hoc etiam naturam imitando nonnulla annectam. Empedocles apud Ari: lac pus esse dicebat, fortassis, quia veteribus solitum fuit, concoctionem per corruptionem intelligere. Est tamen lac nil profecto aliud quam benignum corporis excrementum, sanguine è rubro in candidum mutato, ad fœtus nutritionem; cæterum non solum post editum infan-

Mammæ cur in pectore sitæ.

4. de gener. anim. 8.

Lac quid.

infantem lac apparet, sed, cum jam partus instat, scaturire incipit, quo scilicet, cum jam eo uti infantem oporteat, maturius, concoctius, ac veluti paulatim paratum lac fiat, ideo incipit aliquibus prius, plerumque autem septimo octavoque mense; quod quidem lib. de nat. pueri Hip. accidere putavit, quia retentis per conceptum menstruis alimenti abundantia omentum pinguescat & recente adipe albo, necdũ concreto abundans, ceu oleo corium illitum, à turgido utero compressum & sursum & deorsum destillat, deorsum quidem in Embrii alimentum, quamdiu in utero est, sursum in mammas recipiatur & id lac vocemus; sed hæc sententia quia nullam veritatis similitudinẽ capit, repudianda omnino est, quinetiam quia ipsius Hipp. placitis contrariatur, aliunde ejusdem lib. inserta videtur, nam ipse in aphorismis, & Galen. in comment. aliam veriorem & magis accommodatam innuunt; nimirum, quia justissima natura in ultimis mensibus sanguinem in fœmina redũdantem, nec tamen aliter quam copia superfluũ, deponit apud mammarum glandulas, tum per communes mammarum & uteri venas, tum per eas, quæ à propaginibus venæ cavæ descendunt, ubi glandularum vi (quibus proprie conficiendi lactis facultas tribuitur) in album è rubro vertitur, & lactis naturam nomenq; sortitur: non dissimili modo, ac idem sanguis in spumosam vertitur humiditatem in pulmonis carne, & testium facultate in sperma appellatũ transmutatur, in lingua salivæ nomen accipit; dum enim glandulæ illum sibi assimilare conantur, non solum dealbant, sed frigidiusculũ etiam reddunt, ita tamen, ut facile à tenello fœtu, ad cujus nutritionem comparatum est, concoqui possit. Quod porro septimo octavoq; mense mammæ magis attolli incipiant, papillæque gliscere & turgere, causam esse constat, quod ultimis mensibus multum jam crassioris sanguinis congestum est in venis & arteriis uteri, per quas fœtus alimentum transit, quod quidẽ sanguini influenti impedimento est, fœtus enim jam grandior multo indiget, & multum trahit, multus autẽ sanguis penetrare non potens recurrit per communes venas ad mammas; unde etiam ulteri⁹ elucidatur difficilis locus Arist. quem 3. lib. c. 14. explicuimus, ubi fœtum ultimis mensibus minus consumere alimenti confirmare videtur, quod quidem fit nõ quod minori indiget alimẽto, sed quod minus ad ipsum jã penetrare potest, ideoque recurrit ad mammas, qui certe recursus, & ad lactis, cujus usus jam imminet, præparationem utilis est, & ut fœtꝰ penuriam

Lactis tempus.

Hipp. lib. de lacte inserta falsa sententia.

5. aph. 39.

Vera lactis ratio.

Mammæ 7. mense cur incipiant attolli.

senti-

sentiens exitum paret, ita enim æquissima natura & ejus omnipotens, & sapientissimus conditor Deus omnia mensuravit, ut necessarias causas iis, quæ fieri expedit artificiosissime aptaverit; sic quamdiu in utero alendus fœtus erat, ad uterum universus sanguis colligebatur, lactanti mulieri ad mammas. Palam jam ex dictis est, sanguinem materialẽ esse lactis causam; (sanguinem inquam dulcissimum & pinguissimum Hip. teste lib. de nat. pueri, & 1. de mul. morb.) glandulas mammarum efficientem fœtus nutritionem & conservationem finalem; formalem vero concoctionis modum, quo acquiritur ipsa lactis forma, qui quidem modus à calore influente cordis, & nativo mammillarum dependere autor est Dinus super lib. de nat. pueri: sed enim multitudinis, vel paucitatis lactis causa sæpe regiones esse temperatas censet Arist. cit. potius tamen in humidis regionibus copiosius lac fieri crediderim, ut de Epiro, Frisia & Hollandia Albertus scribit, in siccis minus abundans, sed crassius. Jam vero lac etsi similare videatur, partes tamen dissimiles habet; constat enim tribus potissimum substantiis, crassa, seu caseosa; pingui, hoc est, butyracea: & aquea, quam dicimus serum. Pars caseosa frigida & sicca est, si caseus recens sit, (vetus enim ad caliditatem tendit) butyrosa temperata existit.

Causa lactis quatuor. — *Causa multitudinis lactis.* — *3. de an. 9.* — *Lactis partes.*

De sero prima inter antiquos medicinæ professores reperitur quæstio: nam Galenus lactis serosam partem calidam & acrem esse judicare videtur, cui sententiæ patrocinatur Avicenna cap. de lacte & Mesues c. de aqua lactis, quibus in locis sapientissimi viri ex eo videntur colligere, serum calidum esse & siccum, quia vim habet subducendi ex sententia Diosc. quin etiam extenuat, abstergit & nitrosam possidet facultatem, ut super eundem Lacuna notavit, ideoque jecoris obstructiones aperit; quod idem persuaderi potest, quia quod sudor sive lotium in sanguine est, idem serum in lacte, sed illud refragante nemine calidum est, ergo etiam serum. Ex altera tamen parte idem Galenus, in alium flectitur sensum, ac serum esse frigidum & humidum asseverantius dicit, cui cooperatur Andr. Lacuna, & communis practicantium usus, qui ad reprimendos febris æstus & bilis furorem, & pruriginosas pustulas maxima cum utilitate serum exhibent, cui ego sententiæ libentius acquiesco: etsi aliquem calorem sero inesse non diffiteor, cum tamen ex herbis calidis, aut coagulo quo fuit extractum contraxisse reor potius, quam à natura sua, illum tamen calorem

Dub. An serum lactis sit calidum vel frigidum. — *3. de alim. fac. 16.* — *lib. 2. c. 63.* — *4. de simpl. med. fac. 17.* — *Autoris sententia de seri temperamento.*

lorem non talem tantumve esse; quin à frigidioribus partibus superetur; ratione igitur caliditatis, & acredinis vires in ipso sunt subducendi, attenuandi, & abstergendi, suapte verò natura vim habet refrigerandi, & ardores ac bilem compescendi, & pruriginosis pustulis succurrendi, quia frigidum & humidum est, ideo illud lac frigidius censetur, cui plus inest seri, qua ratione Galenus, Mesues, & Avicenna superioribus locis si explicentur, omnis omnino controversia dirimetur: Nunc ad propositum redeo.

Boni Lactis conditiones.

Optimum itaque lac censetur, quod purum sincerumque est, nec amaritudinis nec acrimoniæ, nec aciditatis, nec salsedinis particeps, non graveolens, sed modice odorum, gustu suave, & parum dulce, album & æquale, ac mediæ consistentiæ inter liquidum & spissum, ita ut in unguem instillatum non diffluat, quod tale fuerit, boni succi est, corpus alit, alvum emollit, ac facilis concoctionis existit, præsertim vero humanum huic mediocritati accedit: quod autem lac pituitosum est, ex ungue facile defluit, & in sapore ad aciditatem vergit: biliosum, subtilius cum sit, amarorem aliquem præ se fert: melancholicum crassius, & tenax est, colore lividum aut subnigrum; nihilominus Aristoteles, lac lividum, & fuscas nutrices laudat, quod idem à Belgicis fœminis fieri video, cujus rei ratio esse potest, quia lac melius concoquunt propter vegetum ac validum calorem; quod iis in mentem non venit, qui hanc Aristotelis sententiam respuunt, quam nos infra elucidabimus: Plinius in Ponto capras reperiri scribit, quæ lac nigrum generent, qua in re damus, quæ accepimus.

Pituitosi lactis signo, Biliosi, Melancholici. *3. de hist. animal. 21.*

Lactis albedo qualis. *A. 4. meteororum.* *P. 6. simpos. 8.*

Insuper lactis albedo non transparens est nec imagines reddit, sicuti vinum, & aqua, & alia pellucida corpora, propterea quod in lacte plurimum est terrenæ, & crassæ substantiæ, quæ, dicente Aristotele, & Plutarcho, ipsius colorem obtusum reddit. Cæterum si infans aliqua ratione cogatur alio quam humano lacte uti, caprinum præferendum est, crassius ovinum, crassissimum, & pinguissimum bubulum, tenuissimum cameli, mox equæ, tum asinæ, sus plane crudum, & aqueum lac habet, ita ut ex iis caseus confici non possit, sicuti nec ex ullo eorum animalium, quæ utrinque dentata sunt, quæ etiam plures, quam ternas mammas habent, caseo inutilia, utiliora, quæ binas; tot præterea dedit natura mammas cuique animalium,

Brutorum lac quodnam preferendum *E. lacte animalium utrinq; dentatorum caseum non fit.*

Volatilia lac non habent. Lactis penuriam amore compensant 11. de hist. animal. 41. Lac generant calida, & humida. 2. simpl.

quot ad suos fœtus alendos necessarias esse duxit; Porro volatilia propter corporis siccitatem lac non habent, & quia pondere gravia volare non possent, ideo etiam vesica destituuntur, sed lactis penuriam majori in filios amore natura compensat; omne autē lac igne spissari, frigore serescere, Plinius testis est, quod ex Aristotele suscepit infra citato. Gigni lactis abundantiam à calidis, & humidis rebus scribit Gal. minuitur autem ab omnibus impense calidis, frigidis ac siccis, quod si nonnunquam ea, quæ sunt calida, & sicca, uti fœniculum, & apium, aut nimis frigida, ut lactuca ad lactis generationem exhibentur, illa quidē, quatenus aperiunt, & movent sanguinē ad mammas, hæc vero in quantum temperaturā calidam, & exsiccatam corrigunt, lac generare per accidens dicuntur, quæ enim proprie & per se lac producunt, calida procul dubio, & humida esse oportet.

Dub. An salita lactis copiam efficiant.

Mercurialis sente[n]tia exploditur.

3. de morb. mul. 8. 2. in Diosc. lib. 5. 65. Qua ratione salita lac efficiunt.

Utrum vero salita lactis copiam efficiant inter scriptores controversum est, nam Arabes plerique Aetius, Moschio, & Albertus Magnus, laudant capita salitorum piscium: Hippocrates 1. de mulierum morbis, Galenus, & Avicenna à rebus salitis omninò abstinere jubent, ea potissimum ratione, quia sal impendio exsiccat, & consumit omnia, ergo etiam lac; qua quidem ductus ratione Mercurialis salita nullo pacto ad lactis generationem conducere existimat, nisi quatenus reliqua modice condiendo ad saporem, & penetrationem facit, quod si alia virtute id efficiat, illam plane se ignorare fatetur: Est tamen in promptu alia non contemnenda ratio, quæ ex Lacuna desumitur, referente, Romæ caprarios, & opiliones tempore æstatis, quo pascua arescunt, & lac perpaucum generatur, hac arte plurimum lactis provocare; salitis rebus, oves, & capras pascunt, ita ob ingentem sitim magnam hauriunt aquæ copiam, quæ continua mulsione ad mammas trahitur, & in lac convertitur, aquosum tamen & salitum, cujus serum febrientibus perniciosum est, & vitæ inimicum; nec dissimili ratione septentrionales nutrices halecibus vescuntur, nisi ut excitata siti majorem hauriant cerevisiæ copiam: non igitur mirum si in Barduana regione de qua Moschio & Albertus loquuntur, ubi pascua salsa nitrosaque sunt, eadem de causa magna proveniat lactis abundantia.

5. simpl. 21. Menses cientia lac destruunt.

Galenus quæcunque admodum calefaciunt, non tamē valenter desiccant lactis proventum prohibere retulit; cum autem talia sint, quæ mensibus eliciendis congrua sunt, plane sequitur, ea quæ provocant menstrua

ſtrua, deſtruere lac; cujus rei ratio eſt, quia ſanguis ad ubera non tantum mittitur, ſed trahitur, ac proinde cum lac deficit, ad illud promovendum ſufficiunt quæcunque leniter aperiunt, & movent, contra uterus nihil confert ad delationem ſanguinis, qui ſolum ad illum pellitur, quocirca quæ menſes movent majores vires obtinere oportet, aut in majori copia exhiberi, nam quando in ea copia aut qualitate exhibentur, quæ evocare menſes valeant, valent etiam lac non movere ſolum, ſed exſiccare, quoniam non deſiccantia, & modice excalefacientia lac gignunt; quæ vero plus excalefaciunt, nec valenter exſiccant, menſes proliciunt, aliquando tamen pro varia naturæ inclinatione accidit, ut ea ipſa, quæ menſes evocare apta ſunt, lac provocent, & è converſo, qua ratione quæ provocant ſudorem, validiora ſunt iis, quæ urinas movent, quia multo difficilius eſt humores in halitus transmutare, quam eoſdem extenuare, & à ſanguine partem ſeroſã ſecernere, quod diureticum medicamentum inſtar coaguli facit; Et quia materia urinæ trahitur à renibus, ſudoris vero materia ſolum imbellitur verſꝯ cutem: ſæpe tamen una pro altera operatio contingit; Illa autem quæ lotium cient, non ſolum lac, ſed menſes etiam avertere nata ſunt, quia impenſius exſiccant, ſed dicens: ſi menſes exſiccant cum non urinas, cum præſertim minori vi opus eſſe videatur, ad urinam ciendam, quæ trahitur ad renes, quam ad menſes, qui non proliciuntur? Solutio eſt, menſes provocantia calorem, qui ad motum facit æqualem cum diureticis obtinere; diuretica vero excellere ſiccitate, quæ quidem ad ſeri ſeparationem facit, ideo reliquum ſanguinem craſſiorem reddunt, & magis tenacem; ac proinde menſes ſupprimunt, urinam vero ſeroſumq; humorem promovent: qui tamen hæc hujus loci non ſunt, ad propoſitum redeamus.

Sanguis ad ubera trahitur, ad uterum mittitur.

Quæ provocant ſudorem validiora ſunt, quam quæ urinas movent.

Lotium provocantia lac & menſes avertunt.

Objectio.

Solutio.

Cur lacti albedinem natura tribuat, & an illud per concoctionem fiat, aliaque ſcitu digna.

CAP. X.

SEd forſitan ſciſcitaberis, cur lacte, & non ſanguine nutritur infans? cujus rei cauſã ex ſupradictis quodam modo jam colligere potuiſti,

Cur lacte non sanguine nutriatur puer.

tuisti, voluit enim natura illud dealbare, ne puer, aut mater, sive nutrix cruore exhorrescant; & insuper, quia extra uterum debuerat pueri cibus ad ventriculum permeare, ibi concoctus ad jecur uti sanguinis officinam, si ergo sanguis exsugeretur à puero, nec concoqueretur à ventriculo, neque esset quod rursus fieret in jecore; fuit ergo convenientissimum, ut ex sanguine lac fieret in mammis, & ex lacte in ventriculo concocto, & ad jecur infantis delato alius purissimus, & defæcatissimus sanguis, qui esset pabulum caloris ipsius nativi, & humidi primigenii, quod in illa ætate perfectissimum reperitur.

Dub. An lac per concoctionem fiat ex sanguine an per solā coloris mutationem.

His sic compendiose appunctis, alia se offert illustranda controversia multorum animos distrahere solita, utrū lac per concoctionem ex sanguine fiat, an per solam coloris mutationem? concoqui ulterius sanguinem Aristoteles sentit lib. de hominis structura, ubi lac eodem modo, quo semen genitale ex sanguine generari prodidit, in cujus sententiam Galenus

Ar. & Gal. sententia. 7. de usu part. 22.

pedibus omnino discedit; at ita lac, sanguinem, & mammæ venas calore superarent, siquidem concoctio à calido fit, & calidiorem rem ipsam reddit; ideo putant aliqui non concoqui sed dealbari à parte;

Aliorum opiniones.

alii concoqui quidem respondent, non tamen impense sed competenter; hoc est, ad æquabilitatem reddi, nam beneficio tepidi mammarum

3. sympl. 21.

caloris igneas, & acriores partes dissipari, crudiores attenuari, & con-

Non omnia quæ concoquuntur calidiora fiunt.

coqui, neque vero quæcunque concoquuntur, calidiora fieri, sed quæ à calido intensissimo, hinc fit, ut dicente Galeno, lac mediū quoddam sit inter pituitam & sanguinem, quia pituita calidius est, sanguine autem

Lac medium inter pituitam & sanguinem.

tanto frigidius, quanto jecoris parenchyma glandulosa mammatum corpora calore superat, longius tamen abest à pituita propius ad sanguinem accedit: jam cū similimum nutrimentum lac sit ei, quod fœtus

Lac sanguine est frigidius.

in utero sumebat, paucissimam mutationem adeptum fuisse credibile est, quod si consideres instrumenti frigiditatem, nil profecto mirum, si quantumvis à calido fiat hæc actio, tamen ratione instrumenti lac sanguine frigidius evadat; adde etiam mammarum laxitatem, cujus ratione plus solent recipere, quam per frigidam temperaturam, etsi à cordo, & partibus pectoris concalefiat, concoquere valeant.

Occurritur objectioni.

Non tamen inferas, in illis mulieribus quæ lactare renuunt, & lac ad venas regurgitat, ac rursus in sanguinem convertitur, idem semel coctum recrudescere; nam juxta priorem dubii solutionem nil plane vetat aliquam concepisse in venis concoctionem, majorem in mammis simul

cum co-

cum coloris mutatione,& adhuc ulteriorem rursus in venis cum reductione ad ruborem,quia color variat pro ratione partis. Porro sæpissime accidit, ut, quæ semel uterum gesserunt, semper aliquid lactis continerent,& exprimere possint,donec iterum conceperint, quæ rursus tertio à conceptionis mense iterum lac ostenderent; quibusdam etiã natu majoribus suctu frequentiori lac prodiit,& copia tanta,ut infantem enutrire potuerint;quin etiam aliæ urtica perfricant vehementer ubera,ut dolorem excitent,ac ita primo cruentum humorem eliciunt, postmodum lac ut tradit Arist. quod sæpius se vidisse testatur Albertus Magnus,plerisque autem totis mammis atque etiam alarum finibus fluere scribit Plinius,aliquando tamen sanguis ob impedimentum aliquod eo ascendit,qua ratione,& virginibus,atque corruptis, etsi nondum matribus,ubera distenduntur, & prodit lac atque etiam maribus, ut autor est Aristoteles citato:Communiter tamen mares lac non producunt,quoniam beneficio nativi caloris,ac laboris adeo concoquũt, & absumunt nutrimentum,ut perexiguum supersit excrementi;adhoc quia nõ habent mammas adeo spongiosas, ut possint sufficere materiæ proprii nutrimenti,& lactis. Quod vero de apro Aristot. refert, ex quo tantum lactis indies emulgeretur, ut collostra inde efficerentur, vanũ omnino, & fabulosum videtur. E converso autem aliæ sunt fœminæ, quæ natura sua lacte carent,& aliæ,quibus lac deficit ante temp⁹, quæ quidem natura solidæ sunt,& densæ carnis, quamobrem sufficiens humor à ventre in mammas non penetrat; aliæ sunt, quæ mammas quidem habent satis capaces, ad quas lactis sufficiens quantitas fluit, sed papillis omnino & fonticulis destituuntur externis,quibus ni lac exsiccetur, ab eodem ibidem remorato perdifficiles cruciatus excitantur: non tamen lacte ubera nutriuntur,alioqui in virginibus etiam ac viris perpetuo lac appareret,sed per diversas venas lac,& nutrimentum illis dispensatur,ut suo loco dictum est;nec etiam statim menses ascendunt, ubi ubera turgescunt, plerisq; enim idipsum ob solam carnis multitudinem evenit,quibus nunquam ubera plurimo lacte turgent, quia capacitas deest.

Color variat pro ratione partis.

Lactantium diversa natura.

Lac virgines aliquando habent.

Lac mares habent non nulli.

Lac mares cur communiter non habent.

papillis carentes mulieres.

Vbera lacte non nutriuntur.

Cæterum quibus menstruæ vacuationes contingunt, raro fit lac, & vice versa, qui eadem est materia utriusque,ideo mulieri utero gerenti si lac ex mammis fluxerit copiosum, fœtus redditur imbecillus, nempe quia alimentum omne sursum ascendit ad mammas, quod fœ-

Quibus menstrua fiunt lac non fit, & è cõverso.

antea debilis fuerat in ipso enixu succumbit, vel saltē tenuis & valetudinarius vivit, quia corpora rara, mollia ac humida, qualia mulierum, humidiora per illam constitutionē tepidam reddita ac rariora, ad intimas sui partes aëris ambientis qualis sicci & aquilonaris veris acutam frigiditatem facile admittunt.

Septentrionales venti fœtum firmant, australes laxant.

Cur autem septentrionales venti conceptum firment, australes abortus causæ sint, neq; ab Hipp. neque à Galeno scriptū reperio, causa tamen ex Democrito desumitur, quia ventrem ferentibus corpora austro laxantur & dissolvuntur, & idcirco receptaculo dilatato, & longe lateque diffuso ac male compacto, partus errare & vagari, eosdemque calefactos huc & illuc dilabi & diffluere, ac jam locis disclusis & remissis facilius excidere coguntur: contra si tempestas sit frigida & septentrionales venti sint, locorum adstrictione fœtus contrahi, & comprimi ut de locis dimoveri, ac depelli nō queant, neq; sane dissolutione & laxitate, quasi tempestate quati, præsertim cum à perturbatione conquiescant, & firmissima sede distringantur, ita ut facile ad pariendi tempus durare possint, quamobrem frigida constitutione (dicebat Democritus Abderites) fœtus manent, calore verò, ut plurimum excidunt, hoc enim superante fieri non posse, quin artus & nervi laxentur & fatiscant.

Cur capite prius fœtus exeunt.

Sed cur capite prius fœtus exeunt? Hippocrates causam esse dicit ipsius capitis pondus, quod est omnium partium gravissimum, ideo primum ad foramē descendere; existimandum tamen est prudentissimam naturam jussu magni & excelsi Dei studuisse, ut fœtus exeant quam tutissimè, & sibi & matri, quod hac figura fit, nam si in pedes egrediantur disrumpuntur brachia, si in reliquas figuras, quas mox recensebimus, mater omnino periclitatur: id tamen silentii velo non contegam, quod Plinius scribit, mortuos pedibus efferri, eo quod mors sit vitæ contraria; ideo sicuti in vita exit homo capite, ita etiam in morte debeat ritu naturæ pedibus efferri. Egreditur igitur mas quidem facie ad matris podicem: fœmina vero ad partes obscœnas conversa, quoniam in utero illis quoque contrarius situs erat, quamvis hoc alii vanum putent, & tum mares, tum fœminas semper pronos exire prodiderint. Conqueritur Plinius, reliquis animantibus varia tegumenta naturam tribuisse, testes, cortices, coria, spinas, villos, setas, pilos, plumam, pennas, squamas, vellera, homini cujus causa

Motui cur pedibus efferuntur, & nascentes capite exeunt.

Exeundi modus.

Plinÿ & priscorum querela.

causa videtur cuncta omnia animalia genuisse, novercam potius, quam parentem extitisse naturam; quem quidem inopem, nudum, querulum, ejulantem & ad lachrymas projectum, quasi humanæ miseriæ præsagum in lucem projicit; quod ante ipsum ita cecinerat Lucretius:

Tum porro puer, ut sævis projectus ab undis
Navita, nudus, humi jacet infans, indignus omni
Vitali auxilio, cum primum in luminis oras
Nixibus ex alvo matris natura profundit:
Vagituque locum lugubri complet, ut æquum est:
Cui tantum in vita restet transire malorum.

Hinc Thraces ac finitimi populi, autore Valerio Maximo in infantium natalitiis convocatis consanguineis, quantum miseriarum eis transeundum restaret, deplorabant, exequias vero cum hilaritate celebrabant. Verùm enim verò si exactius ac emissitiis oculis ad naturæ opera collimemus & rem æqua lance pensitemus, immerito quidem naturam pro matre novercam ab illis fuisse appellatam comperiemus, atque hoc convitium, etsi verbotenus naturam feriat, revera tamen in eum redundare, qui naturam condidit, cujus potius omnipotentiam, sapientiam ac bonitatem in hoc potissimum opere admirari collaudareq; debemus, qui tam benignam matrem naturam hominibus præfecerit. Nullum enim animal à natura armatum valet exercere alia arma quam sua propria, ideo homo caruit illis, ut omnes habere posset: nam cum intellectu omnes artes, & cum manibus omnia arma valet exercere; quod si nudus obnoxius erat periculis & minus firmus, tribus illū natura armavit præsidiis, ingenio ad inventionem necessariorum, sermone ad auxilium, manibus ad perfectionem eorum omnium, quævel ingenio excogitasset, vel sermone ab aliis didicisset. Ploratus vero causam sapientum plerique perquisiverunt; & alii cœlestium orbium motiones, quibus tenella corpuscula commoveantur: Soranus Ephesius causam dicit, quod insuetam tangit terram, & tenellus spiritus à luce concutitur; alii & hoc addunt, quod à lumine exterretur, non, ut quidem ajunt, quod anima cœlestium regionum extorris terrenum corpus prius inhabitet, atque ideo flere infantes cogantur; Alii terræ revolutiones causam esse ridicule credi-

Thraces infantium natalitia deplorant, exequias celebrant.

Natura hominib. benigna est mater non noverca.

Ploratus infantium ingredientium causa.

C. 25.

crediderunt, hinc putabat, eos qui in navibus nascuntur, non plorare, cujus contrariũ quotidianæ experientiæ testimonio comprobatur: est enim infantium nascentium ejulatus potissima causa ambientis aëris alteratio, diversa ab ea, qua intra uterum afficiebantur: adiuvat cohibitus spiritus, propter quem vox, quam intra uterum nullam infans adhuc emiserat, majori impetu prorumpit. Porro fœtuum in nascendo quatuor sunt non naturales figuræ; prima quando non in caput, sed in pedes egreditur, quos Agrippas, quasi ægre partos appellamꝰ, quo pacto Marcum Agrippam natum esse ferunt, ac Agrippinas utrasque, & Neronem illum generis humani hostem: Altera, quando manicꝰ exit, quem ego vitalem sæpe vidi; ubi notandũ has figuras duplicatas esse, quia interdum duos pedes effert infans, interdum unum duntaxat. Tertia figura est, quando in latꝰ fœtꝰ progreditur, qui item partus difficilimus habetur. Quarta, quando duplicatus exit, idque aut natibus primo oblatis, aut cum manibus pedibusque simul ad partum inclinat infans; quod si in pectus aliquando procidat, retro manibus pedibusque conjectis omnium periculosissimꝰ habendus erit, has vero figuras omnes Eucharius, Rhodion & Iacobus Rufus diligenter depinxerunt.

Partus non naturales figura Agrippa.

Quæ autem in simplici partu dicta sunt, eadem in gemino & trino perinde observantur, nisi quod aliquando contingit, alterum infantem in caput, alterum in pedes demissũ sese exhibere; quæ quidem ex naturali & nõ naturali partus genere composita figura est: ita Vopiscos appellat Plinꝰ, cùm è geminis unꝰ vitalis nasceretur, altero interempto abortu; quemadmodũ qui enecta parente, cæsa vitales nascuntur Cæsares & Cæsones nominabantur à cæso matris ventre, auspicatiusque gigni crediti erant, quo pacto Scipionem Africanum, Iulium Cæsarẽ, & Manlium natos esse scribit. Sæpe etiam, quod miserum & lamentabile est, ferramentis, ut uncinis, rostro anatis, & tersa forcipe, prout necessitas urget, fœtus vivi, à viva & integra matre educuntur: de quo opere & modo extrahendi fœtum ex utero materno absque vel matris vel fœtus periculo, aut fœcunditatis abolitione, quatuor extant Francisci Rousseti integri commentarii.

Ex naturali & non naturali composita figura.

Vopisci.

Cæsares vel Cæsones auspicatius nascuntur.

Fœtus vivi è viva matre producti.

Quibus ſignis partus cognoſcatur, & de lochiorum expurgatione.

CAP. VIII.

Igitur inſtante jam partu, acrior ſub umbilico, & ad inguina dolor premit, inde ſe ad lumborum vertebras reflectens, genitalia cum dolore tument, febrilis horror corpus invadit ex naturæ ad excretionem conatu, facies rubet, venter incaleſcit, cum vero magis inſtat parturitionis tempus, urinæ adeſt incontinentia, uterus ſolvi & laxari ſentitur, tormina vexant, partus ſuperiores graciles fiunt, & extenduntur loca, ſuper pectinem & inguina; immiſſoque digito, quid ad magnitudinem ovi in orificio invenitur, convoluto nimirum fœtu ea ratione, qua libro primo diximus: ac tunc ruptis membranis, quibus continebatur, aquæ ex utero defluunt (ſic enim vocant obſtetrices fœtus ſudorem & innominatam aliam ſordem, quæ inter amnion, & fœtum continetur, quæque innatat) is autem humor primo paucus effertur, poſtmodum plurimus, ac demum ſanguis aquoſus, ſi fœmina naſcitura eſt, ruber & purus ſi maſculus; quo tempore, & non antea in ſede conſtituenda eſt mulier, quia jam obſtetrices os uteri tangentes aperiri ſentiunt, & dehiſcentis uteri modum augeri, ideoq; in ſella collocant, aut ſurgere jubent, & ad expellendum fœtum ſtrenue ſe paret, adhortantur, ad quam quidem rem in quibusdam regionibus obſtetrices peculiaria ſedilia habent, quæ ab humo non alte diſtant, ita ut mulier neque ſtare neque prorſus jacere videatur, & excavata ita ſunt, ut facile, quæ debent, tranſmittant, ac reclinantem tergo accipiant, quorum formam idem Eucharius depinxit: Cum itaque jam jã partus inſtat, os uteri directum apparet, quod perpetuo in partu ſit, perinde ac in conceptu, tunc ſi partus naturalis eſt, quod cognoſcitur ex eo, quia in caput naſcitur, totum opus ſoli Deo, & ipſius parturientis diligentiæ; & viribus committitur, ipſa enim abdominis muſculis, puer propriis viribus partum facilem parans: uterus vero otiante jam retentrice & proritata expultrice, tanto interdũ impetu operatur, ut ſimul foras excidere viſus jam ſit: Poſtea vero acetabula dicta diſſolvuntur, ab acetabulis ſecundinæ evelluntur, ac tandẽ fœtus viarũ anguſtia ſecundas exuit, & in lucẽ prodit, quẽ prudens obſtetrix apte,

Partus inſtantis ſigna.

Aquæ proluvium.

In ſede mulier quando conſtituenda.

Sedilia.

Partus naturalis in quo cognoſcatur.

Acetabulorum diſſolutio.

Secundinæ evulſio.

Illico à partu quid faciendum. & mollissimis linteis excipit statimque aliquæ obstetrices umbilicum qui postremus omnium in lucem prodit, relicta quatuor digitorum circiter longitudine secant; *Umbilici resectio.* securius tamen est, & in Hispania usitatum, non illico umbilicum præscindere, & à secundinis divellere, ne sine involucris fœtus exeat; quæ quidem, ne diutius intus maneant, ab umbilico secanda non sunt, sed per quatuor aut quinque horas ex- *Umbilici ligaturam qualem esse oporteat.* pectandum, remediis interea ad id adhibitis, quæ suo loco ponenda sunt; ac si non proficiant, ita sentiente Hipp. lib. de superfl. & 1. de morb. mul. tunc secandus umbilicus erit, duploq; filo constringendus, quam proxime ad ventrē infantis, quod pollicis ab abdomine latitudine fit. Non tamen arctior fiet strictura, ne quæ ultra ipsum umbilici pars est, citius, quam oportet, excidat, nec etiam laxius ne funesta hæmorragia per vasa umbilicalia sequatur, aut aër frigidus *Vulneris curatio.* intro in puerum subeat; sectio vero fiat novacula peracuta, vulneri imponendus pannus linteus duplex, oleo ros. & amigd. dul. madidus ad doloris sedationem, ita paucis post diebus una cum vinculo ex- *Fœtus ablutio.* cidet, quod intra nexū est, constricta enim vena, & arteria nutritione & vita destituitur; loto vero puero, & sordibus absterso, quod vino calenti fit, in quo rosarum, & mirthi folia incoxerint; siccus jam *A partu umbilici nullus est usus.* umbilicus pulvere ex Bolo Armeniæ, sanguine draconis, & mirrha conspergi solet, ut qui nullius amplius sit usus, & gossipio potius involvas, quam abdomini incumbere finas; nam calore vitali destitutus *Lochia.* frigiditate sua dolorifica tormina infanti excitat, sed hæc in praxi copiosius invenies. Reliqua umbilici pars, quæ cum secundinis intus remanserat, eisdem connexa postea excernitur: tuncq; tertia illa menstrui portio, quam circa uterum toto gestationis tempore accumulari diximus, per ipsum dimanat copiose primum ad heminam fere cum *Quot dieb. puerpera expurgetur.* dimidia; deinde paulatim, quousq; quæ marem peperit, triginta diebus expurgatur, estque longissima hujusmodi purgatio plena perfectaque, quæ tamen si ad 20 dies duret, nihil prorsus habet periculi: si vero filiam genuit, duobus, & quadraginta dieb. repurgatur, quæ certe purgatio ut maxime est diuturna, ita perfecta est: attamē periculo vacaverit; si 25 dieb⁹ peragatur, Hipp. decreto lib. de morb. mulierum, qui ta- *Lochiorum causa.* men terminus in nostra praxi moderandus: hoc nunc intelligatur oportet, quod juniores diebus paucioribus, seniores plurib⁹ expurgantur. Purgantur autem à partu mulieres eam ob causam, quod antea

ad 40.

ad 40. usq; diem, si utero puella gestaretur, aut usque ad trigesimum, si masculus paucissimus sanguis ad incrementum fœtus delabitur (namque hoc dierum numero infantium membra articulantur) deinde copiosior, donec in lucē infans prodeat, residuo semper ibidem deposito; ideoq; purgationes has, quæ lochia nuncupantur, à partu manare ad portionem dierum necessū est, quamvis robustis & exercitio deditis non tamdiu sæpe fluant. Oportet autem ut lochia sint instar sanguinis à victima exeuntis, quæ si retineantur aut immodicè fluant, vel secundinæ non expellantur, in innumeras ac periculosissimas calamitates incurrunt puerperæ, quas Hippo. commemorat lib. de morb. mul. & nos suo loco recensebimus. Unde constat lochia nihil aliud esse, quam superfluum alimenti, quo fœt⁹ nutriebatur in utero; quod toto gestationis tempore retentum fuit, ne apertis matricis venis una cum illo laudabilis sanguis expelleretur, neve acetabula in ipsa reseratione laxarentur, aut etiam uterus lubricus redderetur, unde etiam aborsus facilis foret. Jam vero quia excrementum piceum, de quo Arist. & nos supra egimus, quodque, si ante editum in lucem infantem egrediatur, mortui fœtus indicium fœminæ esse dicunt, si intus maneret, perirent infantes, aut saltem toto pueritiæ tempore, epilepsiæ, & periculosioribus variolis obnoxii manerent; ideo ex consilio Avicennæ, non ante lactandus infans est, quam ei butyrum, & mel virgineum, aut sirupum violaceum cum sesamo, aut simile quippiam adhibeatur, quo egestionem prius emittat; cum quo etiam palatum perungitur; ut infantis ventriculos ab omni pituita & recremento mundus evadat, quo etiā in casu aut sirupus violaceus simplex, aut tantillum theriacæ exhibetur, quamvis cum Galeno in lib. de theriaca putem eandem superare vires tenellorum infantium, nisi septentrionalibus, ut Belgis & Germanis, qui ut referunt parentum naturam, ita medicamenta fortiora facilius sanguinis missiones difficulter tolerant. Postquam vero egesserit, tunc primum lactandus erit infans, dummodo lac primis duobus diebus matris ipsius non sit, quia nondum sanguis ejus ita purificatus est ut possit in laudabile lac converti, ideo ab eo afficiuntur pueri, & malum dicitur colostrum Avicenna cit. & Plinius: Lac ex papilla sæpius in os infantis exprimatur, ut ita sensim assuescant ventriculi fibræ attrahendo, de quo quidē lacte in residuo huj⁹ operis Deo Opt. Max. auspice, pauca cudere consilium est, si prius de periodo, qua tum in

Robustis pauciora lochia.
Lochia quid.
Et 1. pro 43.
7. de hist. nat. 10.
Quid puero ante primam lactationem exhibendum.
3. 1. d. 3. c. 7.
Theriaca non omnib. infantibus convenit.
Septentrionales catharticum facilius sang. miss. difficilius ferunt lib. 11. c. 41.
Lac primis duobus diebus matris non sit.

Colostrum quid. Lactandi ratio. Gignendi periodus in mare & foemina.

mare, tum in fœmina generandi ac pariendi tempus finiatur, brevissime dissertavero. Igitur mulier post 50. annum non gignit ut plurimũ, majoriq; parti quinto ad quadragesimo profluvium sistitur, amissæ fœcunditatis testimonium. Mares ad septuagesimũ annũ generare possunt, sed nullo certo præfixo termino, nam in utroq; sexu, alii aliis tẽporius aut tardiꝰ generandi tempora aut finiunt aut producunt prout, corporis & vitæ & succorum & temperamenti & cœli bonitas, atque habitudo, quemque in meliorem aut deteriorem naturã provexerit. Massinissam post. 86. annum filium genuisse, proditum est, Catonem Censorinũ octogesimo exacto; inter mulieres Corneliam è Scipionũ gente Volussium Saturninum post 26. annũ, & Valessus in suo Filonio scribit, puerperam se vidisse, quæ 67. ætatis suæ anno filiũ peperisset: sed magna ex parte maribus 65. annus finis progenerandi est, fœminis quintus & quadragesimus, ut autor est Aristoteles; quando autem incipiant homines generare jam prodidimus.

5. de hist. anim. 14. lib. 3. c. 3.

De lacte, quid illud, generationis modus, partes, conditiones, ac qualitates.

CAP. IX.

Lactis materia.

SOlers & sapientissima natura à summo Deo erudita infantis, quem in utero fabrefecerat, extra uterum constituti non obliviscitur, imo sanguinis portionem, qua intra ipsum nutriebatur, ad mammas per communes venas, quarum sæpe meminimus, extrudens, candore modificans, ne cruore delibuta ubera oculos alumni averterent, aut mater sanguinis metu expavesceret; commodissimum parat puerulis alimentum in ea parte, qua facilime simul & citissime elaborari lactis copia posset, & ab alumno facile sugi, qui vicissim potest à matre foveri, amplecti, osculari, & amorem ejus promereri. Posteaquã igitur reliqua quæ priora sunt natura prius, ut par erat, forsitan fusius, sed quam potui lucidissime exposui, postulat series rerum, ut de hoc etiam naturam imitando nonnulla annectam. Empedocles apud Ari: lac pus esse dicebat, fortassis, quia veteribus solitum fuit, concoctionem per corruptionem intelligere. Est tamen lac nil profectò aliud quam benignum corporis excrementum, sanguine è rubro in candidum mutato, ad fœtus nutritionem; cæterum non solum post editum infan-

Mamma cur in pectore sita.

4. de gener. anim. 8. Lac quid.

infantem lac apparet, sed, cum jam partus instat, scaturire incipit, quo *Lactis tempus.* scilicet, cum jam eo uti infantem oporteat, maturius, concoctius, ac veluti paulatim paratum lac fiat, ideo incipit aliquibus prius, plerumque autem septimo octavoque mense; quod quidem lib. de nat. pueri Hip. accidere putavit, quia retentis per conceptum menstruis alimenti abundantia omentum pinguescat & recente adipe albo, necdũ concreto abundans, ceu oleo corium illitum, à turgido utero compressum *Hipp. lib. de lacte inserta falsa sententia.* & sursum & deorsum destillat, deorsum quidem in Embrii alimentum, quamdiu in utero est, sursum in mammas recipiatur & id lac vocemus; sed hæc sententia quia nullam veritatis similitudinẽ capit, repudianda omnino est, quinetiam quia ipsius Hipp. placitis contrariatur, aliunde ejusdem lib. inserta videtur, nam ipse in aphorismis, & Galen. in comment. aliam veriorem & magis accommodatam innuunt; nimirum, *5. aph. 39.* *Vera lactis ratio.* quia justissima natura in ultimis mensibus sanguinem in fœmina redũdantem, nec tamen aliter quam copia superfluũ, deponit apud mammarum glandulas, tum per communes mammarum & uteri venas, tum per eas, quæ à propaginibus venæ cavæ descendunt, ubi glandularum vi (quibus proprie conficiendi lactis facultas tribuitur) in album è rubro vertitur, & lactis naturam nomenq; sortitur: non dissimili modo, ac idem sanguis in spumosam vertitur humiditatem in pulmonis carne, & testium facultate in sperma appellatũ transmutatur, in lingua salivæ nomen accipit; dum enim glandulæ illum sibi assimilare conantur, non solum dealbant, sed frigidiusculũ etiam reddunt, ita tamen, ut facile à tenello fœtu, ad cujus nutritionem comparatum est, concoqui *Mammæ 7. mense cur incipiant attolli.* possit. Quod porro septimo octavoq; mense mammæ magis attolli incipiant, papillæque gliscere & turgere, causam esse constat, quod ultimis mensibus multum jam crassioris sanguinis congestum est in venis & arteriis uteri, per quas fœtus alimentum transit, quod quidẽ sanguini influenti impedimento est, fœtus enim jam grandior multo indiget, & multum trahit, multus autẽ sanguis penetrare non potens recurrit per communes venas ad mammas; unde etiam ulteriꝰ elucidatur difficilis locus Arist. quem 3. lib. c. 14. explicuimus, ubi fœtum ultimis mensibus minus consumere alimenti confirmare videtur, quod quidem fit nõ quod minori indiget alimẽto, sed quod minus ad ipsum jã penetrare potest, ideoque recurrit ad mammas, qui certe recursus, & ad lactis, cujus usus jam imminet, præparationem utilis est, & ut fœtꝰ penuriam senti-

lorem non talem tantumve esse; quin à frigidioribus partibus superetur; ratione igitur caliditatis, & acredinis vires in ipso sunt subducendi, attenuandi, & abstergendi, suapte verò natura vim habet refrigerandi, & ardores ac bilem compescendi, & pruriginosis pustulis succurrendi, quia frigidum & humidum est, ideo illud lac frigidius censetur, cui plus inest seri, qua ratione Galenus, Mesues, & Avicenna superioribus locis si explicentur, omnis omnino controversia dirimetur: Nunc ad propositum redeo.

Boni Lactis conditiones.

Optimum itaque lac censetur, quod purum sincerumque est, nec amaritudinis nec acrimoniæ, nec aciditatis, nec salsedinis particeps, non graveolens, sed modice odorum, gustu suave, & parum dulce, album & æquale, ac mediæ consistentiæ inter liquidum & spissum, ita ut in unguem instillatum non diffluat, quod tale fuerit, boni succi est, corpus alit, alvum emollit, ac facilis concoctionis existit, præsertim vero humanum huic mediocritati accedit: quod autem lac pituitosum est, ex ungue facile defluit, & in sapore ad aciditatem vergit: biliosum, subtilius cum sit, amarorem aliquem præ se fert: melancholicum crassius, & tenax est, colore lividum aut subnigrum; nihilominus Aristoteles, lac lividum, & fuscas nutrices laudat, quod idem à Belgicis fœminis fieri video, cujus rei ratio esse potest, quia lac melius concoquunt propter vegetum ac validum calorem; quod iis in mentem non venit, qui hanc Aristotelis sententiam respuunt, quam nos infra elucidabimus: Plinius in Ponto capras reperiri scribit, quæ lac nigrum generent, qua in re damus, quæ accepimus.

Pituitosi lactis signo, Biliosi. Melancholici.

3. de hist. animal. 21.

Lactis albedo qualis.

Insuper lactis albedo non transparens est nec imagines reddit, sicuti vinum, & aqua, & alia pellucida corpora, propterea quod in lacte plurimum est terrenæ, & crassæ substantiæ, quæ, dicente Aristotele, & Plutarcho, ipsius colorem obtusum reddit. Cæterum si infans aliqua ratione cogatur alio quam humano lacte uti, caprinum præferendum est, crassius ovinum, crassissimum, & pinguissimum bubulum, tenuissimum cameli, mox equæ, tum asinæ, sus plane crudum, & aqueum lac habet, ita ut ex iis caseus confici non possit, sicuti nec ex ullo eorum animalium, quæ utrinque dentata sunt, quæ etiam plures, quam ternas mammas habent, caseo inutilia, utiliora, quæ binas; tot præterea dedit natura mammas cuique animalium, quot

A. 4. meteororum.

P. 6. sympos. 8.

Brutorum lac quodnam præferendum.

E. lacte animalium utrinq; dentatorum caseus non fit.

Volatilia lac non habent. *Lactis penuriam amore compensant 11. de hist. animal. 41.* *Lac generant calida, & humida. 3. simpl.*

quot ad suos fœtus alendos necessarias esse duxit; Porro volatilia propter corporis siccitatem lac non habent, & quia pondere gravia volare non possent, ideo etiam vesica destituuntur, sed lactis penuriam majori in filios amore natura compensat; omne autẽ lac igne spissari, frigore serescere, Plinius testis est, quod ex Aristotele suscepit infra citato. Gigni lactis abundantiam à calidis, & humidis rebus scribit Gal. minuitur autem ab omnibus impense calidis, frigidis ac siccis, quod si nonnunquam ea, quæ sunt calida, & sicca, uti fœniculum, & apium, aut nimis frigida, ut lactuca ad lactis generationem exhibentur, illa quidẽ, quatenus aperiunt, & movent sanguinẽ ad mammas, hæc vero in quantum temperaturã calidam, & exsiccatam corrigunt, lac generare per accidens dicuntur, quæ enim proprie & per se lac producunt, calida procul dubio, & humida esse oportet.

Dub. An salita lactis copiam efficiant. *Mercurialis sententia exploditur.* *3. de morb. mul. 1. 1. in Diosc. lib. 5. 65.* *Qua ratione salita lac efficiunt.*

Uterum vero salita lactis copiam efficiant inter scriptores controversum est, nam Arabes plerique Aetius, Moschio, & Albertus Magnus, laudant capita salitorum piscium: Hippocrates 1. de mulierum morbis, Galenus, & Avicenna à rebus salitis omnino abstinere jubent, ea potissimum ratione, quia sal impendio exsiccat, & consumit omnia, ergo etiam lac; qua quidem ductus ratione Mercurialis salita nullo pacto ad lactis generationem conducere existimat, nisi quatenus reliqua modice condiendo ad saporem, & penetrationem facit, quod si alia virtute id efficiat, illam plane se ignorare fatetur: Est tamen in promptu alia non contemnenda ratio, quæ ex Lacuna desumitur, referente, Romæ caprarios, & opiliones tempore æstatis, quo pascua arescunt, & lac perpaucum generatur, hac arte plurimum lactis provocare; salitis rebus, oves, & capras pascunt, ita ob ingentem sitim magnam hauriunt aquæ copiam, quæ continua mulsione ad mammas trahitur, & in lac convertitur, aquosum tamen & salitam, cujus serum febrientibus perniciosum est, & vitæ inimicum; nec dissimili ratione septentrionales nutrices halecibus vescuntur, nisi ut excitata siti majorem hauriant cerevisiæ copiam: non igitur mirum si in Barduana regione de qua Moschio & Albertus loquuntur, ubi pascua salsa nitrosaque sunt, eadem de causa magna proveniat lactis abundantia. Galenus quæcunque admodum calefaciunt, non tamẽ valenter desiccant lactis proventum prohibere retulit; cum autem talia sint, quæ mensibus eliciendis congrua sunt, plane sequitur, ea quæ provocant menstrua

5. simpl. 2. 1. Menses cientia lac destruunt.

ftrua, destruere lac; cujus rei ratio est, quia sanguis ad ubera non tantum mittitur, sed trahitur, ac proinde cum lac deficit, ad illud promovendum sufficiunt quæcunque leniter aperiunt, & movent, contra uterus nihil confert ad delationem sanguinis, qui solum ad illum pellitur, quocirca quæ menses movent majores vires obtinere oportet, aut in majori copia exhiberi, nam quando in ea copia aut qualitate exhibentur, quæ evocare menses valeant, valent etiam lac non movere solum, sed exsiccare, quoniam non desiccantia, & modice excalefacientia lac gignunt; quæ vero plus excalefaciunt, nec valenter exsiccant, menses proliciunt, aliquando tamen pro varia naturæ inclinatione accidit, ut ea ipsa, quæ menses evocare apta sunt, lac provocent, & è converso, qua ratione quæ provocant sudorem, validiora sunt iis, quæ urinas movent, quia multo difficilius est humores in halitus transmutare, quam eosdem extenuare, & à sanguine partem serosā secernere, quod diureticum medicamentum instar coaguli facit; Et quia materia urinæ trahitur à renibus, sudoris vero materia solum imbellitur versus cutem: sæpe tamen una pro altera operatio contingit; Illa autem quæ lotium cient, non solum lac, sed menses etiam avertere nata sunt, quia impensius exsiccant, sed dicens: si menses exsiccant cum non urinas, cum præsertim minori vi opus esse videatur ad urinam ciendam, quæ trahitur ad renes, quam ad menses, qui non proliciuntur? Solutio est, menses provocantia calorem, qui ad motum facit æqualem cum diureticis obtinere; diuretica vero excellere siccitate, quæ quidem ad seri separationem facit, ideo reliquum sanguinem crassiorem reddunt, & magis tenacem; ac proinde menses supprimunt, urinam vero serosumq; humorem promovent: qui tamen hæc hujus loci non sunt, ad propositum redeamus.

Sanguis ad ubera trahitur, ad uterum mittitur.

Quæ provocant sudorem validiora sunt, quam quæ urinas movent.

Lotium provocantia lac & menses avertunt.

Objectio.

Solutio.

Cur lacti albedinem natura tribuat, & an illud per concoctionem fiat, aliaque scitu digna.

CAP. X.

SEd forsitan sciscitaberis, cur lacte, & non sanguine nutritur infans? cujus rei causā ex supradictis quodam modo jam colligere po-

cum coloris mutatione,& adhuc ulteriorem rursus in venis cum reductione ad ruborem,quia color variat pro ratione partis. Porro sæpissime accidit, ut, quæ semel uterum gesserunt, semper aliquid lactis continerent,& exprimere possint,donec iterum conceperint, quæ rursus tertio à conceptionis mense iterum lac ostenderent; quibusdam etiã natu majoribus suctu frequentiori lac prodiit,& copia tanta,ut infantem enutrire potuerint;quin etiam aliæ urtica perfricant vehementer ubera,ut dolorem excitent,ac ita primo cruentum humorem eliciunt, postmodum lac ut tradit Arist. quod sæpius se vidisse testatur Albertus Magnus,plerisque autem totis mammis atque etiam alarum finibus fluere scribit Plinius,aliquando tamen sanguis ob impedimentum aliquod eo ascendit,qua ratione,& virginibus,atque corruptis, etsi nondum matribus,ubera distenduntur, & prodit lac atque etiam maribus, ut autor est Aristoteles citato:Communiter tamen mares lac non producunt,quoniam beneficio nativi caloris,ac laboris adeo concoquũt, & absumunt nutrimentum,ut perexiguum supersit excrementi;adhoc quia nõ habent mammas adeo spongiosas, ut possint sufficere materiæ proprii nutrimenti,& lactis.Quod vero de apro Aristot. refert, ex quo tantum lactis indies emulgeretur, ut collostra inde efficerentur, vanũ omnino, & fabulosum videtur. E converso autem aliæ sunt fœminæ, quæ natura sua lacte carent,& aliæ,quibus lac deficit ante temp', quæ quidem natura solidæ sunt,& densæ carnis, quamobrem sufficiens humor à ventre in mammas non penetrat; aliæ sunt, quæ mammas quidem habent satis capaces, ad quas lactis sufficiens quantitas fluit, sed papillis omnino & fonticulis destituuntur externis,quibus ni lac exsiccetur, ab eodem ibidem remorato perdifficiles cruciatus excitantur: non tamen lacte ubera nutriuntur,alioqui in virginibus etiam ac viris perpetuo lac appareret,sed per diversas venas lac,& nutrimentum illis dispensatur,ut suo loco dictum est;nec etiam statim menses ascendunt, ubi ubera turgescunt, plerisq; enim idipsum ob solam carnis multitudinem evenit,quibus nunquam ubera plurimo lacte turgent, quia capacitas deest.

Color variat pro ratione partis

Lactantium diversa natura.

Lac virgines aliquando habent.

Lac mares habent nonnulli.

Lac mares cur communiter non habent.

papillis carentes mulieres.

Vbera & non nutriuntur.

Cæterum quibus menstruæ vacuationes contingunt, raro fit lac, & vice versa, qui eadem est materia utriusque, ideo mulieri utero gerenti si lac ex mammis fluxerit copiosum, fœtus redditur imbecillus, nempe quia alimentum omne sursum ascendit ad mammas, quod fœtus in

Quibus menstrua fiunt lac non fit, & è converso.

Mammarum extenuatio, abortum præsagit.

tus in venis reliquerat, quia ipse præ imbecillitate, quantũ sibi ad moderatam nutricionem satis esset, attrahere nequiret, & consecutionis mutato ordine, si gravidis mammæ repente extenuentur, abortus sequitur, quia etsi fœtus validus fuerit, copiosum tamen ei alimentum deesse significat, ideoq; primum ex venis matricis communib⁹ sanguinem trahere, unde mammæ gracilescant prius, & non multo post, cum nutrimentum omnino deficit, abortus fiat, nam sicuti lac in mammis fœtus debilitatem, ita gracilitas earundem alimenti penuriam arguit:

Dub. An fœminæ quæ lac habent, interim dum habent, mensibus perpetuo careant, & steriles censeantur.

5. Aph. 39. 1. de morb. mul. 10.

Mercati lapsus:

Adversus Mercati rationes.

quod vero Hippocrates, & post ipsum Mercatus, menses licet fluant, suppressos omnino putant, si lac in mammis apparuerit, plerumq; quidem ita fit, sed non perpetuo; vidimus enim fœminas (quarum una erat Jacobi Zueri Jurisconsulti conjux) quæ quantumvis infantes prægrandes lactarent, menstrua tamen toto lactationis tempore ordinata, & copiosa habebant, nec id semel, sed quoties pariebant; Mercatus refert fœminas, quæ lac habent, interim, dum habuerint, steriles censeri, & ad conceptum ineptas; quod non experientiæ solum, sed clarissimorum virorum placitis, & rationi dissentaneum est: nam plerique omnes, qui eligendæ nutricis præcepta tradiderunt, hujus non fuerunt obliti, nec ipse silentio prætermisit, quod non sit prægnans; igitur quæ lac habet, gravidari potest, quod quotidie videmus. Eventis ratio adstipulatur, quia si aliquando contingat, ut mulier simul lactet, & menstrua habeat, quod fieri posse docuimus, alimenti penuria quæ in illo casu potest esse causa quo minus conceptus fieret, nulla omnino esset, atq; adeo fœminam concipere nil obstaret: adhæc mulier gemellos sanguine in utero nutrit, in lucem editos eosdem lactat, nil ergo vetat, ut quæ sanguinea corpulentaq; fuerit unum uberibus, alterum in utero, quamdiu saltem pauco indiget alimento, foveat; Quæ quidem commemorare libuit, non quidẽ animo criminandi sapientes viros, quod ego ingenium natura horreo, sed tuendæ veritatis studio illectus, quo nihil ab initio habeo antiquius, & ut cuncti, quam variis modis natura soleat in suis operibus ludere perspiciant, nec tyrones ex lactis præsentia mensium aut gravidationis defectum in universum vaticinentur, quod in praxi fœdus error, præpostereque morborum curationis causa foret, cum iis neq; purgatio neq; sanguinis missio sit inhibenda: esto enim quod communiter lactans non possit ad nonum usque mensem alterum fœtum enutrire, potest tamen concipere,

Natura variis modis in suis operibus ludit.

Lactans alterum ad nonum...

pere, & ad aliquod saltem tempus utrique præbere alimentum: sed neque etiam lac, fœminam esse corruptam, semper arguit.

quod tempus gestare possit.

De crassamento, grumefactione, & caseatione lactis.

CAP. XI.

PRimum novissimumque lac inutile est, quod si crassum efficiatur, pleraque mala infantibus, & matribus ipsis infligit: crassescit autem duobus modis, uno secundum omnes sui partes cum substantia caseosa, butyrosa, & serosa una concrescunt, & dicitur affectus græce tronbosis, latine grumefactio, Arabibus congelatio: Altero secundum duas tantum partes, caseosam, & butyraceam; qui affectus caseatio nuncupatur: utrum tamen serosa pars vere possit crassescere, controversum est, nam plerique id negant, eo ducti argumento, quod dum sanguis extra vasa crassescit, serum integrum separatum, ac liquidum manet, non tamen advertunt, serum, etsi omnino non crassescat eo modo quo reliquæ sanguinis partes, tamen aliquantisper crassius evadere, cuj⁹ rei indicium est, quod si serum urinæ recenter mictæ conferatur, crassius esse apparet, cum tamen una eademque substantia sit, quin etiam ipsa urina sæpissime interposito tempore crassior redditur. Nunc de grumefactione, & caseatione indesinenter agere pergã: illam à frigido fieri, compertum exploratumque est, nam extravasatus sanguis non nisi à frigido grumefit, & accidẽtia frigida ex grumo sanguinis excitata, animi defectus, exsolutio, pulsus parvus idipsum attestantur; quod tamen Mercurialis non recipit, quia, inquit, in pectore, & ventriculo sanguis grumefit, nec tamen à frigido, parvus pulsus febrẽ sequitur hecticam, exsolutio, & animi deliquium, ardẽtes febres, quæ quidem calidæ sunt affectiones: sed meminisse oportuerat, in pectore, & ventriculo sanguinem, etsi in calido sit, non tamen à positivo, sed à diminuto calore grumefieri, destituitur enim copia spirituum quibus in venis refertus erat, per febres autem hecticas calorem intensum quidem esse, sed extensive diminutum, quia sanguine, & spiritu hectici carent, in quo potissimum nativi caloris robur consistit; in reliquis non tã à calore, quam à venenatis qualitatibus, quæ fere putridos humores comitãtur, animi deliquia excitari; ubi ad semẽ, & menstruũ putri-

A vitiato lacte nocumenta.
Lactis crassities.
Grumefactio.
Caseatio
Dub.
Serum an possit concrescere.
Dub.
An grumefactio lactis à frigiditate fiat.
3. de mul. morb. c. 1

Aquea à frigido terrea à calido concrescunt.

putridum, à quibus videas eadem symptomata suboriri: Neque quicquam urget Aristotelis auctoritas, quam affert ex 4. meteororum 5. dicentis, aquea à frigido, terrea à calido concrescere, quæ simul terrea, & aquea sunt, à calidos, & à frigido, ut lac: nam paulo post Aristoteles addit, â calore rem concrescere exhausto humore: & ita quidem lapides in renibus fiunt: neque nos negamus, si lac igni adhibeatur, concrescere, & incrassari, exhausta parte aquea: sed grumefactionem in mammis haud ita fieri censemus, non enim absque magnis febribus, & symptomatibus tantum caloris posset fœmina concipere, at sæpe sine illis sanguis grumefit in mammis: potius igitur ab oppresso spiritu, qui â frigore cogitur, & suffocatur: Minus adhuc opis ab Avicenna consequitur: quem de grumefactione à causa calida, & de grumefactione, à causa frigida 21.3, verba facere arbitratur: quia eo loci non quidem de grumefactione sed de caseatione sermo est, ut legenti perspicuum erit, Quod si c. 5. de congelatione differens, medicamentis utitur frigidis, vel certe anodinis, non video profecto, qua ratione ea congelationi convenire possint: nisi quatenus ea, quæ moderate sunt frigida, si cum frigidis intensis conferantur, vicem obtinent contrarii, & anodini, quo pacto à viris fide dignis accepi, in Moscovitarum regione, Sarmatia olim dicta, per magnos hyemis rigores aqua plenas tonnas ad diversorii fores paratas haberi, quibus adventantes hospites pene congelatos immerganr, atq; ita paulatim incalescere, ne rigidi, ut erant, hypocausta ingredientes ab uno ad aliud contrarium subita facta mutatione periclirentur: sed qnid multis moror in ea confutanda opinione, quæ nullam omnino capit probabilitatem, nec in Aristot. aut Avicen. mentem unquam incidisse palam jam feci, cum ex ipsa voce ejus instabilitas convincatur, non enim aliud esset rem à calido congelari, quam à frigido comburi.

Grumefactio lactis qui fiat.

Avic. locus perperam à Mercuriali citatus.

C. 4.

Frigida medicamenta quo pacto congelationi conveniant.

Moscovitarum mos.

Dub. An caseatio lactis à calido semper fit.

simpli. 13.

Coaguli natura ignea est.

4. de hist. animal. 3.

3. ejusdem tit. 2c.

Porro lactis caseationem tam internam quam externam à calido semper fieri nemini dubium esse debet: nam ut urinam cientia prius fundunt sanguinem deinde partes crassas, ac serosas separant, Galen. auctore, ita coagulum in lacte prius separat caseosam partem à serosa, deinde eandem crassam reddit, Aristot. decreto dicentis, frigidum non proprie lac ad caseationem reddere, sed potius à calore id fieri: quin etiam ipsius coaguli natura idipsum palam facit, quod, ut scribit Arist. igneam habet facultatem, cui Gal. & Averroes plane suffragantur: ad

tur; adde sedimentum in urinis non nisi à calore secerni, & quæcunque ad seri extractionem, & casei separationem faciunt, cinaram, cnycum, gutturgalinæ, vinum, & reliqua calida esse omnia; ut mirari satis nequeam, quid venerit in mentem eruditissimo viro, qui loco allegato scribit, horum pleraque frigida esse, quæ tamen cuncta tertium aut saltem secundum attingunt caliditatis gradum. De aceto, quo solo aliquando lactis serum extraximus, etsi ejus nullam fecerit mentionem, difficilior posset suboreri controversia: sed neque hoc quidem frigidis suis partibus id efficit, verum subtilioribus calidiusculis, & admodum siccis, quibus primum penetrat, deinde caseosam partem cogit atque constringit, qua ratione ab eodem quamvis à prædominio frigidum sit, tamen propter has partes acredinem seto inesse, & quandam subducendi abstergendique vim superius iam prodidimus. Sed ut à Galeno te explicare possis, qui 3. de aliamentorum fac. c. de. oxigalate, lac interdum usu vasis aquæ frigidæ spissari pro comperto affirmat, rusticos consule Hispanos, qui probe norunt illam spissationem non ab aqua, sed à calore ignis fieri, cum enim volunt lac spissare, pro sapidissimo illo cibo, quem ipsi Lusitane *Atabese* vocant, prius leuiter bulliunt, interim tamen, ne fiat caseatio, aquam infundunt, qua tantum abest ut spissetur, ut potius alioqui futura caseatio impediatur. Cæterum putat Mercurialis duas esse caseationis species; propriam, quæ à solo coagulo fiat, & impropriam, quæ ab aliis rebus, illam semper à calido: hanc tum à calido, tum à frigido posse contingere in mammis: Sed ut illi hac via subterfugienti iter occludamus, reducamus ei in memoriam, impropriam hanc caseationem tunc fieri duntaxat, cum præternaturalis calor in mammis augetur, quod ipse paulo inferius affirmat, nullam aliam cognoscens hujus caseationis causam, quare volens nolens sui fortasse parum recordatus rem, ut est, profert. Nostræ huic sententiæ patrocinatur Dioscorides, ubi ad dissolvendum lac in ventriculis puerorum coagulatum, acetum exhibet, at quæcunque à frigido dissolvuntur, à calido concrescunt, ut tritissimum est philosophorum dictum: quid? quod non inuenies lac coagulatum nisi in locis calidis, in ventriculo, & ad ignem: nam in aëre potius corrumpitur, & grume fit: quod si opera caloris contempleris, cujus proprium est, homogenea conjungere, heterogenea vero disgregare, eadem profecto in caseatione fieri plane comperies.

Serum extrahentia calida sunt.

Acetum calidas habet partes.

Lactis spissatio qui fiat.

Duplex caseatio.

Impropria caseatio non à frigido, sed à calore fit præternaturali.

Lib. 2. 46.

Quæ à frigido dissolvuntur à calido concrescunt.

Lac nonnisi in locis calidis coagulatur.

Caloris signa.

Non igitur est, quod de caseationis causa deinceps quisquam dubitet cum ex eventis, autoritatibus & firmis rationibus calorem esse in propatulo sit.

Coagulum quid.

Verùm quoniam de coagulo sermo incidit, sciendum est, illud quidem nihil aliud esse, quam albam illam substantiam, quæ reperitur in animalium ventriculis, una tantum parte dentatorum, & quæ nondum usa sunt alio nutrimento, quam lacte, cum primum enim herbis pasci incipiunt, corrumpitur coagulum, ideo in grandioribus non invenitur, quatuor porro habent ventriculos animalia hæc, quibus possint haud bene ob dentium defectum incisum in ore alimentum, alioqui asperum, & durum exacte concoquere, ideo ruminãt, dum ex uno ad aliud transferunt; Est enim ruminatio reductio ad os, & ulterior præmansi alimenti masticatio, quæ omnia ferimus accepta Aristoteli, & Galeno, ventriculis autem hæc nomina indita sunt, venter, reticulum, omasum, & obomasum. germanice Mage / Pangen / Roden / Psalter. In illo vero, quem omasum Græci vocant, germani, Roden / materia hæc sive fermentatum lac reperitur, quod coagulum dicitur; nam sicuti mulieres crudam massam servant, quæ acorem caliditatemque contrahens causa est, ut melior panis, cui commiscetur, evadat, ita lac in hoc ventriculo asservatum fermenti concipit qualitates igneam, & acrem, quibus lac commixtum caseationem efficit, iisdemque valet liquida coagulare; congelata dissolvere, ideo contra lac in puerorum ventriculis congelatum, Dioscorides citato exhibet. Si interroges, unde lac in mammis coaguletur, si nullum ibi hujuscemodi coagulum reperitur? Respondet Mercurialis, à quadam caseatoria vi lacti intrinseca id fieri; cum tamen, qualis illa sit, non appareat, nec alia ibi reperiatur, quam concoctiva, quæ à calore nativo fit, ac reliquæ naturales, Potius equidem puto, id calore fieri præter naturam, si eo lac perducat, ut calorem acoremque concipiat, ac similem coaguli naturam, quod forsitan & ipse significare voluit.

Ruminantia quatuor habent ventriculos.

Ruminatio quid.

A. 3. De part. anim. 14.

Ventriculorum nomina.

G. de admnist. à nat. 3.

Coagulum liquida agglutinat, congelata dissolvit.

Cur lac in mammis sine coagulo coaguletur.

Matrem

Matrem ipsam infantem lactare convenientissimum esse, sin minus id fieri possit, qualis sit nutrix eligenda.

CAPUT XII.

EDito in lucem infante, transactisque illis diebus, quibus antea diximus, lac maternum rectificari, ac benignum reddi; ipsa quæ peperit mater, eademque sui partus fidissima nutrix sit, est enim Galeni testimonio lac maternum jam edito infanti saluberrimum, quoniam qui eo aluntur pueri, ii non solum consueto, verum etiam maxime proprio utuntur alimento; nam cum infantes, dum adhuc in utero sunt, sanguine matris ali supradictum sit, ex sanguine vero lac gigni exiguam in mammis adepto mutationem, constat profecto feliciorem procedere nutritionem, quæ lacte matris conficitur. Præterea quia matres longe vigilantiores sunt in liberis suis educandis, quam stipendiariæ nutrices, quæ lucrum potius quam fœtum respiciunt, ac vix ulla reperitur, quæ nutricationis omne tædium perinde, ac mater possit tolerare, sordes, vagitus, morbos, ac servandi nunquam satis diligentem curam, & ut numero dicam, quia nulla est, quæ pariter amet ut mater, nulla procul dubio erit, quæ pariter curet: sic vidimus hoc eodem anno duos infantes à nutricibus somno profundo stertentib. suffocatos, unum Belgæ filiolum, alterum Lusitani. Tertio quia permittendum non est, ut alieni lactis contagio inficiatur puer (si modo bene temperata sit mater, salubreque corpus nacta) nam & indoles ex lactis natura vitiatur, quocirca non temere vulgo dicitur, hunc aut illum cum lacte nutricis malitiam imbibisse, siquidem una cum lacte vel vitiosi, vel ingenui non solum addiscuntur mores, sed imbibuntur ita ut ad fingendas tam animi quam corporis dotes, non tam seminis naturam, quam lactis & alimenti valere, existimaverint sapientes, & Galeni liber cui tit. est, quod animi mores corporis temperaturam sequantur, apertissime personat: puero ægrotante nutricem purgamus, sicque sanitatem cōsequitur infans, itaq; ut una & eadem est salus, sic idem corp9, & humores iidem subindeq; propensiones eædem, unde merito hæ ipsæ propensiones hispanice *Humores* appellantur.

Rationes ob quas mater puerum lactare debeat

1. De valetudine tuenda.

Lac maternum saluberrimum, & consuetū alimentum est infanti

Mater vigilantior est quam nutrix

Lacte alieno alieni mores imbibuntur.

Lac ad fingendos animi mores multum valet.

ob maximam quam cum illis habent cognationē, sic triticum in aliud solum jactum degenerat in avenam, aut siliginem, vitis in alium collem translata mutat ingenium, planta revulsa à parente terra flaccescit, ac veluti emoritur, non tamen inficias imus, semini etiam magnam vim inesse, ut jam superius exposuimus. Quarto satius multo erit si maternam pietatem exercentes mulieres, & sui officii memores, filios alant, quos pepererunt, quia quæ matres filios non nutriunt, integras non esse, sed semimatres, nec materno officio liberos demereri dicebat M. Aurelius Rom. Imp. apud Gellium. Et certe qui fieri potest, ut filii matris ratione illam dignentur, quæ eos tot ac tantis periculis exposuerunt, & quæ materfamilias debuerat pietatem ergo domesticos omnes exercere, talem erga liberos exercet crudelitatem, ut tradat viscerum suorum fructum & imaginem virtutis à natura in eo effigiatam coinquinandam nutrici atque alendam; merito qui ita nutriuntur, semispurios dicendos esse quidam existimarunt, & matres semiadulteras; si enim mater sanguine fœtum nutrivit per novem menses, certe nutrix per biennium lacte, quod idem sanguinem dealbatum esse jam superius tradidimus, hanc esse dixerunt differentiam, quod in vere dicto adulterio mater filium alterius patris marito supponit, in hoc vero filium alterius matris. Hinc est, quod nobilis Romanus juvenis ex Gracchorum familia è bello redux dives, ac cum victoria occurrentibus una matre & nutrice cum gaudio, & alacritate, sic inter eas spolia divisit, ut matri daret annulum argenteum, nutrici torquem aureum, de qua re condolente matre, tu, inquit, me solos 9. menses in utero, hæc vero per integros duos annos uberibus suis aluit, corpus à te habeo, & illud quidem medio parum honesto, hæc vero candida ac sincera voluntate mores dedit, tu me natum primum à te procul rejecisti, hæc à te despectem suis ulnis recepit, & ad hunc usque statum perduxit; Quod aqua gignit, in aquis educatur, terra suo succo alit, quidquid in ea nascitur; neque est tam ferum ullum animantis genus, quod non alat suos fœtus, tygrides sanguinis sitientes proprium sanguinem & lac suis catulis non denegant, ululæ, leones, viperæ, educant partus suos, & homines suos fœtus abjiciunt, exponuntque: ô delirationem incredibilem, & execrabilem, quod enim potest esse crudelius expositionis genus, quam peperisse, & statim abjecisse, aluisse in utero sanguine suo, nescio quid, quod nondum viderat, iam ve-

Lib. 3. c. 10. Matres quæ filios non nutriunt integræ matres non sunt.
Lib. 12. c. 1.

jam vero perfectum, jam in lucem editum, jam filium factum, tenerum infantem, adhuc rubentem, & matris opem implorantem, ca voce, quæ movere dicitur & feras, rejecisse, ac proprii, & consueti lactis alimonia privare, & mulieri conductitiæ, rusticæ, nec moribus integris, sæpè etiam meretriculæ, & lue venerea infectæ tradere; sed tanta hæc crudelitas summa Dei providentia sæpe punitur, Etenim coagulatus eisdem lac in mammillis gravissimos, ac diros excitat cruciatus, ita ut sæpe cogantur canibus sugendis præbere easdem papillas, quas filiolis denegarunt, neque ibi punitiones consistunt, imo plerumque inflammantur suppuranturque mammillæ, & novaculis præcisæ, & ignitis cauteriis aut cancro corruptæ per frusta decidunt. Obtrudunt aliqui parcendum esse teneræ ætati imbecillæque valetudini: non advertentes, naturam, quæ dedit ad concipiendum vires, haud dubie dedisse & ad lactandum; neque aliud in pectore duos illos veluti fonticulos turgidos, & lacteo liquore sua sponte manantes admonere, nec putent matris officium esse concipere, & parere, in quorum uno oblectamentum secutæ in altero naturæ necessitatem, nil hactenus de puero sunt bene meritæ, sed quod sequitur post partum, esse verum matris munus: hoc tamen permittimus, ut si fœmina fuerit tenella, juvencula, aut imbecilla, & pauci lactis, quod respectu infantis in lucem editi non tantum suppeditet alimentum, quantum sanguis in utero materno, coadjutricem sibi associet, nec propterea filiolum penitus exponat; quibus de causis si nutrix infanti sit adhibenda, vel quia mariti delicatioribus uxoribus suis parcendum esse volunt, propter mollitiem, vel morbum, vel lactis vitium, deligenda probata aliqua mulier erit, quæ corpore bene temperata sit, ingenuis moribus prædita, quæ vigesimum circiter annum ætatis agat, ut Galeno placet, & Paulo, & Aetio aut saltem trigesimum non excedat. quia jam tunc permultis menses ordinem non servant, lato etiam sit pectore, corpore firmo, colore suavi, & vivido, mediocribus mammis: hilaris præterea sit, casta, sobria, alumno assidue arridens, & cantillans, diligens circa pueri mundiciem, articulate etiam loquatur, quia hanc præcipue habet puer loquendi magistram; ejus caput inspiciatur, ne tinea, aut achoribus affecta sit, nec rubiginosis aut cariosis dentibus, nec oris fœtore, arthritico, elephanticoq; morbo, neve venerea lue, qua plerumq; inficiuntur, nullo denique sit affecta morbo nec etiam facile irascatur, nam

Objectioni occurritur.

Nutrix qualis.

Gal. primo de sanit. tuenda. Paul. lib. 1. C. 5. A. lib. 4. C. 4.

Animi passiones.

hoc fervidam, & biliosam naturam arguit, non sit primipara, quia lac nondum satis purgatum habet, ideo saltem bis peperisse oportet; quippe quæ mammæ olim plenæ fuerunt, & impleri consueverunt, venas arteriasque habent crassiores, & capaciores; enixa autem sit duorum tantum mensium, & non ultra decimum à partu, constituta, quæ insuper legitimo tempore masculum pepererit, quia hæ ut plurimū melius coloratæ sunt, sanguinemque habent laudabiliorem, lusca non sit, quia non nisi transversim intuetur puerum, qui propterea eandē inspiciendi consuetudinem plerumque contrahit; abstineat à concubitu, etenim coitus sanguinem, & lac ipsum conturbat, lactis etiam copiam minuit, quia menses ciet, quæ vero mēnses habent, lac non habent, ut supra enarravimus, præterea virosam quandam qualitatem coitus lacti conciliat; adde quod inde non raro gravidæ fiunt, quod & alumno, & conceptui nocivum est, neuter enim satis alimenti habere potest, subinde purus sanguis circa uterum subsistit, impurus ad mammas conscendit ac demum quantum accedit fœtui, tantum decedit alumno: quo in loco illud mirari subit, quod plurimi retulerunt, non corrūpi lac fœminæ, si ex eodē viro rursꝰ conceperit: talis itaque nutrix probatis cibariis vescatur, à salsis, acutis, & adstringentibus abstineat; & primis diebus singulis vicibus ante lactationem puerulo tantillum mellis lingendum exhibeat, deinde mammillæ pressione lactis pauxillum mulgeat, ac ita pueri suctionem juvet, ne vehementi suctu gulæ instrumenta aut palati lædantur, neve malarum articulationes laxentur; nec insuper singulis lactationibus uberem lactis copiam exhibeat, sed parcam. Ex quibus jam colliges decem in nutrice consideranda esse, ætatem nimirum, habitum corporis, mammarum & papillarum formam, tempus à partu, ultimi infantis sexum, ut sana sit, & non gravida, demum lactis conditiones quas nos c. 9. hujus libri jam tradidimus, & ad quatuor reduci possunt, dulcedinem, candorem, odorem, & consistentiam.

Coitus lactanti nocet.

Lac fœminæ non corrumpitur, si ex eodem viro concipiat.

Victus ratio.

Lactandi ratio.

Decem in nutrice conditiones.

optimi lactis conditiones ad 4. reducuntur.

Parvæne an magnæ mammæ ad conficiendum lac commodiores sint, & an lividæ nutrices eligendæ.

CAPUT XIII.

DE magnitudine mammarum apud majores nostros versata fuit controversia, jam inde à Pauli & Avicennæ temporibus, qui eas laudant, quia plus ibi sanguinis generetur: Aetius reprobat, eo quod grandiores mammæ suscipiendis cancris sint expositæ, qua ratione Moschio & Athamantius scribunt eas, quæ habent grandes mammas, vinosas, libidinosasque esse, quia utrumque proficiscitur à calore uteri & pectoris: Mercurialis conciliare nititur hos autores, *Mercurialis sententia.* atq; ita Aetii locum intelligit de magnis mammis secundum carnem, quas quidem vituperat, commendat vero eas, quæ secundum capacitatem magnæ sunt, de quibus Paulum, & Avicennam intelligi vult, atq; hac interpretatione quasi ex tripode dicta totam dirimi controversiam arbitratur; Sed quoniam quæ magnæ sunt secundum capacitatem, plus lactis conficiunt, quam conveniat, unde retentum lac *Autoris positio.* putrescit, & molestiam infert, quæ autem secundum carnem magnæ existunt, sat lactis generare nequeunt, potius mediocres commendandas esse puto; Paulum vero, & Avicennam magnas commendasse non quidem secundum carnem, neque secundum capacitatem, sed secundum venas per easdem diffusas, quæ multum faciunt ad lactis bonitatem, nam & cavitas moderata, & debita portio carnis est, quare tum *Mediocres mammæ præferendæ.* ad decentiam corporis tum ad lactis elaborationem præferuntur reliquis quæ ad utrumque extremum recedunt, quarum aliæ sufficientẽ lactis copiam non progignunt, aliæ haud probe complectuntur, ac insuper rugosæ sunt, laxæ, ac pendentes, quod deformitatem inducit, præterea quia in mediocribus temperatus est calor, & magis coactus, cujus *In mediocribus temperatus est calor.* rei non solũ contractus fidem facit, sed quod permulti venarum rivuli liventes per easdem circumspiciuntur, qui tamen latent in laxis, quia *Papillæ quales.* subsident. Igitur mediocriter carnosa nutricis ubera papillas habeāt, nõ conniventes, nec curvitate aversas, nõ valde graciles aut breves nimisve tẽsas; illas n. nõ facile apprehẽdit, puellus, harũ cõtactu offẽditur,

quæ

quæ insuper si crassiores sint, totum ejus os implentes suctum impediunt, neque porro ad pallidum, aut lividum vergant, hoc enim si citra manifestam causam fiat, corpus, & uterum laborare indicium esse scripsit Hippocrates: Sit insuper nutrix densa solidaque carne prædita, vigiliarum, & laborum, quæ circa alumnum contingunt tolerantissima, non nimis albas subpallida, aut lentiginosa, sed pulchra & candida, rubore perfuso; qualem Avicenna citato eligit. Sed jam video sophistarum potius quam Aristotelicorum turbam hic obstrepere, fuscas potius eligendas esse, qua ratione ducti, seu potius seducti Hispani hybridas eligunt, quas *Mulatas* vocant, ex parente Hispano & matre Æthiopissa ortas, calore Numidico, sæpe etiam ipsas Æthiopissas atro colore: quænam autem est eorum tam firma constansque ratio? quia, inquiunt Pareus, & Bonacciolus, quemadmodum terra fusca fertilior est alba, sic fusca mulier lacte est pinguiori, alimentum facilius concoquit, & excrementa digerit perfectius; addunt, quia, quæ nigra sunt calidiora, & validiora existunt, ac eorum carnes jucundiores, quia magis mixtæ, & elaboratæ Aetio autore, ideò Avicenna carnem nigri animalis incolumiorem, & suaviorem esse prodidisse, nigredinem vero signum esse caliditatis, & roboris, ut cum Hippocrate dicebat Galenus, idcirco in praxi lac capræ nigræ commendari receptum esse, ideoque Aristotelem lac lividum prætulisse; quæ tamen omnia facile corruunt, si peritissimis viris in mentē reducamus, non sicuti in brutis nigra, etiam in hominibus, sed alba rubro suffusa magis laudari, cujus rei ratio est, quia cum homo sit ultimum mixtorum, & ejus forma perfectior, ac magis elevata in suo esse, majorem requirebat mixtionem, & elementorum refractionem; ideoque illi conveniens esse non potuit caloris magna exuperantia, sed abundantia solum naturalis; quæ in temperata natura potissimum reperitur, cujus sobolis color roseus est: in brutis vero quia non eam habent elementorum refractionem, & quorum moles crassior est, conveniens fuit exuperans caliditas, à qua nigredo provenit, ut molem illam possit conficere, Aristotelis verò sententia de lacte brutorum intelligatur, aut certe non de livido positive, sed de candidissimo lacte, intelligenda est, quod ut plurimum lividitatem quandam præ se fert, qua ratione Angli, & Belgæ amylo, quo dealbare, & indurare solent collaria, tantillum lividi coloris commiscent, quo magis candor elevetur; testa-

An livide nutrices sint eligendæ.

Hybride quæ dicantur.

Quæ nigra sunt calidiora.

6. Epid.

Lac capræ nigræ laudatur.

In hominibus alba potius, quam nigra commendantur.

In brutis cur nigra laudentur.

testatur vastissima maris planicies & convexa aëris superficies, quæ in magna serenitate, quo tempore albissima sunt, cærulea apparent: quin etiam ut eundem per se ipsum. Aristotelem explicemus, ipse ea quæ sunt alba, calidiora & suaviora esse prodidit, quod si ad hominem, non ad bruta animalia aptaveris, veritatem obtinebit. Videant igitur quam fœdè ludificentur eæ, quæ filios suos tradunt Æthyopissis & hybridis illis, quæ præter hoc, quod calore sunt intensissimo, moribus ut plurimum corruptissimis inquinantur, hoc solum nomine laudatæ, quod suavissimè modulentur.

Hybridæ suaviter modulantur.

Cæterum Pauli decreto lacte pueruli ad biennium usque nutriri debent, quod si id abunde non supererit ad nutritionem & incrementum, pulticula exhibeatur, ex tenuissimâ panis rasurâ, cum butyro & saccharo, aut etiam cum oleo & melle, cum pulvere sesami aut anisi, tamdiu vero lactentur, quamdiu dentibus nondum instructi sunt, quorum præsentia solidius quoddam lacte, & pulticula alimentum natura videtur exposcere, ante hoc tempus nutriendi haud sunt solidiori alimento, offis aut intritis, quia inde ob exiguam adhuc concoquendi facultatem, & imperfectam masticationem multi à cruditate morbi contrahuntur, extinguitur enim calor à multis cibis. Cum his tamen septentrionales fœminæ tamdiu lactare non solent, & pulticulam citius infantibus exhibent. Cæterum ubi jam ablactati infantes fuerint, sensim ad pleniora cibaria traduci debent, tuncque liberiori modo vivere sinendi sunt, & suo ingenio, hilaritate, relaxato animi fræno, exercitia ludicra & lusus illis permittendus, nam animorum securitas, relaxatioque haud parùm ad vegetam corporis educationem momenti affert. Verum simulatque sextum, septimumve annum attigerint, mitioribus magistris tradantur, duodecimo altioribus disciplinis imbuendi jam sunt; ad vigesimum usque mathematicis & philosophiæ studiis exornandi, deinde graviora exercitia imperanda, ut otio carentes à Veneris stimulis coerceantur, quibus ea ætas tentari plurimum solet, ideo in ea potissimum corycæis & inspectoribus indigent, nec sine pædagogis, si fieri possit, à parentibus ablegentur. Vini etiam usus per totam pueritiam & adolescentiam interdicendus, nam ut Plato & Galenus præcipiunt, præterquam quod sit ignem addere igni, caput etiam halitibus replet; quare nil mirum, si hoc ævi, ut sunt corruptissimi instituentium mores, puerorum ingenia

Quamdiu lactandi pueri.

Pulticula qua ratione conficienda.

Educandi ratio.

Magistri.

Disciplina.

A vini usu abstinendum quamdiu.

Puerorum ingenia cur refractaria fiant.

aspera, indomita, refractaria, superbaque plerumque cernamus, dum vino oppressi, ac in mollitiem & luxuriam soluti pueri & adolescentes insaniunt & hebetiores fiunt, pudorem, observantiam & officium posthabentes. Sed ego dum ea persequor, quæ cognoscere potius, quam permutare licet, ac communem seculi calamitatem deploro, fortè orationis impetu meos limites videbor excedere; quare hic jam emensus totam de hominis procreatione historiam, pueri animum magistrorum curæ perpoliendum relinquo; & quia de corporis ægritudinibus, quæ viris cum fœminis communes sunt, alibi traditur, modo ad fœminas reflectentes nostri instituti memores, quæcunque per eas quatuor stationes obveniant iis, quæ naturaliter fieri tradidimus, quot sint earum languores, & quâ ratione reficiendi (quæ medicis planè utilis tractatio erit, reliquis non injucunda) DEO auspice cudere, exactiusque perpendere secundâ hujus operis parte, ne quippiam desideretur, totis viribus adlaborabimus. Nunc adepti hujus laboris finem orationi quoque nostræ hic finem imponamus.

FINIS LIBRI QUARTI ET PRIMAE PARTIS HUJUS OPERIS.

INDEX

INDEX LOCUPLETISSIMUS RERUM MEMORABILIUM, QVÆ IN HAC PRIMA DE UNIVERSA MULIERUM

Medicina parte continentur.

Cicatrix

Concu-

D.DEI

Ex-

For-

Homi-

Luna

Mam

Men-

Obste-

Partus

Post

Saliva-

Simili-

Indicis rerum & verborum hac prima parte memorabilium

FINIS.